

JĀNIS AKURATERS

KOPOTI
RAKSTI

II

J.ROZES APĢĀDIBĀ / RIGĀ

III. A

J. AKURATERA

KOPOTI RAKSTI

L 88-3
194 II

II. SĒJUMS.

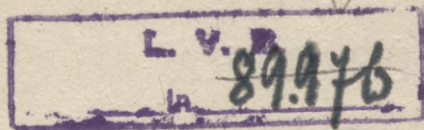

RIGĀ, 1923.

J. ROZES APGĀDIBĀ, SUVOROVA IELĀ 3.

810 + 810-3

1953

LA

33

(28)

030201 5336

CEĻĀ UZ PATIESIBU.

(Stāsts iz tagadnes dzīves.)

I.

Motto: Mēs neesam saukti pasaulē uz dzīrem, vaj prieku svētkiem. Uz cīņiņu mēs esam saukti un tapēc mums nebūs aizmirst, ka mēs esam kaujas laukā, mums nav ko meklet, kur mazak baiļu un briesmu . . .

N. V. Gogoļs.

Bija patlaban iesācies augusta mēnesis.

Mežos, uz laukiem, pat pie debesim bija saredzamas tuvā rudeņa pēdas: sāka kaut kur bālet, nemanot nīkt un savīst lepnie vasaras audumi un darinājumi. Bet laiks bija brīnišķīgi jauks un gaiss likās pilns ar dzīvību. Šādā dienā kādā lielākā pilsētā, nomaļā ielā, otra stāva istabiņā sēdeja jauns gleznotājs, Leonids Malts un nolūkojās uz pilsētu. Viņš sagatavojās gleznot kaut kādu lepnu dabas skatu, bet tagad kas saistīja viņa domas. Saule mirdzoši nolaidās aiz apmiglojušās pilsētas atmosferas; savads, līgsmības pilns miers izlauzās iz viņas pēdejiem stariem un izstaroja visās malās. Mākslinieks cienīja dabu: tikai iekš viņas tas redzeja priekšmetu savai gleznai, bet tagad skati tam, it kā negribot, nolaidās uz ļaužu pārpildītajām ielām, pa kuŗām tagad jau vilkāš vaj nu pa vienam, vaj vairakiem kopā, apputejušie strādnieki, uzsvieduši uz pleciem savus īsos svārkus un garšīgi smēķedami savas koka pīpites.

Gleznotājs arvien vairak piegrieza vērības viņu nogurušajiem stāviem: bija tak kaut kas savads. Viņi caurām dienam un gadiem skrēja pēc dienišķas

maizes, un viņš — sēdeja bez rūpēm te un sapņoja par mākslas uzdevumiem, pāršķirstīja biezas grāmatas un tapa jo dienas jo gudraks.

Vaj viņš nevarēja arī šos tēlus uzņemt uz audekla, tādus, kādi tie bija? Bet ne: mākslas uzdevums — apmierinat cilvēku skaistuma jūtas, bet gleznodams patieso dzīvi, viņš neko nedomājās sasniedzis.

Nemierīgi viņš sāka staigāt pa istabu. Viņam likās visas labās domas izgaisušas, kaut kas aizgula viņam priekšā, kā mākonis, kas aizsedz balto vareno saules staru un neļauj tam savu gaismu izgāzt pilnā mirdzumā. Gleznotājs paņēma spieķi un cepuri un devās uz ielu. Viņš gribeja ievērot tikai dabu, ņemt iespaidus no viņas.

Piespiezdamies ne par ko nedomat, viņš lauzās ļaudim cauri uz pilsētas malu. Svaigs valgums no netālās jūras tam dvašoja ģīmī, klusums, mēms, dziļš klusums, kā likās pārpildīja debesi un zemi.

Mākslinieks atkal jutās brīvs, kā mātes klēpī; dzīve viņam likās palikusi trokšņainajā pilsētā un tagad tas elpoja dabā, brīvā, neparasti skaistajā dabā.

Bija melna nakts, kad viņš atgriezās savā dzīvoklī. Uzkāpis pa pussatrūdejušiem trepju kāpšļiem, viņš pavilka pie drāts, jo durvis jau bija cieti. Klusi soļi bija dzirdami un durvis atvēra kāda jaunava ar pabālu vaigu. Viņa dzīvoja tai pašā mājā, kur Leonids, un nopelnīja sev uzturu, tāpat arī savai mātei ar šūšanu.

„Ā, jūs Malta kungs“, viņa ierunājās, „domaju, ka nepārnāksiet, ir jau vēlu.“

Leonids tik pateicās un iegāja savā istabā. Logi bija vaļā un viņš sajuta, ka šaurās telpas bija pieplūdušas ar smaršīgo nakts gaisu. Tomēr, ieraugot zemos griestus un dzirdot no otras istabas šujmašīnas dimdešanu, viņu pārņēma pirmitejās domas par dzīvi.

Sajuzdams mazu gurdenumu, viņš izgērbās un

ielikās gultā. Viņš pārdomāja iespaidus jūrmalā, ka tur ūdeņa bezdibens bija snavis bezrūpīgo, bezsappainu miegu. Viņš domāja, cik labi būtu, kaut viņš arī pats varetu tā dusēt, mūžam nemodinami, bet iespaids no ārienes, līdzīgi vētram, neuzbudinātu un nesaceltu viņa dvēselē pretīgo domu.

Beidzot viņam tūkstošām domu sajaucās pa galvu un viss izzuda nejutības stāvoklī.

No rīta atkal Leonidu modināja dimdošais troksnis no otras istabas. Jau sen viņš to dzirdeja, bet tagad sajuta vairak kā nekad. Tur strādāja bālā Ida, jau tik agri... līdz ar pirmajiem saules stariem. Un kapēc? tik tapēc, ka viņa bija dzīva un arī viņas māte bija dzīva, un viņām vajadzēja dienšķas maizes. Leonids negribot nopūtās. Bet šujmašina dimdeja arvien uz priekšu un ritināja gatavus apģērbus, ar kuriem izies lepni, skaisti ļaudis pastaigaties pa saules apspīdeto ielu un alejam uz jūrmalu, kuri segs jaunības prieka pilnās krūtis, kas cilajas tik viegli, bez rūpju smaguma.

Viņš piecēlās un citas domas tam ienāca prātā. Kapēc tad mūžīgi domat par tiem dzīves sašķetinājumiem un sarežģījumiem vien, kurus vēl nevienam nav izdevies izdibināt un nostādīt visiem redzamā gaismā!

Ja, viņš gribeja būt jautrs un baudīt dzīvi cik vien iespējams, nedomat vairs par traucejošiem iespaidiem. Viņam nāca prātā jautrais biedrs, students Vītiņš, cik tas mūžam pieticīgs un jautrs. Leonids pats par sevi itkā nosmējās, lai gan sajuta, ka vakarejās domas vēl guleja viņa smadzenēs kā smaga, neskaidra migla.

Viņš apģērbās un it kā negribedams just, devās svilpodams uz ielu. Saule mirdzeja brīnišķi skaidri, viņas stari spīdās viscauri un aicinaja visus uzmosties: dažus uz gara un miesas atspirgšanu nemirstīgajā dabā, citus atkal uz cīņu ar auksto dzelzs vīru — nabadzību.

Leonids soļoja uz priekšu, viņš negribeja pacelt acis uz garngājejiem, diezin no ka baididamies.

Drīz viņš iegāja glītā mājā, kur to apsveica jautrais Vītiņš.

„Nu, tu būsi diezin ko izperejījs, pēdejās dienās tevis nevar dabūt ne redzet... Šodien tak mēs izbrauksim, tagad visu jaukakās dienas...“

„Sagatavojos kā nu varedams uz darbu, bet pie manis viss rīb un skan, spiežas ausīs; strādat nevaru...“

„Glūži tāpat man, es šē sajūtu nepatīkamū, nospīestu gaisu. Pastaigasimies pa mirdzošiem kalniem, cik tur savadi! Domas var pacelties brīvi, nesaistīti... Un it īpaši tagad var redzet, ka zeltotie lauki pilni plāveju, kuŗi steidz cits caur citu saņemt labību. Kāds spēks viņu dziesmam! Ja man gadas kādreiz nepatīkšanas, tad visu labākais ir — uzskatīt šo ļaužu vaigus... ja, dzīvot liekas tīrais prieks, līgs mība...“

Leonids gribeja ko teikt; viņš atminejās savu istabiņu un blakus tai otru, kuŗā dimdeja, trokšņoja...

Viņi izgāja pa ielam, pa alejam un atradās plašajā laukā. Spirdzinošs gaiss spiedās viscauri, viņi to sajuta, tapēc, ka tiem nebija neka vairak ko sajūst, kas būtu aizturejis dabas iespaidus. Te likās viss savadi nekā pilsētā. Strādnieku dziesmas skaņēja jautri, dīvaini. Viņi bija pilnīgi apmierināti.

Pret vakaru draugi atgriezās pilsētā. Atkal skaņēja viņu ausīs nevis bezrūpīgā dabas dziesma, bet troksnis un rībešana, zilo debesi viņi vareja ieraudzīt tikai virs ielas; gaiss likās smags, pilns it kā pūļu, nebeidzamas darbības.

Leonids nebija ar sevi mierā. Kapēc gan viņam ar varu, kā nelūgts viesis, uzmācās šis jautajums par sevi un par citiem un nodarbināja domas arvien vairak. Šķīroties Vītiņš tam ierunājās:

„Nezinu, kas tev šodien īsti ir, ko tu domā, kādam

garam esi nodevies? Man gribas tevi izārstet. Bet tas iespējams tikai tad, ja tu atnāc šovakar uz mūsu kopīgo atspirdzinašanos...

Tu jau zini..."

Leonids apsoliņās. Mājās viņš tomēr nevarēja strādāt un domāja par „sabiedrības vakaru“ ar lielako ilgošanos. Tiklīdz satumsa, viņš steidzās projām. Pārmaiņas viņam vajadzēja, ja, pārmaiņas.

Biedriem gāja jau viss pilnā spēkā: smieklī, asprātības un dzīvības pilnas runas plūda cits caur citu, kā alus kristala glāzēs. Leonids aizmirsa visu, kas tik nemierīgi bija dauzijies pa viņa krūtim, viņš jutās pilnīgi brīvs, nesaistīts. Un viņš atkal atmiņās, ka viņam bija dāvanas, talants, dēļ kuŗām to dažs labs biedrs apskauda. Šīs dāvanas vajadzēja izlietot mākslai par labu un nevis prātojumiem par dzīvi.

Izejot no trokšņainās sapulces viņam bija tik labi, kā vēl nekad. Viņš negribot aplūkoja tuvāk mirdzošo debesi, kas stāveja tik augsti, augsti pār visu. Lūk, tur viņš ņems vielu savai nākošai gleznai, nevis no tvaikainās, tumšās dzīves, no nesaprasto sāpju un ilgu valsts, no putekļainā smagā gaisa, kas kā nāves dvaša guleja šo zemo cilvēku krūtīs. Bet viņš gribēja būt tagad saprasts. Viņš gribēja, ka arī tie, kas tagad steidzas tam garām, ka arī tie saprastu mirdzošās debess noslēpumus un mākslas skaistos mērķus. Viņu miesās tak arī bija gars un Leonids it labi zināja, ka šis gars bija darinats no tās pašas vielas, kā viņu gars, bet nesaprata neka no tam. Kapēc? Vaj viņiem nebija tiesības kaut uz acumirkli sajūst, ka dzīvei par mērķi nav dzišanās pēc mantas un dienišķas maizes, bet ka viņai vajaga to novest pie visa atzīšanas.

Tas pēc viņa domām bija dzīves uzdevums. Te viņa neviens nesaprata, un tomēr tam gribējās būt saprastam, tapēc viņš nodomāja vēl šovakar noiet pie kaut kāda cilvēka un būt saprasts.

Elza, ja, Korvaldu Elza! Kapēc viņš jau agrak nebija atmīņies šī savadā radijuma?

Straujak viņam asinis sāka ritet. Viņam jāieiet pie tās, ja, jāieiet. Viņš it skaidri atmīņējās, ar kādu mirdzošu skatu ta iespēja apliet katru, kas to saprata... Tur viņš būs vairak nekā apmierinats.

Vel kas viņu tur aicināja... viņš tak gribeja mīlet, kā visi citi mīleja, ja pat ar nepazītu, varenu mīlestību, kā viņš domāja, kas to saistīja cieti, cieti...

Korvalda jaunkundze, viņam piekļauvejojot, atvēra durvis un ar savadu smaidu sagaidīja mīlo viesi. Leonids būdams ļautrā stāvoklī neapņīcis stāstīja par šās dienas piedzīvojumiem, tad par savu nākošo gleznu un citām iedomam.

„Un jūs esat patiesi laimīgs, Malta kungs?“ Elza iejautājās.

„Laimīgs es gan būtu, bet vaj citi arī caur to būs laimīgi, tas ir jautājums“.

Viņa šos vārdus saprata citadā nozīmē un brītiņu apdomājās. „Jūs tak pieņemsiet manas domas arī par pilnīgām, arī es atzīstu, ka augstākā cilvēka laime pastāv mākslas atzīšanā un dabas pazīšanā. Es mīlu tādas domas un gribu, kaut viņas paliktu dzīvas un vadītu mani vienmēr“. „Lūk, patiesība“, viņš teica, „es sen jau gribeju dzirdet un nevarēju; jūs pirmā man to teicāt. Arī es gribetu pastāvēt dēļ tām domām vienumēr.“

Leonids atmīņējās kā kādu drūmu bildi tos iespaidus, kas viņam iz dzīves bija nogrimuši atmiņā. Bet tie bija iespaidi no dzīves un tos viņš nedrīksteja tagad pieminēt, tapēc, ka viņam pretim smaidīja skats, kurš negribeja pazīt neka no dzīves, it neka...

Leonids nejauzdams pārvērtās par upuri uz ta altāra, kas saista visus, bez izņēmuma. Viņš pievilka smaidošo jaunavu pie krūts, viņas dvaša tveiceja ta vaigus, viņš juta jaunās sirds pukstienus, straujus,

dzīvības pilnus. Viņam nevajadzeja neka vairak, nevajadzeja nogremdēties dzīves sarežģītajos jautājumos un justies no tiem saistītam. Uz skaidras mākslas pamata viņš gribēja nodibinat nākotni un tas viņam izlikās tik sapņaini, mīli, tapēc ka viņam uz to sniedza roku šī sieviete, kas pati kā daiļa māksla duseja viņa klēpī un savaldzināja tam domas un prātus, visu, visu . . .

Vēlā naktī viņš atvadījās un devās mājās. Pa ielu ejot viņš gan dzirdeja, ka šur, tur pagrabos, vaj iz tālienes klauveja un trokšņoja dēļ dienīškas maizes, bet viņš to nemaz neievēroja. Viņš padevās pilnīgi to pašu jūtu varā, kas senak to bija iemīdzinājušas un iežūžinājušas bezrūpju miegā un viņam nevajadzeja jautat, kapēc tiem sviedri pil no pieres, kapēc viņu skats tik neskaidrs, kapēc es esmu brīvs, ne pie ka nesaistīts, — ja, kapēc? Šis „kapēc“ tagad bija aizmidzinats, nomākts.

Drīz miegs pārņēma viņa nervus. Viņš sapņoja atkal par dabu, par mākslu un vizuļojošo nākotni.

No rīta Leonīds dzirdeja atkal pazīstamo troksni un atkal iz sirds dziļākajiem kaktiņiem viņam rēgojās pretim dzīves tēli. Bet ar varu viņš tos gribēja aizmirst, un devās projam pie draugiem.

Vakarejās domas vēl nebija izzudušas. Viņš gribēja būt jautrs un arī bija jautrs, kā arvienu. Tagad tas iegriezās pie kāda drauga, kuŗam pēc viņa domam vareja stāstīt un pierādīt ar skaistām frazām, ka māksla tikai der cilvēkam par īsto dzīves uzdevumu.

Bet te viņš atrada vēl gluži nepazīstamu kungu; kā likās pēdejais kaut ko dedzīgi stāstīja, kamēr viņa draugs šo, to piezīmeja.

Brītiņu noklausījies, Leonīds noprata, ka te tiek spriests atkal par to pašu, kas mocīja viņa domas pēdejās dienās. Šis bālais cilvēks ar apdilušo uzvalku . . . cik karsti plūda vārdi pār viņa lūpām,

likās. it kā katra dzīslīņa, katra asins lāsīte viņā būtu piezīdusies pilna ar tām idejām, kuŗas tas aizstāveja.

... „Mēs ceļamies no rīta, mēs skrienam, mūsu domas pilnas ar savadu uzbudinājumu pēc visa, kas skaists... ā patiesi jauki, bet viss tapēc, ka mums nav vajadzīgs ievērot, nedz domāt ko citu, to, pēc ka dzenas un skrien miljoniem citu, kas mums izliekas zemi un niecīgi...“

„Cilvekam vajaga priecaties, bez prieka viņš ir vergs, mūžīgs vergs, kuŗš saukts pasaulē nonīkt un izbaudīt tikai to, ko kaut kuŗš dzīvnieks, apkŗauts ar smagām nastām...“

Leonīds saslejšās. Viņš gribēja vēl daudz ko teikt, bet tika pārtraukts.

„Bet vaj tie nav cilveki, kuŗiem dzīve par daļu atnesusi tikai mūžīgas pūles un cīņiņus, lai varetu vilkt vārgo dzīvību, kuŗiem pat naktīs miegs pār-pildīts ar domām par uzturu. Kur viņiem prieks? Kad viņiem nāks tas acumirklis, kur tie sajūtīs sevī dzīvu un varenu garu, nemirstošo dievības garu, kuŗa nevar saistiņ pasaules mokas un nospiest smagas nastas, kuŗš paceļas lepni un neatkarīgi pār tumšo, puteklaino pasauli un jūt sevī daļu no mūžības?“

„Un vaj mūsu uzdevums būs ari sev uzlikt tādu pašu slogu aizmirst un nesaprast neka no dabas, no mākslas?“

„Ja, daba, māksla, ta mūsu dienīšķa maize, dēļ kuŗas mēs dzīvojam un turam par augstako laimi to saprast. Mēs esam skulptori, mēs izcērtam, izveidojam no marmora pēc mākslas likumiem daiļu cilveka tēlu: mēs uzmetam uz audekla dzīvības pilnu gleznojumu un ielejam viņā drebošas, dzīvas jūtas; mēs priecajamies un baudam dzejas jaukumus, bet kāds labums par to citiem cilvekiem? Vaj viņiem ari nav tiesības to saprast? Mēs paliekam

par egoistiem, mēs redzam ļaužu pulkus, kas nonīkst dzīves dubļos, bet paši smaididami nolūkojamies skaistuma idealos... Egoisti, briesmīgi egoisti...”

„Bet mēs tak esam nespēcīgi, lai varetu viņiem rādīt visu un atvieglot viņu nastas, kaut arī atzīstam, ka viņiem palīdzības vajaga.“ Leonids uzsvēra pēdejos vārdus un paredzeja tiem pilnīgu patiesību.

„Lai būtu tā, vaj citādi, bet mēs nevaram novērst savas acis no viņiem, viņu asaras, kā liekas, plūst dvēseles dziļumos. Jums viss tas izliekas zemu, niecīgi, kas nepelna pat, ka par to pārdomā, bet ieskataties dziļāk ikdienišķīgā dzīvē, papūlejaties to saprast, tad jūs daudz ko ievērosiet. Mēs drīkstam mīlet visu skaisto un pilnīgo dabu, mēs varam klausīties priedīgajā vēsmas šalkšanā un sajūst, ka dzīvot ir laime, neizsakama, neizpausta laime, un viņi, — ka dzīvot ir slogs, nepanesams krusts, dots tiem par zizli pasaules tekā, un ka nav citas laimes, kā nāve, — klusais ceļa mērķis...”

Šis nabadzīgais jauneklis runāja tik pārliecības pilni, tik strauji...

Bet Leonids sēdēja un klausījās, un izrādījās, ka viņš neka nesaprastu no visa ta, kaut gan bija pārliecināts, ka dzirdēja patiesību.

Izlietodams pašu mazako klusuma brīdi, viņš piecēlās, teica ko nebūt par nevaļu un izskrēja uz ielas. Domas tam jaucās cita caur citu, viņš nespēja nojaust neka un steigšus devās uz mājām, it kā baidīdamies, ka palikušais runatajs neskrietu tam pakal un nestāstītu atkal par dzīvi, par cīņu dēļ uztura.

Viņš ieslēdzās savā istabā kā bēglis no vajatajiem un centās nedomat ne par ko. Tikai strādāt, gleznot jaunu skaistu dabas ainu, tā viņš drīzak visu aizmirsīs. Bet no nopietna darba nebija ko domāt. Tagad Leonids sajūta, ka tās domas un jūtas, kas viņam bija uzmākušās un atstājušās savadu iespaidu, ka tās pašas jūtas vairs nebūs izdzenamas ne ar

vīnu, ne ar mīlestību, bet ka visur to pavadīs nemiers par sevi un par citiem.

Nu, bet ar laiku viss aizmirstas; nāks jauni iespaidi, būs atkal iespēja strādāt.

Uz laiku viņš apņēmas atlikt visu darbu. Viņš arvienu iegāja pie jaunās šuvejas, bet tagad nevis ar nolūku stāstīt par savām idejām un centieniem, bet parunāties par viņas dzīvi. Un Ida nevarēja diezgan izbrīnīties, kāpēc gleznotājs tā bij pārvērties. Leonids atkal senāk bija redzējis sārto Idu dziedādamu šujam caurām dienam, bet tagad tā bija klusa, gurdena.

Leonids izzināja kādā dienā kaut ko savādu no viņas mātes. Vecenīte viņam vairāk reižu iebilda: „Ko, jūs, Malta kungs, mūs tā cienījat, neesam vērtas jūsu laipno vārdu. Uz mums kā skatas. Mūs apmētā ar lāstiem, netur par cilvēkiem... tik jūs vienīgais vēl tā... Lai Dievs jums to atmaksā, bet aizmirstiet mūs...“

Un viņa stāstīja kā čukstēdama, kā negribēdama. Tad tā... Leonids saprata, viņš zināja visu. Savāds īgnums, žēlas jūtas un dusmas viņam pamodās sirdī.

„Mana vienīgā gaisma, mans lolojums! Vaj es to domāju, viņu mazu pie krūts sildīdama, ka viņa paliks par upuri pasaules kāribam. Kas man tad vairs atliek... asaras, mūžīgi vaidi... Es viņai pārmetu visu, bet šie pārmetumi man vairāk sāp, nekā jūs domājat. Savus spēkus viņa atdevusi, lai manu gurdo galvu varetu uzturēt... es nepārcietīšu šo moku...“

Šausmīgas raudas izlauzās no viņas krūtim, galva triēja kā bez samanas un pār grumbainajiem vaigiem plūda straume degošu izmišanas asaru...

Kā apreibis, Leonids devās savā istabā... Lūk šī pati čāklā jaunava, kuŗa atdeva savus spēkus darbam, visu apņēmošam darbam, ar kādām mokām viņai vēl vajadzēja mocīties nakts klusumā, baltā

spožajā saules dienā, nebeidzami. Ja, ir arī tādi viņu vidū. Mīlet, cik ilgi patik, un tad nosviet to kā novītušu puķi, iznīcināt, samīdit. Un caur to tika nicināta ta lielā mīlestība, kuŗu Ida dāvāja savai mātei, un kuŗa mita viņā viscauri.

Cik daudz sāpigak tas tagad neieurbās Leonida sirdī! Katru reiz, kad viņš pārnāca mājās, viņam parādījās bālais drūmais vaigs, un nemiers sāka viņu mocīt arvien vairak. Dēļ mīlestības, dēļ savas uzticības pamesta ceļmalā, kā nederīga iznesata drāna... Kur viņam lai būtu radies spēks tēlot to mūžīgi jauno skaisto dabu, kad viņam rēgojas priekš acim tik žēli skati un ciešanas!

Bet ar to vien nevarēja pietikt. Caur domam darba nepadarīs, un gleznotājs atzina, ka vajaga strādāt, un ja ne citādi, tad piespieties ar varu. Bet viņš sajuta, ka pilsētā viņš acumirkli neka nespēja uz-sākt. Viņš nodomāja doties projam pie dabas, kur pār galvu smaidošā debess un pie kājam smaršas altaris. Tur dzīves nesaskaņa būs mazak dzirdama, tur viņš ņems spēkus un cīnīsies un varēs vienumēr atmineties smaidošās acis, pilnas bezrūpīgas, bērnišķas mīlestības.

Ar tādu nolūku viņš kādā dienā gāja atvadīties no biedriem, no viņu augstprātīgajiem spriedumiem un lepņajām idejām.

„Kas ar tevi noticis?“ viņam uzprasīja.

„Tu vienmēr kaut ko dudīni zem sevis, nesatiecies ar mums, uz „vakariem“ tevi nevar ne redzet, it kā tu vairs nemājotu zemes virsū. Un tagad atkal, — aizbraukt kaut kur; kas tev nāk prātā pašā jautrā laikā? Ne, Leonidam ir kaut kas aiz ādas.“

„Dzīvo kamēr dzīvs, lūk gluži tāpat kā es, vaj man redzesi saskābušu vaigu? Perpetuum mobile neizdomasi,“ Vitiņš viņam sprediķoja. Bet Leonids jau tikai domāja visu labu: atbrauks viņš pēc kāda

laika piepeši, spirts, smaididams pilsētā ar brīnišķīgām dabas ainām un biedri tik mutes vien ieplētīs.

Tad viņš nogāja pie Elzas. Viņš tak vēlreiz gribeja redzēt mirdzošo pavasaru viņas acīs. Viņa uzlūkoja to ar pārbaudošu skatu un savadi noklausījās ta runā par aizceļošanu. Pēdējā laikā viņš jau tā to maz apmekleja, varbūt ka viņš to vairs nemīleja un gribeja tādejādi tikt no viņas vaļā.

Šo šaubišanos Leonids lasīja viņas acīs. Viņš tomēr negribeja un nevarēja izteikt īsto iemeslu; bet izskaidrošanos vajadzēja.

„Jūs mani pazīstiet, manas idejas jums nav svešas, kapēc gan jūs slēpjat man savus nodomus?“ viņa to uzrunāja.

Nekad tas nespēja šai sievietei visu to izteikt, ko viņš bija piedzīvojis un kas viņu dzina projām. Viņš negribeja traucēt bezsapņu miegu viņas krūtīs... Nēki, vaj caur to viņi pasauli izlabos? Bet viņš gribeja nolikt visus savus spēkus viņai pie kājam un vadīt viņu, kā mirdzošo dievieti, lai ta savus baltos spārnus nepiedurtu, neaptraipītu ar dzīves melnajiem dubļiem, nekad, — nekad...

Noliekdamiem pie viņas vaiga, Leonids noslīka kaislā skūpstā.

„Piedodiet man, piedodiet, netiesājiet mani,“ viņam izvēlās pār lūpām, „es tur gribu kalpot vienīgi mākslai, caur viņu darīt jūs laimīgu. Es atgriezīšos drīz pie jums; dēļ iespaidiem, dēļ labakiem iespaidiem, es gribu paduset pie dabas.“

Te nevilus tam iejaucās domās vārds „dzīve“, savadi skanoši dīvains vārds. Kas par to, tagad viņš redzēja tikai savā priekšā dzīvības pilnas acis un aizmīrsa visu citu.

Pat tad, kad viņš atvadījās un izgāja uz ielas, caur loga priekšskariem viņš sajuta lūkojamies to pašu skatu, smaidošu, bezbēdīgu...

Nākošā rītā dzelzceļa vilciens aizvadīja Leonidu

projam no pilsētas, uz kurieni — viņš pats nezinaja, bet viņš gribeja atrast to laimīgo malu, kur viss kā gleznā auklejās pretim gaismas svidumam un kur nebija nedz sāpju, nedz nopūtu...

II.

Gleznotais Malts dzīvoja jau vairak dienas savā jaunajā vietā, pie kāda saimnieka. Tas viņam bija izīrejis glītu istabu, kur viņš vareja justies netraucēts un strādāt bez uzbudinājuma. Bet jau pirmās dienās Leonidam bija izdevība redzēt, ka arī te viss kust, kā ūdens zāle, visi klupdami un krizdami stēdzas, iznīkst, dzenoties pēc uztura. Netālu no augļgajiem krastiem riteja Daugava lepnī, nesaistīti, uz plašo jūru, bet tur uz viņas krastiem stāveja kāds milzenis, varens, melns, un izgrūda sajukušus, gaisstošus dūmu mutuļus. Naktis un dienas bez apstāšanās klaudzeja riteņi, svilpa mašīnas un gāja ļaudis cits šur, cits tur. Apakšā pie ša milzeņa kājam du-seja pulks melnu būdu; it kā padevīgas verdzenes, viņas atvēra savas durvis un no turienes izplūda veseli strādnieku dzimumi, kuņus milzenis ar skaļu svilpienu aicināja pie nebeidzama darba.

Kā likās, šie ļautiņi darīja visu mehāniski. Viņiem darbs rādas iedzīmēts, bez kuņa tie nevarētu dzīvot. Cik dažu reiz Leonids bij noskatījies, ar kādu omulību tie ņēmās strādāt no rīta, lai vēl vakarā varetu piekusuši papriecāties pie glāzes brandvīna. Ja, šis šķidrums bija viņu viss, viņu atlīdzība par grūto darbu, prieku un aizmāršības nesejs.

Kādu reiz Leonids atkal, kā jau arvienu, atgriezās no pastaigāšanās mājā. Vakars bija brīnišķīgs, pilns maiga miera un klusuma. Debess neparasti skaidra, setotā miglainā spožumā, kuņš pār viņa galvu pārvērtās par nenoteiktas krāsas blāķi un kuņā jau manāmi sāka vizuļot pirmās zvaigznes. Bet tur, kur saule tikko bija nogājusi, guleja tumši smags māko-

nis aizsegdams vakara pusi, līdzīgi senajām domam, kuņas reiz bija tik pilnas dzīvības un spēka; viņš snauda kā melns spoks, kā sastindzis biedinošs tēls, bez dzīvības, nekustedamies, apmigļojies un pār viņu nolaidās spīdoša miera pilna blāzma.

Leonids padevās pilnīgi skaistā iespaida varai un nedomāja par citu neko. Viņš pagāja garām fabrikai un izdzirda neskaidras dziesmu skaņas, kuņas plūda no ļaužu pārpildītā kroga. Tur viss mudžēja un kusteja. Visi tie bija fabrikas strādnieki, kuři tagad apzinājās savu mērķi sasnieguši un pilnīgi.

Leonids nostājās kādā tumšākā stūrī un sāka aplūkot visu, kas te notika. Caur zilgani baltajiem dūmu mākoņiem viņš redzēja vīriešus, sievietes un bērņus. Visus tos savienoja viena vienīga viela — alkohols.

Kāds vīrietis nelielā augumā ar nopliesejušu netīru bārzdu, kā likās bija vairak par citiem iedzēris un skaļi kļiedza kādu dzēraja dziesmu, piesizdams ar kāju uz grīdas. Vairak jaunu cilveku tam apkārt klausījās un uzlielija to.

„Bet tagad dod brandvīnu, Peter; ilgak nevaru, mute tīri izkaltusi, kā katla dibens!“ viņš beidzot uzsauca ap viņu esošiem ļaudim, pie kam cieti uzlūkoja tuvak stāvošo.

„Nu, dzer ar, esi jau pelnījis!“

„Aha, smeķē gan; bet es nopelnišu, atdošu, desmitkārt atdošu, vaj saproti? bet tagad tu izlīdzi man!“ Viņam pielēja vēl vienu glāzi.

„Ē, Jēkabiņ, nāc šurp dēls, še tev ar!“ — viņš pievilka sev klāt mazu zēnu, laikam dēlenu un deva viņam glāzi brandvīna.

„Nu, izdzer un dziedī, ko tu staigā kā bez jēgas... es tev.“

Mazais puika bailīgi to uzlūkoja; acis tam samirkšķējās.

„Es negribu brandvīna, man gribas maizes... maizes man...“

„Ko, tu negribi?! Dzer, kad es tev dodu, vaj saproti; nemurkšķi neko... ā, vaj saproti?“

Viņš ar draudošu skatu pielika zēnam glāzi pie mutes un pēdeja, laikam baidīdamies no varas, izdzēra kādu malku, tad nosēdās uz sola un dziļi nokāra galvu kaut kā nodarbodamies ap muti, kamēr tēvs atkal dziedāja un piesita ar kāju takti...

Kur vien Leonids skatījās, visur dzēraju vaigi, rupja līgsmība un gavīles. Viņš jutās briesmīgi lieks šīnī pulkā, un savadas žēlas jūtas tam pamodās sirdī: ta ir viņu dzīves nozīme. Ja, bet kas gan viņu bija cēlis par soģi visiem šiem! Vaj viņiem nebija tiesības priecaties, ar ko tie vareja? Viņš tak arī priecājās un tadēļ nevoreja liegt to darīt citiem.

No ārpuses atskaneja sajaukts vijoļu troksnis un ķerkstoša dziedāšana. Leonids pacēla galvu un ieraudzīja mazu, varbūt 10 gadus vecu zēnu, kas spēlēdams reizā dziedāja.

Ar kādu ilgošanos viņš nolūkojās priecīgajos dzērajos, kuŗi šnabja glāzes lēja vienu pēc otras mutē. Bet viņš tomēr palika dziedadams pie durvim stāvēt un gaidot kādu dāvanu.

Beidzis tas noņēma cepuri un piegāja pie gleznotāja. Leonids viņam iedeva sudraba naudas gabalu. „Kapēc tu nāci te ar vijoli spēlet un dziedat, vaj tad tas tev tik ļoti patīk?“ tas viņam prasīja.

„Patīk? Vaj patīk vaj nepatīk, bet jadzied ja grib ēst; saprotat, kungs, man gribas ēst un es pārtieku no ta, ko man dod...“

„Vaj tēvs un māte tev nedod maizes, ka tev tā jāpelnas?...“

„Tēva man nava, neesmu pat viņa redzejis, mātes arī neatminos; esmu viens un pārtieku, nemaz nesūrojos. Ja gadas labi cilvēki, iedod priekš maizes, ja ne, guļu pa dienu kaut kur krūmos, palicis vijoli pagalvī, vakaros atkal eju un spēleju, nebīsties, es māku dzīvot... Dažureiz pat paciešu ēdienu, fik

spēleju un pats klausos... Bet, kungs, vaj jūs man nevaretu dot kādu glāzīti brandvīna, esmu izdziedājis; neļabi ap sirdi..." viņš kāru skatu nolūkojās Leonidā.

Dēļ tam viņam jadzīvo... nabaga zēns... Leonids neatbildeja neka, bet devās pa durvim ārā. Gandrīz viņš uzskrēja virsū kādai sieviņai, kuŗa zīdāmo pie krūts turedama, slaucīja acis un gribeja ieiet krogā, bet kā likās neiedrošinājās. Pa ceļu, kas veda no fabrikas puses, nāca jauni pulki strādnieku un visi viņi ielaidās krogā pie saviem draugiem. Viņam priekšā kūņojās trīs stāvi krēslā neizšķīrāmi. Pannācis tos, viņš redzeja, ka tie bija divi vīrieši un sievietē, kuŗa tikko pieturejās, lai nenokrīstu aiz reibuma pie zemes.

Kādas dziesmas skaneja iz viņu lūpām, kāds akls prieks kvēlojās viņu asinīs!... Un arī pār viņiem vakara zvaigzne izlēja savus zeltotos starus un nolidinājās pār viņu vaigiem, it kā meklējama arī tur daļu no tā gara, kuŗu Raditajs ielējis sirdīs visiem cilvēkiem.

Gleznotājs steidzās cik ātri varedams projam. Viņam uznāca it kā kauna jūtas par visu to, ko bija redzējis. Kā viņam vajadzēja šē, šē kur cilvēks bija palicis zemaks par kaut kuŗu dzīvnieku, kur viņš krāja uz savas galvas lāstus un mūžīgu postu, kas vēlāk to savaņģoja savā tīklā!

Visspēcīgais Raditajs! Kadēļ gan cilvēka dvēselei vajaga tā vandīties pa netīrajiem putekļiem, kam viņai grimt un noslikt, viņai, daļai no tava mūžīgā gara, kuŗa tomēr beidzot nokratīdama visus pišļus no sevis, paceļas mirdzoša un skaidra, savienoties vienā sferā ar tavu! Vaj viņai jānīkst tik tadēļ cilvēcīgās miesās, lai izbaudītu zemes kaislibu apreibinošo tvanu un aptraipītu ar to savus baltos spārnus?

Nonācis savā istabā Leonids pārdomāja par visu to... Tagad viņš atzina, ka, ja pasaulē ir daudz

tādu cilvēku, kam tad gan vareja noderet tās gleznas, kurās viņš bija gleznojis dievību un dabu tik majestātiski lepni? Nolikot šo ļaužu priekšā tādu bildi, būtu tik pat daudz, kā dot nabagam maizes vietā akmeni, un justies caur to par lielako labdari.

Viss, ko viņš bija ievērojis, nogrima kā smags svars viņa dvēselē un viņš sajuta, ka ir pazudis mākslai un nekad vairs nevarēs tik karsti būt aizgrābts no viņas skaistuma, kā līdz šim. Un brīnums, ka viņš par to nemaz nenoskuma, tikai savadas jūtas, baigas, daudz prasošas jūtas viņam ņēma vietu sirdī...

Kad viņš otrā rītā pamodās, bija vēl diezgan agri, bet tas tomēr viņa neattureja doties ārā, plašajā, mūžīgajā dabā, kuŗa tam bija mīļaka par visu.

Iz tālienes bija dzirdama savada dimdešana: zvanu skaņas pasludināja svētdienu.

Kāda slepena prieka un uztraukuma pilnas tās spiedās Leonidam ausīs! Pat no attālākajiem pakalniem, no zeltītiem briedušiem laukiem, vēl tālak, tālak izcēlās tīrās skaņas, arī tur svētdiena, miers un lūgšanas...

Leonids pacēla galvu; taisni viņam priekšā, kā nenateikts tumšs ķermenis, apvijies, nogremdejies savā tvaiku tīklā duseja — fabrika. No viņas skursteņiem vienaldzīgi gāzās dūmu apaļie blāķi, lai gan rūkšana nebij dzirdama. Melnais milzis stāveja gatavs, lai rīt sāktu atkal savus darbus.

Gleznotāja skati nogriezās uz citu pusi. Tāpat celiņa malā, pa kuŗu tas gāja, duseja melnās būdiņas, it kā slēpdamās viena aiz otras. Viņām nebija ta majestātiskā stāva, ar kuŗu lepojās ta pavēlnieki tur līdzenajā pakalnē; viņas kā sajuzdamas savu nīcību, dziļi ierāvušās netīrajās ceļmalās vēl snauda. Mazie lodziņi, it kā nevaredami panest vareno saules gaismu, bija apkvēpuši, apsūnojuši. Daži stari pa velti laužās un glaudījās pie tiem klāt, gribdami izlauzties cauri un ieliet kaut niecīgu mazumu no gaismas

jūras zemajās, šaurajās telpās, modinat arī viņās kaut ko, kas sajustu lepnās gaismas godību... Bet iemītniekiem nevajaga neka, viņi dus mierīgā miegā, viņu krūtīs ceļas un ievēl sevī gaisu... cik laimīga atdusa!... Leonids nopūtās: kad ausīs arī par šiem varenais, mūžīgais rīts, kas apgaismos viņu prātus, kas dos viņiem brīvību un dzīves īsto baudu, kas modinās viņu krūtīs apziņu, ka tie ir cilvēki, cilvēki kuŗos mājo augsts, svabads gars, — un nevis mašīnas, kuŗas klausā viņu īpašniekiem kamēr salūzt... kad, ja kad??

Un it kā apzinādamies par šo domu neizpildīšanos, viņš nokāra galvu un steidzās projam, kamēr spokiem līdzīgas būdas snauzdamas palika tam aiz muguras.

Leonids bija nonācis nemanot pie fabrikas dārza puses. Cik lepnī stāveja tur no akmeņiem izcirstas lauvas starp zaļo krūmu un koku puduriem, cik mirdzoši izplūda strūklu akas. Smags iespaids atkal tam uzgūlās kā lietuvēns uz krūtīm. Viņam cēlās it kā riebums pret visu to un atgriezīs muguru lepņajām ēkam un skaisti ziedošām puķēm, viņš aizgāja steigšus projam.

Dienu Leonids pavadīja vienīgi gandrīz istabā vien, baidīdamies iziet un ieraudzīt atkal tos pašus dzēraļus, dzirdēt atkal mazā vijolu spēlētāja motivus, kuŗos skaņa balss dārdedama ķērca un kļiedza pēc cilvēces tiesībam... Vakarā, kad viss bija apmierinājies, gleznotājs atkal izgāja ārā. Cik gaiss tīrs, sveigs un miera pilns! Viņš vēlejš, kaut ar katru elpas vilcienu varetu ieelpot sevī tādu pašu mieru un pilnību. Viņš aizsniedza Daugavu, kuŗa, kā dzīva samta lente, likās sakususi vienkopus ar saviem krastiem. Saule nogājusi. Sārta, apmīglojusies blāzma apsedza viņas pēdas. Rīta pusē pacēlās asinaini sārta mēnesis un sapņaini lūkojās pār rudens krāsu zaigojumā dusošo dabu. No valgajām lejām uz Daugavas krasta viņa stars jau izvilinājās

kaut ko miglai līdzīgu, tumši peleku iztvaikojumu, kuŗš kāpj pretim nakts staru mirdzošam skūpstam, it kā gribedams savienoties ar to un sakūstis vienkopus izzust plašajās debesīs, kur tik labi, tik labi... Leonids kāri noskatījās neparasti jaunajā gleznā. Visu to aplūkojot, būtu jedomā, ka pasaulē nemaz nebūtu ne cīņu, ne nemiera, nedz moku, bet tikai mūžīgi saistošs miers, dzīvības pilns miers un gavīles.

Bet viņš bija redzejis jau daudz no tā, ko sauc par dzīves patiesību, lai varetu palikt par idealistu. Tvaiki, kuŗi tik kāri kūpeja uz augšu pretim gaismai, — tā viņam izlikās, kā tūkstošiem dvēseļu, kuŗu baltie, plašie spārni, kas vareja cilveku pacelt, kā ērgļi preti dzīvībai, bija salauzti. Un tagad šis dvēseles, kuŗas nebij atradušas sev apmierinašanu zemes pīšļos, sniedzās pēc zeltmatainā ķeruba, lai tas viņas paceltu un aizludinatos projam uz tēviju. Vaj visa pasaule nelīdzinājas šai ainai! Tikai viņš viens, kas sevi bija iedomājies par pilnīgu un visu saprotošu cilveku, stāveja un noskatījās kā neaicināts, nedziedināms egoists tur, kur viņam nebij nekādas daļas.

Projam! Viņš novērsās un devās atkal pa parasto teku uz savu dzīvokli, gar fabriku.

Nonācis pret lepnajām dzīvojamām ēkam, Leonids dzirdeja jautru muziku; droši vien tur bija izpriecešanās, visiem tiem, kas sevi skaitīja par cilvekiem. Dziesmu skaņas, smieklī, tērzešana skaneja vienā troksnī. Gar dārza vārtiem pagājis, viņš redzeja tumšu sievietes tēlu, kas nenoteiktā stāvoklī kā lūgdamās guleja pie lepnajām ieejas durvim. Tā tad viss tas bija pievilinājis arī blakus klausītājus, tiem arī varbūt izlikās, ka tur debesis iekšā atvērtas, tur laimei un līgsmībai nav mēra... Cik laimīgi tie, kas tur var būt iekšā... Tuvāk aplūkojis, Leonids dzirdeja, ka šī sieviete kaut ko runāja... cīnījās. Viņš paslēpās aiz akaciju krūma...

„...Te viņš nāks, te viņam jānāk... Es skūpstīšu viņa kājas, es viņu lūgšu ar vadiem, ar kliegšanu... es nevaru vairs pasaulē elpot bez viņa... Mana mīlestība, viss, kas man bija, visu viņš paņēma, man nav neka, es esmu visi par kāju pameslu, par apsmieklu... Ne, ne, viņam vajaga par mani...“
Izspūrušie mati tai mirka zāles valgumā; galvu viņa sita pie sienas, kā bez jēgas, viņas apģērbs bija ar smiltīm, ar dubļiem...

Kā ārprātā Leonids aizskrēja pa celiņu projam, viņam urbās ausīs viss ar nezinami mocošām sāpēm un satricināja viņa iekšieni.

Te viņu upurī mocījās kā priekšliesmu zaņķī; viņi tur baudīja — dzīvi...

Ja, cilvēka gars! Atdzeries, atdzeries no zeltotā prieku kausa, izbaudi visu, lai tevi netraucē nekas! Tevis dēļ ir radīta pasaule, tevis dēļ ienākas vīna ogas zilganajos ķekaros. Tevis dēļ kāribu apmierināšanas tev ir paklausīgi vergi... Kas tev par bēdu, ka turpat, varbūt netālu, nosmok asarās un vaidos tāds pats gars kā tu, no tās pašas vielas darināts un tādās pašās miesās nolikts, — kas par to... Netraucēts tu vari līgsmoties; nejudzams žēluma, mīlestības ne sirdsapziņas...

Nākošās dienās Leonids izgāja pavisam maz un ja ari, tad arvienu griezās pa bagatajām rudens druvām, kur tagad strādnieki un ziedošās strādnieces nokopa labību.

Uznāca vairak dienu lietus un gleznotais sēdeja savā istabā un cīnījās pats ar sevi. Nekad un nekur viņš nevarēja atrast to, ko mekleja — mieru un dailes mirdzošos tēlus, kuņģi viņam kā līgava lūkotos acīs. Aiztraukt, atkal projam, uz pilsētu, pie biedriem — tās bija viņa domas.

Bet ko viņš tur atradīs? Visu to pašu pārspīlēto nebēdību un uzpūtību; bez tam viņam lidināsies pakal tie tēli, kuņģus viņš te bija redzejis; tie viņu

apstās vientulīgajā dzīvoklī, aizstāsies priekšā gleznai, ko viņš darinās, uzkritīs tam, izsūks pēdejo spēku un cerību lāsiti līdzīgi vampiram, kuŗš uzbrūk mierīgi dusošam cilvēkam. Neka... Viņš skaidri paredzeja, ka no ša laika viņš nekad nevarēs justies apmierinats. Pārmetumi viņa krūtīs — lūk, kas tagad valda pār viņu neaprobežoti.

III.

Leonids it kā redzeja, ka nākotnē viņa dzīve sadrūp, paliek par postažu, no kuŗas nevar izdabūt neka ar zinamu veidu. Viņam it kā acis atvērās, viņš sajuta, ka viss, kas tik dziļi bija iesakņojies viņa atmiņā, papriekš caurspīdoša bērnība, tad kairinoši, pilni, visu apņemoši jūtu tēli, laime, ticība — viss ir iluzija, bet palicis no visa tikai tas, kas ir bijis patiesība. Un pati lielā daba, vaj viņa tagad neduseja pie viņa kājam, vaj viņš iedams pa nobirušajām lapām nedzirdeja, ka viņas čukst: „meli, iedomas, iluzija, viss, viss!...“ Viņš domāja, cik labi būtu mūžam dzīvot pie dabas!

Visu viņš būtu atdevis, ja tik nepazītu cilvēkus un dzīvi, kuŗa pār vīru galvam lido kā plēsīgs putns.

Bet atkal neatzīt, nesaprast šo dabu, — ai, cik grūti un nepanesami, bet saprast viņu — zaudēt ticību, mieru un pašaušanos.

Leonids izgāja caur nelielo birzi; plaši lauki atvērās viņam priekšā, aplieti ar mierīgu netraucētu mirdzumu. Cik daudz ļaužu tur sakopj vasaras audumus un darinajumus; to, ko viņi ar cīņu un lūgšanām no Dieva ir dabuļūši. Viņu darbā vajadzēja būt kaut kam saistošam, pievelkošam. Leonids sajuta, ka viņš arī būtu varejis līdz ar viņiem strādāt un saņemt darba svētību. Bet tas viss tagad ir aizgājis, pazudis. Viņš jutās lieks, nekur nedēriģis, atmests.

Lai gan šiem cilvēkiem bija mūģīģis karģš ar dabu,

tiem jācīnas bez mitešanās, tad tomēr, cik mīļi viņi ir viens otram, cik bagāti viņa atveļ savu klēpi priekš cilvēkiem un cik laimīgi tie jūtas pie viņas.

Mūžīgais likums: „Ar sviedriem vaigā tev būs maizi ēst“, viņiem ir par atspaidu, par ikdienišķīgu dzīšanos.

Viņiem nevajaga izkarot cīņas dēļ idejam, dēļ mākslam, tās cīņas, dēļ kuņģam mēs skrienam un klūpam un dēļ kuņģam domajamies stāvēt tik augstu pār viņām. Viss iznīkst un pastāv dēļ sevis, viņiem nomirstot ir apziņa, ka tie pildījuši to, ko spējuši. Bet viņš? Uz ko viņš vareja atbalstīties, ar kādiem darbiem lielīties? Viņš redzeja, ka visi dzīvē nesa nastas, viens smagaku par otru, noslaucīja sviedrus no pieres un gāja tālak, paklupa un nespēdami uzcelties palika uz mūžu zem smagā svara...

Bet viņš, viņš stāveja viens vien dikā bez nastas. Viņa māksla viņam neizlikās kā tāda. Viņš labprāt būtu palīdzējis citiem, bet viņš bija par nespēcīgu. Un to viņš nevareja paciest, ka iekšīgi bija atzinis, ka dzīvo bez mērķa. Viņa brāļi bija pārvērsti par mašinām, kuņas, ja tās vecas un nederīgas, tiek nosviestas un aizmirstas, viņam nebija spējas noskatīties šinī patiesībā.

Ne, ne!... viņš negribeja, kamēr dzīve viņu nosviež kā nederīgu lupatu ceļmalā.

Viņš vēl vareja atkratīties no viņas tirzašanām un mokām — vēl agrāki, nekā sevi ieraudzīt pazudušu, atstātu, bez mērķa.

Viņš aizgāja uz savu dzīves vietu un ieslēdzās vientulīgajā istabiņā...

Bet vēl daudz kas. Viņš atmīnējās skūpstus, mīlestību un varbūt nākotnē domātos laimes smaidus.

Ha... Vaj viņš viņu mīleja dēļ tam, lai to vestu kaujas laukā, nenogurstošā cīņā, kur vajaga spēku, vaidu un asaru? Vaj viņa neatgriezīs tam muguru, ja tas nevarēs pie viņas nākt ar bezbēdīgo dzīvi,

kuŗai tik patik saprast, cik jau tri var lidot tauriņi, smaršot puķes un smaidit saule, un nevis, cik pašu dārgako jūtu un ceribu vajaga atdot dzīvei par balvu. Ja, Leonids atminejās to, kas bija aizmirsts un aizmirdzis, zem citu iespaidu varas, to, kas senak kā kristals dzirkstidamies, spožs, neaptraipīts bija stāvejis viņa priekšā, pēc kuŗa viņš bija izstiepis rokas un saucis ar lūgšanu un vaidiem, kuŗu bija aicinājis savās krūtīs. Tagad viņš to atkal redzeja, bet tas jau bija saburzīts, izlikās sasmērets un netīrs, bez spožuma un spēka, kā nedzīvs tēls tas guleja pagātnes miglas klēpī un nebija vairs aizsniedzams nekad, it nekad...

Un nebija ari vajadzīgs. Tas vizuļojošais pava-saris Elzas acīs nebija mīlestība, kas tikušo viņš gribeja izlietot cik vien varedams priekš sevis. Viņš gribeja vēl pabūt pie dabas, kuŗa visus iepriecina un paliek tik vienaldzīga pret cilveku tukšajām idejām.

Iztrakojies bija aukstais, savadi mitrais rudenā negaiss. Leonids atkal iezīda daudz nozīmīgus iespaidus savā dvēselē.

Visur vēl bija redzamas negaisa pēdas: pa ceļmalam un grāvās norautas sakaltušās lapas, samestas gubās, neparastais slapjums, no kuŗa pilnas visas novītušās zāles un puķes.

Bet tagad — kāds miers! Saule ņēmusi virsroku, viņa izlauzusies caur smago mākoņu blāķiem un izklidinājusi tos, smaida viena pār visu, kas pieejams cilveka prātiem. Viņai vēl tik pakaveties ar savu staru smaidienu pie katra kaila zariņa, pie katras nosārtojušās lapiņas, nolaisties līdz ar tām uz gurdo, mitro zemi un paduset vēl uz savu bērnu bālajiem vaigiem.

Leonids kāpa pa gāršu, pa nokritušām lapam... Viņš redzeja sevi līdzdusam zem viņām. Visas, visas viņas reiz nolidināsies, vaj agraki, vaj vēlaki uz zemi

un tad pār viņām pārklāsies bieza kārtā maigā, baltā sniega. Kāds miers, kāda dusa netrauceta, mūžīga... satrūdešana, iznīkšana, lai atkal viņu pīšļos parādītos jauns dīglis jaunai dzīvībai. Leonīds īdzīgi iesmējās: lūk mūsu idejas! Viņas briest mūsu smadzenēs, laužas uz āru, parādas spēcīgos dzīvos izvirtumos. Viņi cerē aizsniegt, it kā koki zilo, bez telpu robežām izplatīto debesi, savienoties tur ar cilvēka gara vielu, pazīt patiesību un dzīves mērķi, pieglausties pie trīcedamās saules vaiga un palikt tik pat skaidras, kā viņa.

Bet — paiet gadu desmiti, simteņi. Mēs redzam to, kas senak pušķoja cilveces domas, ko tureja par svētu, neaizkaramu, to redzam pie mūsu kājam nobālušu, bez dzīvības. Un pār viņu iet jauni dzimumi ar jaunām domām un idejām un samīn to, kā nevajadzīgus dubļus, tikai projam, projam, uz savu izredzēto mērķi... cik tas muļķis bijis, kas tā domāja... Viņš gāja, kur nobeidzās ceļš lapu koku birzē.

Pa nobirušajām kļavu lapām staigā bezrūpīgie bērni un salasa dēļ vajadzības to, ko auka norāvusi, kā nekam nederīgu.

Lūk, šie paši neapzinīgie bērni, kas tagad var tik netraucēti lūkoties zilajās debesīs, ko viņiem vairak vajaga?

Tiem negrauz sirdis nemiery par visu to nesaskaņu, kas Leonīdam jau sen ielauzusies sirds dziļumos un nedod mieru ne dienu ne nakti.

Nevainīgi tie lūkojas viņam acīs. Kāds nesaprotams spožums un spēks izplūst no ša skata, apdomājot, ka ikdienas jasatiekas ar cilvēkiem, kas sen zaudejuši savu skatu uzticību...

Idile, neparasti skaista. Dziļaki ieskatoties visā šīnī gleznā, viņam metās tik žēli ap sirdi. Kā spogulis viņam stādījās priekšā reiz pagājusi bērība. Ari viņu bija šūpojusi latvju māte, ari viņš bija jautri skraidījis pa rudens lapām un viņa skalie smieklī

bija izskanejuši iz nenomāktas krūts, kā pirmais bezdelīgas vidžinājums...

Kur viņš bija skrējis, kur steidzies? Neapturams spēks bija viņojies viņa vaigos; krūts tik pilna ilgošanās, sirds nemierīga; kāri bija slāpis viņa gars pēc zinatnem, pēc mākslam... Bet vaj tas bija apmierinājais baigo jautājumu sirdī? Vaj tās idejas viņam var stādīt priekš acim laimīgi smaidošo, spēka pilnu jaunekli, kad ar vārgu, izmisušu skatu, pie viņa durvim, uz ceļa, vaj citur kur, viņam raugas pretim nabaga vaigi? Vaj tās viņam vareja rādīt nobālušas, samaitatas jaunavas vietā smaidošo ligavu.

Kur viņš arī nebija griezis skatus, — vaj apbrīnodams lepno dabu, vaj cilveku roku darbus, vaj mākslinieka gleznu, vaj dzejnieka plašo jūtu pārpilnību, — visur viņam spīdeja cauri kā nenoteikts, miglains tēls patiesā dzīve. Viņa nesmaidīja, viņa nekustējās, nemāja; nekāds vaibsts nebija uz viņas vaiga, bet viņš sajuta un piedzīvoja, ka šī dzīve arī atnāca pie viņa un prasīja arī no viņa sev ievēribas, paņēma viņa spēkus, cerības, asaras, un ilgošanās sev par nodokli. Cilveku paceļ iz dubļiem un notīra viņa — dvēseli, — uzupurejas priekš tās un mirst priekš tās, bet egoisms šaurs, niecīgs, nevajadzīgs...

Un no visa ta, kas viņu tagad mocīja, viņš vareja tikai tad tikt vaļā, ja pārvērtā savu „es“. Gars izlauzdamies no šīs čaumalas pacelsies pretim jaunajam saules staram, kas viņu sildidams steigsies uz neizmērojamu augstumu, kur pretim mirdz zeltotais kauss, pilns ar īstu mīlestības un apmierināšanas malku, ar īstas brīvības, bez moku, aizmāršības dzīvo plūdu... Tumšums iespiedās viņa istabiņā, tumšums, žēlas jūtas un izmišana ielauzās jaunā mākslinieka dvēselē, viņš sēdēja kā bez jušanas un ļāva vaļu pārlidot pēdejo reizi visiem iespaidiem, visām sāpīgām domām...

Pa logu iemirdzējās zvaigznes. Domas, ka viņš

drīz būs tur... viņa gars pacelsies pār putekļiem uz īstiem saskaņas mājokļiem un izmazgās savus spārnus brīvā eterā, viņu pārņēma, kā liels vilnis jūrā apņem peldetāju...

Istabā palika vēl tukšak un mierigak. Vienā stūrī guleja Leonida iesāktās gleznas un sačukstējās savā starpā; ko? — diezin...

* * *

Pirmie mirdzošās rīta saules stari iespīdēja logā un sārtoja Leonida auksto vaigu. Tie gļaudīja un aijāja savu dēlu, kas tik ļoti pēc saules bija ilgojies. Miers, kuŗam ar šīs zemes mieru nav nekāda radniecība, bija ņēmis mūžīgu mājvietu uz gleznotāja pieres un snauda tur ar bezsapņu snaudu...

1898.

VISA DZĪVE.

Skats iz leišu dzīves.

It kā nokvēpuši guleja biezie mākoņi vakara pusē pār silu, tikai viņu virsejās kārtas bija sārti baltas un ap tām lidoja gandrīz neredzami pēdejie saules stari. Tveicejošs vakars bez vēsmas un vēsuma laidās pār Žadozu sādžas pelekajām leišu mājam, viss slīka un grimā savadā dūmainā pustumsā, kā bez spēka un dzīvības... Pār sādžas ielu cēlās putekļi: ganami pulki nāca no ganibam. Šur tur iebļāvās aitas, iedunejās govīs vaj bija dzirdamas sieviešu balsis. Bet arī viss tas nenesa neka jauna, savads gurdenums un piespiests klusums it kā ar varu mācās virsū apkārtnei un neka nebija, kas to izklaidē. Neglītas mājas, nekārtīgās grupās izkaisītas, starp viņām sakņu dārzi ar pussakritušām vijām un sētam, šur tur stūrī kāda ābele vaj bumbieņu koks, un retums tikai pa kādai milzīgai gobai vaj liepai, bet arī šie koki bija pilni putekļu gurdenuma un vienaldzīgi snauda, it kā visu sen būtu apnikuši, nelikdamies ne zinot par to, kas notiek apakšā. Viņi jau par daudz veci, par daudz redzejuši pasaulē, viņu saknes varbūt asarās dziedetas un tapēc viņi šalc reti un arī tad skumji, gaudīgi.

Bet no tālienes sāka nākt tāds svešads troksnis: kā cilveku sarunas, lēnu soļu dimdešana un klusi dziedatas dziesmas. Strādnieki pārnāca no rudzu plaujas: no vienas puses, no otras un beidzot, kur ceļš sādžas galā izdalās mazajos kājceļiņos, tur viņu saradās vesels pulks. Sarkani nodegušo vīriešu un jaunekļu vaigi, pie kuriem lipa sasvīdušie rupjie mati, apklāti pelekas drēbes cepurem izskatījās nopietni, bet pilni spēka. Tikai diezin no kādas drēbes

darinatie svārki un savādās vīzes atgādināja nabadzību... Starp vīriešu spēcīgajiem stāviem parādījās jaunekles pār galvu pārsietiem raibiem lakātiņiem vaļējās platās jakās, savadu smalkumu gīmī; zem rupjām uzacīm mirdzeja melnas skaistas acis, lūkodamās gurdeni uz priekšu.

Un pamazam caur šiem ļaudim sāka mosties dziesmu skaņas, no sākuma tādas klusas un noslēpumainas, kā lapu troksnis. Pie vienas neparasti skumjas un vienmuļīgas balss pievienojās otra, un harmonija, nemākslots muzikas skaistums, savienoja tās abas vaļcietaki kopā. Un tad atlaidās trešā iz stipras vīrieša krūts un glauzdamās klātu, kā bargas vētras krāciens pār sila galotnem, sakusa kopā ar pirmajām divām un laidās caur vakara gaisu, caur drūmo kļusumu, kuŗš likās radīts, lai varetu vadīt tālu, tālu šo dziesmu. Un dziesma ieskanejās. Bet viņā nebija līgsmo straujo skaņu, kas aizrauj katru sev līdz, paceldamās pār zemi uz nenoteiktu līgsmu prieku pasauli, viņās bija sēras sāpes, pat raudas. Viņas raudāja kā vientuļa egle lauka galā rudenā naktī, viņas raudāja kā sils ziemas aukstumā, kā sakaltušas smilgas uz smilšu kapa. Un kaut arī skaisti vijās kopā tautiskie īpatņejie akordī un plūda tālu tālu, iezagdamies katrā dvēselē un atnesdami tur baudu — tomēr viss tas bija drūms un raudošs. Dziesma stāstīja sen senos stāstus, stāstīja arī tagadnes jaunākās pasakas un gaŗš un lūdzošs bija viņas stāsts.

Pirmā skaņa no šās dziesmas piedzima jau tad, kad gadu simteņus atpakaļ baltas drēbes un krusts pārklāja pār tautu smagu dzelžainu segu, kad tautai vajadzēja mesties ceļos un tad viņu mīdīja civilizācijas vārdā dzelžainas kājas — toreiz pirmais vājais kungstejiens ieskanejās tautas krūtīs. Un šis pirmais vaids dzemdinaja citus un nekad prieka skaņas nevarēja ielauzties viņu vidū. Šī dziesma stāsta par to, kā sviedri plūda un mazgāja baltas lielkungu

pilis, stāsta par to, ka katrs granita gabaliņš no lielajām pils trepem ir pirktis par simtām bezmiega naktīm un atnests lāstiem un Dieva lūgšanam.

Lūk, viņa stāsta, šī dziesma, tur es augu un paliku liela, kur uz plaš muižas lauka zemnieki ceļos nometušies kala ar kaltiem cieto māla zemi, lai padarītu uzdoto darbu, un kad puskailās galvas, trīcošās rokas un stipros locekļus karseja saule un uzrauga dzelzs spieķis . . .

Un tad es vairs nevaru izaugt liela un būt citada; zemie griesti manas tautas mājās spiež mani atpakaļ, salauztie gara spārni sāp, un nākamības nava tautas priekšā . . .

Tāda viņa ir, šī dziesma, un tāda viņa skaneja no piekusušo strādnieku mutes pār pustumsā segto sādžu.

Izskaneja dziesma un apklusā, tikai vēl šur tur kāda vientulīga skaņa kā aizmaldijusies klīda pār lauku, bet neatrazdama otras aprīma un pār mājām bija pilnīgs nakts miers. Strādnieki izklīda. Pa ielu vēl gāja kāda jauna meitene uz tālako sādžas galu un nemaz nemanīja, ka viņai no muguras puses steidzoši tuvojas kāds cilvēks. Panācis meiteni tas aplika viņai roku ap kaklu un palūkodamies acīs teica: „Margita, vaj nedzirdi, ka eju tev paķaļ? . . . Klusu eju tev paķaļ, mana zilpuķīte, nu esmu tagad te.“

Viņa pagrieza mazliet galvu pret runataju; skumjie vaibsti ap lūpām padevās daiļam tikko redzamam smaidam, bet acu skropsti nolaidās uz leju . . .

„Dzirdu, Vicenti — tevi tālu dzirdu.“

„Aiziešu tev līdz, pie mātes, abi izbrīdisim drīzak smilšaino ielu, un vakars būs īsaks totiesu, ne gurdenuma man vairs nebūs...“

„Kā gribi, Vicenti,“ Margita skumji atteica, bet skumjās noskaneja vesela prieku brāzma — maza daļiņa no tiem priekiem, kas dvēselē dzīvoja.

Kur beidzās pēdejā sēta aiz sādžas, tur piekalna malā bija saredzama zema pusistabiņa, jo otra puse bija it kā ierakusies zemē. Celiņa malā auga kupls varens sērmokšļa koks un izpleta tālu pār cauro juntu savus zarus. Pavasarī viņš bēra apreibinoši smaršīgos ziedus baltām pārsliņam pār mājiņu, bet rudenī rotājās ar sarkanu ogu ķekariem, atgādinadams vīna stīgu dienvīdus . . . Tagad sērmokslis snauda pustumsā kā vaktnieks, un viņam ne zariņš nekusteja. Margīta nolika grābeklīti un sirpu gar sienu, un abi ar Vicentu iegāja istabā, kur guleja nevesela Margītas māte: viņa bija akla un cieta jau daudz gadus no reimatisma.

Stāvoša gaisa dvesma apņēma kā savads reibonis ienācejus. Šis gaiss oda pēc sapuvuša koka, pēc netrumiem no barības atliekam un pēc kaut ka, kas atgādina pagrabu velves. Griesti bija tik zemi, ka Vicenta puslīdz lielajam augumam vajadzēja saliekties zem viņiem, un tomēr pie viņa cepures palika kārtā putekļu un zirnekļu stīgu, kuņas tas noslaucīja no melnajām sijām līdzams dziļāk. Uz gultas pie vienīga lodziņa kaut kas pakustējās un no drēbem pacēlās sirmmataina galva, trīcedama un līgodamās un it kā klausīdamās uz svešādo troksni.

„Labu vakaru, Babiana,“ teica Vicentis un apstājās. „Labu vakaru,“ atrūca aizsmakusi dobja balss un atkal palika viss klusu.

„Margīta, kas te atnāca? Vaj tu neesi viena?“ jautāja vecā un stīvi lūkojās uz durvju pusi it kā ar savām aklaījām acīm viņa gribētu ieraudzīt jeb atklāt kādu brīnumu.

„Tas ir Vicentis, māt, viņš gribeja atiet man līdz, vairak neka...“ Margīta bija palikusi pie durvim un stāveja, it kā nezinādama, ko darīt.

„Ak, Vicentis... Nu Dieva vārdā, Vicenti,“ vecīte teica. „Bet vaj tu nezini, ka mēs esam vienas — pie mums ir tukšs un nepatīkams. Būs gaŗš laiks Vicenti.“

„Par to ir nācu... ka jūs vienas. Zinu, ka smaga, gaŗa diena, ja nedzirdi cilveka vārdu, ja esi viens. Un man te patik, taisnībā labi patik. Man te kā savā mājā...“

„Pasteigšu vakariņas, mammiņ,“ teica Margita, un ietaisīja uguni mazā netīrā plītē. Liesma gaiši paspīdedama meta spožumu apkārt pa šauro telpu. Pat līdz kaktam pie loga viņa aizspīdeja un krita uz svētbildi. Dievmātes segs gleznā zvēroja kā sarkana uguns, un tikko saredzami gaišojās Kristus mazais tēls viņas rokās. Ap svētbildi sēriģi stāveja sakaltušas svētas puķes... Lūk, ari te svētums, it kā šis svētums, būtu tas attaisitajs, dziedinatajs, it kā viņš... — —

Kalpošana caram nepazūd, — saka paruna. Un tiesa: Margitas tēvs bij kalpojis viņam 20 gadus. Kā stiprs spēka pilns ozols viņš aizgāja tur un atnāca salauzts bez jaunības spēka un prieka, bez dzīvības uguns, un kā atmaksu viņš bija dabuģis šo mazo būdiņu, kuŗa pus zemē iegrimusi tomēr viņa palicejiem vēl deva pajumtu, un ap viņu daŗas pūrvietas sakaltušas smilšsainas zemes. Tapēc viņa varbūt tik mīļa, šī māja — domaja Vicentis — par dārgu maksu ir pirкта... Un viņa domas sāka virzīties tālak, kaut kur citur. Ir viņam bija sava māja, daudz lielaka nekā šī un cik daudz viņa prasīja pūļu un grūtumu, lai viņš varetu tur dzīvot.

Tur labi tālu kalnā, zaļos dārzos tinusies stāveja lielkunga pils un divas reizes par gadu Vicentim vajadzeja viņai tuvoties. Labi, ja šādās reizēs viņam skaneja zelta nauda, viņa sviedru un neguleto nakšu alģa; tad viņš gāja droši turpu; bet ja viņam būtu jāiet uz muižu tukšām rokam, — nu, tad šis ceļš iznāktu gan daudz gaŗaks... projam par plašo zemi, meklet jaunas tēvijas... kā daudz, daudz jau ir aizģājuģi...

Un tad viņa skats laidās atkal pie Margitas, kuŗa

no dziestošām liesmam apspīdeta viņam izlikās daudz skaistaka un stipraka. „Ē...“ viņš domāja, „gan mēs izstaigasim šos muižas ceļus...“ Savads priecīgs spēks iedegās viņa krūtīs, un viņam tika tik viegli, viegli kā vēl nekad; viņam iegribejās strādat, lauzt, cīnīties — to viņš sauca par dzīvi...

Margita uzlika ēdienu uz galda, aizdedzināja mazu kūpošu lampiņu un iedeva mātei karoti rokā, nosēdinādama to tuvaki pie galda.

Iestājās klusums. Vicentis piecēlies uzlika jaunavai roku uz pleca un viņa padodamās viņa mājienu lēni gāja līdz. Viņi izgāja atkal siltajā vakara gaisā, kuŗā slika smagi mākoņi un viņoņa nenoteiktas skaņas. Zem kupla sērmokšļa pie sētas vijas tie apstājās.

„...Margita, es tevi mīlu,“ Vicentis teica; „kā zilu debestiņu, puķit... Es tevi vedīšu uz savu mājiņu un tu nāksi? Es zinu, ka tu nāksi, un tad mēs sāksim dzīvot...“

„Par ko tu mani mīli, Vicenti, par ko?“ viņa klusi jautāja.

„Nezinu par ko, tikai zinu, ka man tevi vajaga mīlet. Tā...“ „Un man neka tomēr nava,“ viņa teica skumji. „Un es nekas neesmu, bārenite es esmu... Pat meitu pulkā es esmu viena. Ja, Vicenti, viena.“

„Un es tevi tapēc i mīlu, ka tu esi viena un nepazīsti prieku. Un kas tad es pats esmu? Vēl te kā nebūt, bet kad aizbraucu pilsētā, kaut kur tālu lielajā pasaulē, kur lielie cilvēki dzīvo, — redzu tad, ka esmu tāds pabērns, nevienam nevajadzīgs. Bet te esmu vajadzīgs, te visa mana dzīve, mana druva, mana salmiem jūmtā māja, mani trīs bumbieņu koki — lūk, ta mana dzīve... Un vēl tu, Margita“. Un viņš vilka savu cieto roku pār viņas nelīdzenajiem matiem, it kā glaudīdams.

Brīdi viņi abi aplūsa un nogrima savos sapņos.

Nakts vējš iešalcās sērmokšļa kuplajos zaros un atkal aizskrēja, it kā īss prieka brīdis, kuram viegli spārni.

„Tad ta dzīvosim, Margita, manu zilpuķit! Uz liepas galda ēdisim un katuna logu aizkarus tev nopirkšu. Un kāzās izpušķošu savu pagalmu, bet pie durvim to bērziņu piespraudišu, uz kuŗa pavasarī lakstīgala dziedāja — tur palejā... Dievmāti no Kauņas atvedišu un visu ar rūtam un magonem apvīšu un tavu gultu pie viņas pievirzišu klāt... Un vasarā tev izkapti no spožakā tērauda un kazu ādas pastalas un tad uz lauku un strādasim — meklesim zeltu no rudzu un kviešu vārpam, lai gan viņas ir pussakaltušas. Lūk, būs ko aiznest kungam un pašiem mums paliks pāri sudraba sikie gabaliņi, tas mums piederēs. Tāda būs mūsu dzīve. Tāda viņa visa būs... Kāzas svinesim drīzi, drīzi... un tavai māmiņai likšu sēdet sava vectēva krēslā...“

No vakariem pa tam sāka pūst manama vēsma un arvienu augstak nāca pārkoņa debeši, mezdami bālus zibeņus. Bija jau gandrīz nakts.

„Iesim, Margita,“ Vicentis teica. „Tikai līdz smilšotai ielai mani pavadisi, tad man būs vieglak.“

Ielas galā stāveja krusts ar Kristus tēlu un no viņa dalījās ceļi uz trim, četrām pusēm. Vicentis pieglauda cieti pie sevis meiteni un iečuksteja viņai kādus vārdus klusi, klusi ausī.

„Ja, Vicenti,“ viņa mīksti teica. Un tad viņš viegliem soļiem, drusku līgodamies, aizsteidzās uz otru sādžas galu.

Bet meitene piegāja pie tēla un nometās ceļos pie staba, kuŗš bija apaudzis nezālem un dadžiem, un ilgi, ilgi viņa lūkojās uz svētā koka un kustināja lūpas, it kā kad visa, visa nākošā dzīve būtu atkarīga no ša iepuvušā staba... Arvienu spožaki plētās zibeņi vakara pusē un pēc viņu mirdzuma nakts palika vēl tumšaka.

...Visa dzīve tāda tumša, smaga un gurdinoša kā nakts; vienmēr tumši mākoņi pār viņu un sausas sakaltušas smiltis zem kājam un reti, reti ir prieka brīži un īsi, kā zibeņa mirdzumi. Tagad viens tāds brīdis, bet pēc viņa atkal nakts un gurdenums un maza, šaura apkārtne tumsā tīta — acs tālak neredz — — tāda visa dzīve! . . .

1901.

UZ ITALIJU.

Z. skolas lielajā, plašajā klasē balti iespīdeja novembra saules stari. Ārā drūms un mitrs un kluss, bet iekšā tā silti, patīkami. Daudzreiz tādās nejaukās dienās mums patīk domāt par dusu, jeb par jaunu dzīvi kaut kur aiz laika un telpas robežam — gribas domāt par iznīcību un diezin vēl par ko. Bet uz bērnu dzīviem, prieka pilniem vaigiem tādu domu nevar atrast, tur ir vienumēr pavasaris. Un tā arī bija klasē. Skolotajs šoreiz stāstīja par Itāliju; bija ģeografijas stunda. Viņš stāstīja par milzīgajiem kalniem, aiz kuŗiem ir Itālija, tad par to, cik silts tur gaiss un cik skaisti mūžīgi zaļie koki birdina ziedus zemē. Un visgaŗam redzama jūra. Tad vēl viņš stāstīja par Romu, kuŗa kā sfinksa guļ turpat, kur jau daudz gadu simteņus gulejusi, par viņas pilim, baznicam un par daiļumu, kas tur atrodams.

Visiem tomēr nepatika dzirdēt par Itāliju. Daži gan arī klausījās, visvairak meitenes. Bet uz trešā sola gala sēdeja divi nešķīŗami biedri un trieca par savām dariŗānam.

Turks bija izvīcis savu veco nazi no kabatas un cilāja pa rokam. Šim nazim gan bija divi asmiņi, bet spals jau pavisam sašķobījies, turklāt viens asmīns jau labi vien klabeja. So nazi nu Turks piesolīja savam darba biedrim Sarkalim, lai tas pēŗkot. Sarkalis gan jau deva veselas 7 kapeikas, bet Turks vēl turejās, ka esot maz — šam vectēva dots nazis...

Otrā solā pats pirmais sēdeja Akmentiņš, pamazs zēns, bet ļoti nopietniem ģīmja pantiem un dzīvām acīm. Viņš bija ar krūtim uzgūlies drusku un dzīvalda un nemaz nekustējās. Viss viņš aizgāja uzmanībai līdzī un kāri saņēma katru vārdu, ko skolotajs teica.

Vareja nomanīt, ka viņa domas strādā un ir kaut kur tālu, tālu.

Citi skolēni klausījās arī tā gaŗa laika pēc, bez seviŗķas vajadzības un piespieŗanāŗ. Skolotajs beidza stāstīt. Turks un Sarkalis, kā likāŗ, arī vairs netirgojāŗ, jo pirmais bija iedevis pircejam krietnu dūku pret ribam un tas arī bija par iemeslu, ka Sarkalis pēdejos vārdus labi un saprotami ieklausījāŗ. Uz to viņŗ bija manĩgs, ta bija viņa specialitāte: dzirdet beigas. Tad skolotajs sāka atprasīt un Sarkalis pirmais pacēla roku un ātri izbēra pēdejos teicienus, kā no grāmatas priekŗā, ļautri, lielīgi un droŗi. Daudz gan viņŗ neka no tam nemantoja, bet izrādiņāŗ par lielu uzmanitāju citu priekŗā.

Skolotajs prasija arī Akmentiņam par kaut ko, bet tas nevarēja nevienas skaņas izrunat. Domu bija pilna galva — vesels skudru pūlis, bet tās skrēja tādā milzīgā un nekārtīgā ātrumā viena caur otru, ka viņŗ nevarēja iedomaties tām sekot, ne tikai vēl kādu noķert. Viņam grĩbejāŗ stāstīt, runat daudz, daudz, — tik daudz, ka pat nebija galvā, bet sarauŗtiti elpas vilcieni tikai nāca iz krūtim. Viņŗ dabuja rājienu par neuzmanību un nosēdāŗ, kā druŗku apkaunots, savā vietā. Nekad vēl viņŗ nebija tādu rājienu dabujis, jo bija viens no labākajiem skoleniem. Bet tas tam drĩzi aizmĩrsāŗ, jo viņŗ sāka atkal domat par Itāliju un nedzirdeja atkal neka.

Stunda beidzāŗ. Skolotajs izgāja un klasē radāŗ trokŗņaina dzĩvība. Runāja, strĩdejāŗ un smējāŗ. Akmentiņŗ piegāja pie loga un lūkojāŗ uz lielo zilgani peleko silu, aiz kuŗa nupat saule aizlaidāŗ, kā aiz milzīga kalna. „Tagad viņa varbūt spĩd Itālijā“, Akmentiņŗ domāja.

Te, kur radies, kur ne, Sarkalis stāveja viņa priekŗā: „Tevi laikam gan miegs moca“, viņŗ Akmentiņam teica, „liekas, pat neviena vārda nedzirdeji par Itāliju“, tas smĩnedams piebilda un gaidīja atbildes.

Akmentiņš tā nicinoši paskatījās uz viņu un gribeja kaut ko teikt, bet aizgriezās atkal pret logu. „Tāds nebēdnieks“, viņš domāja. Viņš skaidri zināja, ka Sarkalis nemaz nemācījās un neklausījās, bet tagad nu viņš bija atradis gadījumu Akmentiņu zobot.

Un kamēr citi trokšņoja, viņš atkal nodevās domam par Itāliju. Tur būtu labi dzīvot: ne ziemas, ne rudeņa, ne miglas, tikai mūžīgs gaisa zilums, pār kuŗu retumis pārpeld kāds mākonis. Un kur Romā, tik pilis vien un baznīcas vien... Viņa tēvs, māte dzīvoja nelielā istabiņā un ka tur visa nebija; priekšmets pie priekšmeta, ka nekur ir atsēsties nava vietas. Vajadzētu gan aiziet uz Itāliju dzīvot, visadā ziņā vajadzētu aiziet. Bet kā tikt pār Alpiem pāri?

Pamazitiņam, nemanot sila vietā pacēlās Alpi un pār tiem peleka, auksta migla — un Akmentiņš jau kāpelē pa šiem kalniem. Jau uz pašas augstākās galotnes — un kāri viņš skatas, kāda brīnumu zeme guļ priekš viņa acīm. Ir kaut kas neredzets, par ko pat pasakās nedrīkst stāstīt. Bet viņš vēl skaidri nevar izšķirt, kas tur īsti ir, tikai liekas tāda silta, rožu smaršīga vēsma atplūst iz visa un paņem viņa domas, skatus un dzirdi, ka tas nejūt vairs neka. Un no ša ziedu tvana viņam sāk reibt galva un — — piepeši viņš jūt, ka tas gāžas, krīt Alpu bezdibeņos... Sāpnis zūd un Akmentiņš redz vēl tikai sārto vakara blāzmu pār silu, bet tomēr vēl krīt un nogāžas turpat pie loga zemē.

Viņš atskatījās un ieraudzīja sev līdzās Turku un aiz tā Sarkali un citus zēnus. Sarkalis bija Turku uzgrūdis tam virsū, kā likās, ar iepriekšēju norunu un nu stāveja priecadamies un skaļi smiedamies par Akmentiņa kritienu. Akmentiņu tas jau sen ienīda: tāds „betraks“ skolā katru reiz zināja par viņu labāk un tika uzteikts no skolotajiem. Un kas tad viņš bija pret Sarkali? Pēdeja tēvam piedereja lieli, bagāti lauki, bet Akmentiņam bija knapi ko paēst un ap-

ģērbties. Tapēc šodien Sarkalis bija varen priecīgs par Akmentiņa rājienu un aiz prieka bij darijis tagadējo grūdienu.

Smiekli ilgi nevilcās, jo Akmentiņš klusi piecēlās un aizgāja savā vietā. Vareja redzēt, ka viņam bija sāpes. Citi zēni pieņēma viņa pusi un Sarkalis ar Turku apkaunoti aizgāja projām.

„Ko tad tas atkal no tevis gribeja?“ pie Akmentiņa piesēzdamies, viņa labākais draugs Vilnitis prasīja.

„Ko nu gribeja, — gribeja parādīt, ka esot lielaks par mani“, Akmentiņš atteica un lūkoja smaidīt.

„Bet Vilnit, ko tu domā par Itāliju“, viņš iesāka un aplika roku draugam ap kaklu, „tai gan vajaga būt ļoti skaistai zemei, kā skolotājs stāstīja“.

„Zināms gan“, biedrs atbildeja, „ābolu tur esot briesmīgi daudz, taisni kā pie mums ciekuru mežā un saule nekad tur nenoejot...“

„Saule ar' nenoejot?“ Akmentiņš brīnījās, „tad jau tur... bet kas tad tev to stāstīja?“

„Mūsu Ješka, muižā par sulaini būdams, no lielpunka dzirdejis un tas jau pats tur bijis“.

„Bet tad varbūt cilvēki arī ir citādi nekā te; tik jaukā vietā tak nebūs nekādi plēsoņas...“

„Varbūt... bet iesim nu līdz upei, citi jau gan drīz visi aizskrēja; drīz būs jāiet atkal klasē!“

„Ej vien“, atteica Akmentiņš un palika mierīgi sēdot. Viņš domāja, ka vajagot dabūt skaidrakas ziņas par turieni. Rit, kad dos viņiem grāmatiņas lasīt, tad viņš prasīs skolotājam kādu par Itāliju, labi lielu un ar bildem, tad viņš zinās visu. It kā apmierināts ar šādu panākumu, viņš pacēlās. Tikai tagad vēl tam iesāpējās kaut kas krūtīs, — ļaunais pārdarījums no Sarkaļa... Sāpīgi spiedoši tas viņam gūlās uz sirds. Kapēc un ar kādu tiesību viņš vareja to grūst un zaimot? Kapēc nava taisnības? Bet daudzreiz jau viņš bija dzirdejis, ka taisnības neesot;

tā runāja visi, mazi un lieli. Bet Itālijā gan laikam ir taisnība: tur tak viss bija tik labs. Tur gan — ja viņš kādreiz aizies — to atradīs. Ar tādām domām viņš nokāpa pa trepem un izgāja pagalmā.

Otrā dienā skolotājs deva grāmatas priekš lasīšanas. Akmentiņš lūdza kaut ko par Itāliju. Skolotājs viņu pētījoši uzlūkoja, varbūt atminēdamies vakarejo dienu un teica, ka par Itāliju grāmatīņas viņam neesot, bet gan par Romu. To tad arī Akmentiņš dabuja.

Tiklīdz viņš pārnāca mājās, tas ņēmās cītīgi vien lasīt dabuto grāmatu. Māte to vairak reizes sauca ēst, bet viņš pat nepaskatījās uz galdu. Kad saule laidās, viņš bija ar lasīšanu galā. Bet par pašu Itāliju daudz ko vairak viņš nezinaja. Tur bija tikai par Romu, par baznicām un pilīm un īpaši par to, cik skaistas, dārgas bildes esot šinīs baznīcās. Nu, varēs jau arī tās apskatīties, kad būs Itālijā. Viņu baznīcā bija tik viena vienīga bilde: Pestītais pie krusta, kaut gan jau daudzreiz redzeta, bet tomēr vēl arvienu viņam tikās uz to skatīties, kad gadijās būt baznīcā. Bet kas nu ta pret Romas bildem . . .

Vakarā pārnāca tēvs un noģērbies atlaidās gultā. „Vajadzētu prasīt, lūgties, lai tēvs man nopērk kādu grāmatu par Itāliju“, Akmentiņš domāja, — varbūt arī dotu. Bet cik daudzreiz jau par velti bija noprasījies kaut ko tam līdzīgu. Tēvs arvienu teica, ka naudas neesot un nebija jau arī. Bet šoreiz kārdināšana bija tik stipra, ka neļāva nomākties. Pēc vakariņām Akmentiņš uzmetās tēvam uz krūtīm.

„Tēt, man . . . nezīn vaj prasīt vaj ne? . . .“

„Nu, kas tev?“ tēvs ierunājās.

„Tēte, tēte . . .“ zēns atkātoja kā bez jēgas.

„Ko nu gribesi atkal, Peterit“ māte sacīja un nostāja vērpt.

„. . . Nopērc man, tēt, grāmatīņu par Itāliju; man ļoti gribas zināt par Itāliju . . .“

„Vaj jau vairs nava neka ko mācīties?“ tēvs norūca; „labi ka nauda zābaciņiem, kur nu priekš katras grāmatas. Nevaru vis, puisit . . .“

„Iztiec nu ar tām pašām. Diezgan jau esam devuši“, māte žēlā balsī pabeidza.

Un tad viņš ari nesacīja vairak neviena vārda. Iegūlies savā gultiņā, viņš lūkojās melnajos griestos, no kuřiem nokarajās šur tur zirnekļu stīgas un ložņāja prusaki. Kāds niecīgs, netīrs tas viss izlikās pret to skaisto zemi . . . Un kaktā aizvēlusies netīrā krāsns vairak līdzinājās pūķu alai, nekā krāsniņ. Iesāpejās mazās krūtīs ar svešām, neparastām sāpēm. Iegrauzās tur ilgas pēc kaut ka un sakustināja visu viņa iekšieni . . . Neka, neka . . . Lai iet citi uz Itāliju, lai plūc puķes un elpo kalnu gaisu — viņam jāpaliek tepat, kaut gan būtu skrējis labprāt līdz. Bet par ko tad citiem, par ko tad viņam ne?

Miegs zuda un kad uguns bij nodzēsta, viņš pārvilka pār galvu nodilušo segu un raudāja rūgti, tricoši karstas asaras . . . Kad viņam tikai būtu maza daļa no tās naudas, ko citi katru dienu atdeva par konfektem un citiem kārumiem, tad viņš varetu nopirkt pašu skaistako grāmatu par Itāliju . . . Bet viņš jau tiem neskauda . . .

Pirmdien viņš gāja uz skolu ar tām pašām domām par dienvidiem un Itāliju. Viss, cik tas bija dzirdējis un lasījis par tālo zemi, tam palika par kādu neatminamu, neizdibinamu mīklu, saistīja viņa domas un, kā likās, vienmēr vilka to diezin kur projām. Skolā viņš nevarēja nociesties un pastāstīja Vilnitim savas domas un tas atkal citiem, neka ļauna nedomadams. Bet tiklīdz to izdzirda Sarkālis, tas jau atkal sāka uzmanīties Akmentiņam ar saviem zaimiem.

„Ē, paskataties, puikas, Akmentiņš grib ceļot uz Itāliju! Mani sakas ņemt par sulaini līdz . . . Hi, hi, hi . . . Vaj ar visu pirtīņu ceļosi? — Zināms, Romā būs kāda pils vairak . . .“

Akmentiņš sakoda zobus un vēl nejusts ienaids viņam iedegās krūtīs pret Sarkali — ne tik vien pret viņu, bet pret visiem, pret visu klasi. Tādi tad bija viņa draugi un biedri! „Nu, smeجاتies vien, nīrgajaties! Ne man jūsu vajaga. Dzīvojiet pa dubļiem, pa netīrām istabām, priecajaties ar saviem priekiem, bet man ta nepietiek. Man vajaga siltas, saulainas zemes un tīra gaisa... man vajaga sasniegt Itāliju.“

Viņš paņēma grāmatu un sāka mācīties, bet darbs negribeja veikties: viņš vēl nebija visu izdomājis.

Mācības stundās viņš nedzirdeja neka no skolotāja izskaidrojumiem, tik uztrūkās, kad tika saukts jau vaj trešo reizi. No dzīvā zēna bij izvērties nekārtīgs, neuzmanīgs skolēns.

Vakarā Akmentiņš domāja atkal par to pašu. Neviens viņam nepalīdzēja. Kad iededzināja uguni un skolēni sāka mācīties, Akmentiņam bija pats izdevīgākais laiks nodoties domām par ceļojumu uz Itāliju. Nebūtu tikai to milzīgo kalnu priekšā, tad gan viņš aizietu, bet tā — grūti. Suvorovs gan pārgājis pār šiem kalniem, ja, bet Suvorovam bija tūkstošiem karavīru, oficiēru un staltu zirgu. Viņam nekas pretim nevarēja stāvēt...

Akmentiņš nolika galvu uz galda un nodevās saviem sapņiem:

... Saule spīd tik silti, jauki. Visapkārt apburošā spožumā lokas šalkdami koki, pilni baltu, sārtu ziedu.

Pa abām pusēm viņam milzīgi kalni un pakalni, viņš iet pa ceļu, krūtīs tam dauzas kaut kas aiz liela prieka. It kā kāds būtu teicis, ka ceļš, kuŗu viņš tagad staigā, aizved uz Itāliju un ka viņš būs tur drīzi, drīzi. Vēl tikai jauzkāpj pašā augstākajā kalnā un visas rūpes aiz muguras. Bet brīnums, ka neviens neiet viņam līdz pa šo ceļu, tikai daudz netīru, noplīsušu cilvēku sēd ceļa malā un domā kaut ko...

Aha! Lūk, jau var redzēt! Tagad zem viņa kājam ceļa gals. Ūpes vijas kā peļekas zīda lentas pa

augligajiem klajumiem; blakus ziediem aug citronas un vīna ogas un turpat pie kājam smaršo vijolītes. Vēsma atnes viņam pretim smaršu no skaistajām dienvidus rozem. Cilveki svētku drēbēs, smiedamies dejo un dzied skaisti, līgsmi... Un tad jau var redzēt arī tālumā Romu. Sniega balti paceļas viņas nami uz straujas upes krastiem. Baznīcās patlaban zvana un Akmentiņam liekas, ka tam arī vajaga līdzī svētīt kādus lielus svētkus un tadēļ jāpasteidzas. Silts asins spiediēns skrien viņam caur visu miesu un viņš jūt, ka vaigi tam aizsārtuši un kājas drusku nogurušas, bet kas par to. Plašs, laimīgs smaids pārļaižas pār viņa seju...

Bet te viņš sāk dzirdēt kaut ko riebigu, trokšņainu skanam tur apakšā. Mūžīgā pavasara zeme sāk bālet un pārvelkas kā ar miglu. Akmentiņš jūt, ka bailes sastindzina visus locekļus un viņam gribas bēgt, bet nava kur. Kaut kas viņam saka, ka tie ir briesmīgie kalnu pūķi, ļaunie gari, kuņi neviena nelaiž Itālijā, bet ierauj savās briesmīgajās alās.

Arvienu mežonīgaka paliek kaukšana un mazais ceļotājs sāk drebet no vēl nejustām bailem, kā lapiņa vētras laikā. Un tad piepeši, kā iz zemes izaug tūkstošgalvainais nezvērs un atņirdz plaši savus dzeltenos zobus un smejas... Glābšanas vairs nava... elpas sāk trūkt. Tad Akmentiņam lēni atveras acis un viņš izbrīnījies skatas visapkārt. Lielā riņķī ap viņu stāv skoleni un smejas vaj ņirgajas. Skolotājs, to saņēmis aiz rokas, modina augšā. Bet paiet vēl labs laiciņš, kamēr briesmīgais pūķis pārvēršas par skoleniem un viņu krākšana par smiekliem. Tad tikai Akmentiņš redz, ka viņš ir klasē un laikam bija iemidzis uz galda, par ko citi nu smejas...

Viņš vēl arvienu drebeja no bailem; galvā viņam bija kaut kas smags, neparasts. Un tad nezina par ko viņš iesāka raudat, raustīdamies, aizgūdamies;

asaras nevaldami plūda pār vaigiem. Par tām Akmentiņam nebija vairs spējas.

Skolotajs to mierināja un teica, ka par niekiem neesot vajadzīgs tik lieliski uztraukties. Bet kad viņš redzēja, ka zēna locekļi raustījās kā drudzī, viņš aizveda to uz guļamistabu un atguldināja gultā.

Visu nakti Akmentiņš bija slims: murgoja, raustījās un dega kā ugunī. Iz viņa saraustītiem vārdiem vareja noprast, ka tas runā par Itāliju. Viņš nepazina vairs nedz skolotāja, nedz savu biedru; karsta, ātra elpošana nekārtīgi plūda iz krūtīm. Otrā dienā viņš bija gluži beigts. Kad māte atnāca vest viņu uz māju, viņš bija gandrīz bez samaņas. Pēc ārstu izteikuma, Akmentiņš bija saslimis ar smadzeņu iekaisumu.

— — — Kūpoša petrolejas lampiņa dega uz lielas, netīras krāsns malas; iedzeltenā gaisma krita pār mazo gultiņu. Tur pavadīja Akmentiņš ilgu, ilgu laiku. Māte dienu un nakti bez miega un miera sēdeja pie gultiņas un skaitīja vaj katru elpas vilcienu, katru mazako pārmaiņu slimnieka vaigā. Un cik daudz asaru noriteja uz bezkrāsainā, vecā apsega! Kas gan ir šās asaras un kapēc viņas mums dotas? Kāda daļa viņām ar cilvēka sāpēm un priekiem. Un ar ko mēs aizmaksasim mātes asaras, kas pār mūsu guļas vietu ir ritušas? Nava tādas maksas... Varbūt šās asaras arī atpirka Akmentiņa mazo dzīvību. Varbūt bez viņām mazais ceļotajs jau sen būtu mūžīgi ziedošā zemē, no kuņas neviens neatgriežas uz miglāinajiem ziemeļiem — tikai līdz ar pavasari viņš arī iesāka staigāt un skrēja skatīties ārā, kā iz dienvidiem atļaidās putni, kliegdami un stāstīdami par skaisto Itāliju.

Vēls rudens. Vējš šņākdams skrien pār laukiem un birzem un norauj pēdejo lapiņu, kas vēl palikusi birzē starp zariem. Visur dubļi un mitrums un lietus bez pārmaiņas.

Akmentiņš vairs skolā neiet. Pa vasaru viņš bija par ganu un pa ziemu dzīvo pie mātes mazajā istabiņā. Viņi tagad divi vien, jo tēvs — nomiris.

Pašulaik Akmentiņš brien pa lielceļa dubļiem. Pastalas tam nošlukušas, sagriezušās un pilnas dubļu. Kājas salst un vaigā skaidri redzamas ciešanas...

Caur Rutkiem ejot viņu ieraudzīja Sarkalis un izskrējis dārzā sauca:

„Akmentiņ, vaj nu uz Itāliju! Ņem mani arī līdzī!...“ Un gaŗš, sauss griezīgs smieklis pavada šos vārdus.

Bet Akmentiņš iet un domā. Šis sauciens viņam atgādina pasakaino dienvidus zemi, kur ne lietus, nedz dubļu, ne rudeņa, bet tikai puķes un saule. Vajaga tak meklet kaut ka labaka... Vaj tad ikdienišķības pēc vien lai dzīvo? Vajaga izgērbt netīrās drēbes un aiziet kaut kur projam, kur tikai labi un laimīgi cilvēki dzīvo, un tad apmesties tur uz dzīvi, kur nava nedz asaru, nedz rupju smieklu, ne laba, ne ļauna...

Bet varbūt tādas zemes nemaz nava? Varbūt tikai tā runā? Diezgan jau arī ir, ka par to var domāt tagad. Un lai viņi visi atrod prieku ikdienas darbā un atpūtu. Viņš pat nevienam neskauda, lai dzīvo vien. Bet kad viņš būs liels, tad gan viņš aizies, neviens viņa neaizturēs; tad gan uz Itāliju... Un pilns laimīgu jūtu viņš turpina savu ceļu.

1900.

TIKUMIBA.

Smagi, smagi nogulstas rudens migla pār nomirušo dabu; it kā bez elpas piespiežas viņa pie zemes aukstām krūtim gribedama pārlicināties, vaj patiesi vairs nav ne mazākās dzīvības zīmes viņas klēpī... Bet klusu; viss nomiris... Retas lietus lāses, nezin no kurienes cēlušās, nokrīt uz satrūdejušām lapam un iesūcas dziļi mitrajā zemē. Iznīcība ņemusi savu daļu un liekas, ka viņa paņēmusi visu, kas nedērigs — palicis tikai miers un bezapziņas dusa... mūžīga dusa.

Es satinos cietak savā mētelī un turpināju savu ceļu bez mērķa un nolūka, tikai sajutu, ka man tik labi un klusi bija krūtīs, ka domas nāca viena pēc otras un nesteidzoši katra atdeva savu daļu un aizgāja, dodamas vietu citām, tikpat iznīcīgām. Es atminejos pirmos iespaidus manā dvēselē, pirmās satricinošās jūtas, tad jaunību un iekšķīgo nesamānamo pārvēršanos, un beidzot pēdejā laika skarbās ilgas un cenšanos pēc ta, ko daudzi domāja par ideālu, bet kas tomēr ir mūžīgi nesasniedzams un neaptverams. Es atminejos, ka prāts ņēma pārsvaru pār jūtām, kuŗas jau agrā bērnībā bija sev uzcēlušas templi sirds dziļumos un kuŗas neilgojās un nededza pēc cīņas, pēc uzvaras, pēc nepazīta varena veidola, pēc zinātnes un mākslas.

Es redzeju, ka neapmierinošais prāts uzmācās pašam maigajam svētumam, it kā gribedams arī to pārbaudīt, vaj viņa pamati ir stipri un nekustami un vaj šos pamatus nevajaga uztaisīt uz citiem akmeņiem, uz citas klints.

Es jutu, ka daudz kas ir pazudis un ka pazudušā vietā nekas vēl nebija atrasts, kas būtu cienīgs

ieņemt viņa vietu. Un tagad iedams pāri nobirušām un satrūdejušām lapam, es iedomajos kaut ko, it kā pagājušo ziedoni, mīļu, pilnu nevainības un skaistu smaidu. Un cik daudz bija tādu, kas smējās par to!...

Tur manā istabā tagad vēl es atstāju savus draugus, kuŗi tāpat kā es dzinās pēc kaut ka iedomata, liela un tīrza un kritizeja visu un domajās caur to sev uzcelt nekustošu pamatu uz prāta cietās klints.

Es apgāju ap meža stūri un nolaidos no stāva pakalna, kas bija apaudzis kokiem. Plašs ezers izplatījās manā priekšā; pāri viņam bija redzami pakalni, savīstīti biežajā miglas autā, it kā atdusedamies un ilgodamies pēc vēl dziļaka miera. Pār viņiem bija redzama tik reta laiviņa, mitrais vēsums man glaudās klāt, atnesdams savadu mīļu iedomu. Es nosēdos zem kuplas, varenas priedes un nogremdejos priekš manis tik mīļajā skatā.

Viss bija pārpildīts ar dziļu klusumu, un šinī kļusumā nāca man priekšā viss aizmirstais un klusie skati iz pagātnes.

Piepeši kaut kas man nosēdās blakus, es to it labi dzirdēju un sajutu, ka tas kaut kas savads, neparasts, kam ar mani nav nekādu kopīgu jūtu. Bet tomēr viņš bija tik mīļš un man palika tik labi ap sirdi, ka neiedrošinajos pat paskatīties, lai nenokavētu kādu acumirkli no tās laimības, kuŗas es pats vēl nenojēdzu.

Tad pamazam es sāku pamanīt, ka no miglas iztīstījās jaunavas tēls, brīnišķīgs, tīrs, kā smaidoša debess un nenasniedzama gaisma. Ne smaidu, nedz sēru nebija viņas sejā, tik miers un laimība...

Viņas vieglais apģērbs man likās neparasts tādā laikā, bet tomēr, cik daudz krāšņuma tas piedeva viņas smalkajam stāvam. Viņa lēnam saņēma manas rokas un kā nespēka un sāpju pilna spiedās man klāt. Ko es sajutu, to tagad nevaru iedomaties. Sirds pārpildījās ar savādām trīsam, es pievilku viņu arvien pie sevis tuvāk, viņas smalkās rokas apvijās

ap manu kaklu. Galvu viņa atspieda pie mana pleca un lūkojās man taisni acīs...

Bet brīnišķīgi: viss šis skatiens, šie tīrie gīmja panti, izrādīja it kā nospiedošas dvēseles jūtas, gurdenumu, vaj nožēlošanu... tad es dzirdeju, ka viņa smagi atņēma elpu un lūkojās atkal uz mani...

Tagad es aplūkoju viņu tuvāk. Es sajutu, ka tu-reju rokās kaut ko pārdabīgu. Šis krūtis, kuņas vēl neattīstītas maigi slēpa sevī kaut ko noslēpumainu, vaigi, uz kuņiem tikko sāka parādīties jaunības sār-tums, un tievās rokas bija savadas pasaules radijumi. Bet viss tas it kā izgaisa pret viņas skatu, kuŗš lūkojās daiļi it kā lūgdamies un pārpildīts ar viskai-slako mīlestību... Es nekad nebiju redzejis kaut ko tam līdzīgu, varbūt pērle slēpdamās kalnu dziļu-mos vaj nesasniedzamais avots viņu virsgalā vareja līdzināties ar šo skatu.

Tad viss savilņojās un pamodās manī... viss aiz-gājušais, aizmirstais un apsmietais. Kā viegli tvaiki viņas elpa pacēlās līdz manām lūpām un tveiceja un sasildīja mani; spēks, ticība, ilgas, daiļas jūtas, kā visu apņemošs plūds izcēlās iz viņas un pārgāja manī.

Piepeši viņa iedrebejās, viņas rokas nošļuka no mana kakla un ta atgriezās projam. —

Es satureju viņu un spiedu cietaki pie sevis klāt.

„Teic man, kas tu esi, no kurienes tu nāc? Tu paliksi pie manis? Es tevi nesišu pie savas krūts, es būšu tavs vergs, es nomiršu priekš tevis, tikai ļauji man pie tevis būt. Vaj tev ir auksti? Spiedies klāt, es tevi sasildīšu ar savu laimi, es tevi satīšu savās drānās un aiznesīšu uz savu istabu...”

Viņa pagrieza savu balto, skaisto vaigu pret mani; tas bija tik pilns sāpju un moku, ka es nodrebeju aiz žēluma.

„Ja, man ir auksti, es nosalšu pie tevis,” it kā sudraba tīrā skaņā viņa izdvesa. Un viņa atgriezās vēl vairak no manis un teica: „Nepūlejes mani aiz-

turet, laid mani brīvībā. Es biju ikdienas pie tevis un tu mani ne ar vienu skatienu neaplaimoji un tagad tu gribi mani mīlet, tagad, kur viss jau ir par vēlu un kur mans templis tavā dvēselē jau ir izpostīts un mana liesma apslāpeta. Es mīlu tevi arī tagad, bet tu pats mani aizdzini...“

Tad viņa vēlreiz pagrieza savu skatu uz mani, tikai vienu acumirkli, bet šis acumirklis palika dziļi iespiesies manā atmiņā. Ne, tas nebija šās zemēs skats, tā nevarēja skatīties neviena cilvēka acis, nekā nevarēja sacelt un savilņot manas jūtas, kas bangam līdzīgi draudeja saplosīt un iznīcināt visu aiz zēluma un sāpēm...

Es noliecās un paspēju vēl iekliegties: „Teic, no kurienes tu nāc, uz kuriem tu iesi... neatstāj manis, paliec kaut uz acumirkli vēl!...“

„Es esmu tikumība, es duseju tavā sirdī, es tevi skūpstīju rītos un vakaros, es sasēju tavas gara stīgas varenā maigā, visu apņemošā akordā, es nomazgāju putekļus no tavām kājam un neļāvu tev locīt galvu nedz sirdsapziņu pret pasaules zemo pūli un aptraipīt savus ceļus viņu priekšā ar smiltīm. Bet tu gribeji pārlicināties, vaj es esmu pavisam un kāda es esmu. Tu izpostīji manus dzīvokļus iekš sevis vienu pēc otra un man nav vietas vairs. Tu tikai tagad redzi, kāda es esmu, tu mani redzi pirmo un pēdejo reiz...“ Un viņa atsvabināja savas rokas no manis un es redzeju, ka viņas caurspīdīgais ķermenis pazuda aukstajos miglas tvaikos.

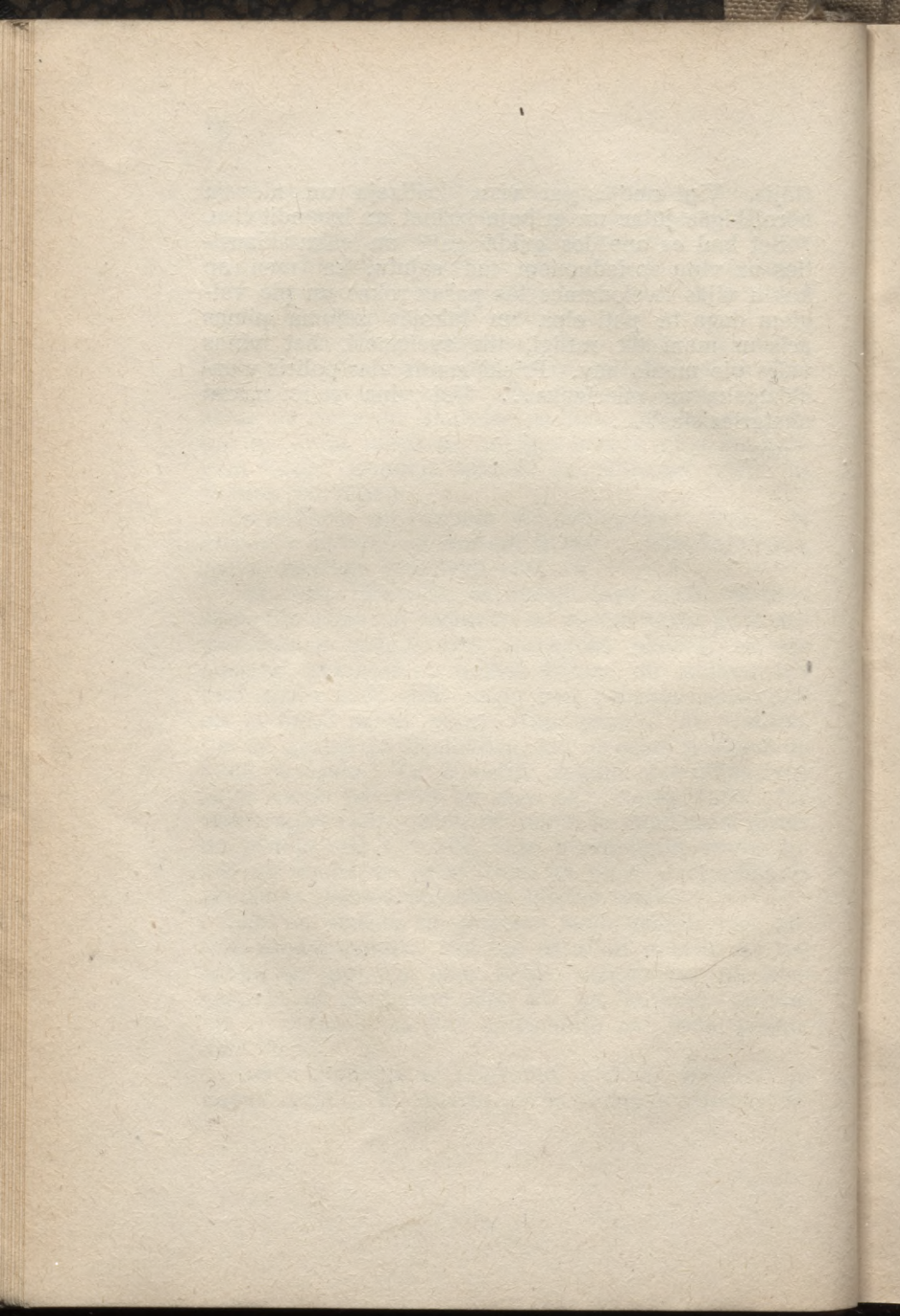
Lēni es pacēlos un paņēmu savu mēteli, kas guļēja gabaliņu nost. Bet tad es atkal nokritu kā bez spēka un jūtu, ka man kakls sažņaudzās no asarām, kuņas straumem sāka līt, tik karstas, karstas un — mīlas, it kā kad es raudatu par visu pazaudeto dzīvi.

Krēsla mainījās ar tumšumu, kad es pacēlos un devos mājās. Es atradu savus draugus tāpat kā at-

stājis. Viņi smējās par visu, kritizeja un nievaja bērnišķīgās jūtas un gribeja izzināt un izbaudīt visu.

Bet kad es apsēdos galda galā un sāku klausīties uz viņu spriedumiem, tad sajutu, ka man ap kaklu vijās kvēlodamas tās pašas rokas un pie vaiņiem dega ta pati elpa un lūkojās želuma pilnas acis uz mani tik milīgi, tik sveicinoši, bet viņas vairs pie manis nav. Priekš manis viss palicis vienaldzīgaks un mierīgaks... Vaj viņa vairs nekad neatgrieziesies?...

1900.

KLAIDOŅA PASACIŅA.

Vairak ceļotāju bija salasījušies pie ievērojamām pilsdrupam un runaja, apsprieda kopīgi dažadas lietas, kas attiecas uz vecajiem mūriem, pie kam dažs vēl pasteidzās iegriezt savus burtus cietajā kaļķakmeņa sienā. Es ar savu draugu arī bijām starp viņiem. Tā kā vieta bija ļoti bagata dabas jaukumiem un vasarā tika apmeklēta no daudz ceļotājiem, tad netālu no pils atradās vasarnīcas un viesnīcas, kurās vareja atrast mitekli tie, kas uz ilgāka laika tur apmetās.

Saule patlaban laidās aiz liela kalna mežā un maigs dzestrums pūta savu elpu pāri pār izkarsušajiem laukiem. Apakšā vēlās zīda spīdīgi lepna straume projam uz savu dzimteni — okeanu... Sajuzdami mitrumu un vēsumu, daļa ceļotāju, it īpaši damas, aizgāja uz viesnīcu; atlikām mēs tikai kādi 5—6 cilvēki, visi jauni. Bijām trīs skolotāji, viens teoloģijas students un kāds fotogrāfs. Kas attiecas uz mani, es nemaz negribeju iet uz viesnīcu; man piebalsoja mans draugs un līdzīgas domas radās arī citiem. Nospriedām pavadīt laiku tepat, visumāz kādu stundu. Izklājām mēteļus uz maura zem kuplas vīksnas un nolaidušies zemē, sākām sarunāties. Taisni tai brīdī pienāca pie drupam vēl viens ceļotājs, jeb labaki sakot, klaidonis, jo viņa apģērbs to izrādīja. Nesteigdamies tas piegāja pie drupam un lepni, it kā nicinādams visu apkārtni, noskatījās baltajā kaļķu sienā. No iesākuma viņš neatstāja laba iespaida uz mums, mēs it kā sarāvāmies. Bet svešinieka vaigs bija tik simpatisks, ka negribot mōdās interese ar viņu iepazīties un ja ne vairak, noskatīties viņa klusešanā un vaibstos. Smalkais ģī-

mis un domīgais skats ļoti piekrita tikko manamiem zobgalīgiem smaidiem.

Beidzot viņš pagriezās pret mums un nonācis līdz mauram, uz kuŗa mēs sēdejām, teica mīkstā, skumjā balsī:

„Jūs man atļausiet uz brītiņu te atpūsties; ilgi es jūs netraucešu.“

Mēs labprāt piekritām viņa lūgumam un traucamies cits par citu tam iztapt, jo tuvāk aplūkojot tas sacēla vēl lielaku ziņkāribu. Viņš nolika spieķi un atlaidās uz zāles. Drīz vien mēs triecām visi kopā.

Sarunas vairak grozījās ap veco pili, par verdzības laikiem un par tagadejo brīvību. Mēs visi piekritām domam, ka tagadne ir cilvēkus izpestījusi, izvedusi saulītē dzīvot un strādat taisnības labā. Bet klaidoņa acis drūmi lūkojās uz zemi velganā zālē. Es apbrīnoju viņa acis. Tās bija lielas, sapņainas un gaiši zilas, gandrīz pelekas; pastāvīgi viņas grozījās un trīceja maldidamās kaut kur bez mērķa. Ar katru acumirkli, man likās, viņš sāks raudat un raudās tā, ka mums visiem vajadzēs raudat līdzī, aizraus mūs, kā straume aizrauj līdzī pavasarī mazas upītes.

„Mierīgi varam noskatīties nīkoņu drupās, dvašodami brīvu gaisu —“, ierunājās mans līdzceļotajis S. — „Taisnība uzvar! Tagad vairs brīvības robežu nava...“

„Ā, brīvi dzīvojam“, izdvesa klaidonis, „ļoti brīvi!“

Un zobgalīgs, nicinošs smaidis tikko manami savilka viņa mīkstās lūpas.

„Daudz ir pasaku par apburto karaļa meitu kalnu pilī, bet viņas visas ir no senlaikiem. Tagad neviens vairs to nestāsta. Varbūt šī skaistule bija brīvība un ta ir atsvabinata. Tā tad pasakas liekas“, piezīmeja students.

„Pasaku daudz... Ir man arī viena pasaka, tikai ne par karaļa meitu, bet tā, pavisam bez intereses

un turklāt nevienam jau viņas nevajaga“, sacīja klaidonis un it kā pats nožēloja šos vārdus. Bet mēs visi, it kā norunājušies, sākām lūgt, lai tas stāsta.

„Nevajaga, bez intereses!“

Bet tomēr viņš pagriezās pret mums un uzlūkoja stingri visus. Tad viņš stāstīja mīkstā, burvigā balsī, it kā pats aizgrābts no pasakas:

„Sen, sen, tūkstošus gadus atpakaļ, kad saule tāpat spīdēja kā tagad un upes plūda tikpat brīvi, pasaule bija vēl neapdzīvota. Visumaz tā izlikās, aplūkojot lielos klajumus, kuŗi gan bija pilni ziedošu puķu un pa kuŗiem, sapņiem līdzīgi, lidoja tauriņu pulki, bet kuŗos neredzeja ne mazākās zīmites no cilvēkiem. Bet cilvēku bija tikpat daudz, kā tagad, tikai tie dzīvoja visi vienā pūlī un apkārt tiem bija sēta, dīvains žogs. Nevienš nezinaja, cik yecs bija šis iežogojums un cik ilgi stāveja vēl stiprie mieti, kas satureja visu sētu. Iz sentēvu stāstiem tikai daži zināja, ka žogs esot pašu cilvēku uzcelts, viņi to vis neesot uztaisījuši vienā dienā vaj gadā, bet pa daudz, daudz gadu tūkstošiem. Un tā tie dzīvoja visi pa šo aploku dienu no dienas bez lielām rūpēm un bēdam. Viņiem bija pat sava reliģija, pēc kuŗas nebija brīv otram pāri darīt, nedz to nokaut, ir savu Dievu tie pielūdza, lepni skatīdamies viens uz otra. Bija tiem arī savi mākslinieki un dzejnieki, kas apdziedāja aploka skaisto dzīvi, un skulptori, kas līmeja iz sīkstās zemes tēlus, ko visi slaveja. Un bija vēl arī liels pūlis tādu cilvēku, kuŗi par to vien domāja, kad tikai žogs nesagāztos un neietu postā. Gan dažiem atkal likās ļoti neērti tā dzīvot bez brīvības, saspiestiem un nomāktiem, bet arī tie atzina žoga derīgumu, bez ka, tie domāja, viss ietu pazušānā.

Iekšpusē aplokam zeme bija nomīdīta melna; neviena zālīte tur vairs neauga, neviena puķīte neziēdēja, arī gaiss bija ļoti netīrs un no tvaikiem vienu-

mēr guleja kā mākonis pār visu šo cilveku pūli un nelaida cauri saules starus. Cilveki ieelpoja atkal to pašu gaisu un gura un nezināja neka.

Bet ārpusē mirdzeja zaļas, plašas pļavas ar brīnišķīgi mīļu, spirtu mirdzumu un reizem vējš, gaŗo zāli kustinādams, atnesa tveicejošu ziedu smaršu iz turienes un kāda no tās nokļuva caur sētu arī pie melnajiem cilvekiem. Tad tie it kā sakustejās, pacēla galvas un palika nemierīgi un, likās, jautāja viens otram: kas tas bija? Un aiz zaļajām pļavam pacēlās skaisti kalnaji kā dzīva glezna ar šalčošiem mežiem, kuŗi locījās vētrā līdz zemei un piepildīja visu tāli ar svētšvinīgu troksni. Upes vijās un mirdzeja saules spožumā kā izkaisītas sudraba strāvas un izdeva baltu siltu miglu, un cauri caur visu skaneja neaptveramās gavilēs putnu dziesmas. Bet cilveki, kā jau sacīju, dzīvoja savrup un nejuta no ta visa gandrīz neka un viņiem jau arī nevajadzēja... Viņi nīdeja viens otru, samina vājakos ar kājam un bija priecīgi, ja tiem nekas nekaiteja un ja bija paēduši. Ciešanas un nabadzība vairojās un tie atzina beidzot, ka tā ir ļoti grūti dzīvot un ka visam tam par vainu ir sēta, bet viņi to cienīja vēl vairak un katra svētākais pienākums bija lūkot, ka ta nesāk šķiebties. Un kapēc viņi gan to tā cienīja!

Iz visa melnā pūļa vidus bija tomēr daži, kas bija iedrošinājušies pieiet pie sētas tuvak un palūkoties cauri, kas atrodas ārpusē. Tur tie redzeja tādus jaukumus un tādu brīvību, ka gluži vaj apreiba no laimes. Viņi staigāja un domāja pavisam savadas domas nekā lielais pūlis un palika pavisam citadi savās domās un jūtās. Vēsma, kas viņu vaigus bija aizkārusi, palika par degošu, ilgu pilnu elpu viņu krūtīs un sauca un vilka tos līdzī ar neizsakamu spēku. Saules stars, kas bija iezadzies viņu acīs, greznoja vēl neredzētus jaukumus viņu priekšā. Tiem gribejās, ak, kaisli gribejās būt tur ārpusē...

Un tad notika kādā dienā tas, ko neviens vēl nebija piedzīvojis un kas visus lieliski uztrauca: viens no aploka iemītniekiem pārkāpa pāri sētai un pazuda plašajā stepē, viņš nekad vairs neatgriezās. Drīz viņam sekoja vēl kāds un arī tas palika bez pēdam pazudis. Ikkatru, kas pārkāpa pār sētu, pārņēma tādas ilgās un kaislības pēc jaunas dzīves, ka neviens nevarēja pat iedomāties nākt atpakaļ. Bailēs pārņēma aploka iemītniekus par tādu pārdrošību. Gāja teikas, ka visi tie guļot ārpusē nomiruši tālu, tālu un saule balinājot viņu kaulus. Un visi, cik vien vareja, sargājās pieiet par tuvu sētai.

Pa tam starp cilvēkiem radās daudz moku un sāpju, un neskatoties uz to, ka tie savu dzīves organizāciju arvienu laboja, asaras un vaidi negribeja rimties. Gāja tie kopā un sprieda, kā līdzēt ļaunumam, bet padoma neatrada.

Tad kādreiz atgriezās viens no bēgļiem neizprotamā kārtā atpakaļ un uzsauca iemītniekiem:

„Es atradu ceļu, un ta ir brīvība! Brīvība, kas atraisa garu no kalpības un miesu no kaislibam, kas pār iztvīkušiem tuksnešiem atskrien kā spirts, mītrs vējš iz jūras un atnes lietu un novārgušo stādu vietā izaug ziedošs rožu lauks! Vaj jūs esiet sajutuši viņu, šo brīvību? Viņa ir ta, kas jūsu garu vilinaja pāri pār šiem mietiem un žogu, kad jūs kādu reiz gribejāt zināt, kas atrodas viņpus jūsu dogmu un likumu robežām. Viņai pieder plaši, līdzeni lauki un ikkatram ir atļauts aiziet uz turieni, ja tam tik spēka un gribas netrūkst. Bet klajumi ir daiļi, ak cik daiļi un plaši! Daudz tur jau ir pazuduši, iedami bez atdusas, pilni saldu reiboņa ilgu. Velti viņi sauca ceļa biedrus, velti skaneja viņu balsis sev līdzīciņadamas — neviens to nedzirdeja. Bet iesim visi uz turieni, visi kopā, kā viens vīrs; apgāzīsim šo žogu un sāksim jaunu dzīvi!“

Un jauneklis lika savas krūtis pret pussapuvušiem

mietiem. Radās viņam arī palīgi, tie spiedās visi pret sētu un ta smagi saļodzījās, bet spiedienu izturoja. Bet pūli pārņēma drebuļi par to, kam vajadzēja notikt. Viņi saķēra atsvabinataju jaunekli un maz acumirkļos viņš bija saraustīts gabalos, bet viņa atliekas sadedzināja uz sārta, par biedinašanu citiem, lai tie nekad neuzdrošinātos uzmusināt ļaudis pēc ārienes klajumiem. Jo viņi teica:

„Kur mēs gan paliktu, izgājuši neaprobežotā tālē? Vaj mūsu kauli nebalinatos tāpat saulē, kā to, kas jau pirmak izgājuši. Un kā gan var iedomaties zemi bez robežam un cilvēkus, kuriem nebūtu saturoša žoga? Droši vien mēs pazustu šausmigā neziņā un nāvē. Bet ka mums tagad trūkst? Dzīvojam diezgan labi un arī attīstībā ejam uz priekšu. Baudas ir papildnam, lai gan daži viņas dēļ ir jasamin ar kājam. Nekādu māņu pasaku mums nevajaga. Paldies Dievam, ka vēl šoreiz tikām pasargāti! . . .“

Un lai neviens vairs uz priekšu neiedrošinātos iet pār sētu, tad izdeva likumu, ka katram, kas to mēģinās, jeb citus skubinās, ir nospriests nāves sods, tāds, kāds kurū reiz gadas labaki izpildīt. Šo priekšlikumu visi pieņēma, jo ikkatrs vēl atmīnējās, cik stipri bija saļodzījies žogs un bezmaz tos visus būtu „aprijis“ lielais klajums.

Tapēc vecā sēta stāveja tik lielā cienā pie šiem ļautiņiem.

Tā pagāja gadu simteņi. Cilveki cieta, nīka un raudāja, bet neviens nevarēja neka līdzet. Bet kādā rītā, kad brīnīšķi skaista blāzma atnesa sauli iz zelta mirdzošās debess malas, pie žoga nostājās liels pūlis un domāja kaut ko, klusi lūkodomies uz klajumu un kalniem. Šoreiz neviens neuzdrošinājās tos aiztikt, turpretim nāca vēl daudz citu klāt. Visi bija klusi, it kā gaidīdami. Un arvienu vairak un vairak salasījās pie sētas ļaužu un arī tie, likās, kaut ko gaidīja . . . Te kaut kur pirmajās rindās atskaneja ska-

nošs, ligsms sauciens: brīvība! Pūlis sakustējās, ietrīcejās. Brīvība! . . . Brīvība! atkārtojās kaut kur no nezināmas puses. Un šis vārds ieskanejās, ievīļņojās pats savās skaņās, kā lieldienas ritā Dievnamu zvani ieskanas, un viss, viss, cik tik bija iežogojumā, sajuta ša vārda spēku un solījumu. Bezvārda ilgu meldīja klīda šiem rupjiem radījumiem pa dvēselem un vijās kā mīksta migla, jeb kā pirmais dzīves sapnis tiem apkārt, iedvesdama savu silto dvašu, pilnu mīlestības, prieka un pašapziņas. It kā nezinādami ko dara, visi spiedās pret satrunējušiem mietiem ar neaptveramu spēku. Viņi dzirdeja tikai dunošo vārdu skaņas ausīs un lauzās ārā svabadībā, vaj uz dzīvību vaj nāvi. Iebrīkšējās žogs, salūza un nogāzās zemē. Un kā melna, briesmīga straume, kas izposta dambi un aizrauj visu sev līdz, tā izgāzās pūlis pār plašo skaisto klajumu, gaviledams, bez mērķa, bez robežu tālumā . . .

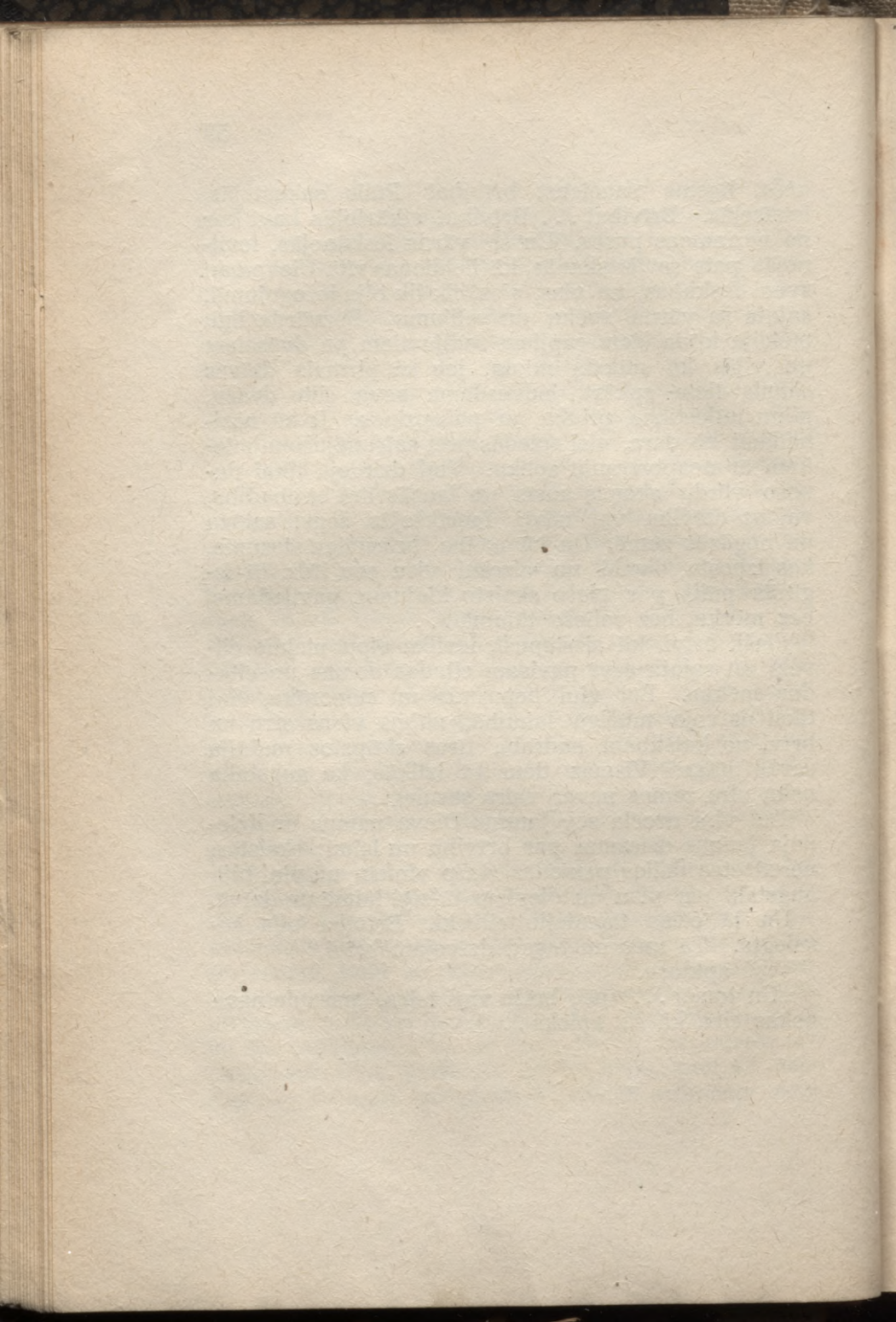
Plaši, brīvi, kā aizslāpuši, ievilka elpu melnie cilveki un sajuta sevī pavisam citadas domas un citadus spēkus. Bet viņi nepazuda un nenonīka, viņi tikai dzīvoja mūžīgā laimībā, mīleja viens otru un brīvi no kaislibam sudraba tīros skūpstos mainīja savas jūtas. Vismaz tiem tā izlikās, ka augstaka neka virs zemes nevar vairs sasniegt.

Tad viņi uzcēla sev jaunus Dieva namus un dziedāja jaunas dziesmas par brīvību un laimi; skaistas, neredzetas dailes pamodās starp viņiem un viņi bija augstaki par visu un dieviem līdzīgi laimē un dzīvē.

Un tā cēlās tagadejie cilveki. Brīvība bija sasniegta. Tā mēs nu tagad dzīvojam brīvi.“

Viņš aplkusa.

„Un tomēr . . .“ pēc brīža viņš teica, „pasaule nāva nekas cits, kā šis aploks . . .“

BEZ MĒRĶA.

Tas bija gadi pieci vaj seši atpakaļ, es to tā neviļus atminos tapēc, ka toreiz, kā man tagad liekas, es dzīvoju pavisam citā pasaulē, kuŗa priekš manas tagadejās dzīves liekas kā kāda pārdabīga teiku valsts. Bet tā kā tas bija labi sen un tagad no ta visa maz kas atlicies, tad tikai pa gabaliņam es varu tvert no atmiņas kādu nebūt aizmirstu ainu un tad kā izslāpis ceļotajs aizgūdamies ar savadu kārumu slēdzu to sevī dziļi, dziļi, lai nekad nevarētu aizmirst.

Toreiz es biju pabeidzis kādu mācības iestādi un pēc ilgaka laika atkal nobraucu vecajā dzimtenes mājā, kuŗu pa to laiku tikai uz īsiem brīžiem biju apmeklejis. Es nepiederu pie tiem cilvēkiem, kuŗiem kāds nebūt noteikts mērķis, pēc kuŗa tie dzēnas cauru mūžu pat nevarēdami brīvi elpot, lai tik sasniegtu savu idealu, kaut arī tikai uz pašas kapa malas. Kas par to, ka mati jau nosirmojuši — uz priekšu tur, pakaļ tam . . . elkam! Tādiem tad arī dzīve pavisam citāda: viņi zina, ka tie par velti nava dzīvojuši virs zemes, ka tiem ir pie ka atspiesties, ar ko palepoties. Es turpretim sasniedzis daudz maz izglītības, nezinaju nekāda nopietna darba. Mani nekas nesaistīja pie sevis, nebiju nekam pieķēries, kam varetu upuret savus spēkus, savu talantu, pat savu dzīvību. Par to es atkal jutos sevišķi brīvs. Ikkatru dienu es vareju nodoties kādiem nebūt nēnoteiktiem sappniem, viss man bija mīļš: mūžīgi jaunā daba, klusā, lepnā debess velve ar liesmojošām zvaigzņem, māksla, literatura . . . Daudz noslēpumu man bija atklāti šinī lepnajā pasaulē, par visiem tiem es interesejos, tos visādi apdomāju, — bet te, iešaujas citas domas galvā un man bija jaatstāj šis vaj tas iesākts darbs, lai varetu kā vergs dzīties pakaļ jau-

nām iedomam, lai gan droši zināju, ka arī tās iz-
gaisīs kā migla.

Tamlīdzīgi pagāja dienas. Tomēr šī dzīve man sāka apnikt: dzīties vienmēr pēc visa un ne pie ka neapstāties, tas tak bija neiespējams, nedomājams. Īstu dzīvi es atkal maz pazinu un kapēc tad man viņu arī vajadzeja pazīt: man no viņas neka nevajadzeja un arī viņai no manis neka nevajadzeja. Man pietika ar dzīves apgaismotajām pusēm, ar viņas līgsmo daļu. Vasaru pavadīju pa dažādiem izrīkojumiem, kuŗu mūsu zemītē nav trūkums; draugu man arī netrūka, mēs visi dzinamies pēc diezin kā jauna, lieliska, kam nebija daļas par rūpēm, raizem un vaidiem. Tad nāca kaut kas neparasts, kā iz svešas pasaules, un pārgrozīja manas domas un ieskatus.

Man bija draugs, Lazdiņš, pie kuŗa es pavadīju lielako daļu no sava laika. Viņš dzīvoja kādas pusotras verstes no manis, bija jautras dabas cilvēks, bet dažā ziņā liels savadnieks: viņš ticeja iepriekšējam nolēmumam un tapēc bija brīvs no visām domām un ceribām. Īsts ziemeļnieku fatalists! Saprotama lieta, ka šī viņa īpašība mani kā vilktin vilka tur lielā meža malā, baltajā mājā parunat par niecīgām lietām, kuŗām nebija sakara ar dzīvi. Daudzreiz mēs klejojām pa lepno, vareno mežu, kur no visa pasaules trokšņa un skaudības tikpat maz vareja manīt, kā klusā lūgšanas namā. Kaut kas pilns neizteicamas, plašas dzīvības likās dvašojot zem drūmajiem, simtgadīgiem kokiem. Šāda dzīve, kuŗā var saprast mūžīgā spēka visvarenību, divaini cēlo un lielo pasaules skaistumu un nejusties piespiestam ne pie kāda smaga pienākuma un mērķa, man likās ļoti mīļa . . . Bet vajadzeja tikai kāda gadījuma, kuŗš ļautu noprast, ka plašajā pasaulē ir miljoniem cilvēku, kuŗiem nav iespējams sajust krāšņo godību, kuŗus nomāc mūžīga skriešana un pūlešanās, lai varetu nopelnīt maizi un neļaut tai pašai vārgajai dzī-

vībai nīkt bez laika, kuŗu tikumība negribot slīkst kā bez spēka sadzīves dubļos, — nu tūliņ viss arī priekš manis būtu citadi.

Lazdiņš kādā dienā mani noveda pavisam nepazīstamā vietā. Mēs izgājām no meža un ieraudzījām savā priekšā glītas zemnieku mājas. Palejā spīguļoja ezers ar saviem margojošiem viļņiem un visapkārt mājai bija saaugušas karaliskas, lepnas, skaistas liepas. Lazdiņš man stāstīja, ka te dzīvojot kādas savadas sievietes, māte ar meitu, kuŗām katrā ziņā savadi ieskatī uz dzīvi. Es biju piekūsis un sekodams draugam, dzirdeju viņa vienmuļīgo, bet jautro plāpašanu. Viņš stāstīja, ka jaunkundze esot izglītota un vēl šo to. Beidzot mēs iegājām lielā ēnainā dārzā, kur visas vietas daļi cita ar citu sadereja. Pa celiņu nonācām pie vecas, bet labi glītas dzīvojamās mājas. Pat tagad es bez savada noslēpumaina sajūsminājuma nevaru iztikt, tiklīdz iedomajos pirmreizejo apciemojumu. Pus no lietus noskalotie logu slēgi, pavecais balkons, ap kuŗa stabiem daļi vijās graciozas vīnu stīgas, un savads nenoteikts spēks visā šai ēkā mani kā valdzinat valdzināja. Manam draugam še viss bija pazīstams; mēs drīz vien atradamies istabā, kuŗa arī bija savada, fantastiska. Svētnica, īsta svētnica! Gar sienam bija gleznojumi zeltītos rāmjos, nevis kaut kādi dabas skati, lepmi dabas daļumi, bet, kā likās, tīši izmekletas ainas iz dzīves nabadzigākajām pusēm: tur tumša lampiņa deg nokvēpušā istabā, tur atkal zemnieku bērni rotajas līgsmiem smaidiem savā smiltainē. Nobālušas dabiskas puķes pie sienam un ziedošas uz logiem atgādināja novītušu, bez saules, dzīvību un spīgtos ziedus, kas izplešas viņas staros. Arī viss cits rādīja tās pašas domas. Sākām aplūkot kādu gleznu, durvis atvērās un ienāca jauna sieviete, varbūt gadu sešpadsmit. Spīgts jaunības sārtums liesmoja uz viņas vaigiem, rokā ta tureja tikko no-

lauztu zaļu lapu un sapņaini, it kā pārbaudidama, nolūkojās uz mani.

Lazdiņš pateica manu vārdu, viņa sniedza man roku un, ne vārda nesacijusi, izgāja atkal ārā.

Pēc brīža viņa atgriezās atpakaļ, kā pirmak pie-
tvikusī. Viņa mūs uzaicināja apsēsties un sāka ļoti
valširdīgi runāt par dažādām lietām, it īpaši kas
attiecas uz sadzīvi. Pie krūts tai lepojās sarkanā
roze pilnā greznumā. Drīz ienāca arī jaunavas
māte, — vecīte, diezgan spirtu vaigu. Izzirdusi
manu vārdu, viņa sāka stāstīt, ka pazinusi manus
vecakus, apvaicājās, kā klājoties, un jautāja, kādu
mērķi es sev izvēlejšies un kur domājat mūžu nodzī-
vot. Uz pēdejiem jautājumiem es atteicu, ka man
šimbrīžam mērķis nezīnams un ka dzīvoju bez no-
teikta darba.

Eliza (tā sauca jaunavu) paskatījās uz manu pusi
izbrīnīdamās, it kā jautadama un tad piebilda:

„Jūs laikam izredzejušies sapņu pasauli par savu
dzīves mītni; būtu jau diezgan skaisti, ja tā varetu
nodzīvot; bet gadas, ka var bez laika pamosties no
sapņiem.“

Es atteicu, ka nebūt negribu lidot nezīn kur pa
mākoņiem, bet neatrodu arī par vajadzīgu, velti no-
doties kaut kādām mocošām iedomām par ļauno
dzīvi un cīņiņiem, gribu būt brīvs, kamēr varu
tāds būt, un ka mūsu liktenis caur to netaps vieglaks,
ka mēs no viņa baidamies.

„Bet dzīves mērķis? Vaj tad jūs patiesi domājat,
ka dzīve bez mērķa ir kaut ko vērts? Es nevarētu
nevienas dienas tā pavadīt.“

„Ari es ne,“ atteicu, „ja man kāds pasacītu, kadēļ
man jādzīvo.“

Mana atbilde, kā likās, viņu drusku apmulsināja,
viņa nolūkojās laiciņu uz grīdas un tad pacēla savus
skatus atkal taisni man pretīm. Pus bailīgi, bet pilna
pārliecības, viņa teica:

„Visumazākais darīt kaut ko citu labā . . .“

„Bet vaj tas būs tas pareizais?“ Es iejautajos, „un ja tas ne, tad velti ir arī to darīt, tad mēs esam smieklīgi bērni, kas nezinašanā ir pārliecināti par savu darbu labumu, kamēr mēs, pieaugušie, par to smejamies. Un cik personību, tik dzīves mērķu, bet nekas vēl nava norādījis tāda mērķa, kurš visiem patiktu un tapēc katris lai zina par sevi, katris savā pārliecībā . . .“

Bet Eliza skatījās tik skumji uz mani, ka es pats sakaunejos un beidzu savu nevajadzīgo teikumu.

Lazdiņš, kā jau domājams, atrada šē īstu vietu kur piebilst:

„Dzīve nava mūsu darinājums, mēs nevaram viņu grozīt pēc saules vaj vēja, viņa mums stingri noteikta, negrozāmi nostiprināta un mums tikai atliek iet viņas gaitu; mēs viņu nevaram citādi pārlabot, visi mūsu pūliņi ir veltīgi . . .“

„Jūs mums nestāstiet tādas dienvidnieku iedomas, tās mūs neinteresē,“ un viņa paskatījās jautājoši uz mani. Es viņai piekritu un viņas skatiens nolaidās daudz drošāk uz mani.

Pa tam mans draugs viņai teica, ka mēs pa mežu nomaldījušies un piekusuši, iegājuši te atpūsties un nevis nākuši, lai varetu kaut ko izpētīt par viņas ieskatiem un dzīvi un lūdza atvainot par patvarīgu iedomu.

Viņa turpretim atbildeja, ka esot ļoti pateicīga mums par to un iz acīm tai spīdeja neliekuļots prieks. Šimbrīžam viņai esot pat garlaicīgi bez darba vienatnē.

Vecīte piecēlās un izgāja ārā. Jaunava nosēdās pie loga un iesāka ar mums sarunāties.

„Jums papildnam skaistu puķu?“ es jautāju, redzēdams lepno rozi pie viņas krūtīm.

„Nodarbojos, cik laiks atļauj, un kopju kā varedama; jūtos pie viņām daudz dzīvāka.“

Es atmīnejos, ka puķes arī pieder pie sapaņaina

svinīguma, ne pie darba putekļiem, un gribeju par to ierunaties, bet paskatīties Elizai vaigā cietu klusu. Saruna ņēma citu virzienu, viņa sāka apjautaties, vaj es arī piedaloties pie tādas un tādas biedrības, vaj apmeklejojot lielakas sapulces un citu.

„Ja jūs domājat, ka tādas biedrības atnes arī laudim kādu labumu, tad nekādi nevaru būt ar jums vienprātīgs. Viņas ir mūsu nespēka parādības dažādos veidos, mazs salmiņš, ko mēs stiepjām pretim varmākam, kas tērpts bruņās un karo pret mums ar šķēpu“.

„Es domāju,“ viņa teica pēc brīža, „ja mums vairāk nava iespējams, tad līdzīgi mēs vēl varam, un tas jau pierāda, ka ir kaut kas dievišķīgs mūsu krūtīs.“

Iestājās klusums. Es sāku atzīt, ka viņai varbūt taisnība, un ja neka nedarīsim, tad laikam neka arī nebūs. Vajaga vismaz izturoties cilvēciņi pret cilvēkiem. Bet lai sasniegtu sen norādītos mērķus, pēc kupiem cilvēce tā tvīkst, tur vajaga nojaukt pavisam veco ēku un celt jaunu, kā mirdzošu, daiļu dievnamu, kurā atsvabinātā cilvēce sapulcētos dziedāt savu brīvības dziesmu patiesības troņa priekšā . . .

Bet kas viņu cels, šo nākotnes dievnamu, ja mēs visi tikai padomus vien dosim? . . . Eliza man bija gluži tuvu, es sāku aplūkot viņas vāriģo augumu un domīgos gēimja pantus: vaj tad tādi bija tie, kas cereja un nešaubījās, ka tikai tad nāks svētīti, ja mēs strādāsim un neaizbildināsimies ar to, ka darbs ir liels, gadusimteņu garš, gandrīz nepadarams. Un es klausījos viņas vārdus un viņas pārliecība pārgāja arī uz mani, tā ka es neatradu iemesla teikt kaut vienu vienīgu vārdu pret to, ko viņa izteica.

Pēc varbūt stundas laika mēs sākām taisīties projām. Viņa man roku sniegdama sacīja, ka priecātosies drīz atkal mūs redzēt un uzlūkoja mani ar

savadu ilgodamos skatu, it kā gribedama pārbaudit, izzinat, vaj es tā patiesi domāju, kā runāju.

Mēs izgājām. Saule tikko bija norietējusi; rietumus sedza miglaina sārta blāzma. Alejās liepas dobji šalca savu ziedoņa dziesmu un man diezin kapēc izklausījās, ka šī varenā šalkoņa it kā kurnedama man stāstītu kaut ko sevišķu un nepazītu. Klusais nakts sveiciens! Ilgi, ilgi vēl viņš mocīs manu dvēseli, atgādinādams pagātņi... Es satinos ciešaki savā segā un nodomāju, ka ir tak cilvēki pasaulē, kam citads nolūks, nekā mūžīgi bez mērķa maldīties un nenodarboties ne ar ko nopietnu. Mēs gājām pa tumšo meža teku, kur viss kā snauda ne-traucēti spirtgo dzīvības miegu, viss bija ieslēgts kā klusā kristala valstī. Lazdiņš man atkal sāka stāstīt par mineto jaunavu, ka viņa katru dienu padarot visus saimniecības darbus, bet arī daudz lasot, it īpaši sadzīves zinātnes, ka viņa nodevusies dzīves nopietnībai un labprāt negribot, ka kāds viņas ieska-tus nosaucot par mazvērtīgiem, tapēc man arī neva-jagot sludināt diezin ko jaunu, lai gan es esot pa laikam savadnieks. Es atbildeju reti un beidzot pa-visam cietu klusu. Man bija aizkarta kāda vārīga stīga, kuŗa dažureiz pat no gluži niecīgiem imesliem pārpildīja mani ar vēl nejustām ilgu pilnām domam, un tās dzinās, pats nezinu pēc ka. Prātā man stā-veja Elizās vārdi, kuŗus ta sarunā bija izteikusi: „ja mēs gribam, lai mūsu darbi mūs pārdzīvotu, tad vajaga pūleties priekš citiem...“

Mēs šķīramies ar Lazdiņu. Viņš teica, ka pāri dienas nebūšot mājās un lai tapēc viņa veltīgi neme-klejojot.

Drīz es sasniedzu savas mājas. Bija jau pilnīgi tumšs; es iededzināju lampu un sāku kŗavat dažas grāmatas par mākslu un zinātnem, bet lasīšana man šoreiz negribeja veikties. Pirmo reizi man tagad nāca prātā: kapēc, kas no ta visa par labumu?

Tur aiz lepnā meža, it kā apslēpta pasaules acim, dzīvoja sievietē, un viņai par mērķi bija pavisam kas cits. Viņa bija izglītota un, kā mans draugs teica, nevis aprobežota ar elementarzinībām, bet ieguvusi diezgan plašus ieskatus par tagadnes dzīvi. Kapēc tad viņa negribeja nodoties zinātnei un mākslai? Viņai tak arī bija tiesības dzert iz neizsmeļamā, burvigā kausa, nodoties sevi ar saviem spēkiem pasaules slavai, lai varetu spīdet vareno priekšā, un tā apmierinat savu mūžīgi lepno „es“ caur lauriem un cienišanu? Bet tomēr viņu nesaistīja šie panākumi, bet kaut kas cits, nospiests, aizmirsts no visiem, īsti tas, kuŗu zinātne ar savu lepno roku bija nospiedusi, novedusi smakt un nonikt nāvīgas sadzīves dubļos. Cilvece, vārguļi, kuŗiem nebija tiesības kaut acumirkli pacelties augstaku jūtu sferās, kuŗu gars noslodzīts no ikdienišķības nekad nevarēja just brīvības, kuŗiem par dienišķo maizi bija vienīgi asaras un vaidi, — lūk, tas bija, kas savaldzināja šo jauno, spēka pilno sievieti. Atteikties no spīdošas nākotnes, no visa, kas atnes pašam baudu, un palikt par līdzjuteju aizmirstiem cilvēkiem, — tas bija, kas mani saistīja un nodarbināja manas domas. Varbūt tak bija kaut kas sevišķs, kas atsvēra visu pasaules godību un lepnumu, nodarbojoties, jūtot līdzī tam, par kuŗu lielakai daļai nebija nekādas bēdas.

Es iemīgu, juzdamies pārtraukts ikdienišķīgajā dzīvē.

Otrā dienā lija lietus un es nosēdeju visu dienu mājās, domādams atkal ko neko no jauna, zināms, ko nenoteiktu.

Pēc tam bija svētdiena un es iedomajos, ka janoiet atkal uz Valņiem, kur dzīvoja Eliza. Vajadzēja tak ka jauna, kas spētu izklaidēt manas domas, un tā ka man nebij ierasti tādi cilvēki, kā Eliza un viņas māte, tad nogāju atkal turp, šoreiz viens pats.

Atkal gar lielajām liepām, caur kluso dārzu, un atkal atrados vecajā, savadajā istabā.

Visur bija klusu, laikam neviens nebija manijis manu atnākšanu. Es sāku aplūkot gleznas un nevilus atrados pie kādas savadas bildes, kuŗa stāveja pie gultas galvgala. Šinī gleznā nebija ne spožuma nedz skaistuma, nedz arī dzīvības, bet kapēc viņa tā saistīja manus skatus? Uz cieta koka sola gul cilvēks, viņš miris, bet vēl nava iezārkots uz pēdejo dusu. No viņa ērkšķu sabadītās galvas, no asinim notecejušām kājam, no viņa vaibstiem, kuŗi izrāda lielakās mokas, kas gan jau pārciestas — es pazīnu to par pasaules pestitaju Kristu. Pār viņu nometusies sieviete un paslēpusi galvu ple viņa krūts, kamēr rokas tai izmišanas mīlestībā apķērušās tam ap pleciem un rokam. No viņas vaiga neka nevarēja redzet, jo viss tas bija paslēpts melnās, plašās drānās un duseja raudadams pie Pestitaja krūts. Sāpju vaibstus neredz nekur pie nožēlotajas, bet lūkojoties gleznā man izlikās, ka viņas krūtis ceļas neapspiezamās sāpēs, ka viņa dvašo, un lūk, nupat varēs dzirdet viņas raudas. Aiz viņas redzami eņģeli noskumušiem vaigiem, bet viņi neraud, — raud tikai viena un tā ir mīlestība. Es nodziļinajos gleznas aplūkošanā un man likās, ka viņa izrāda nomirušo cilveci, nevainību un patiesību, bet pie viņas stāv tikai viens tēls — mīlestība. Bet kas tad raud par to, ka cilvece ir krustā sistā un mirusi? — Neviens neraud, katris raud tikai par sevi, daudz ja par otru, bet par pazemiņatiem un nepatiesi vajatiem neraud neviens, tā tad arī mīlestības nava, bet līdzcietība nevar raudat . . . Un kad rastos viens vienīgs cilveks, kuŗš raudatu par nomirušo cilveci, tad notiktu brīnums un viņa celtos augšā . . .

Eliza mani pārsteidza pie gleznas un pētījoši nolūkojās man acīs. Aiz viņas stāveja jauns cilveks, kuŗu ta man stādīja priekšā par savu brāleni, filoloģijas studentu Gaismiņu.

Es nomanīju, ka Elizai bija neapslēpts prieks par

manu ierašanos un reizē ari par to, ka bija mani atradusi pie šās gleznas. Sarunajamies par šo to, drīz pienāca vakars un es devos uz mājām. Eliza mani pavadija dārzā. Es biju domīgs, kā arvienu pēc kaut kāda jauna iespaida. Viņa man jautāja, par ko es domājos.

„Nevajaga domāt neka,“ es atteicu, „tapēc ka viss, kas cilveku domu cienīgs, ir neaizsniedzams un domāt par ikdienišķīgām lietām nav nekāda iepriecinājuma“.

Viņa, kā likās, gribeja man atbildēt, bet tad sniedza man savu vēl smalko roku un izdvesa:

„Uz redzešanos“.

Es sajutu, ka viņas rokas un stāvs bija mazliet nemierīgi un acis gribeja daudz, daudz ko teikt... Lēns rokas spiediēns bija labakais gandarijums par manu apciemojumu. Es turejos, cik stingri varedams, lai neliktu viņai nomanīt, ka to cienu, bet viņa tomēr to laikam sajuta un pār ziedošajiem vaigiem tai pārvilkās it kā cerības ēna.

No tās reizes es arvienu apmekleju Valpus. Students Gaismiņš man patika kā jautrs, bezbēdīgs cilvēks, tikai domās nekad nevarējām vienoties, un tas ari nebija nekāds brīnums, jo reti atradu tādu cilvēku, kas būtu ar mani vienās domās.

Bija atkal jauka vasaras diena. Debess mirdzeja brīnišķīgā mirdzumā un viss bija pilns maigu jūtu un apmierinājuma. Mēs ar Lazdiņu atkal gājām pa meža teku uz labi pazīstamajām mājām. Mežā satikām jauno „filologu“, kuŗš ari mums piebiedrojās, un drīz aizsniedzām veco, lepno dārzu. Eliza bija lapenē un lasīja kādu grāmatu; viņa, kā likās, mūs maz ievēroja un uz mūsu sveicinājumu tikai pameta ar galvu. Bet tiklīdz mēs iegājām istabā, ieradās ari viņa un ņēma dzīvu dalību pie mūsu sarunas. Es sāku nomanīt, ka viņas spriedumi ir pilni augstu domu un jūtu, lai gan tās bija nodibinājušās zem maniem iespaidiem. Viņas runā atspoguļojās viena

dzīšanās, viens mērķis, kuŗam, kā likās, viņa bija atdevusi; savu dzīvi: lai visiem būtu labi, lai neatskanētu vaidi, nopūtas.

Beidzot pienāca runa par sadzīves dažādiem jau-tajumiem un Gaismiņš izteicās, ka nākošā gadusim-tenī cilvece mainiņot savus ieskatus, kā tas esot pa-redzams no zinatnes virziena un tad visi būšot vienādi tiesībās un brīvībā.

„Šinī ziņā jaunako laiku ieskats nava vairak nekas, kā tukši murgi“, es teicu. „Jūs ieraudzījuši sliktstošos cilvekus un taisnodamies, it kā nemaz nebūtu vainīgi, sludiniet jaunas idejas, runajiet par jaunām ceribām, kuŗas nekad nepiepildīsies. Jūs cīnāties un skrieniet pēc zinatnes un caur to doma-jiet atnest brīvību tautai, bet jūs neredziet tos upu-rus, kuŗus saminiet apakš kājam, domadami viņus atpestīt. Daudz ir skaistu zinātņu jums, bet nevie-nas nava tādas, kuŗa varetu ieliet atspirdzinašanu nospiesto krūtīs, kuŗa būtu aizsniedzama cilvecei un ta varetu nodzerties, kā no vēsa, spirdzinoša avota un sajust jaunus spēkus. Radiet tādu zinātņi, kuŗa mūsu netikumus izgrieztu kā chirurģs izgriež vainu un mūs dziedinātu. Tad lielaties, tad jums būs uz to tiesība“.

Eliza, kuŗa ari bija uzklausijusies, man piekrita šinī ziņā.

„Es ari domaju“, viņa teica, „ka zinātne tāda kā ta tagad ir, mazak spējīga pie cilveku labošanas. Zinātne ir teorija, bet te vajaga darbu, kuŗus norā-dīs bez teorijas līdzcietība un mīlestība mūsu sirdīs. Un ja cilvekam nava cita uzdevuma dzīvē, tad droši vien par labako varetu ieskatīt līdzjūtību pret visu, kas cieš. Caur to cilveks pierādīs, ka viņš nava koks, bez jūtām, jeb kā asinskārigs zvērs, kas dēļ mazākās sava labuma daļiņas gatavs otru saplošit un iznīcināt.“

„Ir labi“, Lazdiņš atteica, „bet pēc manām do-

mam iznāk, ka neviens nepadarīs to, ko gribēs, bet tikai to, kas būs vajadzīgs . . .“

„Ha ha . . .“ filologs iesmējās. „Jauki jūs variet runāt, ka zinātne nelabo cilvēci — nevarēs viņu izārstēt. Bet vaj viņa to nava darijusi? Un ja ir kas, caur ko cilvēks atšķiras no visiem citiem radījumiem, tad vaj nevis vairāk caur zinātni: viņa mūs padara brīvus un gara bagātus, dieviem līdzīgus. Iedomajaties sevi bez mazākās zinātnes un kas no jums atliks; domāju daudz nebūs“.

„Tur jums taisnība“, es iesaucos uzbudinādamies. „Zinātnes varai arī es ticu un viņu cienīju. Progressam un attīstībai gala nava un viņu pamati ir daudz cietāki nekā Himalaja klints, kuŗu kādreiz var zemes trīce izpostīt. Un jo tālāk ejam ar zinātni, jo esam lepnāki, esam „dieviem līdzīgi“ (es tīši atkārtāju šos vārdus). Bet cik mēs tādu esam? Es pat piekritu, ka ja mēs visi tiktālu tiktu, tad patiesi cilvēce būtu svētku drēbēs. Bet zem ša svētku apģērba čulās vienmēr ta pati netīrā vāts mūsu tukumībā un mēs būsīm slimi kā bijuši. Nu labi, slimam var palīdzēt: zinātne priekš tam izraksta recepti, slimais ieņem zāles un top vesels. Tā tad arī dariet: lai zinātne izraksta formulu, pēc kuŗas visas tūkstoškārtīgas nopūtas un visa netikumība, viss ienaida ārprāts tiek apklusināts 24 stundās un ļaudis brīvi no kaislibam un varmācības pacesas pie jauna, spēcinoša darba, smiedamies skaļos bērna smiekļus. Izrakstiet ar zinātni šo formulu un mēs būsīm patiesi dievi, netik vien viņiem līdzīgi“.

„Nu, un pēc jūsu domām, kas izrakstīs šo formulu, ja drīkstu jautāt“, Gaismiņš zobgalīgi uz mani palūkojās.

„Mīlestība to izrakstīs . . . un māksla“, es dzirdeju kaislīgi izteiktus vārdus, kamēr vēl spēju atbildēt. „Māksla piespiedīs mūs, mēs esam viņas varā un mīlestība ies dziedinādama . . .“ Eliza bija piecēlu-

sies un drusku uzbudināta lūkojās ar lepnu skatu uz mums.

„Nestāsti to viņiem, Eliza“, viņas māte, kuŗa nemanot bija ienākusi, nopūtās, „lai paliek“.

Vareja nomanīt, ka viņa šinī ziņā ar meiteni bij vienās domās, jo noraudzījās ar pateicības un cienības pilnu skatu uz jaunavu. Vecīte apgriezās un izgāja otrā istabā.

Es paskatījos uz Elizū, viņa bija uzbudināta, no viņas acīm vareja nomanīt, ka viņa šās savas domas neļaus pārspēt, nedz pārrunāt, ka šīs ir viņas vienīgais svētums, kas varenā lepnumā tai nolaidies krūtīs un palicis par viņas dzīvības spēku.

Caur mātes vārdiem iestājās uz brīdi nepatīkams klusums. Es nolūkojos uz Elizū, mūsu skati sastapās un es tur maniju daudz, daudz ko, it kā pateicību, padevību; viņa, it kā baidīdamās no citu klātbūtnes, nolaida savus skatus un atkal lūkojās šurp. Gaismiņš uzsāka no jauna sarunu, raudzīdams man jo plaši pierādīt savas domas par zinātni, cik daudz svētības, cik labuma viņa atnesusi un vēl atnesīs. Es atbildeju, kā jau parasts, izklaidīgi, jo tagad manas domas bija dabujušas jaunu priekšmetu.

„Ja, bet liekas, es jums paliku pirmit atbildi parādā“, teicu Gaismiņam, „tagad varu jums sacīt, ka manas domas izteica Elizās jaunkundze, bet lai jūs viņas labāk varetu saprast, tad lūdzu palūkoties labi šinī gleznā, kuŗa rāda nomirušo Kristu. Varbūt tas jums aiztaupītu daudz vārdu“. Un es viņam parādīju mineto gleznu.

„Z. kungs, bet kā tad jūs ziniet, ka šinī gleznā tas redzams?“ Eliza mani jautāja.

„Domāju“.

Lazdiņš pacēlies sāka staigāt pa istabu un svilpot kādu meldīju. Filologs turpretim, aplūkojis gleznu, sāka šo to stāstīt par tamlīdzīgām lietām, sauca pat gleznotāju pie vārda, bet sarunu noveda arvien

tālak no uzņemtā priekšmeta. Beidzot viņš iesāka klausīties Lazdiņa stāstu par fatalisma nozīmi, kuŗš bija tik jocīgs, ka arī Eliza palika jautra. Es iesāku ar viņu sarunāties. Viņa uzlūkoja mani it kā baidīdamās, kamēr valoda teceja vienādā straujumā. Es vēl tagad atminos viņas jauno, brīnišķo stāvu, neatīstītās krūtis, kuŗas celās un krita un dvašoja tik brīvi un lepni, viņas smalko vaigu un biezus, skaistos matus, kuŗi krāšņā nekārtībā bija noslīdejuši gar kaklu. Es sajutu jaunas domas, jaunas jūtas sevī, atminoties, ka viss šis neparastais radijums, pilns spirtas, briestošas dzīvības, ir nodevies mīlestības darbiem un mērķiem. Un tagad arī šis mērķis, kuŗu es biju atzinis par nesasniedzamu, man izlikās augsts un cilveka spēku cienīgs. Es sāku ticēt, ka viņš ir sasniedzams, ja šāda sieviete viņu glabā sevī. Sarunā es sāku nomanīt, ka viņa kaut ko cenšas no manis paslēpt, viņa raudzījās tālumā, vaigi tai dega kā neparastā liesmā un skats bieži griezās uz mani un atkal citur.

Šķiroties viņa man kā aizgūdamās čuksteja: „atnāciet vēl . . .“ Mēs gājām, kā parasts, pa kluso meža teku. Simtām domu jaucās man pa galvu un neatrada nekādas izejas, viss tur atjaunojās un atgriezās no jauna atpakaļ bez izejas.

„Kas par savadiem ļaudim“, Lazdiņš iesāka runāt. „Eliza runā kā advokats, varetu klausīties veselām stundam un tomēr gala nebūtu, tikai nožēloju, ka viņas ieskati man nesaprotami“.

„Nevajaga arī neka saprast; katris dzīvo pēc savas pārlicības un atbildēs par to pats, ja arī kādreiz būtu vajadzīgs. Mums nava rakstīts dzīves uzdevums kā priekšraksts, pēc kuŗa visiem vajadzētu rīkoties, esam pilnīgi brīvi, neviens mums nevar uzspiest dzīvot pēc sava prāta, un tapēc nava ko brīnīties par citu idejam“.

„Bet Elizass priedums tomēr diezgan savads:

dzīves uzdevums esot līdzietība un mīlestība pret citiem“.

„Varbūt tur viņai taisnība“, atteicu, „varbūt, ka ta ari rūgta maldišanās. Nevieni nevarēs pierādīt tā jeb citādi“.

„Bet tomēr vajadzētu reiz zināt, dēļ ka īsti cilvēks, šis brīnišķa spēka pilnais radijums, ir laists pasaulē; vaj tikai tadēļ, lai viņš parādītos un atkal nozustu, kā tvaiks no auksta stikla bez mazākās atmiņas un pēdam“.

„Nezinām... Un tas pa lielakai daļai tapēc, ka mūsu gadusimtena cilvēkiem par elku ir prāts, un ša prāta ieskatus stādam par dzīves uzdevumu un dodamies tiem pakaļ. Bet prātam sekot ir vienumēr labak nekā jūtam, jo jūtas ierāda mums tikai vienu ceļu, bet prāts daudz un dažadas tekas, no kurām varam izvēlēties to, kas labak patīk“.

Mans draugs bija tik laimīgs, ka ticeja, dzīves gaita esot norakstīta no kādas augstakas varas un ka tur nekas nava grozams. Mēs apklusām un domājām katris savu.

Nonācis pie mājām es vēl ilgi sēdeju uz balkona un nolūkojos krāšņajā naktī. Es nevarēju tagad domāt it neka, izņemot domas par kaut kādu dziļanos un ilgošanos uz jaunu mērķi, bet ari šīs domas bija kā kāds nenoteikts tēls, kurš pieņem visadas formas un beidzot pavisam izzūd, atstādams nemieru un sāpīgu uztraukumu degošā dvēselē.

Nākošā dienā es nevarēju ne lasīt, nedz kārtīgi apsvērt savu stāvokli.

Tad notika atkal kaut kas no jauna.

Es nogāju tur. Šoreiz negāju taisni uz istabu, bet iegriezios ēnainajā dārzā pa kādu sānu celiņu. Zem kupla bērza stāveja vecs apsūnojis sols ar pussatruņējušiem stabiem. Es nosēdos un sāku lūkoties uz dzīvojamo ēku. Visapkārt ziedēja dažadas puķes. Iedomajos atkal, ka viss še ir pilns ar kādu cēlu

nesavīstamu ideju, un krūtīs man pamodās it kā atbalss, kā vilņi, kas gribētu aizplūst turp . . . atdušeties pie ziedoša krasta.

Neviļus ieraudzīju pie vienas puķu dobes mazu, varbūt 6 gadus vecu meitenīti. Biju tik daudz bērnu redzejis, bet tomēr šī izšķīrās no citiem caur dziļu sāpju ēnu uz viņas vaiga. Jaunie, miglainie ģīmja panti satureja kaut ko traģisku, tā ka man visu to aplūkojot cēlās domas izzinat kaut ko tuvāk. Meitenīte lēni apstaigāja puķes un beidzot palika vienā vietā nekustedamās stāvot un lūkojoties domīgi tālumā.

Es piecēlos un lēni piegāju pie bērna.

Viņa mani uzlūkoja ar savām lielajām, bēdigajām, bet ļoti skaistajām acīm un gribēja doties projām, bet es to uzrunāju:

„Vaj tev patīk puķes? Lūk', cik skaisti zied“.

„Patīk gan“, viņa tikko dzirdami atteica.

„Vaj tās ir tavas?“

„Ne, tās ir Elizās: man še nava nekas, bet Eliza man dod visas puķes, kuņas tikai es gribu . . .“

Es dzirdeju drēbju čabešanu un iekam spēju apskatīties, Eliza stāveja pie mums. Viņa bija ģērbusies vieglā katuna uzvalkā. Viņa mani sveicināja un lūkojās drīz uz meiteni, drīz uz mani un viegls sārums sāka tai parādīties vaigos.

„Kas par daiļu bērnu“, es ierunajos. Eliza man neatbildeja, bet noliecās pie mazās un prasīja:

„Vaj tev patīk dārzā, vaj negribi iet istabā pie māmiņas?“

„Man labāk te“, mazā atteica un atkal skumji apklusā. Mēs gājām istabā. Es apjautajos, kas ta par meitenīti, kuņa nupat palika dārzā. Viņa likās vilcināties un lūkojās uz mani ar ilgu, pārmetošu skatu, it kā gribedama teikt, ka es esmu uzgājis kaut ko, kas man nemaz nepieder zinat. Bet varbūt, ka es pārbaudījumu iztureju, jo Eliza sāka stāstīt.

„Bārenite, būs jau kāds pusgads, ka viņa pie mums; paņēmām audzināt, jo citadi viņai janonīkst, kā puķītei nakts tumsībā, mūža naktī. Viņa vairs nevar dzirdēt mīļu vārdu no mātes mutes, kas kā dienvīdus vēsma izkausē visu aukstumu no sirdīm. Jums varbūt brīnums, bet es nevēreju citadi... Tēvs viņai jau sen nomiris, māte izgājušā rudenī palika slima ar krūtim. Viņa dzīvoja pie Ventnieka; istabiņa bija caura un vējš pa ziemu to piepūta ar sniegu. Dzīvojamā ēkā viņas nelaida, lai gan tur bija papildnam vietas; teica, ka tai esot lipīga slimība un nezin kas vēl. Par mazo dzīvokli, kur vēji un lietus skrēja cauri, viņai vajadzēja ikgadus maksāt rubļu 30. Daudz vajadzēja Ventnieka dēlam ar ko mācīties augstskolā ģeoloģiju. Pa vasaru sieviņa strādāja lauku darbus, sapelnīja ko nebūt un aizmaksāja, lai gan pati iztika vienīgi ar rupjas maizes gabaliņu. Tomēr viņai vēl bija kāds, kas to saistīja pie dzīves: šī mazā meitenite. Izgājušā rudenī slimība pārņēma māti, ta gluži nogura; neviena nebija, kas tai pienes siltu barību, kas to apkopj. Māmiņa un es pa reizai nogājām pie viņas un apņēmāmies gādāt par mazo. Viņai, kā likās, palika caur to vieglāk, ta nesūdzejās par slimību. Pēdējā dienā ta noskūpstīja meitenīti, nogludīja tai matus, ielika rociņās dziesmu grāmatu, ko bija lasījusi, un nomira, it kā sen jau būtu bijis laiks. Mēs atvedām mazo šurp un apkopām, viņa arī drīz pierada. Tomēr senie iespaidi to vēl nava atstājuši, daudzreiz ta paliek bēdīga un domā nezin ko, pa naktīm bieži uzmostas un raud... Varbūt, ka tai prātā vēl ta mīlīgā kvēle, kas var izplūst tikai no mātes sirds, lai arī ta būtu no visiem nicināta un atstāta...”

Ta beidza stāstīt un nopūtās. Es skatījos tikai uz viņu un redzeju, ka vaigi tai bija bāli, acis mirdzeja kā sapņainā spožumā, visā stāvā bija pamodies kas nebūt lielisks, dievīgs, kā lepns milzis.

Man palika tik viegli, mīli ap sirdi. Es atzinu, ka nevis mūžīga bezdarbība un nebēdība par dzīves uzdevumu bija īstais ceļš, bet dzišanās un meklēšana pēc darba, lai mēs būtu spēcīgi radījumi un nevis ēnas, kas klīst pa tumsu. Es atminejos, ko biju te runājis pirmajās dienās, ka nevajaga neka, ka nekas nevar labot cilvēci, man tika kauns, es jutos sevi pārspētu un niecīgu.

Mēs runājām ilgi. Eliza laikam noprata, ka es atzīstu visu par labu, ka esmu pārliecināts, un sarunā viņa nolūkojās uz mani ar savām skaistajām acīm un negrieza tās vairs projam. Sajutu, ka viņu cienīju, varbūt vēl vairak kā cienīju, varbūt vēl mīleju, un ka būtu gatavs izdarīt visu, lai tik šam neparastajam radījumam būtu pa prātam. Viņa man rādīja savas grāmatas un gleznas un es maniņu, ka ta bija uzbudināta, un šis nemiers pārgāja arī uz mani. Viņa teica, ka mācoties un lasot iz zinātnem, ka ja varbūt atrastu tur ko derīgu, kas palīdzētu sasniegt reiz nolūkoto mērķi, tad to varetu izlietot ar labiem panākumiem.

Beidzot mēs apstājamies pie gleznas, kas viņas gultas galvgala pusē stāveja un izrādīja jau minēto skatu. Viņa man aizrādīja, ka tai patīkot īpaši tas, ka pēc lielā cilvēces aplaimotāja, Kristus, raudot tikai viena, kas, pēc bildes paraksta spriežot, ir mīlestība.

„Iedomajaties,“ viņa man teica, „cik nebija Kristum mācekļu un cienītajū; cik nesen vēl tūkstoši viņam uzgavīleja un tūkstoši tam sirdīs pateicību nesa. Bet tagad, kur viņi visi palikuši, kad viņu vadonis ar sāpēs sarautu seju dus nāves miegu? Viņi varbūt skumst pēc ta un nožēlo, bet neraud — raud tikai viena, — mīlestība, un nekas cits par otru neraud. Un tapēc man liekas, ka ja cilvēki rūpīgi un nobarojušies pašmīlestības dubļos vārtas, — ja šie cilvēki redzēs patieso mākslu, kas viņiem stāda priekšā

savus mēmi runajošos veidolus, tie aplūkos tos un aizies ar dziļām jūtam sirdis un nevarēs viens otram ļaunu darīt. Patieso jūtu tagad ir ļoti maz; dzīvē mēs reti vairs viņas atradisim un tapēc māksliniekiem viņas vajaga atjaunot gleznā un likt cilvēkiem priekšā, kuŗi tās atkal uzņemtū sevī atpakaļ, kā daļu no savas dvēseles. Nemiet piemēram šo gleznu. Kritikai nekad netrūks vārdu arī viņu nozaimot, tāpat kā dzīvē cilvēks apsmej otra cilvēka darbus un pēdejam trūkst spēka tālak cīnities, viņš paliek arī pats līdzīgs lielajam pūlim; viņš nevar panešt nepatiesus apvainojumus. Bet glezna pacietīs visu. Viņa saņems dažādus prātojumus un zaimus, bet stāvēs tāpat skatītāja priekšā un runās mēreni uz viņa dvēseli, neteiks neviena vārda pretim. Kritikis neizturēs šos skatus, viņš aizies un smiesies tāpat. Bet redzetais ta neatstās; tas iet viņam līdzī un beidzot atradīs to viņa gultā, vienu nakts tumsībā un stāvēs viņam pretim, kā neuzvarams, neaizdzenams gaisa tēls, kamēr pārvarēs visus savus pretiniekus, un par sodu, ka tie viņa vaņģinieki, uzspiedīs tiem savu kluso, mīlo skūpstu... Māksla uzvarēs. Viņa pat mīlestību var modinat un droši vien to darīs. Z. kungs“, viņa mani uzlūkoja, „kā es priecajos par to, ka jūs viņureiz tik labi sapratāt šo gleznu . . .“

Viņa apklusā un lūkojās it kā nokaunejusies uz zemi. Man turpretim izlikās divaini, ka šis smalkais tēls var sevī saturēt tamlīdzīgas domas . . .

Ienāca Elizās māte. Viņa laikam visu bija dzirdejusi, ko man stāstīja, un uzlūkoja Elizu pārmetoši. Vecīte mani nemīleja, laikam tapēc, ka viņa bij dzirdejusi, ko es runāju par sadzīvi un par citiem cilvēkiem. Bet viņa negribēja nevienam rādīt nedz uzspiest savas domas — lai tie runā, ko gribdami. Viņai es izlikos lieks šinī klusajā mājā, kuŗai nebija nekāda sakara ar pasauli un viņas idejam. Daudzreiz man likās, ka viņa man gribetu teikt: ko tu

še meklē šinī neparastajā mitekļī, kāda tev daļa ar visu šo? Ej, dzenies pēc slavas, pēc mantas un prieka, tu nekad nevari saprast to, kam es kalpoju. — Es atzinu, ka viņai ir tiesība tā domāt par mani, un ļāvu tai pilnīgi vaļu. Pēc brīža ta izgāja dārzā un istabā palika atkal viss tik nospiests, klusu, ka vareja pat viegli iedomaties lidinajoties tur kādu mīlu, klusu garu . . .

Metās krēsla. Mēs runajām par šo to un sajūtām sevišķu vēlešanos vēl ilgi tā runāt un netraucēti just laimi . . . Vaj patiesi laimi? Vaj varbūt citu vēl skaistaku, maigaku, nesajustu, kas sāka pamosties krūtīs kā zeltots rīts?

. . . Pa atvērto logu ieskrēja vēsma no druvam, tāda klusa, silta un stāstidama, it kā gribētu teikt: „vaj tad jūs nezini, ka ārā ir vasara un ziedonis, ka vējš stāsta lielajam mežam par ziediem un ka sārta rožainie mākoņi saķērušies peld visi uz vienu mērķi un līdzī viņiem ceļo viņus vezdama vēsma.

Iznāciet ārā zem zilās debess un svētijiet līdz brīnišķo kāzu nakti, kuņā zieds ziedam skūpstusniedz un asaro aiz — laimes un līgsmības . . . Iznāciet visi, visi, no cietumiem, no nabagu būdiņam, no pilim, no dievnamiem, iznāciet no frazu un pašmīlības mitekļiem un raudiet visi kopā par sevi un par nākošām laimes dienām! . . .“

Aizskrēja vēsma, nesdama tālak saldo evaņģelijumu drūmajām egļu galotnēm. Sakustējās ābeļu zari pret logu un ap viņiem laidās neskaitami kustoniši, slikdami mīkstajā gaisā. Bet turpat pie sienas duseja mironis un mīlestība, apkampusi krampjveidīgi savas rokas ap Kristus pleciem, raudāja... viena vien...

Es pagriezu atkal galvu uz Elizū un neviļus iedomajos, ka arī viņa varbūt būs viena vien ar savām domām.

„Un jūs domāiet, ka jums pietiks spēka visu to

panest, ko esiet uzņēmies, ka jūs neapkūsisiet savā darbā?“ es prasīju.

Viņa laikam mani nesaprata. „Es... jūtu kaut kādu jaunu spēku tuvojamies,“ viņa ar mokam izdvesa, „bez viņa man tomēr viss izliktos rūgti un garlaicīgi. Un vaj jūs man palīdzētu?... Vaj es neviltošs, kad ticētu jūsu vārdiem?...“

Viņa piecēlās un stāveja it kā jautadama manā priekšā. Viņas vaigi kvēloja, krūtis smagi cēlās un visā stāvā bija kaut kas savads. Es sniedzu viņai roku, nevarēdams neka izteikt. Es viņu sen mīleju, varbūt jau no pašas pirmās reizes... bet pilnīgi es to sajutu tikai tagad, kad viņa lūkojās man kā sen redzēts, mīļš sapnis taisni acīs. Es sajutu no viņas rokas, ka karsta asins straume vilņoja pa viņas jauno stāvu, bet iz acīm, iz visa izplūda savads, reibinošs spēks...

... Es nezīnu, kā biju viņu saņēmis rokās un kā ta vareja duset manā klēpī, es tikai skūpstīju viņu, pats īsti nezinādams, kapēc tas jadara. Viņas mati izjukuši apsedza man rokas un nolaidās pār visu viņas augumu... Man ir it kā es būtu dzirdejis šinī brīdī savadus, apspiestus vārdus: „mīlu, mīlu...“ un arvienu cietak ta piespiedās pie manis klāt. Man izlikās, ka viņa, kā jūsmu tēls iz jaunas dzīvības dzimtenes, manī pamodinaja ilgošanos saprast un nodoties jaunai dzīvei un jauniem mērķiem, priekš kuŗiem viss tagadejais izlikās kā miglaina rudens nakts.

Es biju savadā aizmirstībā un pilnīgi padevos acumirkļa iespaidiem. Kā pa murgiem redzeju izplūstošo vakara blāzmas tumši sārto spožumu, kas pār laužiem stariem iespīdēja istabā ar savu burvīgo lepnumu, būdama saldā acumirkļa liecinieks. „Lūk, blāzma izdziest,“ es teicu, „bet krūtīs aust jauna gaisma, mūžīgi skaista, kuŗa nesīs rītu... nākotnes dienu.“

Viņapacēla acis, lūkojās pretim un stingri nostādāmās prasīja :

„Bet vaj visiem? Kad šāda līgsmības pilna, plaša liesma apgaismotu un sasildītu arī visu cilvēci, visus cietsirdīgos, lepnos un vārguļus, kas mīt nebeidzamā tumsā — tad būtu labi.“

Kas savads pārņēma mani un es paliku bezspēcīgi domadams un brīnidamies : šinī acumirkli, kur es nevarēju neka just iz pasaules un sadzīves un negribeju par to domāt, viņā, sievietē, tomēr radās tādas neparastas domas un negribeja tās atstāt it kā baidīdamās, ka viņa nepadodas citiem iespaidiem. Vaj patiesi tie visi bija otra puse no viņas dzīvības, ka viņa vēlejas, lai arī tiem būtu labi un līgsmi? — — —

Dīvaini, nesaprotami . . .

Toreiz es Elizai apsoliju daudz, daudz ko ; pats tagad īsti neatminos ; bet toreiz es patiesi domāju, ka varešu visu to izpildīt. Mēs runājam, kā strādāsim, kā dzīvosim, lai būtu apmierināti paši ar sevi, bet apmierināti būsim, tiklīdz kaut ko sasniegsim.

„Cik labi, ka mums viens mērķis, viena vēlešanās,“ viņa runāja maigā balsī un es redzeju, ka viņai bija neliekuļots prieks, ta domājās esot saprasta un pabalstīta savos centienos.

Un arī man pēc tik daudz nenoteikti pavadīta laika cēlās jaunas domas par realās dzīves pazišanu, lai gan es nesapratu, ko darīt un kā iesākt . . .

Bet es mīleju Elizu un tapēc vien jau man vajadzēja nodoties viņas idejam.

Bija labi tumšs, kad Eliza mani pavadīja uz balkona. Paskatījos tā nejauši viņas acīs un redzeju tur dusam tādu kā sāpju ēnu. Man nepatīkami sarāvās sirds, iedomājoties, ka pēc tik maigām jūtam palikšu atkal kā atstāts, bez mērķa, bez viņas mīļajiem skatiem, kaut arī tikai uz kādu laiku, viens šalcošajā naktis tumsībā. Vīna koka stīgas kustējās

un likās sarunajamies savā starpā, viņas cita caur citu bija savijušās, visām bija viens mērķis: doties uz augšu pret zilajām debesīm, pretim brīvai gaismai...

Vēl reiz mēs sapratamies un bijām viens otram pie krūtīm. Atkal Elizās augums viegli drebeja manās rokās — un — — es biju viens.

Uzcēlu mētelim apkakli, satinos un nokāpu dārzā. Netālu no balkona uzskrēju virsū studentam Gaismiņam, kuŗš ar bisi plecos, laikam, nāca no medibam un gribeja vēl te uztureties. Viņš mani sveicināja un gribeja, laikam, vēl ko teikt, bet es pagāju garām, viņa pat nesveicinājis un devos projām. Nesapratu, kapēc viņš man šinī brīdī izlikās sevišķi nepatīkams, jo citādi mēs bijām pat draugi. Man iešāvās prātā, ka viņš neka nejūt no tām domām un jūtām, kuŗas piepildīja Elizās sirdi, un mani pārņēma riebums, neizsakamas dusmas uz sevi, uz studentiem, uz visas pasaules un diezin uz ka vēl.

Es atkal domāju par Elizū, par mazo meiteniti tur dārzā pie puķem, par mīlestību, kuŗai bija nodevušies šie cilvēki. Par mīlestību... Varbūt, arī viņai ir iedevis kādu daļu no sava spēka Tas, kuŗš no visiem nievats un nicināts ar savām svētajām lūpām runāja par to mīlestību, kuŗa nekad nebeidzas. Kā gan citādi mīlestība varetu cilvēku pārvērst no nedzīvas būtnes par jūtīgu, spēcīgu radījumu?...

Pats nemanīju, kā pārnācu mājās. Bet par ko man toreiz palika tik gaiši dvēselē un gribejās strādat, uzsākt kaut kādu nepadaramu darbu. Silta vasaras nakts kairināja manu iedomu spēju un visi neizdibinātie jautājumi man stājās priekšā un likās esam tik viegli atrisināmi. Es domāju par visu, kas manī senāk mocīja un palika apslēpts, un man likās, ka, lūk, nupat nāks kaut kas un teiks man sengaidito vārdu, ar kuŗu visu varēs atminēt; nosauks man dzīves mērķi un tad es celšos un strādašu un padarišu visu nokaveto. Trūkst tikai vienas skaņas, viena

maza čukstoša vārda un viss būs gaišs, kā diena. Bet kapēc ša vārda nebija un vēl tagad nava?

* * *

Pēc šās gadu rindas es sāku skatīties atpakaļ, vaj uz priekšu, jo tagadnē nava nekādas intereses priekš manis. Ta pati dzīve sīkiem soliņiem mēro savu ceļu, tas pats darbs un tās pašas apnikušās domas. Un es prasu pats sev: uz kurieni tagad? Jautajums man liekas reizā smieklīgs un šausmīgs. Ilgi jau esmu dzīvojis pasaulē un laiks gan būtu jau zināt, kas man jādara, bet mērķa nava. Un kad apskatos savā dvēselē, es ieraugu tik netīrumus un tumsu. Tagad tomēr man spiežas jauns jautajums prātā un tas ir: „uz kurieni tagad?“ Vaj līdz ar citiem pēc kopīga mērķa, vienās domās, vienos centienos, jeb pats pa savu ceļu, stūrgalvīgi, nicinoši? Es šaubos par atbildi, bet beidzot tomēr zinu: pats savu ceļu gan. Bet tagad es būšu pats sev uzticīgaks nekā līdz šim. Cik daudzreiz mana dvēsele baņojās ar netīro barību un gāja līdz ar citiem, meklējama sev baudas. Un tā aizgāja no minētā gadījuma šie gadi un es viņus pat nemanīju un tagad, uzzīmedams šās atmiņas, arī nemanu. Bet nāks kaut kur tālu esošais ziedonis, nāks augšamcelšanās un tad arī es viedišu savu garu pret siltajām vētrām pār laukiem un mežiem uz viņas sapņaino dzimteni, kur senā mīlestība mīt. Es novīšu viņam kroni no ziedošiem ābeļu zariem un appušķotu tad laidīšu viņu uz baltajiem padebešiem ceļot caur zilo tāli... ceļot vien, ceļot... Un tad viņš paliks atkal dzīvs, kā sendienās; es jau jūtu, ka viņā vēl ir daudz, daudz dzīvības.

Bet tagad tikai vienas rūpes: kā varetu iznīcināt žēlumu pēc pagātnes, sāpes par veltīgi un tukši pavadītām dienām. Bet beigšu papriekšu iesāktu stāstu.

Minetais gadījums man deva daudz enerģijas un

dzīves spēka un manī pamodās nomirušā kāre pēc slavas un lieliem, tukšiem mērķiem. Es gribeju atkal doties pasaulē, lai tomēr kaut ko sasniegtu. Un kādā dienā, pilnīgi to apņēmiess, es nogāju, kā parasts, pie Elizas, viņai pavēstīt savu nodomu. Man bija žēl un kauns, ka es vairs nerunāju par viņas ideāliem, un es paliku pats sev riebigss, ka esmu traucejis jaunavu viņas domās un pārliecībā. Bet es viņu mīleju tāpat kā iepriekš, un būtu aizmirsis visu un būtu labprāt atdevis pat visu savu nākotni (kuņas man tomēr nebija) priekš Elizas, ja viņa kaut ar vienu vienīgu vārdu būtu mēģinājusi mani atturet, bet es viņu pazinu, ka ta nekad negribeja izrunat citiem viņu iedomas un tapēc viņa uz maniem aizrādījumiem par nākotni tikai piezīmeja, ka varbūt man esot taisnība, un šad, tad sēriģi mani uzlūkoja. Bet šķiroties viņa pat neskatījās uz mani, tikai klusi spieda roku un gandrīz ar varu attureja raudas. Bet kapēc tad? es domāju, vaj tad šķiršanās jau uz mūžu? Tikai kad es nokāpu no vecā balkona dārzā, man izlikās, ka iz istabas skanetu kaisliģi, čukstoši, asaram nospiesti vārdi: „viena tik raud — mīlestība...”

Un es aizgāju, pāsvoidities pa dzīvi, kā zēns lai viņā pa vilņiem, jo labi zināju, ka cīņas man nebūs. Es biju apbruņojies ar visu, lai varetu iegūt sev no dzīves vairak labuma un nekad nejust rūpju.

Bet nekad man neizgāja no prāta Elizas veidols un viss, ko biju piedzīvojis šinī pirmajā vasarā. Es bieži viņai rakstīju vēstules, bet atbildes nekādas nedabuju. Šis apstāklis man nedeķa miera nemaz, es beidzot paliku vaj gluži izmisis. Kaut gan pienākums mani spieda un uzliķa savas smagās nastas man nest, tad tomēr viss, ko es panācu, neķareķa man atdot pagājušo brīķu laimes. Jaunavas tēls, viņas sapņi un centieni man izlikās pret visu citu kā smalks kristala darinājums starp dažādiem ikdienišķas dzīves priekšmetiem. Beidzot man viss izlikās

nepaciešams. Ilgas stiepa savas sapņu rokas man pakal un es neturejos viņām pretim, jo vairak tapēc, ka no visas dzīves laika, kamēr nebiju dzimtenē, es nebiju mantojis neka, kā tikai riebumu pret visu pastāvošo. Neka es neatradu sevis cienīga: nedz darba, nedz dzīves, nedz arī kāda mērķa.

Pēc pusgada ilgas prombūšanas es pārceļoju atkal atpakaļ, šoreiz ar nodomu galīgi nodoties kaut kādiem Elizai pārcilvecīgiem ideāliem un nejūst no visa cita neka. Tas man tagad bija vienīgais mērķis un glābiņš.

Savā vecajā mājā es atradu visu tāpat kā toreiz: cilvēki tie paši, koki tie paši, arī apkārtnē nekas nebija noticis, ko varetu ievērot. Bija patlaban pavasaris, šur, tur vēl teceja netīrie strauti, bet ielejas jau sāka pārklāties ar spirtu zaļumu.

Es apjautajos par vecajiem draugiem. Viņi dzīvoja un vilka katrs savu jūgu, caur ko tie tapa par godīgiem sadzīves locekļiem, par cienītiem vīriem... Lazdiņš bija apprecējies, viņam bija zinams mērķis, viņš nodarbojās ar saimniecību un bija jau daudz ko sasniedzis šinī ziņā un, kā dzirdeju, vairs nestāstot savus brīnišķos fatalisma gadījumus.

Laiks visiem strādāt, laiks! Diezgan frazu un lepnu spriedumu, janododas kaut kam praktiskam, ja aiznes ideāli uz utu tirgus, jāpārdod par vaŗa grašiem. Visur un visi tā darija un kapēc tad lai es tā nedāritu? Bet man jau viņu nekad nebija bijis...

Tak pirmās domas, kas mani uzmeķleja dzimtenē, bija par Elizai. Es iedomajos, ka būšu laimīgs, ka Eliza manis nebūs aizmirsusi, ka es varešu atkal noiet pie viņas, runāt par cilvēces ideāliem, par mākslu, par zinātņi un diezin par ko vēl... Nevienam tak nebija vaŗas runāt par tādām tukšām lietām. Bet vaj viņa arī nebūs jau visu pārdevusi uz ta paša dzīves tirga, kapēc tad viņa neatbildeja uz manām vēstulem? Un otrā dienā steigšus, it kā baidīdamies

kaut ko nokavēt, es steidzos uz turieni, nesdams līdzī krūtīs nemierīgu, pārmetošu sirdi.

Pavasara saule spīdēja tik spilgti, mīļi, ar katru viņas staru likās nogāžamies vesela dzīvības jūra zemes virsū. Es nogāju pa pazīstamu ceļu, caur veco dārzu, pie balkona un tad istabā. Ar katru acumirkli es gaidīju, kad viņas maigais stāvs paradīsies durvīs, vaj atskanēs mīla balss kaut kur no tālienes.

Pēc brīža ienāca — vecīte, Elizas māte. Man likās, ka viņas vaigā bija sakrājis daudz, daudz sāpju, bet acīs bija tas pats miers, kas senak.

Viņa mani pazīna un sniedza man roku. Tad ta ņēmās stāstīt par savu dzīvi, ka esot vientulīgi. Eliza jau tūlīt pēc manas aiziešanas esot aizgājusi uz attālaku apgabalu pie savas krustmātes dzīvot un no turienes atkal kaut kur tālu uz dienvidiem, kur ta dabujusi vietu kādā saimniecībā. Bet par to, kāda īsti viņai vieta, ta nestāstīja un arī nezināja. Viņa tikai stāstīja, ka Eliza pēdējā laikā bijusi ļoti drūma un daudz raudājusi... Stāstot arī viņai ieradās asaras acīs, bet ta vēl noturējās.

„Bet priekš jums,“ viņa man teica, „ir viena vēstule, ko Eliza atstāja aizbraukdama. Būtu sen aizsūtījusi, bet nezināju, kur dzīvojat...“

Un viņa piegāja pie gleznas, pie tās pašas, kur pusgadu atpakaļ mēs stāvejām ar Elizū un runājām par... mīlestību. Vēstule bija noputejusī; es gandrīz izrāvu to nelaimīgās jaunavas mātei iz rokām un manīju, ka viss drebu; nespēju vairs savaldīties. Ar maz rāvieniem ta bija vaļā un es lasīju sekošo:

„Manas domas par cilvēkiem un viņu mērķiem pēdējā laikā ir pilnīgi apstiprinājušās. Es zināju sen, ka tas labākais viņiem ir frazas un sajūsmīnašanās, bet darbu nava. Un ja viņi arī patiesībā domā tā, kā runā, tad tas ir jaunībā, kamēr dvēselei vēl nevajaga kaislibu un viņu gars vēl grib

pabūt idealu valstī. Bet viss, viss zūd un beidzot par labajām jūtam mēs pārkam miesai baudu... Bet es jums nepārmetīšu un negribu jūs tiesat, bet tikai ziniet, ka es negribu vēl atdot manus ideālus ikdienišķībai. Un taisni tai brīdī, kad es sajutu, kas ir mīlestība, es sāku nomanīt, ka viņa, mana mīlestība ir personīga un mani saista pie personas. Varbūt man vajadzēs ciest dēļ mūsu mīlestības tik daudz, ka es to neizcietīšu un kaut kur svešumā nonīkšu, tak negribu slīkt ikdienības dubļos. Jūs mani gribejāt iegūt dēļ savām kaislibām un runajāt tadēļ savas skaistās frazas, bet es jums visu to piedodu. Dzenaties pēc saviem mērķiem un baudiet dzīvi un ja Jūs patiesi ziniet, ka mīlestība raud, tad es vēl skūpstu Jūs un piedodu Jums, visu... Bet es iešu meklet nomirušo mīlestību un taisnību un gribu raudat pie viņas tēla un ticet, ka viņa celsies augšam. Ar Dievu...

Eliza T.“

Beidzis lasīt, es gribeju kaut kur doties, bet mani skati kā pienagloti palika pie šausmigās gleznas. Man likās, ka krampveidīgi izliektie pirksti un tumšais, raudadamais tēls mani žņaugtu un aizturetu man elpu. Un diezin kapēc mani pārņēma domas, ka es esmu liķis un ka Elizās tēls mani spiestu un raudatu par mani, kā raud māte par pazudušo dēlu. Liķis... es atkārtuju pie sevis un sāku steigties projam. Vecites vairs nebija istabā, es atgriezoz un izgāju caur kluso telpu. Grāmatas stāveja tāpat kā pirmo reiz man te ieejot, bet bija apklātas ar lielu kārtu putekļu. Ikkatra glezna lūkojās pārmetoši uz mani: tu esi tas, kas izpostīja šo jauno dzīvību, tu. Un lai gan es biju Elizū atstājis un gājis tikai vairak viņas labā, bet viņa ta negribeja un neizcieta, ka „pasaulē ir tikai frazas un sajūsmināšanās, bet darbu nava.“

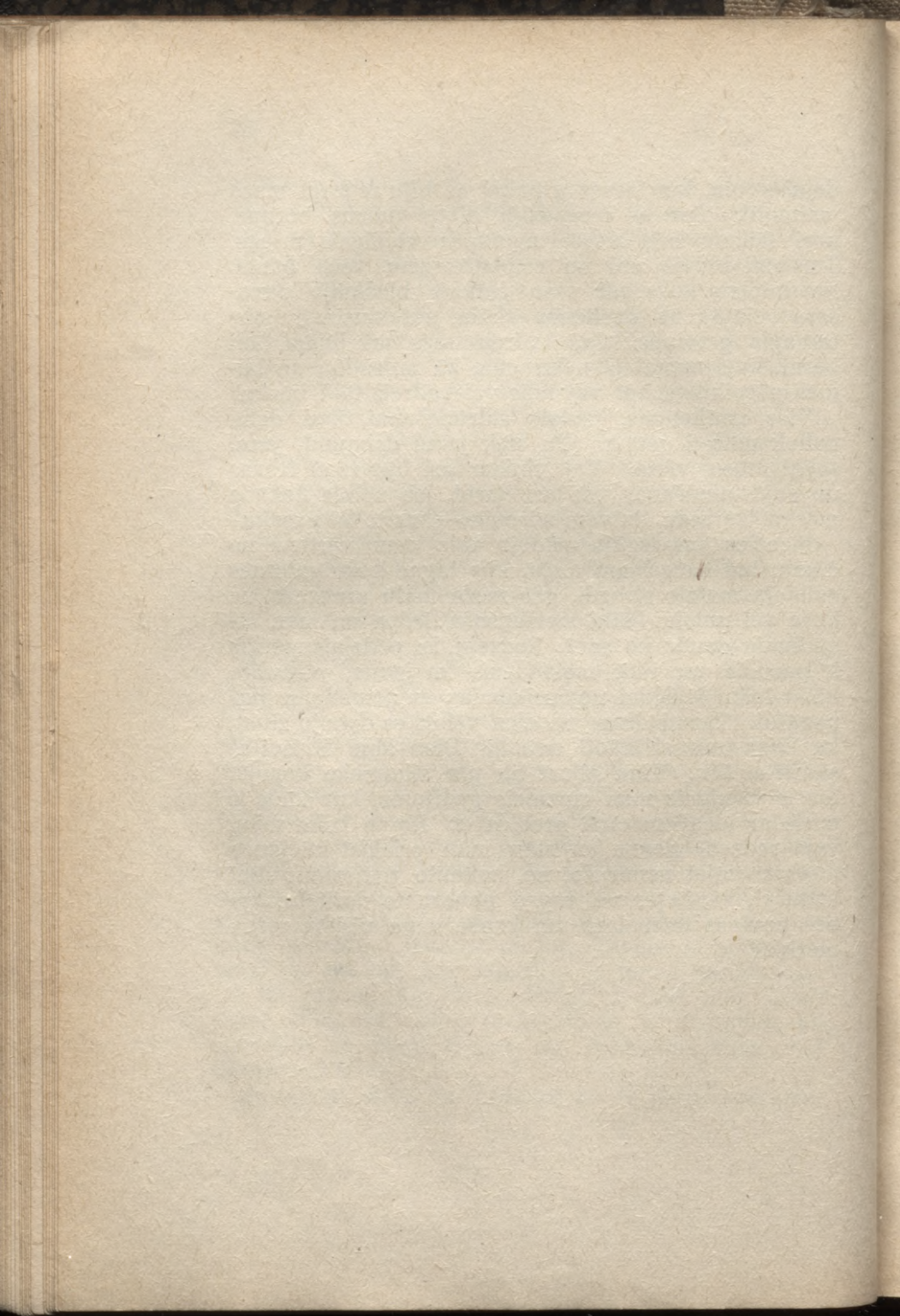
Es iegāju dārzā un nosēdos uz ta paša pussatrū-

dejušā sola, kur nesen atpakaļ es biju redzejis mazo meiteniti. Tur es ieraudzīju divus mazus bērnus, kuŗi laikam bija vecās māmiņas vienīgais prieks. Tur viņi sēdeja abi un rotaļājās zem vecā bērza. Bet kuplais koks pār viņu galvam birdināja pavašara vējā savus dzeltenos ziedu putekļus viņu cirtainajās galviņās. Ja, kādreiz mēs arī bijām tādi bērni, kuŗiem nebija neka cita, kā mīlestība un laimes pārpilnība, bet vaj mēs vēl kādreiz tādi būsim?

Viss iznīkstams, padots satrūdešanai, tikai daba paliek mūžīgi jauna. Un nāk jauni dzimumi, jauni spēki mūsu vietā. Vaj viņiem arī būs tikai frazas un saūsminašanās, jeb arī darbi, jeb nebūs nekāda mērķa, kā man, dzīvam mironim — kas to lai pasaka?

Piecēlos un izgāju pēdejo reiz caur vārtiem no dārza, tad caur liepu aleju, kur tagad koku galotnēs svilpoja melnie strazdi, gar meža malu un ezeru, uz kuŗa vēl guleja blāķi neizkusuša ledus un man atgādināja daudz ko sevī. Redzeju, ka pēdejais mērķis ir pazudis un itkā meklēdams ka jauna, pavadiju kādu laiku iekšķīgi nomocīdamies un domādams par pagātni. Taisni divas nedeļas vēlāk es dabuju zināt, ka Eliza mirusi kādā nomaļā Dienvidus Krievijas šādžā ar tifu. Viņa bijusi tur par slimnieku kopeju. Šis ir vienīgais man zinamais gadījums, kur kāds ir miris ar ideāliem cīņā pret dzīvi. No ta laika mani vajā redzetā glezna un stāv man priekšā kā jauns mērķis: mīlet nomirušo, ne, nokauto patiesību! Bet brīnišķi, kapēc es vēl tagad nevaru to darīt un kapēc neviens tā nedara, un kapēc nava visiem viens mērķis?

1901.

GRIETIŅA.

Mūžīgi sievišķais lejup
mūs velk.

Laiki mainas. Mēs lasam „Faustu“ un pēdejšais vārds šai varoņa poemā ir, ka Fausts tiek celts augšup un pievilkts no mūžīgi sievišķā. Viņš tiek atpestīts. Mūžīgā Grietiņa, mūžīgā Beatrise un Laura, — visas velk vīrieti uz augšu tuvāk pie dieviem.

Es lasiju to un brīnījos, un ticeju, ka visi vīrieši to tic. Un es ticetu vēl šodien, ja es nenāktu nupat no apciemojuma un nezinātu, ka Fausts, šīnī gadījumā mans draugs Priede, gul. Gul mūžīgās sievišķības ieaijats un gulēs laikam līdz mūža galam. Un tagad es ticu, ka arī Fausts un Dante debesīs gul mīkstos atzveltnos un viņu gaišmatainās dieves viņus ir pacēlušas, lai tie guletu viņu uztaisītās gultās, ieelpodami atdusu un mieru no mīlestības pilnām būtnēm. Dusiet saldi, varoņi! Bet es, — es tagad šaubos. Un bez smīna nevaru lasīt attiecīgās vietas par sievišķīgā aplaimošanas spējam. Kad es satieku uz ielas vaj viesībās tādas gaišmatainas un tumšmatainas būtnes ar klusiem skatiem un padevīgiem smaidiem, ģērbtas sieviešu drēbēs, tad man liekas, ka no viņām izplūst mūžīgs miegs un pietība un man liekas, visa pasaule drīz iemigs...

Mans draugs, dzejnieks Priede gul. Bet viņš bija priekš pāris gadiem tik brīnišķīgs cilvēks. Viņš dega kā Sinaja kalns Mūzas ugunīs. No viņa dzejam sprēgāja nemiers, viņš postīja gludo dzīves līmeni, kā vētra viņš bija mūžīgi jauns. Bet kādu dzīvi viņš veda! Protams, ta bija drusku piedauzīga dzīve, bet rādīja tikai viņa īstās bohema asinis. Stāstīja par viņu vistrakākās lietas, runāja par orgijām, ko viņš

sarīkojis; reizam acis tam dega kā ārprātā, sejs bija bāls, smaidis nervozs, un tādās reizās viņš vareja radīt brīnišķīgākās poemas un tēlojumus, kuŗi bija pazīstami pat Eiropas literatūrā, kaut gan no mūsu vidus retam laime tur viesoties. Labas, tikumīgas kundzes izbāza galvas pa logiem, lai redzētu, kur Viktors Priede iet pa ielu.

Teatros visām jaunām un vecām damam bija binokļi vērsti uz vienu pusi: tur sēdēja Priede ar ironisku uzvarošu smīnu. Jaunas meitenes grūda viena otrai pie sāniem, kad redzēja viņu nākot, un drebeja no bailēm un prieka uz ielas to satikdamas. Un mēs visi, literāti, mākslinieki, visi, kam daile bija vienotāja, zinājām, kas viņā par spēku un mūžīgu nemieru. Nebija ko šaubīties, ka viņš izgriezies cauri caur mūsu truluma sabiedrības slāņiem, lai kā plūstoša lāva nokļūtu pilnības oceanā.

Un tagad viņš guļ...

Viņš tika uzņemts ar prieku katrā ģimenē un cik dažs labs skats viņu sveica un aicinaja. Grietiņas ar zilajām acīm un labi koptām rokām nopūtās kļusumā un domāja pie sevis: „Ak, kaut jel tu zinātu, kā es tevi mīlu un mīletu, ka es tev upuretu visu, lai tikai tu laimīgs būtu!“

„Tu aiziesi postā ar tām palaidnēm, ar tām netiklēm, ar tām māksliniecēm. Tu nezini, kur ir ta istā pērle priekš tevis.“

„Es būtu tava verdzene, tava kalpone, es atdotu savu mūža laimi un savu es, lai tik tu laimīgs esi.“

„Es palīdzētu tavām spējām attīstīties, novērsdama visas rūpes, es būtu tev literāriski palīdzīga ar manām spējām.“

Tā sapņoja un skuma dievišķīgās Grietiņas. Un sāka nopietni domāt par to, kā darīt dzejnieku laimīgu. Šīs daiļās būtnes, kuŗas stāv pastāvīgi ar baltiem, sirds skaidriem pārsienamiem un ar ģimenes un „pašas ligzdas“ smaršu zālem, kā uz kuŗa

lauka un lūko katru cīnītajū pie mazaka ievainojuma pārsiet un dziedinat — šīs slimo kopejas — ak, sāka piedāvāt savu palīdzību arī Viktoram Priedem.

Viņas bija neizveicīgas: manam draugam nevajadzēja miera un dusas, un viņš tās visas atraidīja. Bet viena bija izveicīgāka un gudrāka. Viņa teica, ka ir brīva no aizspriedumiem un idiles, grib sev vienādu brīvību ar vīrieti, negrib kalpot un likties kalpināties, tikai mīl, mīl un grib iet kopā ar viņu, grib to vilkt vēl uz augšu, šķīstot ar savu mīlestību. Ja, mīlestības bija tik daudz, un Grietiņa bija tik jauna, un viņa to — sagūstīja.

Kad kāzas bija nodzertas, Grietiņa paslēpa savas bizītes un sāka savu pestīšanas darbu. Ak, nu viņa vareja darīt visu! Viņa vareja mazgat un kopt un vārit un atteikties no visa savam Faustam par labu. Viņa bija gluži aizmirsusi vienlīdzības principu — viņa ta nekad nebij zinājusi — viņa zināja tikai vienu: apkopejas principu.

Par savu pūra naudu Grietiņa noīreja kļušu dzīvoklīti (māksliniekam, kā zināms, neka nava, izņemot sevi pašu), iekrāmeja omulīgas mebeles, gultas ar pēļiem un priekšskariem, tepīkus, puķu vazes, pannas, kastroļus un katlus, un pavards sāka kūpet...

Šos divus gadus es novēroju iztālem viņu dzīvi. Priede kā mākslinieks drīz sajuta Grietiņas chloroformejošo iespaidu un viņa daba sacelās pret to ar visām reaģēšanas spējām. Viņš mēģināja audzināt savu Grietiņu, pieradināt to pie Fausta nemiera un domām, bet viņa nesaprata no ta neka.

Tad viņš raudzīja izrauties un vakarus pavadīja sabiedrībā, trokšņainos pulciņos, vīna pagrabos. Viņa lika atnest mājās vislabāko vīnu un tas vareja baidīt uz vietas. Viņš sasauca draugus, nodzēra visu. Viņi sāka dzīvot trūkumā. Priede jau gavīleja. Bet Grietiņa mekleja darbus klusumā: tulkoja, deva stundas, strādāja ar adatu un pletizeri un nauda nāca

atkal. Viņš ņēma visu no tās, ko vareja, bet viņa tikai smaidīja un deva... Viņa laimīga sabēra tam ķešā naudu no redakcijas iznākdama un laimīgi noskatījās, ka tas iegāja smalkākajā viesnīcā, lai to notēretu. Viņa steidzās uz mājam un cepa un vārija un kurināja istabas.

Kad Priede pārnāca un mierīgi guleja dienu uz vietas, Grietiņas laimei nebija robežu.

Tad viņš atstāja Grietiņu un bēga. Viņš pazuda ārzemēs, bet Grietiņa prata vienmēr izdabūt viņa adresi, lai nosūtītu tam ik pāris nedēļās pa sumiņai naudas. Un viņa tad sekoja tam pa gabaliņu vienmēr līdz. Viņa piepildīja to, ko bija klusumā domājusī: vergs, suns, kalps ta viņam bija — ja tikai sagādātu tam mierīgu dzīvi, tik rētas tam sasietu.

Priede atgriezās un sāka padoties. Grietiņa smaidīja kā saule. Viņa likās sev kā Elizabete, no kuŗas lielais bards nava spējīgs izbēgt.

Bet tad viņš sacēlās ar pēdejiem spēkiem. Viņš mekleja sev mīļāko un sadabuja. Viņš to aicinaja mājās sev klāt, Grietiņas klātbūtnē. Viņai nu vajadzēja bēgt un ciest. Bet arī te Grietiņa piekrita pilnīgi viņa garšai. Viņa smaidīdama saņēma Priedes mīļāko, un kad ta aizgāja, priecājās kopā ar viņu par tās labo garšu un bija sajūsmā par skaisto meiteni. Jo viņš nu bija mājās tomēr.

Kad viss bija izdarīts, mans Fausts aprīma. Vaj varbūt pirmais jaunības straujums bija tikai pārgājis un brieda vīrišķības pumpuri? Ne, viņu pārņēma tās žēlsirdīgās māsas sagiftejošais iespaids un silti ķēķa tvaiki. Viņš rakstīja ērti pie rakstamgaldā, vakarus pavadīja gultā ar avīzi rokā, kuŗu vareja izņemt no Grietiņas izšūtas mapes gultas galvgalī. No rīta viņš iekāpa siltās korpēs, kuŗas stāveja pie gultas, mazgājās apsildītā ūdenī un dzēra smaršīgo šokolādi. Tad paskatījās pa logu: iet vaj neiet uz ielas. Viņa dzīnuļi bija ar gurdenumu un miegu ap-

ņemti. No ķēķa smaržoja pusdienu un viņš atlaidās uz zofā, lai paņemtu ar gudru ziņu izvēletus klasiskus, kuņus Grietiņa nervu apmierināšanai bija sakrāvisi plauktā. Ne Bairena, ne Heines, ne Bodlera tur nebija — tie nebija Grietiņas draugi. Priede lasīja idiles un ēda garšīgas pusdienas, par kuņiem nekad nezināja, no kurienes tās nāk. „Viņš bija rāms vīrs un dzīvoja teltī...“

Tā tas gāja kādu laiku. Mans draugs priecājās par ērtību, kuņu sieva — Grietiņa viņam sagādāja. Draugi apskauda viņu par krietno sievu. Bet kad draudzenes apbrīnodamas Grietiņas izturību jautāja, kā viņa to visu varot panest, tad viņa lepni pacēla galvu un mirdzošām acīm smaididama teica: „Es varu piedot visu viņam“. Sis klasiskais no visiem Grietiņas izteicieniem gāja tad no mutes mutē un daža sievas acs par tādu uzupurešanos tika mitra.

Tad viņa sāka to apaugt, kā apaug sūnas purvā stāvošam kokam, kā meža apins aptin jaunu ozolu. Likās, ka no katras kafejas tasītes kūpetu smaršīgs miega opijs un no katra Grietiņas pirkstu gala birtu maģonģraudi viņa ēdienā un gultā. Viņu apņēma mūžīgs miers.

Un tagad, kad es piezvanu pie mana drauga durvim, man atver Grietiņa laipni smaididama un, nenogaidījusi manu jautājumu, saka: mājās! Tas ir lepnākais un pašapzinīgākais vārds, ko viņa var izteikt.

Es ieeju istabā. Uz mīkstas kušetes guļ Viktors Priede un smēķē. Viņa sejs ir uzplūdis un acis miegainas. Viņš pamāj ar roku man un liek apstāties.

„Vaj neiziesim? Šodien ir Bethovena Eroika simfoniskā orķestra koncertā“.

„Tā kā negribas. Man ir mazs nogurums...“ un klusē.

Sīc kaut kur muša. Gaiss ir silts un tvaikains.

Istabā puskrēsla. Es esmu kā slimnicā, kur kādam ir letarģija. Klusums apņem arī mani.

„Es nupat saņēmu jaunako „Mercure de France“ burtnicu. Vaj vēlies? es atnesišu.“

Klusums. Es paskatos: Viktors Priede guļ...

Grietīņa tikpat laimīgi smaididama izvada mani ārā. Un mūžīgi sievišķīgais nāk vēl ilgi man līdz. Kā salds letarģisks miegs.

1912.

GRĒCINIEKS.

Fantazija.

Bezgala dzīrās un priekos un laimē dzīvoja reiz dievi Olimpu augstumos un bezgala mokās, tumsībā un postā mita cilvēki zemes lejās.

Tas bija reiz. Tagad dievi ir miruši, un tikai mīti un teikas, kā viņu bālās ēnas, staigā starp cilvēkiem un baida glēvos un svētulus. Bet priekš daudziem šie dievi ir priecīga rotaļa un pasaka, kā priekš bērniem pasaka par karaļa dēliem un stikla kalna princesem. Kad dievu līgsmība piepildīja visu zemi un debesi, un cilvēku posts un vaidi pacēlās līdz zvaigzņem, kāds tumšs gars, pats no dievu cilts, domāja pusnaktī, pie dīlstoša mēneša klejodams, kā pacelt līdz dievu pilnībai un atziņai šo brīnumaino radijumu. Un rīta zvaigznei lecot, viņš savu domu bija izdomājis un smaids mirdzeja viņa vaigā. Tad viņš uzmekleja skaistako no cilvēku meitām un atzina to par savu sievu, skūpstidams nāves grēkā bez dievu un cilvēku atļaujas un likumiem. Un tad viņš aizlaidās naktij līdzī.

Pēc dabas likumiem un nolemtā laika zemes meitai piedzima dēls mirdzošām melnām acīm un sārtaim lūpām, līdzīgs ar visu citiem cilvēka bērniem, bet viņš neraudāja pasaulē nākdams — viņš smējās. Tas bija Prometejs.

Tā kā viņš bija neatļautā, smagā noziegumā dzemdināts, cilvēki viņu nemīleja. Un viņš staigāja viens, nezinādams ne viņu morales, ne tikumu. Tikai pieaudzis tas saprata cilvēku postu un dzirdeja par dievu neaizsniedzamo gudribu un pilnību.

Kad Prometejs bija jauneklis, viņš sajuta sevī nevaldamus spēkus un tieksmes uz darbību. Bet kad

viņš stiepa rokas pret kādu darbu, viņam tūkstoš balsis sauca: grēks!

Grēks, tas bija nepārkāpjams valnis, tas bija briesmīgā, smagā važa, kas sažņaudza cilvēku locekļus. Bailes no grēka guleja pār visiem kā piemācies spiedošs pārkoņa negaiss, lai katru, kas iedrošināsies grēkot, satriektu ar savu zibeni.

Tad Prometejā sāka runāt ta asinis, kas bija viņa tēvs, un visi nāves grēki sāka viņu vilināt kā smaršīgi, skaisti ziedi. Kad Prometejs grēkoja pirmo grēku, sirds viņam bija baigu nojautu pilna, — viņš bija arī tak zemes un cilvēku bērns. Bet kad jauneklis pamodās pēc pirmā nāves grēka nakts, viņš redzeja pasauli lielaku un dziļaku, viņa sirds dimdeja pilnigak un viņam likās, tas sevī ietvertu visas pasaules noslēpumus. Viņa atziņa bija gaiša un priecīga un debess pārkonis kluseja — tam nebija nekādas varas pār grēcinieku. Saldi un baigi bija atlauztas pirmās grēka durvis, bet atziņa plūda no turienes ar šalti, kā jauna saule tumšās istabās, kad dzelzs priekškarī ir uzvilkti.

Tad Prometejs izdaria otru nāves grēku un sajuta sevī briesmīgu kā augli, kas iz tumsas pievilcis sev sulas. Naidis kvēloja viņā pret tiem, kas gribeja ierobežot viņa cilvēka tiesību dzīvot pēc savu spēku un tieksmju vajadzības. Viņa dusmas nezināja robežu, viņa skaudība sagādāja tam jaunus mantojumus un jaunas atziņas. Viņš spēlējās ar nāves grēkiem kā ar asiem ieročiem, pie kuriem tik daudz zemes bērnu bija sagriezuši rokas un sirdis un noplūduši asinīs. Grēks viņa rokā bija tikai līdzeklis audzināt sevi lielu un karalisku.

Pēc slepkavības izdarīšanas, kad Prometejs nomazgāja savas rokas un debess pārkonis kluseja, bet cilvēki ar bailem un bijašanu atkāpās no viņa drošības, tas zināja cilvēka augstumu un līgsms spēks brieda viņa locekļos. Viņam bija jāizdara

pēdejais grēks vēl, par kuŗu drebeja visdrošakie virs zemes: dievu apsmiešana un nicinašana un pēc tam dievu nokaušana.

Un asiņotām drēbēm, degošu skatu un nemērojamu pārdrošību sirdī viņš devās uz Olimpu, jo viņš sajuta sevī dievu atziņu un dievu varenību. Ļaužu pulki stāveja lejā un drebedami skatījās, kā Prometejs pacēlās arvienu augstak un augstak. Kad viņa kāja pārkāpa pār dievu mitekļa sliexsni, dievi patlaban dzīroja un smējās par cilveku nīcību. Prometejs lepni un nicinoši piegāja pie galda un neprasidams paņēma Ceisa kausu, lai tukšotu kā savu dievu daļu.

Ceiss iekliedzās aklās dusmās un tvēra savu zibeni, lai satriektu zemes pārdrošnieku pīšļos. Bet kad viņa skats sastapās ar Prometeja skatu, šis Olimpa valdnieks redzeja, ka tur mirdz dievu atziņa un dzīvības spēks. Varenais zibeņu metejs nobāla, viņa roka kā salauzta niedra nolaidās uz zemi, un viņš sabruka savā sēdekļī. Viņa skats redzeja dievu beigas, nāvi, nesalaužamu pārspēku. Un Prometejs izdzēra Ceisa nektara kausu. Šai saldumā bija visi nāves grēki un viņam gars noreiba no atziņas plašuma. Bet dievi nomira no bailem; viņi izplēneja un izgaroja un viņu sēdekļi palika tukši.

Bet Prometejs aizgāja pie kalna malas un māja cilvekiem: augšup, augšup! dievi ir miruši! Neviens nedrīkstēja pacelties uz Olimpu, jo grēks vēl guleja starp dievību un viņiem kā nepārejama aiza. Tad Prometejs nokāpa pie viņiem un deva biķeri, kur dzēriena kvēloja un kūsa visi nāves grēki, un mācīja tiem jaunu bausli:

„Atziņa dara cilveku dieviem līdzīgu, bet pie atziņas mēs nākam caur grēku. Tapēc grēkojiet, lai varetu sēdet dievu sēdekļos mūžīgā gaismā un dzert dievu nektaru. Grēkojiet!“

Maz bija, kas viņu saprata, bet zeltaina blāzma atausa pār zemes lejam; pirmais cilveks-dievs tur staigāja.

Tas bija sen. Dievi tagad ir miruši, un tikai mīti un teikas kā viņu bālās ēnas staigā starp cilvēkiem un baida glēvos un svētulus. Bet priekš daudziem jau šie dievi ir priecīga rotaļa un pasaka, kā priekš bērniem pasaka par karaļa dēliem un stikla kalna princesēm.

Varbūt reiz arī šī pasaka aizmirsīsies un visa zeme dzers un neatdzersies no seno dievu laimes nektara, kuņā salieti visi nāves grēki un — atziņas.

1912.

PAR PRAMŠANA LIELAJĀM DZĪRAM.

Teika.

Zvīlodams bezgala skaistumā sēdēja pirmatnes laikos varenais Pramšans Aizsaules pils pagalmā uz dimanta troņa un Saule, viņa mūžam jaunā, no dzīvības verdošā un karstā līgava, staigāja izgreznojusies pa pils dārziem. Zvaigznes, vēl jaunas un spodras, tūkstošiem dūca ap Pramšana dievīgo galvu, kā jaunas bites ap medainu koku. Viņas nāca un gāja bezgalībā un atgriezās un šķīra viena otrai ceļu un sacensās spožumā un ātrumā.

Pramšans tikko bija radijis. Tukšā telpa nu mudēja no zvaigznes — pasaulem, kuņas šķīda baltas, zaļas, zilās ugunis. Un Pramšans priecājās par šo pasaulu pulku, kuņas viņš bija devis savai Saulei par rotaļu. Bet pats viņš palika vientulis, skaists un nepieietams, tikai pašas spožākās pasaules reizam aizlidoja gar viņa pieri un atkal pazuda miglas jomās, un mūžība tās paņēma.

Un kad brīdi Pramšans bija dzirdejis šo pasaulu dūkšanu un lūkojies viņu vizmās, viņam atkal gribejās radīt.

Viņš pasauca Sauli, noskūpstīja viņas karsto vaigu un teica:

„Redzi, mana ķēniņien! Te ir pasaules milzīgs daudzums, ko es radījis tev par laika kavekli. Es pats nezinu, cik viņu ir. Bet viņas ir tukšas. Es gribu radīt tagad dievus, kas pār viņām valdītu. Es gribu radītājus radīt un viņiem novēlet šīs pasaules.“

Un Saule smējās saldus, saldus smieklus un teica: „Radīsim radītājus.“

Tad Pramšans radīja dievus.

Vispirms kēnišķīgo, lepno un nopietno Pērkoni ar uguns jostu rokās — izplatījumā viņam vajadzēja lidināties, un viņa balss piepildīja telpu ar varenumu un šausmam. Un skaisti bija redzēt, kā tas uguns jostu tumsā vīcināja pa gaisu. „Tu būsi dievu valdnieks,“ teica Pramšans un smaidīja.

Un tad Jodu ar nakts melniem matiem un dziļām, skaistām acīm. Skaists bija Jods starp dieviem — visuskaistākais, jo Saule viņu līdzradīja. Un viņa to gribeja preteju sev. Viņa nosarka redzot jauno, skaisto Jodu.

Un tad simtiem, simtiem citus dievus un dieves. Pramšans nezinaja robežu savai spējai un smaidīja no radišanas prieka.

Viņš novēlēja dieviem skaistās pasaules par mitekļiem un tie aizlaidās.

Un Pramšans atkal sēdēja, zviļodams nebeidzamā skaistumā, Aizsaules pils pagalmā uz dimanta troņa un ap viņa galvu dūca zvaigznes no mūžības uz mūžību, un Saule, viņa jaunā, karstā līgava, staigāja greznumā pa pils dārziem.

Pasmaidīja Pramšans lūkodamies pasaulu dejā un dievu darbos un viņam iegribejās redzēt visus dievus pie sevis viesos. Viņš nolēma sarīkot Aizsaulē dzīras un ieaicinat visus dievus un dieves.

Viņa sūtņi vēja ātrumā iznēsāja ziņas pa malu malam un dievi posās uz zinamu stundu uz Aizsauli.

Ari Saule slepeni spodrinājās, uzsedza sev jaunu liesmū sagšu, izpeldejās miglas ezerā un sasprauda jaunākās zvaigznes sev ap galvu. Sen viņa nebij redzejusi skaistā Joda...

Dzīru dienā Aizsaule visa mirdzeja un laistījās. Visi koki bija ziedu pilni un smaržoja reibdami. Pramšana pils torņi bija uguntiņam apsprauti un visspēcīgākie avoti plūda un lēca no klints uz klinti kā baltgalvaini zēni vasarā pa ciņiem.

Saules meitas visas vienās rozēs sēdēja uz maura

un meta skatus uz Aizsaules vārtiem, kur dievu dēli ar saviem kumeļiem atļaidās un dievi sabrauca no malu malam mākoņu laivās ar baltām buřam. Zem ozoliem pagalmā dega ugunis, un Pramšana dziedoņi vēl pārmeķleja kokļu stīgas no mazakās līdz pēdejai, vaj skaņa ir diezgan salda.

Ūziņš ar saviem zēniem nesa smagos kublus un mucas ar miestīņu un zaļas, sarkanas un baltas dimanta kannas stāveja rindās uz galdiem, bet starp kannam kvēpu ziedokļi no dzintara, mētram un smaršīgām zālem.

Trimpus pats gribeja dievus apkalpot un no prieka bija jau iepriekš mazliet „ievilcies“.

Apiņu vainags bija drusku šķībi viņa galvā un no kannas izlija pa lāsītei miestīņa un kur lāsīte izlija, tur sarkana ugunīņa iedegās.

Līga kāra vainagus pie vārtiem un Austra spodrināja pils logus ar rīta rasu.

Bet dievi un dieves arvien vēl piebrauca pie Aizsaules pils vārtiem mākoņu laivās un viesuļos un visi viņi bija jauni, skaisti un laimīgi un tālu, tālu skaneja viņu gaišie smieķli pār Aizsaules laukiem.

Un tad sākās dzīras.

Pats Pramšans dzēra pirmo kausu uz visu pasaulu un dievu veselību un novēleja visiem ilgu mūžu un lielus darbus. Dzerot dažas lāsītes izlija no viņa kausa un krita caur debesi kā līstošas zvaigznes un jaunie dievi par to priecājās. Un priecājās un smējās tie arī tad, kad Pīkols ar kaulainu, drebošu roku arī tvēra pēc dzīvības dzēriena, jo dzīvības dzīras tak šodien bija, un kaut arī saviebies, Pīkols sauca: „lai dzīvo!“

Drīz visa Aizsaule dimdeja no kausu šķindešanas, dzīru dziesmam un dievu dejas. Un kad Pramšans apsēdās uz sava troņa atkal domāt mūžības domu, tad atlikušie dzēra un plīteja vēl bezbēdīgāk. Tādu dzīru Aizsaule vēl nebij redzejusi. Dzēra jau arī

mūsu senči trīs dieniņas, trīs naktis, un netrūka tiem ne salda miestīņa, ne alus, kuņam papildnam apiņu un medus, ne saldu skūpstu, ne dziesmu, ne kokļu saldās raudašanas un gaviļu, bet tas bija tikai viegls sapnis no Pramšana dzīram. Visas pamalas līgojās un skaneja. Ūziņš nesa saldako un stiprako dzērienu, kuņu sevišķi bija vārijis uz Pramšana pavēli no rūgtakā un spēcīgākā medus, kāds vien bija Aizsaules dravās. Dievu dēli, galviņas iesildījuši, izvilka zobenus un sāka spēleties. Debess visa laistījās, kā kad saule ziemeļos lēktu, un zobeni šķindeja, kā lakstīgalas dziedāja. Kaunis bija uzrāpies biežākajā ozolā un nežēligi laida savas bultas jaunajām saules meitam pret sirdi un drīz skaistie dievi tās aiznesa milas slimas Aizsaules dārzos skūpstiem dziedinat. Un laimīgas bija tad slimās dieves — laimīgākas nekā veselas.

Trimpus pavisam bija jau pilnā un miestīņā piemircis no galvas līdz kājam. Viņš kļiedza nelabā balsī un pietājies vēl pie neizdzertas mucas, palaida spundi vaļā. Pa Aizsaules pagalmu straumem plūda smaršīgais dzēriens un dievi smējās uz galdiem sēdedami un priecājās kā bērni. Dievišķais dzēriens kā uguns bija izlijis pa viņu dzīslam un dievišķais prieks verda pār viņu lūpām, bet viņu sarunas līdzinājās jūras dūkšanai, kad ziemeļvētra svaida viņas bangas pa klinšu ledainām plaisām.

Jods bija iedrošinājies Saulei acīs lūkoties un Saule tiešam sarka un bāleja, jo Jods bija skaistākais starp dieviem. Jods noskūpstīja Saulei segas malu un nāca un dzēra atkal un atkal gāja Saulei acīs lūkoties, jo krēsla jau bija.

... Simts gadus jau dzīvoja dievi pa Aizsauli, bet vēl nebija ne pusē iztukšoti Trimpus krājumi un izdziedatas dziedoņu dziesmas, ne izstāstīti dievu stāsti, ne vaināgi savītuši viņu galvas.

Un diezin cik ilgi vēl nebūtu dzīvots — varbūt

līdz pat šai dienai, ja nebūtu notikusi kāda druscīņ nesmuka lieta, kāda var notikt tikai dzīrās — tas ir kaušanās.

Bet tas gadījās tā.

Jaunie dievi bija mazliet tā kā apkusuši un izklīduši. Pie dzeršanas ir nepieciešama arī mīlestība un mīlet dievi prata. Auseklīts bija aizvilinājis jaunako no Saules meitam aiz ozoliem. Uz sarkanām rožu cīsam bija uzklāts palags un tur viņi abi apgūlās. Auseklīts, jaunākais no dieviem, mirdzeja kā sudrabs un Saules meita tvīka vien no viņa skūpstiem. Vecais nakts virsaitis Mēnesis arī krietni vien savilcies bija noseļojis savu kumeļu un palaidis Aizsaules ābeļdārzā, bet pats nolicies silmalā svētīgi snauda. Līgai kāds no karstakiem bija aplicis roku ap vidu un viņus redzeja aizejam pa ziedošu pļavu... Saule pašlaik pārgērbās savās istabās, lai atkal parādītos dzīrās kā ķēniņiene un nupat bija visskaistākā svētlaimības stunda un visi bija kā salda vīna pilni.

Tikai Pērkonis, Jods, Trimpus, Bangpūtis un citi varenākie vēl dzēra pilnā dzeršanā un lielijās, ko kurš varedams. Pērkonim līdzī dzert vareja tikai Trimpus, bet tagad arī Jods gāza kausu pēc kausa rīklē un lielīgi noskatījās uz abiem varoņiem.

Pērkonim tas lāgā nepatika. Bez tam uz Joda jau no dzīru sākuma viņš bija greizsirdīgs — Saules dēļ. Tagad viņš grībeja parādīt savu visvarenību, ko Pramšans tam bija devis, un līdz ar to pazemot Jodu.

„Es deru, ka neviens neizdzers man pretim šo kausu,“ teica Pērkonis un pacēla kā vieglu krūzīti kādu kublu sev pie lūpām.

„Es izdzeršu!“ atsaucās Jods un arī pacēla tādu pat kublu.

Abi izdzēra. Dievi sauca gaviles Jodam, kurš vareja mēroties ar Pērkonī.

Pērkonis apskaitās. Viņa acis pameta divus-trīs

zibeņus. Viņam nepatika, ka visi visapkārt skatījās un smējās.

„Tu neesi īsts dievs,“ viņš rūca Jodam. „Tevi radija sieva, bet mani pats Pramšans.“

„Nelielies,“ smējās Jods, „manī no Pramšana nemirstības tikpat daudz kā tevī. Bet kuņš no mums nezina, ka tu izbēgi jau no Ziemeļa dvasas vien, ka i redzet neredzeja.“ Jods izskatījās tiešam lielisks un pulks skatitāju sapulcejiem jau ap viņiem.

„Nelga!“ rūca Pērkonis, jo dusmās viņš bija ātrs. Tāpat arī Jods. Viņš uzleca kājās un nostājās Pērkonim priekšā.

„Ko tu teici?“ kļiedza Jods.

„Nelga!“ atrūca Pērkonis. Notika kas negaidīts. Jods ieķērās abām rokam Pērkoņa sirmajā bārzdā un rāva ar tādu spēku, ka vesels bakis no vidus viņam palika rokās. Kā sudraba dziļas pāršķīda Pērkoņa bārzda.

Nedod tu Dieviņ!

Visa Aizsaule nodrebeja, kā ierūcās Pērkonis no sāpēm un dusmam. Ar dūri viņš cirta pa galdu, kausi un kannas skrēja gaisā un miestīņš teceja pa malu malam. Un rūkoņa tāda gāja no viņa mutes, kā kad pastara diena būtu pienākusi. Dievi slēpās un bēga kur kuņš, tikai drošākie vēl noraudzījās, kas notiks.

Melnus tvaikus laida Pērkonis no mutes un visu satina kā naktī. Un tad ar uguns pletni lika Jodam par muguru, ka dzirkstis vien šķīda. Jods gan mēģināja vēl pretim tureties un spēra ar kādu tukšu kausu Pērkonim sejā, bet drīz sajuta, ka nebūs uzvaretājs. Varenaku par visiem tak Pramšans bija radijis Pērkonī.

Un Pērkonis laida blāķiem melnu miglu un migla kūpeja un satina visu Aizsauli, tā ka pat Saule nevareja vairs cauri redzet.

Spēriens pēc spēriena krita uz Jodu un Jods bēga.

Bet Pērkonis, uzacis savilcis kā divus melnus nakts lokus, šāvās viņam pakal. Netālu no Pramšana pils bija jauna skaista pasaule Zeme. Jods, nezinadams citur glābiņa, paslēpās Zemē, bet Pērkonis plīteja un dauzīja zemi ar kājam, tikai nespēja satriekt — to bija visvarenais Pramšans radijis. Nelīdzeja arī ūdens gāzieni — Zeme paslēpa Jodu savā klēpī.

Un Pramšans sēdeja debess pils dimanta tornī un smējās — tik ļoti viņam šī kaušanās patika.

Pērkonis iezvēla vēl pāris reizes Zemei un apstājās, slaucidams dusmu putas no lūpam. Viņš gaidīja, kamēr Jods nāks no Zemes ārā.

Bet Saule paņēma savu zelta loku un sašāva melnos tvaikus gabalos un Rītenis tos aiznesa bezgalībā. Saule mekleja pēc Joda un skūpstīja un aizzeltīja Zemes malas. Viņa mīleja nakts dievu kā savu neesošo, — kā jau visas sievas.

Bet Jods Pērkonim atmaksāja. Viņš dzina zaļus un sarkanus asnus iz zemes, audzināja ozolus un apiņus un rozes un mētras — visu tapat kā Aizsaule.

Viņš radija cilvēkus dieviem līdzīgus un sievas dievēm līdzīgas un mācīja tiem uz Sauli skatīties. Un Saule glāstīja ikkatru dzīvu un nedzīvu būtni uz zemes un viss tiecās uz augšu.

Tikai Pērkonis nevarēja aizmirst sava negoda un lēja katram asnam pāri savas ūdens šaltis — un Saule tās pārvērta tvaikos.

Tā Zeme tika skaistaka par visām pasaulēm, tāpat kā Jods ir skaistakais starp dieviem.

Lielās dzīras ir galā.

Bet Pramšans sēd uz sava mūžības troņa un smaida. Zvaigznes tāpat kā pirmatnē dūc ap viņa galvu un viņš domā skaistu domu.

Viņš domā atkal sarīkot dzīras — samierinašanas dzīras priekš dieviem un cilvēkiem. Viņš domā visus radijumus savienot dievībā un radīt tos nemirstīgus kā viņš pats. Un kad šī Pramšana doma

būs izdomata, tad sāksies atkal lielās dzīras, un
Saule un Zeme, Jods un Pērkonis, dievi un cilvēki
līgos svētlaimes pilni Aizsaules pili.

1908.

IZ BIJUŠĀM DIENAM.

I. ZIEDONĪ.

Saule riet. Mākoņi ir kā bāli sarkanas vīstošas rozes, kuņas drīz, drīz dzisis.

Zeme miera pilna, kā kad nebūtu neviena cilveka, un tev gribetos iet un viņus meklet.

Esmu tikko pārnācis no smaga darba. Locekļi pilni noguruma. Nomazgajos un uzvelku baltas drēbes un man liekas, ka es pats būtu lielaks un tīraks un sirds man dedzigaka. Man istabā logs atvērts. Miksts un smags plūst āra gaiss viscauri, bet klusumu nekas netraucē. Ak, šis klusums, šis liels klusums! Es gribu izbēgt no viņa, bet nevaru; es esmu kā lielā tukšā baznicā un mekleju izejas...

Ārā zied cerinas un ābeles.

Mani kāds aicina uz turieni; apģērbjos un eju. Vakars rožainā mētelī bēg pār mežiem un klusu, klusu sāk zust, bet es zinu, ka tagad viņš neapdziest.

Pār lauku atlaižas dziesmas no tuvejām nāburgu mājam un klusi runatie vārdi. Bezdelīgas vairs nelido, ir jau par vēlu.

Kaut kur spēlē armoniku un skaņas veļas kā mazi, klusi strautiņi un aizlīst man gaŗam, aizskrien kā rūķiši dimdošiem soļiem...

Dienvidos klausas liels mākonis un pļavā kurkst vārdes.

Zāle ir raras mitra. Es apstājos un nezinu, kurp iet. Bet sirds pamostas kā liels sāpju pilns slimnieks un ilgojas un ilgojas — un es nezinu, ka viņa ilgojas. Acis man raugas uz ziemeļiem un es atminos manu pagātņi ziemeļos un manus draugus — un nu es esmu tik viens.

Atgriežos un eju pa dārza celiņu atpakaļ. Melnais

pinkainais suns nāk man pretim un viņā ar asti un skatas man taisni acīs. Man liekas, ka viņš ko jūt.

Es nosēstos zem ceriņu krūma. Man galva kaist no ziedu smaršas un sirds runā stiprak, stiprak. Norauju ziedošo zaru un paslēpju seju viņā.

Dzīve, dzīve, kur tu esi! Nāc, ved mani tālu, tālu... Bet ir tik klusums un mani notvīkušie vaigi un ilgas žņaudz mani, briesmīgi...

Man pretim kalpu istabā ir atvērts logs. Pie loga ir šūpulis. Kalpa sieva Anna šūpo savu bērnu un dzied tikko dzirdami, tā kā kad skaņas nāktu no liela dziļa meža, kuņģa pasaka dzied.

Šūpulis kustas kā lielas baltas buņas krēslainā jūrā. Pa dārza celiņu steidzīgiem soļiem aiziet kalpone Ieva, jauna un skaista... Nošvīkst jaunās drēbes un atkal tas pats klusums.

Lieli peleki tauriņi lido ap cerinam un tumsa vēl pieaug, bet tad viss sastingst peleki dzeltenā naktī. Dienvidus pusē tik var samanit trīs, četras zvaigznes...

Un nakts aptver mani kā kaistoša līgava un viņas dzeltenī dzidrās zīda drēbes grimst ap mani...

Ai, dzīvība, dzīvība, cik tu liela, cik salda!

Ilgi es sēdu, un kad nomirst visas skaņas, aizeju uz savu klētiņu un atveru durvis. Silts nostāvējies gaiss man dveš pretim. Gulta izklāta baltiem palāgiem, bet es zinu, ka gulet nevarēšu, es zinu, ka viss ir pilns sapņu un viņi gaida uz mani.

Es sēdu uz robota sliekšņa un klausos un skatos, un visa pasaule ir priekš manis kā liela glezna, kā liels nemirstīgs gars, kuņģis pilns dzīvības un karstu asins strautu.

„Es mīlu, es mīlu,“ runā manas lūpas, bet es nezinu, ko mīlu.

Lūk, pie sienas pievilkti arkli un rati ar dubļainiem riteņiem. Parī es atkal ņemšu arklu un braukšu uz lauku, un zeme velsies pār lemesī un mana dzīve

aizies kā straume, tikko kustedamās caur purva ciņiem, un manas ilgas ziedēs tur kā ūdens ziedi.

„Es mīlu, es mīlu,“ runā manas lūpas un es raugos kluss un mēms, kā rīta pusē aug zaļgana blāzma.

II. PĒC NAKTS.

Bija jūlija nakts. Ezers duseja kā smags izkusis svins un melnās egles uz krasta sargāja viņa dzelmi. Iz meža dziļumiem plūda mitrs silts nakts gaiss un tālu, tālu kur plaisnijās rūsa . . . Skaista un smaga bija šī nakts.

Mēs tikko piebraucām krastā. Darvotās laivas gals nolikās uz mitras, purvainas zemes un, likās, aizmīga. Mēs izkāpām.

Zem egļem drīz sāka sprēgat uguns un ap uguni skaneja valodas. Mēs visi bijām neprāta smieklu pilni.

Es nosēdos zem koka, nomaļus, un tās domas, kas mani visu vakaru māca, palika tagad arvien dzīvākas. Niedras kaut kur klusi ierunājās, uzdvesa sakarsis gaiss, kā smagas, smagas skumjas . . .

Es klausījos, ka visi runāja par nevajadzīgo, par ko neviens nedomāja . . .

„Steinberga kungs, nākat šurp . . .“ aicināja Ženija, skaista tumšmate, un nosēdās uz laivas gala. Sauktais piegāja un sāka pūleties ar viņas pirkstiem. Viņi nogrima saldās valodās . . . Trīs vaj četri kavalieri kaitejās ap kādu jaunu damu un skaļi smējās.

Oļa, jauna ģimnaziste, nāca gar mežmalu taisni uz mani. Viņai bija rokās daudz baltu puķu. Bija i rokās, i matos, i pie krūtīm. Viņa skatījās tā savadi, sirsnīgi. Tumši zilā blūzītē un tādos pat svārkos viņa izskatījās kā vārigs maigs meitenīts.

„Jūs domājat?“ viņa man prasīja.

Es neatbildu, bet skatos ilgi uz viņu. Un viņa nometas netālu no manis uz ceļiem sūnā un stāsta, lēni, klusi un melodiski, bet es lāgā nesaprotu, ko

viņa stāsta, man uznāk skaists domu sapnis par dzīvību. Un es redzu, ka mirdz saule, un ta nav vairs vecā saule, ka gavilē cilvēki, un atkal es redzu, ka tumšs un smags milzis žņaudz visus un veļas kā debess augsts kalns uz zemes, un viņa pirksti meklē mana kakla un viņš elpo nakti, bet no viņa elpas mirst mana dvaša, un krūtīs tiek smagi . . .

Caur troksni un smiekliem es pieceļos un aizeju... Karsta ir sirds manī un karstas domas dvēselē. Ka man vajaga, ka es mekleju? Naktī es gaidu dienas un dienā alkstu pēc nakts, vientulībā ilgojos pēc draugiem, un draugu pulkā mekleju vientulības . . .

Es eju pa krūmiem un noru un skatos nakts zilajā miglā. Ne, ta nav dzīve, tas ir sapnis, ir pasaka, ir salds prieks, kas kā vīns piepildījis mani. Tas viss, tas neaptveramais, tas mūžīgais dzīvoja vēl manī.

Nometos atkal pie zemes un slīkstu kā murgos. Kāds pienāk un aptver mani, un apsedz ar lielām miglainām drēbēm, un smejas saldus smieklus, bet es viss tvīkstu. Tālumā sauc mani, un es sapņoju, ka pakalnē stāv balta sieviete un sauc mani. Gaiss san it kā bites kad dūktu, un smarša ir tik stipra, ka man galva reibst. „Ta ir dzīve, ta ir dzīve!“ man kāds saka un līdz ar to iedūras asas sāpes manī.

Es pamostos. Gaišs. Uz ezera mazi vilniši. Mākoņi klusi peld.

Eju meklet biedrus. Un piepeši Oļa stāv man priekšā savā zilā blūzītē; puķes jau drusku tā kā savītušas. Viņa skatas un visa iedegas no smaida.

„Jūs mani meklejat?“ viņa prasa.

„Ne, es jūs nemekleju,“ es saku un skatos viņas acīs un domāju par kaut ko citu.

Viņa lēni aizgriežas un pazūd.

Uzeju pakalnē. Kājas man mitras no rasas. Saule lēc. Un es kā pitagoriets stāvu un lūkojos uz degošiem austrumiem, kur šķīst zelta un purpura straumes, un jūtu, ka manī ir piedzimis nemiers.

Man liekas, ka šī ir pirmā diena, kad es dzīvoju un jūtu dzīvību. Viss tas, kas bijis, ir kā smaga nakts ielejā; visi šie mazie mērķi nogrimst kā dūņas ezera dzelmē, un es eju, kāpju pret saulainu kalnu un dzirdu vētras viņa galotnē, kā saldu dziesmu.

Gaisma top arvien lielāka un spožāka. Pilns lielas laimes es eju pa lielu, plašu klajumu. Pusplaukušie, zilsarkanie viršņi bež rasu, rasu, kā spožas asaras, un es eju pretim lielai, gaišai dienai un lielai laimei — manai dzīvei.

III. UZ MĀJAM.

Es eju no skolas uz mājam. Ir dažas dienas priekš ziemas svētkiem. Plānais mētelītis man sniedzas tikai līdz ceļiem, kājās sakaltuši, nonesati zābaciņi un pār labo plecu kulīte ar maizes garozam un citam ēdienu atliekam. Es eju laimīgs, ātriem soļiem; sirds man stipri sit . . .

Uz lielceļa pulks citu skolenu, visi iet smiedamies, čalodami un priecīgi. Bet pie katra ceļa pulks paliek mazaks un mazaks, vēl iet pa divi, trīs kopā un beidzot es esmu viens pats palicis un brienu pret auksto vēju uz mājam.

Pa lauku joņo sniegputenis, kā milzīgiem, pasakainiem zirgiem, kuņģi viens otru noskrej un beidzot izjūk tālumā, un viņu vietā joņo atkal citi.

Ar vienu roku cieti turu grāmatu paku, ar otru nesamo. Ap krūtīm manu siltumu, bet seju svilina ziemelis un rokas sāk sastingt. Bet prieks mani nes kā vieglu spalvu: es zinu, ka drīz mājās dedzinās ziemas svētku eglīti, būs silts un gaišs.

Man jaiet pa lielu, plašu klajumu, es zinu, ka mājas vēl tālu, bet es eju tāpat kā arvien un domās redzu visu, kas nāks, redzu jau spožas guntiņas eglītes zaros . . .

Nemanot sāk mesties krēsla. Sniegputenis satin visu tāli savā miglā, bet man vēl jaiet. Kājas jau

metas gurdenas un visi locekļi smagi. Sviedri no vilnainās cepures sāk sasalt uz pieres un krūtis aiztver auksta vēja strāvas, bet es eju un eju, man jaiet.

Un beidzot tumšs. Ne ceļa varu saredzēt, ne māju, ne meža; ne vienas zvaigznītes nav augšā; viss ir kā peleka bezgala jūra, un es mazs un niecīgs cīnos pret visu. Bailes no nakts, ilgas pēc mājām paātrina manus soļus, bet priekšā nava neka.

Un acis man meklē tālumā kaut ka, pamirdz kā uguntiņas — ak ne, viss tik māni, ta pati bezgala tumsa ir ap mani! Spēki gurst, rokas un kājas gandrīz sastingušas, acis kāpj asaras. Vaj tiešam man vajadzēs palikt te? Piekusušam un nogurušam un ilgu un gribas pilnam?

Bet vējš svelpj arvien stiprak ap mani un arvien lielaki skrien vējputeņa centauri un apbeļ mani ar asām, degošām dzirkstīm. Man gribas pakrist un nomirt no nespēka, un tomēr ir spēks, kas mani ved...

Tad, vislielākā izmisumā es ieraugu vecās rijas miglaino tēlu un drīz esmu mājās un mani pārņem salds prieks par visu, kas bijis . . .

— — Cik savadi! Daudz gadi jau ir aizgājuši no ta laika, bet man liekas, ka es vēl arvien brienu pa sniega klajumu, un apkārt man tumšs un svilpo ziemelis. Un man arvien vēl liekas, ka vajadzētu drīzi būt mājām, kur būs silts un gaišs un kur dedzinās ziemas svētku egliti.

Bet māju nav un nav, un ap mani salta sniegaina nakts, un sirds stingst no vientulības un aukstuma.

„Vaj drīzi jau?“ es prasu, bet atbildes nav.

Ja, es zinu: es eju uz mājām.

1904.

SVEŠINIEKS.

Vitauts Mākonis svaidījās pa gultu un viņa sejā bija manams nemiers, nogurums un graužošanas sāpes. Tas pats nezvērs, kas viņā pamodās laiku pa laikam, tagad atkal cirta savus nagus viņa dvēselē... Sīmtām nesakarīgu domu skrēja pa galvu un dedzināja viņa smadzenes, grauздеja, plēsa, mocīja...

Visu laiku viņam bija mūžīga steiga pēc jaunas dzīves, un viņš skrēja kā briedis pār bezdibeņiem, klintīm, aizām un nezināja, kad būs gals. Bet pašā karstākā steigā viņam iemetās galvā šaubās par to, ko viņš mekleja, un viss likās tik nepilnīgs un niecīgs...

Tagad bija noguruma un sāpju brīži.

Viņš piecēlās, saglauda melnos matus uz vienu pusi un palūkojās spogulī. Melnajās acīs bija savads ārprātīgs mirdzums; seja bāla, starp uzacīm uz leju bija dziļa grumba.

Viņš piegāja pie loga, atvēra un lūkojās ārā. Lejā bija bulvaris ļaužu pilns. Koki pusplaukuši smaržoja un mīksti čaloja, bet tālak guleja pilsēta kā no čuguna izlieta skulpturas rotaļu lieta. Ilgi viņš lūkojās uz visu un domāja...

Dzīve — steiga un nemiers. Arvien vairāk un vairāk viņam gribejās, arvien plašāki vērās bezdibeņi, un viņš stiepa roku pār šo plašumu — bet roka palika tukša.

Vitauts aizgriezās no loga un steidzīgi soļoja pa istabu. Divas ģipsa statujas salīgojās no vingrajiem soļiem it kā piekrīdamas viņa domām. Grāmatu plaukti un žurnāli kluseja...

„Ar šīm lupatām, ar šiem papīra slāņiem es baroju savu dzīvi... Desmit gadus... Ar šiem cilvēkiem, kuri katru dien mani apmeklē, es runāju par

dzīvi. Cik tas maz ir viss, un kādi viņi visi nožēlojami un kāds es pats nožēlojams! Rakstnieks, mākslinieks... ne, drusku lasitajs! Reizam kā uguns nevaldams, reizam kā pūstošs purvs. Cilveks... Neizmērojami liels un riebigi mazs, kā gliemezis, kā visnetīrakais lops. Un mūžam graužošas domas kā ogles galvā? Cilveks...

Viņam iegribejās miera. Nāks atkal cilveki un stāstīs viņam un glaimos, un vajadzēs sarunāties par vārdiem, ar kuņiem neapzīmē priekšmetu...

Klusas domas nāca viņam galvā un līdz ar domām arī atmiņas. Peleka, maza bija tēva māja, un apkārt tai zaļi egļu meži, plaši kā bezgalība lauki un vienaldzības pilnais debess. Tur arī dzīve, — vaj nava vienalga, kuņ tu dzīvo? Un cilveki tur kādi! Masīvi, kā no klints cirsti, bez tās jūtīgās nervu kopas te galvā, jūtas pamatīgi līdz dziļumiem.

Tagad būs vasara... Steidzīgi Vitauts atvēra atvilktni un izņēma no turienes dažas vēstules. Ja, te jau ira. Viņam ieteica klusu un skaistu vietu, ja viņam patiktos pa vasaru tur aizbraukt. Bijušais draugs, kāds lauku saimnieks rakstīja, lūdza lai apmeklejo.

Jabrauc... Kurzeme. Zaļās egles. Zilganie kalni... migla jūlija naktīs... dzērves rudenī... Jabrauc. Cik drīz vien iespējams. Ārā no šīs glotu valsts, parunāties viens pats ar sevi un atrāsit savu cilveku ar savām domām. Nolikot visu nemieru uz brīdi, neka nedarīt, ļaut lai domu nezvērs nonāvē smadzeņes, un tad palikt par akmeni — lielākā cilveka laime.

Vitauts pārdomāja, vaj rakstīt vienam otram, ka aizbrauc? Ne, labāk, lai viņi paliek, lai min karsto ielas bruģi... Ja, bet naudas nava, ja aizņemās. Visu mūžu nodzīvot nabadzībā: steiga dvēselē neļāva noliekties, lai paceltu zelta gabalus iz dubļiem un pārvērstu tos par maizi un iegrauztos kā tārps viņas garozā. Tie bija citi cilveki, kuņ to vareja darīt.

Un atkal Vitauts soļoja pa istabu un skumjas iemetās galvā, kā melns putns, un lūkoja vaj nevarēs izknābt šīs ugunīgās acis, lai tad trūd aklais cilvēks ceļmalā.

„Ne,“ kaut kas līgsmi viņā iesaucās. „Tu tur neesi. Cilveki ieslēdz savu dzīvi kastēs, pieliek lielo rūpju atslēgu un neuzdrošinājas palūkoties uz viņas un baudīt viņas skūpstu, tikai pie kapa tie viņu redz kā vītetu puķi, kuņai smaršas nava. Dzīve dota lai dzīvotu... Lai baudītu un lai nepazītu robežu. Arvien stiprak lai kvēlotu asinis, arvien karstaki lai būtu spēki — tādi ir tie, kas pieder ideāliem!“

Ātrak elpoja krūtis, vaigos iekvēlojās sārtums, bet acīs bija ziemeļu zvaigznes, kuņas gribeja aizdedzināt gurušo pasauli.

... Ja, naudas... Aizņemties vareja no redaktora par vēl nedrukato manuskriptu. Dažas lietas sapaļojamas drīz. Pāris gleznu jāpaņem. Ta ar to vientulīgo kraukli jūrmaalā uz klints, ar balto nakts mākonī un „Demons“. Atminieties varēs uz acumirkli — — Tad nu būtu viss.

Pieklauveja smagi un nervozi. „Nākat!“ sauca Vitauts skaņi un līgsmi, un balts sievietes tēls ieslīdeja istabā. Elva, viena no īstajiem cilvēkiem.

„Vaj zini, Elva, es braukšu prom. Ārā... Atvēsināt galvu, aizmirst šo maitu smaku.“

Viņa žēli palūkojās. Dzīvās acis lūkoja smaidīt.

„Un es nevaru; arī man gribetos.“

„Es jūs nemīlu, neviena,“ Vitauts teica smagi, „tapēc es braukšu.“

„Jūs neka nemīlat,“ viņa atbildeja.

„Ne, nemīlu, es mīlu tik dzīvību! Dzīvību!“ viņš kļiedza, ka noskaneja pelekās sienas.

Viņa jautri iesmējās un viņš arī. Bet visā viņas stāvā bija jau gurdenuma zīmes no mūžīgas pret kalnu kāpšanas, kaut gan viņa to negribeja izrādīt. Viņu nebija daudz, bet viņi bija it kā nolīguši, kuņš

ilgak isturēs. Un lielais pūlis viņus spaidīja: viņiem nebija tikumības, nebija noteikumu — viņi priekš tiem bija ārprātīgi. Un viņi smējās; tur tas pulks jau nezinaja, cik labi ir būt ārprātīgam.

Un kad smadzenes jau gruzēja no domām un nemiera, arī tad vēl viņi smējās.

Viņš atkal palika drūms. Kā tikai viņš vareja panest to visu. Pagātne, dubļaini ceļi, bads un izmisums un viņš gāja un gāja. Miera, miera reiz iegribejās sirdij. Projām no šejienes!

Tiklīdz Elva bija projām, viņš sakārtoja vajadzīgās lietas un vakarā sēdēja vagonā. Viņš bija beidzot viens. Ciets, kā akmens, viņš nemīleja neviena, bet tagad, atminoties Elvas skumjās acis un baltās drēbes, viņu pārņēma žēlums, kapēc cilvēkiem tā jāiet, kā pa tuknesi, un kapēc citi viņiem nedeva dzīvot?

Pa vagona logu vareja redzēt melnus laukumus, tur snauda meži. Arvien tālak un tālak klajumos un pļavās, arvien svaigāk dvesa gaiss, bet viņa galvā vēl miera nebija... Lūkojoties pusgaisajā naktī uz ciematiem un lielceļiem atnāca pagātnes atmiņas. Desmit gadi jau, kamēr viņš atnāca uz pilsētu. No kaleja smēdes viņš iznāca. Viņa brālis stāv un kaļ un liec sarkano dzelzi... Kur viņš tagad — kas to lai zina. Mātes Vitauts neatminas. Tēvs bija pazemīgs kalpiņš uz laukiem — labības vezums to sapieda — tā viņš bija atlicies viens pats. Bet tad viņu sagrāba briesmīga straume un briesmīgas slāpes. Mācīties, zināt, baudīt un visu satvert. Kā viņš bija izcietis, kas to lai zina. Miera viņš nekāroja un miera arī neviens viņam nedeva...

Vilciens viņu atstāja agrā rītā kādā klusā stacijā. Lauki vēsi elpoja, koki tikko plauka un bezgalīgs plašums vērās augšā.

„Laiva pie krasta,“ Vitauts nodomāja un soļoja pa stacijas priekšu. Visi vērās viņa slaikajā augumā

un pierāvās no viņa skata. Pēc brīža viņš atminejās, ka jabrauc.

Gaišā dienā viņš piebrauca pie bijušā drauga mājam. Draugs iznāca svaigs un veselīgs, bet acis bija bez dzīvības.

„Nomiris cilvēks,“ Vitauts nodomāja.

Mākonis gribeja dzīvot pilnīgi viens, pie svešiem cilvēkiem, lai neviens viņa nepazīst, lai nezina viņa dvēseles. Viņš lūdza bijušo draugu pārādit viņam kādu klusu vietu.

„Kad tikai debess un zeme, cilvēku man nevajaga.“

Draugam Vitauts izlikās kā nosvīdis, izmocīts.

„Kurā dzīve īsta, mana vaj šī?“ domas jautāja Vitautu galvā. Un viņš pieveda pierādījumus un pierādījumus, bet jautājums palika neapmierinats.

Viņš apmetās „Liekņās“. Mājas bija kalna galā, ābeles ziēdēja dārzā un gar ceļmalu mirdzeja svaigas liepu lapas, bet kā tumšzaļa jūra visu apņēma meži. Vitautam bija balta istaba ar mirtu podiem uz logiem; griesti zemi, — viss smaršoja pēc sveķainiem egļu kokiem, kaut kur dziļi sienā tikšķēja ķirpis kā pulkstens.

Viņš ierīkojās, bet tūlit nožēloja visu. Kur ņemt apmierinājumu? Viņa smadzenes prasīja trokšņa, pārsmalcinātas mākslas un lielu cilvēku, bet te — — te bija daba.

Daba... Vaj viņā nebija visi noslēpumu avoti? Vienaldzība pret visu, varena spēks un klusums.

Vitauts paņēma grāmatu. Bija par mākslu, par estetiku dažādi strīdi. Viņš nometa to uz grīdas. Kapēc tas viss? Kam tas vajadzīgs? Kam tālie ceļi un karstās domas? Cilvēks tu esi un cilvēks paliksi, vairak neka nebūs, kā maiņa. Lūk, vecais saimnieks Sudrabs. Kā vēsi, dziļi un vienaldzīgi lūko viņa pelekās acis! Kā vanagam, kas no augstumiem pārredz pasauli. Ne viņam par ko šaubīties, ne viņam ka meklet — viņš ir karalis. Visa pasaules

gudriba ir nieks pret to, kas sirmajā galvā: cilveks ir zeme...

Vitauts dzirdeja blakus istabā dimdošus soļus: kāds staigāja basām kājam. Un tad pie viņa ienāca sievietē: dziļām zilām acīm, vieglās drēbēs dusošām krūtīm un izbrīnījusies lūkojās uz viņa bālo seju un drudzainām acīm. Viņa viegli ielika savu roku viņa pirkstos un teica savu vārdu: Balva. Viņa vecā Sudraba vienīgā meita.

Un tad viņa runāja daudz un patīkami. Neesot cilveku te un viņai prieks, ka viņš atbraucis, un vēl citu ko. Brūnajos matos bija ābeļziedi.

„Sieviete,“ domāja Vitauts un šis vārds atkārtojās simtām reižu.

Viņam acumirkļi grībejās krist pie krūtīm viņai un jautat, kas vajā cilveku un kas dara viņu par svešinieku. Tā skūpstīt viņu un nokratīt no seviš nemieru, paņemt viņas spēku un viņas domas un tad dzīvot veselu, lielu dzīvi.

Viņai bija skaidras acis, viņās bija kautrums un smaidi un dziļa, smalka dvēsele. Un Vitauts pats sev jautāja: kurā dzīvē ir īsta: tava vaj viņas? Kad viņa aizgāja, Vitauts redzeja tukšu vietu. Tā tad viņa aizņēma viņa dvēselē kādu daļiņu — tagad viņš to sajūta. —

Viņš gāja pa dārzu. Ābeles bija pilnas ziedu, viņš guleja zālē un lika ziedus sev uz acīm un tad caur viņiem lūkojās zilajā gaisā. Viss viņam sāka pamazām aizmirsties un domas aprīma. Vaj tad var kādreiz civeks aizsniegt savas debesis, vaj ta nav tikai mūžīga pašapmānīšanās, mūžīga skriešana, lai kristu un raudatu savās sāpēs?... Viņš sēdēja pussabrukušā lapenē un gremdeja savus skatus ozola mizu zaros — kāds savads miers bija visapkārt! Aiz dārza viņoja druva un lejā duseja pļavas. Japrasa būs Balvai, vaj viņa arī vairak neka nejut, kā tikai mieru?

Pagāja dažas nedēļas, domas viņa galvā norima, bet auga kaut kas cits. Vaj viņš bija istabā, vaj ārā, viņš lūkojās, kur pavilņojas brūnie, vaļinie mati un aiziet lokanais, klusais stāvs. Un kad viņš naktīs guleja, viņš klausījās, kā caur sienu atvilņoja viņas vieglā elpa... Kā aiz kalniem nogrima bijušais un sākās pamazam cita dzīve, tāda ritmiska un vēsa, kā vienlīdzīgs straujums gar upes ziedošiem krastiem.

Bija karsta svētdienas pusdiens. Viņi sēdēja dārzā pie galda un ēda pusdienu. Vecais Sudrabs bija pārnācis no baznīcas, viņa acis bija svētdienas miera pilnas un rokas ar izžuvušām dzīslām drebeja ņemot barību. Viņš pacēla acis, nolūkojās jautājoši uz Vitautu un atkal nogrima sevī. Pēc pusdienas viņš aizgāja. Balva palika un lūkojās caur zariem uz saules piepildīto debesi.

„Balva, vaj jums pietiek ar šo dzīvi?“ Vitauts jautāja.

Viņa palūkojās uz viņu klusi... un lūkojās un lūkojās, gaŗu, dziļu skatu...

„Nava neviena, kuram pietiek,“ viņa teica, „bet mēs visi esam cilvēki. Cilvēki grib par daudz. Es neilgojos pēc ta, kas nava sasniedzams.“

„Iemāciet arī mani neilgoties,“ viņš teica maigāk un piegriezās viņai tuvāk.

„To es nevaru, tas jums jāzin pašiem.“ Un viņš redzeja, ka viņa vēl tik maz pazīst dzīvi. Viņas jaunās acis sāka tā kā sapņot un domāt. Atkal un atkal viņa pavērās Vitauta melnajās acīs.

„Redziet, Balva, es esmu slimš. Bet es arī reiz biju tāds kā jūs. Es augu tumšo mežu ēnā un mani skūpstīja saule rītos un vakaros, un viņa mani veda ārā no mežiem projām pret augstu, augstu kalnu un skūpstīja arvien karstāk un es paliku slimš. Jūs mani izārstēsiet. Jums ir sirdī miers.“

Viņa viegli piesarka un ilgi lūkojās viņa acīs. Tagad viņam grībejās būt arvien tuvāk pie Balvas, arvien klāt. Un viņa tam stāstīja par savu vientu-

libu. Visa dzīve ir laba un skaista, tikai nava cilveku. Skolā viņa domājusi citadas domas, bijušas arī draudzenes, bet tagad — viena. Bet viņa mācījusies atteikties — viņa esot sieviete...

„Sieviete, sieviete, sieviete,“ atkārtoja sevī Vitauts iedams viņai blakus. Salda, savada smarša plūda iz viņas miesas un viņš gāja tai līdz. Viņš pazina daudz sievietes, bet viņās visās bija redzamas mazas dzīves ilgas, kuņām pietiek ar maizes garozu un siltu istabu. Bet Balvas viņš nepazina. Viņā bija kaut kas mēmi skaists un mierīgs — un viņam salka pēc šī miera. Viņam bija apnicis tas kailums pie modernām sievietēm, kad viņas runā augstos teikumos un lāpa savu nabadzīgo dvēseli ar visādām literāriskām skrandam. Te bija viss dabas darbs, viss duseja...

Un viņš stāstīja viņai kā draugam visu, kas bija viņa dvēselē, un viņa klausījās — bet nesaprata. Viņi sēdēja zālē un puķēs un viņiem bija tik labi, ka mūžam varetu tā sēdet. Pār galvu viņiem gāja balti mākoņi, kā milzu laivas tumšzilā jūrā krastu meklēdamas, bet saules zvērošā acs tās sadedzināja. Tie bija vientuļi ar savām šķīstajām dvēselēm, velti meklēdami dusas un māju.

Viņa bija tik skaista, kāda var būt sieviete, kas pieder pati sev.

Viņš nolika tai blakus roku. Roka piedūrās pie viņas drēbēm un drēbes kutināja to ar savādām trīsām. Viņš stāstīja viņai ko, bet domas bija pie viņas drēbēm un viņš griezās arvien tuvāk, nemānami, lai varetu just viņas elpu. Ari viņa kluseja... Vārdi nenāca, bija tikai domas un sajūta.

Vitauts prasīja sev, vaj ta ir acumirkļa sajūta, vaj mūžīgs vilnis, kas viņu nes? Vaj ta nav kāre iet pār likiem pēc vēl nebaudītas dzīves? Vaj tikai acumirkļa spēks, kas prasa apmierinājuma un grib sadegt aprijošā, gaišā liesmā.

Viņš pētīja viņas gleznās rokas, viņas seju, acis, smaidus. Bet kad viņa palūkojās mēmi un taisni viņā, viņš sakaisa kā ogle un vieglas šalkas pārņēma krūtis.

„Kapēc tad jūs nedzīvojiet uz laukiem? Te jūs būtu veseli. Te ir miers,“ viņa teica.

„Redziet, Balva, es arī to nesaprotu. Es redzu, ka es tur nīkstu, bet man nava spēka izrauties no turienes. Tur ir kā kāds briesmīgs elks, kas mani rauj sev līdz... Un es jūtu, ka es sadegu, bet briesmīgas ilgas mani nelaiž. Un tā es sadegšu.“

„Ilgas un ilgas. Es sen zinu, cik labas ir ilgas. Bet mūžīgi palikt ceļā ar izplestām rokām, tas ir — nepazīt dzīves. Un dzīve steidzas. Ari es pazinu reiz tādu elku, kā jūs. Es salku, raudāju un cietu. Bet te es paliku vesela. Ir tik daudz skaistuma arī te. Daba neaizliedz. Un es smēlu un smēlu un nemiers aprima. Un jūs ta nevariet?“

Vitauts vēl jūta kaut kur dziļi dvēselē to salto, lepno, kas tagad duseja, bet vēl nebija miris.

„Varbūt pēc ilgas dusas es to varetu,“ viņš klusi teica... Bet tad spēji viņa acīs iedegās nemiers un lepnums un starp uzacīm veidojās dziļa grumba. Vienā acumirkli viņš zināja visu...

„Es nevaru,“ viņš izdvesa auksti un lepni un pacēlās. Ne vārda nerunadami viņi gāja tālak. Viņa nesaprata šīs pārvēršanās. Un Vitauts kaņoja ar savām. Darba viņas prasija; kā dunošs bišu spiets dzēla galvu: darba! Balva plašām izbaiļu acīm lūkojās uz viņu: šausmas viņu pārņēma, maigums bija zudis acumirkli.

Viņš atstāja to vienu dārzā un devās prom uz mežu. Viņš klīda gar šalčošiem kokiem, pa meža biežumiem kā vajats zvērs un viņu mocīja atkal nemiers. Kājas grima sūnā, zari brikšķēja zem kājam, arvien tumšakas palika ēnas, bet viņš gāja un nemanīja neka. Kā viņš būtu iznīcinājis visu šo

cilveku sugu ar viņu mazajām ilgām un pieticību! Vajadzēja braukt tūlit, rīt. Te šī dzīve viņam sveša. Te ir dusa. Te ir sapuvis purvs, bet tur ir cīņa! Un lai viņš aiziet postā, kas par to, — savā pēdeajā izmisuma un nāves cīņā viņš vēl apzināsies sevi par ceļa lauzejū, kas ved visus ārā no pirmatnes meža, uz klajumiem, kur skats var pārredzēt pasauli... Ja, projam, atkal projam!...

Bet kad viņš apsēdās zem kokiem un klausījās apšu un egļu šalkšanā, viņam aiztrīsejās arī cita stīga — par dzīvību, par mīlestību. Mazgat sevi reiz skūpstos, sirdi atdot sirdij... Un atkal Balva stāveja viņa priekšā tāda klusa, balta, jauna un skaista un viņas acis lūkojās no visām pusēm uz viņu. Viņš aizvēra acis... Ja, aizbrauks. Tikai viņas tad vairs nebūs tuvumā un viņš sajūtīs lielaku vientulību un lielaku tukšumu, kā pirmak.

Kad viņš pārnāca vakarā mājās, visas domas atkal bija zudušas. Viņš mekleja pēc Balvas skatiem un domām; atkal tiktos just viņas tuvumu, viņas skaitstumu un mieru.

Uznāca nakts. Vitauts iededza sveci un pēc ilgāka laika paņēma grāmatu. Viss viņam tur tagad izlikās svešs, miris. Bija kaut kur ta sastingusē pasaule ar saviem skaistumiem, bet dzīve pūta savu silto dvasu visam pāri un ta zuda, atlikās kaut kas maigs un glaudošs... Dzīvot vajaga! Lai lauž ceļu citi...

Viņam krita acīs drūma glezna pie gultas, — to viņš bija atvedis līdz. Melns vientulīgs krauklis sēdeja uz klintim pie jūras. Vakars. Nekārtīgie viļņi atrit sajukuši pie krasta un melnais putns gaida kaut ka un lūkojas uz jūru. Kas nāks iz turienes?... Kas nāks? Iemetās Vitautam doma galvā, ka tu gaidi? Neviens nenāks, ja tu pats neizlaidiesies no savām melnajām vientulības klintim prom pie cilvēkiem. Sasalis un drūms tu paliksi

visu mūžu un nevienam tevis nevajadzēs, tikai dzīvību tu būsi apsmējis...

Viņš piegāja pie loga un lūkojās ārā. Satvēicis vasaras nakts gaiss... Gribetos doties ārā, skūpstīt rasainās pļavmalas, apglaust melnos kokus un atrast cilvēkus un mīlet un stāstīt par dzīvību un diezin par ko.

Pa krēslu aizslīdeja viegla ēna. Vitauts skatījās. Ta bija Balva. Viņa apstājās pie rozem, norāva kādu ziedu, pielika pie lūpam un nometa. Un tad viņa ilgi lūkojās nākts plašumā, it kā atbildes gribedama. Ap pleciem tai bija dzeltena, viegla šalle un drēbes plašas, krokainas. Viņa bija nemierīga...

Iet pie viņas? Pavadīt ārā šo skaisto nakti, kas kā pieliets kauss gaidīja dzēraju. Viņš domāja un palika...

Viņš gribeja gulet. Sirds sita straujak, bija kaut kas svešs... Sieviete, sieviete, sieviete, — viņam šalca kaut kas pa galvu. Viņš nodzēsa uguni, novilkta virsdrēbes un nolikās uz baltiem palagiem gultā. Liels ozollapu kronis bija pie galvgala un pa atvērto logu vareja redzēt tumšos dārza kokus. „Zaļi un vītuši koki,“ viņam ienāca domas galvā... zaļi un vītuši koki, un viņš?

Kur tagad viņa? Ilgi viņš klausījās, kamēr sadzirdēja Balvas vieglos soļus blakus istabā, un tad vieglu drēbju čabešanu un tad klusumu un atkal vieglus soļus...

Vitautu žņaudza nakts gaiss un viņas tuvums. Līgava... Kāds savads vārds un viņš tagad pirmo reiz atkārtō šo vārdu, pirmo reiz sāka to saprast.

Aiz sienas kaut kas viegli apgūlās. Un Vitautam likās, ka kāds iegultos līdz ar to viņam blakus un viņš aizturejis elpu klausījās: ja, viegla elpošana bija aiz sienas. Viņa guleja dažus soļus no viņa, skaista, mierīga, un nepazīta...

Vitautu kāds aptvēra ar karstām vijīgām rokām,

šņaudzās ap kaklu, ap krūtīm, ap kājam un karseja arvien vairak. Viņš atsvabināja rokas no apsega, nometa vieglās drēbes uz grīdas un klausījās. Neka nebija. Bet šis kautkas tveiceja un dedzināja viņu arvien vairak. Tās vairs nebija domas — domas dzīvo pa galvu, bet tas te bija krūtīs un visos locekļos. Viņš aizvēra acis... Kāds viņu glauda; viņš pagriezās to tvert — tukšums. Pa pustumelno istabas gaisu staigāja viens vienīgs tēls un mocīja viņu. Viņš iespieda seju spilvenā, bēgdams no viņa, bet tēls piegāja un skūpstīja viņu uz lūpām un no šī skūpsta viņš pielīdēja pilns ar uguni. Viņš sakampa savu mocītāju, bet rokas bija tukšas.

Aiz sienas bija klusu. Bet viņš zināja, ka viņa elpo tikai dažus soļus no viņa un gribeja dzirdēt viņas elpu.

Viņš piespiedās aizmigt. No iešanas viņš bija noguris. Acis pamazām vērās cieti un smagi, smagi uzgulās miegs... te — vaj tad gulta bija pilna ar melnām dzelošām čūskām? Tās locījās un dzēla, un dedzināja viņu un aiztureja elpu. Viņš sajuta gleznus pirkstus savā karstajā rokā... Ta bija Balva... Balva? Tā tad viņš to mīleja... Ja, tagad viņš zināja, kas tas bija. Viņam gribejās lūgties viņas mīlestības, ilgi un karsti, kā dzīvības, kā atslēgas priekš dzīvības, kuŗa smaka aiz lielām dzelzs durvīm un gaidīja, kad tās atvērsies.

Viņš atmīnējās savu bērnību. Reiz viņš bija uz Daugavas krasta. Apakšā dziļi, gandrīz nesaredzami bija zilais ūdens un asi akmeņi. Viņš gāja pa krastu un mekleja zilus ziedus. Viens bija sevišķi skaists un viņš sniedzās pēc ta un neredzeja, ka tikai ar vienu kāju stāv uz cietas zemes. Tad viņu kāds pasauca, viņš atskatījās un atrāvās no krasta. Ta bija maza, priecīga meitenīte, arī Balva, melnu mutīti un līgsmām acīm.

Un tagad... Atkal viņu sauca... tā saldi, aicinoši. Un viņam gribejās iet, dzert iz viņas sev jaunu dzīvi un izliet visu savu nemieru bezgala skūpstos. Tagad viņš zināja . . . Un ilgi vēl nakts nedeva viņam dusēt, viņš mulsa, gaidīja un dega vēl nepazīstamās liesmās. — — —

Rītā viņš bija tik savadi priecīgs un līgsmis, kā reti kad. Smaidīja arī Balva. Pār viņiem bija vasara ar saviem brīnumiem un lielo spēku tvanu. It kā viss jau būtu izteikts un zinams — tāda skaņa, mirdzoša līgsmība . . .

Viņš saņēma katru dienu vēstules, lasīja, nesaprata neka un sameta visas atvilktnē. Un nevienas atbildes. Lielā uguns bija kā apdzisusi.

Vitauts sajuta savadu mieru, kad viņš klīda pa šalčošiem mežiem un ar zāli aizaugušām druvmalām. Debess, no kuņas pilsētā vareja redzēt tikai mazu daļiņu, te guleja plaša kā jūra. Un cik tikami bija nolūkoties milzīgos baltos mākoņos, kad tie saulei noejot sarka un aizmīga virs horiconta līdz rītam un kad vētras plosīti tie līda gar debess malu, kā melni rūcoši nezvēri. Un naktis, vasaras naktis! Kā salds kausets medus. Iz lejam aug balta, skaidra migla un pūš vieglu vēsmiņu, bet gaiss viss vēl tvīkst no dienas dvingas. Un tad sastingst koki, mājas, lauki, un visa pasaule. Ta nava vairs daba, ta ir liela dzīva glezna — viss priekš cilvēka! Cik labi tad soļot pa baltiem ceļiem! Domas tā kā miegā sapņo, sirdij miers un dvēsele pati dus savās ilgās . . .

Vitauts gāja caurām naktīm, izklausījās nakts skaņas un nakts klusumu, — kur bija viss tas sen dusejīs nepazīts! Kapēc atgriezties atpakaļ uz sal-tajiem mūriem? Kapēc mūžu nepavadīt te, kur viss bija bezrūpīgas dzīvības pilns?

Ne, vaj tas nebija kaut kas cits, kas viņu tā saistīja, kas viņam neļāva domāt par strauju dzīvi?

Viņš iedomājās: ja nebūtu Balvas, vaj viņš te dzīvotu? Ja nebūtu? Nekur un nekad? Savadi viņam tika to iedomājoties... Tā tad par velti viņš raudziņa visam tam izbēgt — viņš to mīleja.

...Un tad nāca tas... Karsta diena tveiceja zemi; tāda jūlija diena, kas skanīga kā zvans pārskrien visu pasauli un lej savu vīnu par dzīviem un mirušiem — lai visi dzīvotu. Bija atkal svētdiena. Ļaudis priecājās, skaneja dziesmas, armonikas, kliekdzieni. Vitauts sēdēja pie dārza lauka malā un lūkojās uz tālajiem, zilajiem mežiem. Saules stari dvinksteja viņam ap galvu, pa ziediem lodāja brūnas zemes bites un nesa medu, bet pār par visu guleja zila vasaras sega. Balva piesārtusi nāca taisni uz viņu: viņa ta mekleja. Viņa piegāja, apsēdās zālē un smējās tā savadi, kā nogurumā.

„Jūs kā bēglis viens pats te? Nākat uz istabu, ciemiņi atbrauca... jautri ļaudis.“

Viņa bija tik tuvu. Viss augums kvēloja un izdvesa kaut ko reibinošu. Balto drēbju vīle druscīņ pieskārs pie viņa drēbem un viņā iedegās atkal ta pati uguns, kā agrak.

„Nākat,“ viņa teica un gribeja atkal piecelties.

„Ne, Balva,“ viņš lūdzās, „paliekat vēl...“

Viņa palūkojās un palika.

Viņš kluseja.

„Kad jūs esat te, tad man nekur negribas vairs, ... tad ... man ir labi...“

Viņš uzlika, kā baididamies, roku uz viņas drēbem... Roka kaisa...

Un tad diezin kā viņš bija dabūjis viņas roku un glaudīja to, lūkojās acīs, mulsa un runāja, vairak nesakarīgus vārdus, vairak čuksteja kā runāja...

Viņa bija kā bez spēka, kā pamirusi. Silta elpa aiztvēra viņa melnos matus un nolija pār visu miesu... Arvien tuvāk viņam bija viņas roka... kļusums... mulsuši vārdi... tad abas rokas un

tad . . . viņš sajuta viņas brūnos matus pieskaņamies pie sava vaiga, un viņa rokās pie krūtīm bija kaut kas silts, dzīvs un drebošs. Arvien stiprak un stiprak apvijās viņa rokas ap Balvu un viņš juta viņas vieglos glāstus . . . Tad drebošas lūpas . . . skūpst un aizmirstība.

. . . Kaut kas pamodās atkal viņā. Viņš glāstīja viņas galvu un teica: „Balva . . . Balva . . . Balva . . . tu . . . Balva . . . Balva . . .“

„Vaj tad tu arī mani mīli?“ viņš jautāja, vēl viss kā noreibis.

„. . . Mīlu . . .“

Tad viņi gāja. Priecīgi viņi smējās līdz vakaram līdz ar ciemiņiem. Viņam pat iegribejās dziedat, lai gan sen jau tas bija aizmirsts. Tagad viņam bija līgava . . . Viņam uz acumirkli pamirdzeja atmiņā viņa bijusi dzīve, domas pārņēma galvu, bet tikai uz brīdi.

Vakarā ciemiņi aizbrauca. Vecais Sudrabs stāveja sēts vidū un kā milzis lūkojās uz vakariem: viņš vēroja gaisa laivas. Viņam bija jau sešdesmit gadu karš ar lielo milzeni tur augšā — ar dabu. Un cīņā viņš bija palicis balts, bet acis dzirkstījās stingri un droši, un no gurdenuma tur nebija ne ziņas: viņš beidzot bija uzvarejis, nevarēja viņu salauzt draudošie elementi.

Vitauts skatījās viņa kā no bronzas izlietā varenā tēlā un viņam iegribejās būt tādām pat lielām, varenām karotajam, cilvēkam, kas nesalaužams. Dzīvot skaidram, bez dedzinošām domām, dzert iz dabas pilnā kausa ilgās dzīvības spēku, un beidzot pāriet ziedošos kokos un puķēs kā mūžīgi nenīkstošai vielai. Viņam tagad gribejās palikt te. Viņam bija kauns no šī cilvēka milža . . . Viņa galvā bija apbrīnojama mašina, nervu pika, un ta neka nevarēja izstrādāt, kas jau nebūtu dabā un viņas mūžīgā maiņā. Smieklīgi sevi tā mūžam dedzināt.

Aizmiga viss. Bet Vitauts gribeja tagad dzīvot... Viņi izgāja abi ar Balvu pa pļavmalu... Rasa mērcēja kājas, viņi smējās... viņiem gribejās visa un neka. Lauka vidū bija ozols. Viņi apsēdās. Migla aizkāra savus plīvurus visapkārt viņiem... divas, trīs zvaigznes lūkojās no pusgaišajām debesīm un ziemeļu pusē dega dzeltensārta nakts blāzma, apjozta ar peleka mākoņa jostu. Ta bija vasaras nakts, viena no skaistākām, kuŗas jau pasludina rudens tuvos soļus...

Velgas, siltas lūpas... baltas drēbes... smarša... reibonis... mīlestība...

* * *

Ātri skrejošas stundas steidzīgi aiznesa vasaru ar visiem viņas brīnumiem. Vitauts dzīvoja turpat. Viņš cēlās ar saules lēktu, mīleja dzeltenās druvas un klausījās, kā skaneja izkaptis. Viss būs nokopts, nāks ziemelis un sēs savas baltās pūkas pār mirušo zemi — dzīvībai būs beigas...

Septembris dzelteja mežos un pļavās... Kaut ka gaidīja...

Balva klusam šuva līgavas drēbes un pie darba viņas pirkstus glaudīja Vitauts. Mirtes kupli zaļoja viņa istabā, viņš aplūkoja tās, apraudzīja ar roku, pasmējās un bija līgsms. Priekš ārienes viņš bija miris. Te, Lieknās, sāksies jauna dzīve un laime... Laime? Vitauts padomāja... Ja, laime.

Viņš staigāja kopā ar Balvu pa dārzu. Ābelēs sārtojās svaigie augļi un zāle arī bija piebirusi ar dzelteniem, sulīgiem āboliem. Debess bija gaiši zila un tik klusa kā nomirusi jūra...

Tādas kā skumjas pamodās viņam krūtīs, — iegribejās diezin ka. Viņš runāja ar Balvu par to, bet viņa — nesaprata. — — —

Negaidot kādā dienā ieradās viņa draugs Priede no pilsētas, bāls, nervozs, pilns steigas un drudžaina

nemiera. Uz vēstulem viņš nebija dabujis atbildi — tapēc brauca pats. Pārsteigts viņš uzlūkoja Mākoni — sārts, mierīgs, nedzīvs. Bet pats Priede ienesa tā kā atmiņas no straumem un vētram.

„Nu, ko tu dari?“ viņš jautāja. „Ne dzīvības zīmes, ne vārdu. Tu tak neesi miris? Te, šinī kaktā smakt!“

„Tu nepazīsti šī kakta, te ir tik daudz, tik daudz. Arī te ir dzīve,“ Vitauts teica nedroši, kā pats sev neticedams.

Vakarā viņš bija kluss. Balva dzirdeja, ka viens aiz sienas dobjī un daudz runāja, bet Vitauts kluseja. Otrā rītā Priede aizbrauca, bet Vitauts staigāja domadams. Tikai kad viņš bija kopā ar Balvu, viņa domas izgaisa un savads patikams gurdenums viņu pārņēma. Balva sēdeja pie viņa, glāstīja viņa matus ar savām pilnīgām rokām un stāstīja un mulsa. Viņai tagad bija tikai viens dzīvības pulss — Vitauts...

Viņš saņēma vēstuli. Ilgi viņš lasīja un lūkojās un domāja... Ta bija no Elvas.

„... Atkal šī suga ir sacēlusies ar savu nodzīvoto mākslu un tikumiem un atkal viņi svin kā dzīras. Fui, cik riebīga dzīve! Kā gribetos viņiem teikt griezīgu vārdu un pierādīt viņu tukšumu. Bet viens pēc otra pāriet lielajā pusē un mēs paliekam vientuļi ar savām domām. Tomēr, cik labi ir būt vientuļiem, bet stipriem... Un Tu? Mēs gaidam katru dienu, kad atbrauksi — lai dzīvība no jauna sāk līgot... kaut arī viņas daudz nava atlicies, tak labak viņu izšķiest ugunīgā cīņā, nekā pa lāsītei iztecināt mierīgas dzīves peļķē. Darbs, darbs... Kad mēs sagrausim tos milzīgos kalnus, kupi sedz ceļnieku garu un daļumu, mēs niecīgie cilvēki! Un kad apzinies, ka reiz šim slogam vajadzēs padoties mūsu spēkiem — kādas gaviles tad pārņem dvēseli!

Nejūti ne sāpes, ne nemiera, neka! Tikai vienu zini — esi cilvēks un ne sapuvīš prauls...“

Viņš lasīja vienreiz, otrreiz . . . un vēl un vēl. Kaut kas modās viņā, kā no kapiem un viņš nodrebeja pret vareno nomirušo. Ja, kur tas viss palicis — tas lielais spēks un ta cīņas bauda? Kur viņš tagad bija? Un šis klusums te visapkārt un šie glēvie cilvēki . . .

Domas viņam arvien straujak vijās pa galvu un nemiers viņu pārņēma. Dvēselei iegribejās — ka? to viņš nezinaja — varbūt dzīvības, varbūt skumju? — tikai miera vairs nebija. Atnāca nakts — tāda peleki tumša un vēsa un līdz ar nakti sacēlās vētra. Nesakarīgi mākoņu blāķi vēlās pār debesīm, vējš svilpoja un klauveja pie slēģiem un visa apkārtnē Vitautam izlikās kā liela izmirusi kapsēta . . . Lūk, viņš paliks te... Ikdienība sagrauzīs viņu pamazam, viņa spēki sarūsēs, domas nomirs un tā paies gads pēc gada... Un kvēlošā sirds? Ari ta nomirs un visapkārt būs purvs, pilns vienaldzības un sastinguma un viņš dusēs šai purvā kā sašauts vanags . . . pagalam viss . . . viņa dziesma būs izdziedata.

Viņš soļoja pa savu kluso istabu un viņa tumšās acis dega arvien drūmak un kaisligak. Viņa grāmatas atgādināja bijušo: bada un sāpju dienas, bet arī brīvas, ugunīgas dzīves dienas . . . Ne, viņš nebija radīts priekš dusešanas . . . Viņš atmīnējās atkal visus savus draugus un pagātne viņu pavisam aprija . . .

Durvis pavērās. Balva palūkojās istabā un maigi sauca: „Vitaut!“

„Ne, ne, es tagad nevaru,“ viņš atteica un soļoja tālak.

Viņa ienāca, aplika roku ap viņa pleciem un jautājoši skatījās acīs.

„Vitaut, tu esi nevesels? Kas ir?“ Viņš apstājās, palūkojās. Nepārspējama viņa stāveja, kā skaista

glezna... Viņa padevās viņa glāstiem... Bet tad viņš sarāvās un pārvērtās.

„Ej, ej, es gribu būt viens . . . rīt!“ viņš teica gandrīz auksti un aizgriezās, viņa pastāveja brītiņu un izgāja. Bet viņš lūkojās: viņam pretim bija „Demons“, kuŗa skatos nemiers un uz lūpām nicināšana. Šī savadā glezna Vitautam tagad tā patika, kā vēl nekad. Neatkarīgs, lepns, visu izpostidams — tāds arī viņš gribeja būt. Un jo ilgāk viņš lūkojās gleznā, jo karstāk viņam tika krūtīs.

Ārā bija baiga nakts un vētra; arī viņam dvēsele plosījās vētra . . . Dzīvība tik īsa — tikai acumirkļis un ideāls tik tālu. Kaut vienu soli būt pie viņa tuvāk, bet mūžam iet un iet un neapstāties, lai dus gurdenie, viņi nezina, kāds saldums ir cīņā! Nāve nāk! . . . kļiedza ārā auka un ko tu esi padarījis? Tu gribi dusēt un aizmirsties? Tu gribi būt dzīvnieks? Aizej, aizej tūlīt! . . . ej pāri pār liķiem, iznīcīni visus, bet atjauno cilvēci!

Viņam uzmācās bailes no šī tukšuma un miera, kas ir visapkārt. Visi šie cilvēki bija tik niecīgi un viņš tiem padevās — nejuta pats, kā bija iestidzis. Bet Balva? Tepat viņa duseja aiz sienas . . . viņa līgava; vaj viņš drīkšteja vairs aiziet?

Kāds plosīja viņa krūtīs un meta jaunas skumjas, kā kvēlošas ogles dvēselē. Kas viņai ir, ar ko viņa tevi apmierinās, tevi, vētras un negaisa bērnu? Tas ir tavu jūtu apmulsums, acumirkļa iedomas, bet laimes tur nava un nebūs.

Ja, viņš piekrita, laimes nava un nebūs. Tikai vientulībā tu neatradīsi savas laimes, augšā, cīņā — tur ir glābšana!

Ilgu nezvērs viņu plosīja un nedeva viņam ne acumirkļa miera. Tūlīn prom, atgriešanās vairs nava! Drīzāk sakarset spēkus, drīzāk degt atkal cīņās ugunīs.

Nakts aizgāja domājot senās domas. Ausa sarkans,

vēss rīts; savītušas lapas vēlās pa dārzu gar logu. Vitauts bija sapakajis savas lietas un gaidīja mostamies veco Sudrabu.

„Es šodien braukšu, tūlīn,“ viņš teica, pieiedams pie Sudraba sēts vidū. „Esiet tik labi, liekat aizvest mani līdz stacijai.“

Sudrabs palūkojās stīvu, sasalušu skatu uz viņa.

„Es vairs neatbraukšu,“ teica Vitauts un iegāja savā istabā.

Pēc dažām minūtem ieskrēja Balva. Viņa bija uztraukta un elpoja aizraudamās.

„Vitauti . . .“ viņa palika istabas vidū. „Kas tev?“

„Es braukšu,“ viņš teica auksti un nepaskatījās uz viņas.

Viņa pienāca viņam klāt. Asaras bija tai acīs. „Par ko tad? Ko tad es esmu nodarījusi, ko es esmu noziegusies?“

„Neka, es pēc jūsu morales esmu noziedzies pret jums. Pret sevi ne. Es gribu atkal sevi atraisīt.“

„Vitauti . . .“ viņa pieķērās raudās pie viņa svārkkiem un kā ārprātā atkārtoja: „Vitauti... Vitauti... Vitauti... es... es...“

„Laižat,“ viņš teica un stingri atņēma viņas rokas. Viņa dvēsele tagad bija kā salts marmors.

Ienāca Sudrabs. Viņa skats bija drūms un savada uguns gailejās viņa acīs.

„Cik drīz vien varēs, jūs brauksiet. Es gribu atkal senā miera, kuŗu jūs izpostījāt,“ viņš teica.

Tad viņš pagriezās pret Balvu. „Nāc, Balva, te nav tava vieta, pie šī cilveka.“

Viņš paņēma meitu un aizveda to kā mazu bērnu. Viņa raudāja.

„Drīzak, drīzak,“ domāja Vitauts staigadams pa istabu. Nezvērs viņa krūtīs plosījās tāpat kā vakar. Ārā kaut kur bargi skaneja vecā Sudraba balss un izklausiņās rīta klusumā kā ieplīsis zvans.

Durvis atkal pavērās un Balva izspurušiem matiem ieskrēja istabā.

„Vitauti, es jūs tā mīleju... kadē!...“

„Kas ir no jūsu mīlestības, viņa ir kaila, bez ilgam. Es neesmu ubags, man nevajaga tādas mīlestības,“ viņš salti atteica.

Uz acumirkli viņam izlikās viņa tāda nožēlojama; viņam grībejās kaut ko citu teikt, bet ilgu nezvērs viņam krūtīs teica citus vārdus, saltus, lepnus, un viņam patikās ievainot vēl vairak sievieti.

„Atdodiet man manu bijušo sirdi. Tādu jaunu un mierīgu... Manu mieru, manu mieru,“ viņa rau-daja, nometusies uz gultas.

„Kaut jums reiz nebūtu šī mazā miera,“ viņš grie-zīgi runāja. „Es mekleju kaut ka, kaut vienas pēr-les, kaut viena zieda, bet jūsu dvēsele ir bez dzī-vibas. Visa jūsu dzīve te ir kā novītis stāds pa-grabā. Jums neka vairak nevajaga, kā ēst un gulet. Bet man ta nevajaga. Es neka negribu no jums, man ir cita dzīve. Vaj jums ir kādreiz karsusi galva, vaj tur ir modusies doma par nākotni, par la-baku dzīvi? Dzimums pēc dzimuma jūs te esat lī-duši pa zemi kā kurmjī, jūs esat paši sevi sakropļo-juši... Jums nava dvēseles un nava sirds, jums ir tik skaista miesa kā gliemežiem. Es nicinu jūsu mūža tikumus, jūsu sentautiskās gaudas... Ilgi vēl jums duset, bet es negribu te būt...“

Viņa klausījās kā apmulsusi un šņuksteja, bet viņš gāja lieliem soļiem pa istabu, un atkal skumjās viņu pārņēma... Vienam jaiet priekš visiem, vien-am, kā tuksnesī...

Pie durvim vareja dzirdet ratus piebraucam. Vi-tauts paņēma savas lietas.

„Vitauti, Vitauti,“ viņa dvesa.

„Vienu es tik jums varu teikt,“ viņš runāja, ņem-dams vienu, otru grāmatu un likdams kabatā: „Meklejiēt citas dzīves... Jeb — nāciet man līdz,

tuliņ bez visa, kāda jūs esiet, es jums parādišu citu dzīvi. Vienai jums vajadzēs dzīvot un vienai cīnities un mūžīgi lūkoties uz augstakiem kalniem. Jums vajadzēs stāvēt kā milzu kokam uz klaja lauka un nelocīties ne priekš kādiem vējiem — tad mēs runasim atkal par mīlestību.“

Viņa lūkojās uz grīdas un neteica neka.

„Vēl desmit paaudzes te audzinās savu mīlestību un savus tikumus tāpat kā jūs, un pavadīs savu dzīvi snaudā. Bet mēs nekad nekārosim jūsu dzīves, — mēs ejam to ceļu, pa kuŗu vēlāk ies visi...“

„... Jūs varat braukt,“ kā ass tērauds nožvadzeja vecā Sudraba balss durvīs un Vitauts izgāja. Istabā palika tēvs un meita — un peleka rudeņa rīta gaisma.

Balva guleja viņa gultā un spieda galvu spilvenos — viņa vēl rija asaras.

Sudrabs nosēdās uz gultas un uzlika savu roku viņai uz matiem.

„Diezgan, Balva, neraudi! Zeltu nevar ar dubļiem padarīt nespodru. Es neraudu tapēc, ka zinu, ka tu esi šķīsta... Balva?“

Viņa pacēla izspurušo galvu un palūkojās tēvam acīs. „Ja,“ viņa dvesa.

„Bet viņš stāstīja par citu dzīvi,“ viņa teica tālak un ilgodamās lūkojās projam. „Katru dien par citu dzīvi un šodien atkal par citu dzīvi... Un viņš aizbrauca meklet to — citu dzīvi...“

„Lai, mums pietiks te...“ viņa balss skaneja sausi.

„Kur tad ir cita dzīve? Kur viņu var atrast?“

„Nava nekur, Balva. Cilveki nezina, ka viņi meklē. Labaka dzīve ir tikai aiz kapa. Mums vajaga būt tikai tīriem.“

„Bet viņš teica, ka mums vajagot būt stipriem kā milžiem...“

„Es nezinu, ko viņš teica... Es arī negribu saprast. Tikai tagad būs atkal miers...“

Viņa piegāja un asarās pavērās pa logu, — viss bija tukšs un salts, visur dvesa kā nāve. Un pirmo reiz viņa sāka saprast, kas ir dzīve. „Miera nebūs vairs,“ viņai nāca prātā... „Nebūs... nebūs...“

Un viņi abi kluseja un domāja tādas nenoteiktas, neizdomajamas domas — —

Bet pa balto lielceļu riteja rati un Vitauts skubināja vedeju. Viņu bija sagražusi nemierīga steiga. Viņam atkal gribejās mesties dzīvē kā vētras sakultā jūrā. Mūžīgais tukšums un gurdenums, viņa aizmirstība, viņa mīlestība grauza viņu kā dzelošas čūskas, un tas pats ilgu nezvērs plosīja krūtis. Tagad viņš zināja tikai vienu vārdu: Uz priekšu!

Ta nebija viņa līgava, kas tur palika raudadama klusajā sētā... tās nebija viņa asaras. Viņa līgava bija augsta kā debess, un viņas skupsti karsti kā uguns, un ar šiem skupstiem viņa lēja mūžīgu nemieru krūtīs. Un viņš tās mekleja, viņš nekad viņas nebija redzejis, bet kaut kas viņam čuksteja: viņa nāks, viņa nāks!...

Visa zeme rudeņa lietus, kā smagu asaru, piemirkusi duseja, un uz zemes duseja cilvēki, tikai šiem cilvēkiem nebija līgavas, viņu līgava bija nāves miegs visu mūžu.

* * *

„Man nevajaga neka vairs te, es iešu,“ teica Balva uz tēva, un viņa galva nodrebeja no šiem vārdiem.

„Ej,“ viņš izteica stingri un dobji, un aplusa.

Balva lūkojās grāmatā. Ta bija viena no viņa grāmatam, kas bija aizmirsusies aizbraucot. Viņa to lasīja vaj desmit reizes no vietas un zināja tikai vienu: ir jaiet, ir cita, labaka dzīve.

Viņa aizgāja. Viena, nesaprasta un lepna. Un vecais Sudrabs domāja un nevarēja izdomāt un saprast: kapēc viņa gāja?

Viņa mācīja skolā bērnus: viņa bija skolotāja.

Ziema pūta pār zemi savu dvašu. Vecais Sudrabs guleja slims viens pats un mira — viens ar neatminamo jautajumu krūtīs: kapēc aizgāja?

Balva atbrauca, uzmeta viņam uz zārka trīs sauļas zemes. Viņa bija auksta un vienaldzīga. Un tad viņa atkal aizbrauca.

„Briesmīga —“ čuksteja ļaudis. „Neizprotama...“

Bet viņa nezināja vairs atgriešanās. Tas pats ne-zvērs mocīja viņu un viņai gribejās arvien tālak un arvien augstāk. Vitauts... šī atmiņa viņai bija kā skaļš kļiedziens. Un šo kļiedzienu viņa nesa savās krūtīs kā radītajū nemieru: Cīņas, nemiera, labakas dzīves!

1903.

CILVEKS.

Kā tumša, salta ēna pārlaidās pār viņa dvēseli un atnesa smagas, smagas domas. Viņa seja vēl tvīka no līgsmām atmiņām, viņa ausīs dūca savadā, nenoteiktā harmonijā, pārdzīvoto dzīru jautrais trokšnis, un sirds vēl sila no visa, kas viņu bija apņēmis kā mīļš draugs. Bet tagad viņš jau sajuta, ka viņam tuvojās tas pats baigais jautājums, kas arvien grauzās pa viņa dvēseli...

Šim jautajumam nebija daļas gar to maigumu un smiekliem, kas skaneja kā pavasars un negribeja beigt skanēt.

Tik nesen vēl viņu glauda draugu rokas, ar viņu runāja maigā, saprotamā valodā, uz viņa dvēseles stīgam spēleja it kā kāda mākslinieka roka, kas tās vislabāk pazīst, un viņam bija tik jautri un labi, visa dzīve viņam likās kā smaršīgs zieds, un viņš to skūpstīja, reibdams no prieka un spēku pārpilnības, un sajuzdams visu sev tik tuvu, it kā vismaigākais sapnis būtu pārvērties par patiesību...

Ja, tie bija acumirkļi, no kuriem var noreibt kā no vīna. Un viņi tikko, nupat bija te, bet nupat arī pār viņiem pārlaidās, kā tumša, salta ēna, izmisums.

Tas bija pazīstamais izmisums, mūžīgs piederums pie viņa dzīves...

Viņš guleja savā vienkāršajā gultā neizgērbies, aizvērtām acīm. Ap viņu bija tumša telpa, pilna drūma klusuma un viņam likās, ka šis klusums nāktu arvien tuvāk un apskautos viņam un žņaugtu ar neredzamām rokām, arvien stiprāk un smagāk, tā ka viņam pat elpa aizrāvās, un viņš gribeja celties un bēgt kaut kur, bet locekļi nekustējās.

Ak, kaut tikai viens vienīgs no visa līgsmā pūļa to zinātu, kaut viņiem būtu jēgas par šo žņaudzošo varu!

Viņš pavēra acis. Pretim viņam rēgojās divi logi iz drūmas tumsas, bet caur viņiem tomēr bija redzama nakts, klusa, skūpstošā, vienaldzīga, un viņam gribējās būt tuvāk pie šīs nakts.

Piecēlies viņš sajuta stipru rožu smaržu: pussavītis zieds bija pie viņa svārkiem, un viņš atmīnējās, ka kāda meitene smiedamās viņam to piesprauda un ka viņi runāja par brīvu dzīvi un acis viņiem dzirkstījās, it kā kad viss jau būtu sasniegts. Kāda briesmīga iluzija un māpi!

Viņš noņēma ziedu, nometa uz grīdas un samina. Tie ir meli, viņš domāja, un visu to vajaga iznīcināt. Neka nevajaga vairāk, kā tikai spēku! . . .

Spēku!

Viņš lēni pārgāja pār istabu un uzmetās uz atvērta loga. Ārā bija vasaras nakts. Bet melnā, saltā ēnā duseja pār viņa dvēseli un nemiens grauza viņa krūtīs, tā ka viņam gribējās kliegt un trakot, lai tiktu no tā vaļā, kā no saltām dzelzs važām, kas arvien stiprak un stiprak ieslēdz viņa ķermeni un visu iekšieni.

Viņš lūkojās uz retajām zvaigznēm un uz peleko tumsu, it kā gribēdams redzēt cauri un pārlicināties, vaj tur nava kaut ka noteikta.

Un tad viņam uzmācās viens jautājums: kas būs tālāk? Viņš atkal bija nometis savu dzīvi kā netīru lupatu, un atkal vajadzēja iesākt no gala. Viņš tagad nolūkojās šaubās uz visu nākošo un ar saltu neuzticību. Vaj var kaut ko atrast, kas būtu cilvēka spēku cienīgs? Var gan, bet vaj var līdz tam kļūt? Vaj atkal ikdienības valgi nepīšies ap viņa kājam un viņam nevajadzēs pakrist un ar riebumu nolūkoties uz netīro apkārtni un uz sevi? Un atkal pacelties kā negaisam un atkal pagurt . . .

No tās reizes, kad viņš sāka pazīt dzīvi, viņš trīs reizes bija uzņēmis ceļu, neskatīdamies ne uz vienu — jaunu, brīvu ceļu — un trīs reizes viņam vajadzēja apstāties un lūkoties uz citu pusi, kur horiconts plašaks un saule siltaka.

Tādos šaubu brīžos, kā plēsīgs, melns vanags, ārprāts žņaudza viņa dvēseli. Un kaut gan viņa bija spēku bezdibens, šiem spēkiem nedeva izejas.

Viņi brieda un auga dvēselē, bet viņi bija kā kapā un no spēka aprobežojuma viņa dvēsele raudāja . . .

Klusums, kas pārpildīja visu pasaules telpu un runāja visiem saprotamā valodā, pieglaudās arī Andreja dvēselei. Un viņš, nemiera mocītais, padevās viņa varai. Viss duseja, visa pasaule bija kā līķis. Cilveki, izdzēruši prieka kausu un noguruši no sājās baudas, arī duseja, un Andrejam likās, ka viņa ģenijs runātu ar viņu.

„Tu tikai dzīvo; dzīvo, kā tev gribas, un netieci saistīties . . . Ej, ņemi šo plašumu un daiļumu, viss pieder tev, un nevienam nava tiesības tev kaut ko liegt. Paceli galvu augstāk par zvaigzņiem un lūko dziļāk par bezdibieniem . . . Ir spēks stiprāks par tevi, bet tu smeļies par viņu — tu esi pasaules valdnieks. Un kad tevi beidzot saplēsīs asinskārigais vanags, tu būsi miris kā karalis, tu būsi dzīvojis kā cilvēks un nevis kā noteikumos iespostīts bezapziņas radijums. Tu dzīvo! Tu mosties! Tu eji kaujā! Kaujā pret cilvēku sakropļošanu! . . .“

Kā maiga smarža kusa un plūda ap viņu nakts gaisis, un viņš sāka dzīvot retos acumirkļus, kad cilvēks smel baudu iz savas dvēseles dziļumiem un kad viņam ir mīļas sāpes, izmisums un mokas. Pa pilsētu dimdeja troksnis, ieskanejās svilpieni un vēl kaut kas parasts . . . Tur apakšā bija tā dzīve, no kurās jau vairāk reižu viņš gribēja izrauties, bet kurā no jauna viņu vilka savā miglā, tā ka viņš pat elpot nevarēja. Bet tagad viņam šī dzīve izlikās

maziņa un nevajadzīga; viņš jutās ārpus tās un nedomāja par to, kad atkal pie viņas vajadzēs atgriezties. Pa logu līda nakts krēsla un savads maigums, un Andrejs sajuta, ka viņa spēki aug un skumjas aizmiegs un zūd kā ļauns sapnis.

Tā viņš bija dzīvojis un tā viņš dzīvos vēl kā līdz šim: dzīve ir jaatjauno. Kad viņš astoņpadsmit gadus vecs stājās dzīvē, par viņu rūpejās vecaki ļaudis, un lai viņš klusi un mierīgi varetu pāriet pār pasauli, līdzīgi citiem, kas kā ēnas pazūd aiz kapu vārtiem, viņu ielika par ierēdņi, un viņš dzīvoja . . . Kad četrus gadus pēc tam viņš vareja satvert to, ko cilvēki sauc par laimi, viņš, kā pamodies ērglis, aizlaidās no šās dzīves: tur izejas nebija, tur vajadzēja sapūt. Viņš mekleja jaunu ceļu, bet jaunais ceļš arī viņu noveda purvā, kur mita tik daudz laimīgu cilvēku. Bet kā viņam riebās šī laime! Un atkal viņš gāja citur un atkal bija tas pats . . . Un tagad viņš stāvēja atkal un ilgojās pēc patiesas, skanošas dzīves, kā ubags pēc mirdzošām svētku drēbēm. Un daudzi tāpat domāja kā viņš, bet tie māceja piemēroties; tapēc jau viņš arī ienīda cilvēkus: tie prata piemēroties. Līdz pat šai dienai viņš bija par līdzstrādnieku pie labakas avizes . . . Veselu pusgadu. Bet kad viņš gribēja rakstīt to, kas bija cilvēciņi, kas bija labs un skaidrs, redaktors viņam iebilda:

„Jūs, Berga kungs, varetu sastādīt savus rakstus drusku mērenāki, citādi mums daudz būs jācieš. Mēs negribam sabiedrībai rakstīt morali . . .“

„Mēs gribam piemēroties visiem meliņiem un liekulībai,“ viņš beidza.

„Jūs esat negudrs“ — bija atbilde.

Un dažas dienas pēc tam viņš aizgāja, tapēc ka negribēja izlietot savas spējas un pārliecību pēc cita gribas . . . Kādu slavenu dzīvi viņš vareja vest starp visiem šiem ļaudīm, ja tikai viņš būtu piemērojis,

ja būtu cienījis un slavejis viņus un viņu dubļu dzīvi. Ari redaktors ne labprāt šķīrās no viņa; viņš tam pielika algu un aizrādīja uz viņa stāvokli un uz savu stāvokli. Bet viņš aizgāja, kā jau arvien bija darijis. Tagad, kur dzīve viņam bija pašā straujumā, viņš redzeja, ka šī dzīve ir kā plašs, nepārredzams dīķis, pilns gļotu un melna, netīra ūdens, un apņem viņu un visus cilvēkus, un krasta nava nekur; viņi visi te dzīvo, kust un ņudz, kā gliemeži, un pāri par viņiem aiziet dienas, kā peleki mākoņi, un mūžu tas tā . . . Un ir starp viņiem arī tādi, kuri grib tikt ārā no ša dīķa, bet tos sauc par ārprātīgiem, un viņi drīz beidzas, izņemot pašus stiprakos...

Dzīvo tie, kas prot piemēroties . . . Tā arī viņam: vajadzēja tik iet atpakaļ un teikt: es padodos — un būtu atkal darbs un slava un bezrūpju dzīve. Un tā bija arī dažus gadus atpakaļ; vajadzēja iet pie priekšnieka, kad tas viņu atlaida no vietas, un teikt: es piekrītu — un viņš vēl šodien būtu tur.

Bet lai gan pār viņu tādas domas laidās, kā melns plēsīgs vanags, viņam tomēr bija tik labi, kaut arī skumji. Vēl jau bija cilvēki, kas viņu saprata, un ja arī ne, tad viņš vēl paliktu pats sevī tāds, kā tagad, kad viņš viens lūkojās pa logu vasaras naktī un jūta dzīvi tādu plašu, spēka pilnu un nemierīgu kā jūru. Vajaga tik būt stipram . . . Un spēka viņam vēl bija daudz . . .

Viņš lūkojās naktī un piespiedās nedomat neka. Lai gan vēsums un klusums bija visapkārt, galvā viņam tvika un karsa, it kā gruzdoša ogle tur būtu iemetusies. Spēka viņam bija daudz, bet viņam tomēr likās, ka kāds neizmērojams plašums, kā kaps, nupat viņu apsegs, un pazudīs visa viņa lielā, plašā dzīve un nodomi.

Tikai vēlu naktī nogurums viņu pārņēma un viņš iemīga.

Pacēlies viņš redzeja, ka istaba pilna baltas saules

gaismas un dārzs pret logu, apžilbinoši zaļš, izdvesa spirtumu un dzīvību. Pamodusies pilsēta dimdeja un trokšņoja kā uzvilkta mašina; visur verda dzīve un spēks.

Andrejs nesajuta neka vairs no ta, kas viņu vakar mocija. Ari viņam viss izlikās tik gaišs un priecīgs un līgsmis! Sirds viņam puksteja it kā liela prieka pārsteigta. Kas visi tie gadījumi, tie cilvēki, ar kuriem viņš bija saticies? — mūžam tādu būs pa pilnam pasaulē, bet viņam gribejās dzīvot, ja, dzīvot. Un kad viņš nomazgājās un apģērbās un pabroka-stoja — viņš vēl dzīvoja diezgan ērti, viņa līdzšinejā nodarbošanās viņam to atļāva — tad viņā pamodās tāda liela dedzīga griba kaut ko darīt — kaut ko nemākslotu un patiesu. Tūkstošiem planu vijās pa viņa smadzenem, un viss bija labi . . .

Aiz durvim bija dzirdami gaiši smieklī, kas līdzīgi saules stariem ielauzās viņa istabā, un tūlit pēc tam parādījās jauna, jautra meitene, daļi gērbusies, un aiz viņas divi, trīs vīrieši.

Sasveicinašanās, prieks un smieklī . . .

„Un ari jūs pacēlaties, — ja, bez jums pasaule būtu tukšāka,“ teica meitene, un viņas priecīgais skats liecināja, ka ta neliekuļo.

„Lida, mums visiem vietas un darba daudz pasaulē un mēs strādāsim,“ viņš līgsmi atteica.

Un tad viņi trokšņodami un smiedamies iesāka sarunu, kurā nava neka noteikta, bet kurā tik daudz spēka un jaunības svaiguma . . .

Viņi visi cienīja Bergu kā cilvēku, kam daudz iekšējīga lepnuma un daļuma.

„Es jums te atnesu puķes . . . tādi sarkani ziedi“, teica Lida. „Jūs daudz tādu pelnījuši: cik labi sastādīts jūsu raksts „Tautā!“ Dabuja viņi, šie liekuli, savu daļu . . . Es jums pateicos“.

Viņš paņēma ziedus un domāja. Ja visa pasaule

pastāvetu tikai no tādiem cilvēkiem kā šī Lida un viņas draugi...

„Ja, bet vaj zini ko, Lida? Es atstājos no „Tautas“, mani, redz, aprobežoja — man vajadzeja... nu, tu jau vari iedomaties.“

„Ko?...“ visi gandrīz reizā ierunājās. Viņi patiesi bija pārsteigti. Andrejs ne bez jautribas nolūkojās viņu sejās. Un tad viņš jautri, sirsniģi iesmējās.

„It kā kad es būtu nomiris?“ viņš jokoja.

„Es to negaidīju no tevis... Par daudz lieliski!“ pārmeta skolotājs Priede. „Bet kā tad tu tagad?...“

„Kā tad tu domā dzīvot, tev vieta ir?“ pasteidzās jautat kantorists Niedra.

Un viņa, Lida, kuņai visvairak bija dzīvības un bezrūpības, stāveja domīga un žēli nolūkojās uz viņu.

„Tā tad tas nebija labi?“ viņš jautāja tālak.

„Es domāju, zinams, ta ir pārsteigšanās, bet es nedomāju, ka tev nebija tiesība to darīt“, Priede paskaidroja.

„Bet vaj tad nemaz nevarēji citādi?“ Niedra pētīja viņu ar savu rūpīga cilvēka skatu.

Andrejs palika nopietns. Kaut kas, kā dzirksts, iededzās viņā... Zem nopietnības bija viegls smaids.

„Mēs vēl esam viens otram drusku sveši“, viņš teica. „Vaj es nevarēju citādi? Es redzu, ka pie kāda uzņēmuma tiek pievilkti tūkstošiem cilvēku un es saprotu, ka labums no visa ta ir tikai vienam, kamēr citiem par daļu ir tikai lāsti, nopūtas un atliekas, un es gribu par to kliegt visiem, bet man saka: ņem un raksti, ka tautas vairumam te gaidams patiess labums. Un man vajadzeja to darīt? Un pēc tam mēs visi būtu mierīgi sprieduši par ideāliem, mēs? Ne, kungi, šo komediju es atļauju citiem. Bet tagad es nenosarkstu — vienalga, vaj es jums patīku vaj ne.“

Vieglā uzbudinajumā viņš staigāja pa istabu un oda sarkanās puķes... Uz brīdi bija klusums, kā kad tumša ēna būtu pārlaidusies pār saules apspīdeto pļavu...

...„Ne — es nedomāju tā,“ Niedra teica, „pavisam ne tā, un tu dariji labi, labi zinams...“

„Dzīve ir reiz tāda, Andrej, un arī es domāju, ka neder par to domāt. Zinams, briesmīgi daudz mums vajaga upuret, ja mēs gribam dzīvot īsto dzīvi. Bet caur to mēs neka neizdarisim, mēs tikai ielauzsim galvas kausus, triekdami pret sienu. Es domāju, ja no mums prasa kaut ko, mēs varam pat melot, lai caur to iekārotu sev vienu soli vairāk... Es nerunāju par tavu gadījumu — ja, tev bija labāk tā...“

„Es negribu vēl būt glēvs“, Andrejam izplūda asi, stingri vārdi.

Lida lūkojās uz viņu un smaidīja. Andrejs piegāja pie viņas.

„Ko tu domā, Lida?“ Viņa saņēma tam abas rokas un teica:

„Ir labi, ka tu negribi būt glēvs, Andrej, bet stiprie visi aiziet postā... Es domāju, ka tomēr ir labāk aiziet postā, bet būt stipram...“

„Un tu varetu to izdarīt, Lida?“

Viņa apjuka un domāja. Andrejs staigāja pa istabu, neviens nerunāja. Vējš kustināja baltos logu aizkarus, un no āra ieplūda cilveku balsis un ielas troksnis.

Niedra pacēlās.

„Ko niekus, kas darīts — padarīts... Bet tu tad meklēsi vietas?“

„Vajadzēs kā nebūt dzīvot; zinams, par dzīvību jāgādā,“ Andrejs sausi atteica, nepaskatīdamies uz viņu.

„Varbūt es kaut ko varešu darīt priekš tevis... Bet tagad man jasteidzas... Es tikai garamejot pie-

nācu apjautaties, kā tev iet pēc vakardienas. Tie tik bija svētki ...“

„Es ari ...“ Priede piecēlās. „Bet vakarā satiksi-mies pie Lidas. Tu zini, šoreiz mums Hauptmanis jalasa.“ Viņi atvadījās un izgāja.

Bet Andrejam atkal nemierīga doma sāka grauzties pa galvu un kaut kas smags, visu apņemdams, piepildīja visu telpu.

Tad viņš ieraudzīja Lidu vienu stāvam pie loga. Viņa domīgi lūkojās ārā. Viņš piegāja tai klāt.

„Tu redzi, Lida, kāds es esmu, nu tu ari zini. Bet citads es nevaru būt.“

Viņa pacēla savas līgsmās acis un smaidīja.

„Man tā patīk, Andrej, man taisni tā patīk,“ viņa teica un spieda viņam abas rokas. „Mēs tak esam jauni, brīvi cilvēki un mums nekur nevajaga apstāties — mums pieder nākotne.“

Viņa nemeloja un neliekuļoja.

Viņa bija bagata tēva meita; viņas tēvam piederēja fabrika un vesela rinda māju, bet viņa kā par brīnumiem bija iekļuvusi viņu vidū, kuņiem nebija diezgan ar dzīves parasto gaitu un viņas baudījumiem, bet kuņi mekleja jaunus ceļus.

Un viņa, vēl nesamaitata, tīra un šķīsta, juta viņiem līdzī un salka skaidras, patiesas dzīves. Viņa nepazīna aizsprieduma, nāca gandrīz katru dienu uz Berga dzīvokli, lai gan viņš bija tikai rakstnieks, pret kuņi sabiedrība nejuta nekādu simpatiju. Viņa mīleja taisnību ...

Viņš sajuta it kā maigumu un spēku viņas vārdos un palika jautraks. Ilgi vēl viņi runāja par savām domām un par meliem sabiedrībā, un tad viņa griebeja iet, bet viņš gāja to pavadīt. Un kad viņi gāja pa ēnaino aleju, kur apkārt viņiem rībeja ielu troksnis un caur kokiem plūda ziedu smarša un vasaras saules tvans — viņiem izlikās dzīve tik liela un gaiša un mīļa, ka katrs acumirklis satvēra sevī ne-

pārdzīvojamu mūžību un prieku . . . Jaunības spēks mekleja darbu un domas zīmeja priekšā veidolus, cēlus kā dievus, un darbus, kurus gadusimteniem nava spējas veikt. Andrejs pārnāca mājās ligsms un laimīgs.

Dažas dienas viņš rakstīja par sabiedriskiem jautajumiem, strauji un aizraudamies, kā jau tas pie viņa parasts. Bet viņa raksti netika nekur izlietoti: viņos tika prasīts neiespējamais un par daudz neparastais.

Tad viņš sāka nomanīt, ka viņu nomāks un pārspēs atkal ikdienība, kā jau vairakas reizes, kad viņš bija tamlīdzīgos apstākļos. Vajadzēs iet un lūgties un teikt: esmu vainīgs un dzīvot man gribas.

Pagāja kādas nedēļas. Andrejs pārkravajās uz citu dzīvokli; viņa līdzekļi gāja uz beigam. Tagad viņam bija maza istabiņa ceturtnā stāvā, kaila, ar vienu logu, kas lūkojās uz tumšu, netīru sētu. Un arī dienas nāca arvien gurdenakas un tukšakas. Viņa draugi nenāca vairs tik bieži pie viņa; pat Līda, kuŗa viņam arvien nesa rozes, bija tikai dažas reizas. Un viņš it labi to saprata: tagad viņš bija aizmirsts, vientulis cilvēks, kuŗam priekšā nebija neka.

Lielako daļu laika viņš pavadīja, sēdēdams pie loga un lūkodamies ārā. Pagalmā bija redzama izkārtā veša un stūrī mēslu kaste. Reti kad tur iegāja kāds noplīsis cilvēks, izmekleja visus kaktus, parūšināja ar spieķi un paņēma kādu lupatu vaj kaula gabalu un aizgāja. Un ilgi vēl pēc tam, kad tas aizgāja, Andrejs domāja par to, un atminejās tā tēlu, — tad viņam gribejās izzinat visu, visu par tādu cilvēku, kapēc tas iet pa sētsvidu un lasa vecus krāmus un kapēc viņš tāds bailīgs un savads?

Un cilvēku liktenis viņam stāveja kā mūžīgs jautājums priekšā. Lūk, nesen un vēl tagad viņš sajuta tik daudz laimes dzīvot un tik ļoti mīleja gaismu un

plašumu. Bet kad viņš tagad, kā iesprostīts cietumnieks, kā nevienam nevajadzīgs, sēdēja te, tad viņam likās, ka starp laimīgo dzīvi un cilvēku dzīvi ir nepārkāpjams bezdibenis. Augšā ir saule un zilais gaiss, tur staigā vētras un pārskrien milzu spārnēm visu pasauli, tur ir ziedi un smarša, un nolūkojoties dabas krāšņumā, dvēselē viņam auga vareni spēki un modās karstas ilgas pēc tādās plašas un skaistas dzīves, kādas neviens vēl nava izjutis. Bet kad te viņš nolūkojās uz melnām māju masam, uz ķieģeļu sienam un uz savu šauru istabiņu, viņam likās, ka visas šīs ēkas un visi akmeņi ir pilni skumju un nāves un žņaudz visu kā ar neredzamām važām. Kaut kas salts, netīrs un šausmīgs bija visos šinīs mūros, visos cilvēkos, visā atmosferā...

Un tad viņš pārdzīvoja atkal savas ārprāta domas un bija viens...

Daudzreiz viņš nogāja uz kādu brīvu vietu un gribeja strādat, bet viņam nekad neizdevās. Tie desmit vai divdesmit cilvēki, kas līdz ar viņu gaidīja uz brīvo vietu, bija tik nomākti un padevīgi un bez apziņas, ka viņš nevarēja viņos noskatīties. Kapēc tad cilvēkam vajadzēja palikt par rāpuli, kad viņš gribeja strādat? Kādā vietā Andrejs nogāja pieņemt kantorista darbus. Viņš apsveicinājās un prasīja pēc darba deveja.

„Ko jūs vēlaties?“ viņam uzkliedza kāds resns vecis noskūtu ģīmi.

„Vēlos vietu; te bija izsludināts... Gribu strādat,“ viņš atbildeja.

Veikalnieks sirsnīgi iesmējās. „Es domāju, par to man jāzina. Ejat uzgaidamā istabā un gaidiet savu rindu ja vēlaties par vietu runāt.“ Un kad viņš apgriezās un izgāja otrā telpā, kur stāveja vesels bars lūdzeju, tie aplūkoja viņu kā nepilnīgu un viņš redzēja, ka tie priecājās par to, ka tas izkritis cauri.

Viņš skatījās, kā tie gāja pie veikalnieka, locījās,

glaimoja un meloja, un tad viņš arī atzina, ka viņš te ir lieks...

Bet dienas gāja savu gaitu, un tad Andrejam vairs nebija priekš rītdienas naudas uzturam. Viņš gāja uz kuģu piestātņi, viņam tagad bija vienalga, ko strādāt — viņš strādāja, lai varetu dzīvot.

Pūlis ļaužu te mijās un griezās un mekleja darba, bet darba nebija. Kādā tvaikonī lādeja auzas. Andrejs nostājās un lūkojās strādniekos.

„Ko tad tu te grozies?“ uzraugs viņam uzblāva. Viņš gribēja iet prom.

„Darba strādāt nevari — priekš darba tu nederi — ē! tādu kundziņu tagad daudz,“ zobojās uzraugs, nolūkodamies Andreja slaikajā stāvā un bālā sejā.

„Strādāt es māku... Daudz ir strādnieku, bet darba nava,“ viņš teica un pagriezās iet.

„Ē, pag, ko tu teici?“ smējās atkal uzraugs. „Nu, labi, redzesim, ko tu proti. Ņem maisu pār pleciem un uz kuģa augšā — 80 kapeikas par dienu!“

Visi skatījās uz Andreju ar apsmieklu, bet viņš ķērās pie darba un strādāja.

Pēc dažām stundām rokas viņam palika slābas un galva sāka reibt... Un beidzot viņš nosēdās uz plankas gabala kā salauzts... Bet par viņu smējās citi strādnieki, kuģa ļaudis un puikas... Viņš piecēlās un streipulodams aizgāja kaut kur pie malas. Un tad kas smags, melns uzgūlās viņam un spieda kā plaša, nepārredzama nakts. Viņam gribējās raudāt par visu dzīvi un par visu pasauli — bet ne, tā vareja darīt vājie... Vajaga būt stipram, vajaga panest visu — smieties vajaga par visu, un lai arī būtu jaaiziet postā! Stipru cilvēku ir maz un viņš gribēja būt viens no tiem.

Viņš piecēlās un gāja mājās. Un diezin kapēc viņam uznāca tāda jautriba un bezbēdība, it kā kad viņš būtu laimīgākais cilvēks pasaulē. Viņš atmine-

jās, ka mājās viņam nava maizes, un devās pie sava drauga, jauna rakstnieka Baumaņa.

„Redzi, brālīt, man nava ko ēst“, viņš jokoja, „aizdodi man piecus rubļus.“

Baumanis apsveica viņu diezgan sirsnīgi un ilgi nolūkojās viņa no bada drusku iekritušos vaigos.

„Nu, stāsti, stāsti“, viņš uzmācās, „kā tu tagad dzīvo? Tad tu tiešam ta nieka dēļ esi tādos apstākļos. Un es domāju, ka tu sen jau būsi palicis prātīgs“.

„Es negribu tagad filozofēt“, Bergs teica ar aiztūretu īgnumu. „Es nācu no tevis naudas palūgt; ja nevari dot, pasaki tūlīt... Bet par to citureiz.“

„Nu neuzbudinies... Kā tad, ar lielako prieku.“ Un Baumanis piegāja pie galda, kas viss bija piekrāmits ar grāmatām un tēliem un citiem „smalkas gaumes“ piederumiem, un pameklejis atvilktnē, izņēma naudas gabalu.

„Labi,“ Bergs atteica. „Sveiks!“ Un viņš izgāja. Viņam pamodās dusmas dvēselē un viņam grībejās iet atpakaļ un izlamat Baumani, nosaukt to ar visnecilvecīgakiem vārdiem. Ja... tādi viņi bija šie draugi, pat priekš viņiem bija neprātīgs ikkatris, kas iedrošinājās domāt un darīt citādi, nekā visa lielā sabiedrība. Un kad viņš vakarā nolikās savā vienkāršajā gultā un viņu apņēma tumsa, tad atkal pār viņu nāca tādas sāpes un nemiers, ka viņa galva kaisa kā ugunī. Viņš gāja, atvēra logu un lūkojās ārā — bet arī ārā bija tumšs un vēss — tuvojās jau rudens, un no pilsētas un retajām ugunīm cēlās uz augšu kaut kas spokam līdzīgs. Viņš nolikās atkal gultā un aizvēra acis — elpa viņam sāka zust: viņam likās, ka viņš viens vienīgs dzīvo visā pasaulē un apkārt viņam ir liela, plaša kapsēta un tumsa. Viņam grībejās kliegt, un tomēr bija bailes: viņš būtu izbījies pats no savas balss... Un kapēc tad viņš bija tik tālu aizgājis no visas dzīves?...

Kapēc? Kapēc? Tūkstošas reizes viņam atkārtojās tas pats jautājums . . .

Kur draugi, kur Lida, kur meiteņu smiekli, kur rozes un kur apreibinošais prieks? Viss bija tālu, tālu — tapēc, ka viņš bija stiprs — par daudz stiprs, tapēc, ka viņš gāja pret ledus kalnu, un tālu apakšā bija zeme.

Vajaga būt stipram, stipram . . . viņš domāja, kad tumsa un vientulība viņu smaceja un kad viņam nebija tuvumā neviena . . .

Un viņš dzīvoja viens. Pagāja vairak kā mēnesis, un viņš sadabuja vietu fabrikā pie drāšu taisīšanas. Uz brīdi viņš bija apmierinats, viņš pat lepojās ar to, ka var sev nopelnīt uzturu ar saviem miesas spēkiem. Un tad viņš sāka pazīt tos cilvēkus, kas bija viņa biedri. Viņš sen bija kaut ko dzirdejis par viņu dzīvi un tagad to redzeja.

Kad no rīta noskaneja gari stieptais fabrikas svilpiens, tad kā pamodušās ēnas salasījās visi šie tēli lielajā darbnīcā — nesteigdamies, klusi un pa lielakai daļai drūmi. Un cauru dienu, kad mašīnas šņāca un āmuri klaudzeja, viņi kustejās kā ēnas, apklāti kvēpiem un putekliem, un vakarā aizgāja mājās.

Andrejam likās, ka tie ir kādi gari, kas padara visu pēc priekšraksta un neprasa neka. Ārā tur dzīve šķieda savus priekus, tur baudīja un dzīvoja un smējās, tur bija gaisma, bet te bija darbs un puskrēsla; tikai sarkanie dzelzs stieņi locījās kā milzu čūskas, un nevareja pat domāt par kaut ko citu.

Viņš pats drīz atzina, kapēc viņi tādi. Viņš pārņāca vakarā mājās un kā salauzts nolikās uz gultas. Domas iesāka savu gaitu, bet nogurums pārtrauca visu, un kad rītā bija jāceļas, tad tas nebija vairs bijis atspirdzinošs miegs, bet bezapziņas stāvoklis, kas vēl vairak veicināja nogurumu.

Kad Bergs saņēma savu pirmo algu, viņš ar

savadu lepnumu soļoja mājup un domāja par nākotni. Viņš bija ar sevi tik apmierinats, kā vēl nekad. Viņam gribejās stāstīt visiem kaut ko līgsmu un priecīgu.

Tad viņš atminejās Lidu un bijušos draugus... Un nejauši viņam cēlās ilgošanās pabūt ar viņiem kopā — viņš tik sen nebija nevienam štāstījis savas domas, un daudz, daudz viņu bija sakrāties dvēselē.

Viņš domāja un smaidīja. Kā būtu, kad viņš tagad taisni noietu pie Lidas, tā drusku, uz brītiņu? Ģīmi viņš bija nomazgājis, tikai drēbes bija vecas. Bet ko tad par to...

Un viņš pagriezās pa reiz tik pazīstamo ielu. Bez kādas jautāšanas viņš piezvanija taisni pie viņas durvim. Iekšā viņš dzirdēja skaļu sarunu un smieklus. Viņa pati atvēra.

„Labvakar, Lida!“ viņš skaņi un maigi sveicināja. Bet viņa atkāpās pāris soļus atpakaļ un laiciņu lūkojās viņa sejā un stipri nosarka.

„Ak, jūs, Berga kungs... nepazīnu...“

„Ja, daži mēneši pagājuši; bet es tak neesmu pārmainījies, nemaz ne. Ko?“

Viņa lūkojās uz viņa apgērību.

„Tikai no ārienes, Lida, tikai,“ viņš smējās. „Un es atnācu parunaties...“

Istabā palika kluss. Andrejs redzeja tālak istabā Baumani, Priedi, Niedru un vēl kādu sievieti, bet tie lūkojās uz viņu kā uz brīnumu.

„Nu, nākat,“ viņa kā apjukusi aicināja Andreju. Viņš iegāja un apsveicinājās un atlaidās uz zofaja.

„Nu, redziet, ari es reiz te,“ viņš iesāka jautrā balsī. „Nepadevos... Un ko jūs? Ari tapat... Ja, dzīve ir interesanta...“

„Ja, nu stasti, kā tad tev tagad veicas; tu jau izskaties pavisam nodzīvojis,“ Priede līdzcietīgi apjautājās.

Andrejs palūkojās uz viņu un tikko manami pasmaidīja.

„Ne, brālīt, pavisam otrādi. Es esmu audzis pa šo laiku. Tagad es esmu stipraks, nekā toreiz, kad strādāju pie „Tautas“ . . . Es esmu pacēlies.“

„Ja, es dzirdeju, ka tu tagad strādādot fabrikā,“ Priede pielika. „Nu, varbūt, ko tad es tur zinu.“

Andrejs gribēja atbildēt, bet apdomājās.

„Jums tak bija jauka saruna, es dzirdeju . . . Ari man tiktos atkal reiz kaut ko dzirdēt. Tur ārā visi kā pamiruši,“ viņš teica un uzlūkoja vienu, otru, bet viņi cietā klusu.

Lida, šī labā, jautrā Lida, kas vēl nesen viņam stāstīja par stipriem un vājiem cilvēkiem, tagad sajukusi lūkojās uz grīdu, it kā tur ko mekletu. Baumanis piegāja pie loga un lūkojās ārā naktī.

„Tagad man pa vakariem atkal būs laika, un man briesmīgi apnicis vienam domāt — tapēc es i atnācu, Lida . . . Raibi dzīvoju visu laiku, un tomēr dzīvoju . . . Tu man reiz teici, ka visi stiprakie cilvēki aiziet bojā un es gribēju redzēt, cik es esmu stiprs. Ja, tu tak zini, kur es tagad dzīvoju?“

Viņš pateica adresi.

„Paldies,“ viņa teica klusi. „Es aiziešu.“ Tad viņa griezās pie draudzenes.

„Anniņ, lūdzu uz vārdiņu . . .“ Un viņas abas izgāja zālē . . . Andrejs, kā apkaunējies, lūkojās uz zemi. Viņam pamodās kāda doma galvā, tāda maza, šaubīga, bet viņa auga milzīgā ātrumā un ieņēma tagad viņu visu . . .

Ja, tā bija . . . Viņš vairs nebija viņiem līdzīgs, to izrādīja viņi visi un to sajuta viņš pats, bet viņš to sajuta stiprak . . .

Baumanis piegāja un nosēdās viņam blakus. „Tad tu domā, ka tā būs labāk?“ viņš runāja, aplikdams viņam roku ap pleciem. „Es nezinu; bet dzīve aiziet ātri, es domāju, tev . . . tev vajadzēja nopietnak pa-

domat par nākotni, Andrej, — bez vietas tak nevar dzīvot . . .“

„Ja, es ari tev gribeju teikt“, Priede pavirzījās tuvāk . . . „Tev savadas domas. Nu saki, vaj tad tev labak tur dubļus brist? Kas ta par dzīvi? . . .“

Andrejs palūkojās uz viņiem un jautri, skanīgi iesmējās. Tad viņš iesmējās vēl reiz un ātri piecēlās un sāka staigāt pa istabu.

Baumanis nepatikami pārsteigts slaucija brilles un kluseja.

„Tu pēdejā laikā esi pavisam lielisks“, Priede aizkarts piebilda . . . „Par visu zini smieties“.

„Ne, mīļais, es nesmejos par jūsu padomiem, nebūt ne. Es tikai gribeju tev teikt, ka es tā dzīvoju pēc savas gribas un es dzīvošu varbūt vēl sliktāk... Katris mēs esam par sevi atbildīgi un brīvi. Un tu ari cieni brīvību“.

Viņa brūnās acis tumši iededzās un lūpas savilkās spītīgā smaidā. Un viņš lūkojās uz viņiem lepmi, kā akmeņa tēls, un gaidīja atbildes . . . Līdz ar to skumjas iemetās viņa sejā.

Iz otras istabas piesteidzās Lida. Viņa paņēma Andreju pie rokas un teica: „Mēs labak parunasim par kaut ko citu. Mēs tikko runājam par Ibsena „Tautas ienaidnieku“. Jūs tak redzejāt izrādi divas nedēļas atpakaļ?“

„Ne, neesmu sen bijis teatrī“, viņš drūmi atteica.

„Skaists gabals“, viņa ar piespiestu apzinību teica.

„Es viņus nicinu . . .“

„Ko?“ viņa jautāja aši, „Stokmani?“

„Es nicinu mūsu sabiedrību . . . Es nicinu viņu tapēc, ka viņa liek uzvest šo lugu.“

„Savadi . . .“ „Ta tik vēl vajadzeja . . .“ viņi viens par otru ierunājās un kā nesaprazdami uzlūkoja Bergu.

„Mūsu sabiedrība ienīst tādus tipus. Ikkatris niecīgākais tura par savu pienākumu viņus iznīcināt,

viņiem likt robežas, bet lai varetu apsegt tukšumu savās dvēselēs, viņi iet uz teatri, sajūsminājas un sauc bravo tam tēlam, kuŗam dienā spļāva virsū... Ta ir sabiedriba, kas ar šo idealo darbu mazgā savus netīrumus! Es nicinu tādu sabiedribu...“

„Bet caur ko tad sabiedribu var tuvinat taisnības idealam?“ Niedra uzbudinājās.

„Ne caur vārdiem“, Andrejs atteica, palūkodamies caur pieri uz viņu. „Ja, taisnība jau valda sen pār pasauli, bet viņa dzīvo frazās, viņa lido gaisā un ilgi vēl viņa dzīvos vārdos... Nava tak aizliegts izrunat vārdus: taisnība, tikumība, bet kad palūkojies, ko apzīmē šie vārdi — tad redzi: nava priekšmeta... tikai vārdi, vārdi...“

Visi apklusā... Lampas gaiši dega un viņu spožums bija tāds kails, ass. Andrejs pārlaida acis pār grezni iekārtoto istabu un domāja: cik labi ir runat, cik labi, ja nevajaga pierādījumu.

Un tad viņa neviens vairs negribeja ievērot. Viņi sāka sarunāties savā starpā, bet viņam gribejās būt atkal vienam. Viņš gribeja jau iet, kad istabas meita paziņoja, ka galds klāts.

„Lūdzu, kungi!“ Lida aicinaja.

„Lūdzu“, viņa teica klusak Andrejam.

Viņa padomāja brītiņu un iegāja līdz ar citiem ēdamā istabā.

„Visupirms vīnu, kungi; kas vēlas vīnu?... Ielejiet, Baumaņa kungs“, viņa pati lūkojās tā savadi uz Andreju. Un viņš juta, ka ir par cēloni visai neomulibai. Asinis viņam saskrēja galvā. Viņš paņēma glāzi un pacēlās.

„Mēs bijām kādureiz... tuvi... tuvi cilvēki“, viņš iesāka uzbudinādamies. „Mēs visi mīlejām... ja, jūs zināt, ko mēs mīlejām, — taisnību... Bet šodien es atzinu, ka mēs esam bijuši sveši, es jums un jūs man...“

„Diezgan, Andrej! ... Nu kapēc tad uzbudināties, mēs arvien vēl tie paši“, Priede viņu pārtrauca.

„Ne, mēs esam sveši. Es neesmu tas, ka jūs meklejāt, un jūs neesat tie, ko es gribeju atrast. Es redzu, ka jūs baidāties no maniem darba svārkjiem; bet tas nekas vēl, es redzu ... es redzu tukšumu.

Tur, kur es domāju draugus, tur ir tikai ēnas ... Es gribeju būt stiprs, un jūs mani nicinājāt, un tapēc es negribu vairs jūs traucēt. Es te esmu lieks ... Un tapēc es negribu ar jums glāzes saskandināt ... Es eju, un es atnākšu tikai tad, kad no manis būs atlikušas frazas ... un saldi vārdi ... Bet šo malku es uzdzeru visiem stipriem cilvēkiem, tiem, kuri tik drīz aiziet bojā ... Jums es esmu svešs“.

Viņš izdzēra vīnu vienā vilcienā un pacēlās no galda. Pēc vienas minutes viņš bija jau uz ielas un viņu apņēma rudeņa nakts, bet viņam bija tik labi, labi ... labak, nekā tur greznajā zalē, kur mirdzeja dārgie lukturi un sprieda par visu, kas labs un daiļš, labie un priecīgie cilvēki.

Bet kad viņš pārnāca mājās un viņu atkal apņēma klusums, viņš sajuta liegas skumjas, kādas sajūt cilvēks, kas velti ka meklejis. Tagad viņš bija pilnīgi viens.

Pagāja vēl kādas nedēļas. Andrejs jau bija pilnīgi pieradis pie darba un neskatījās tik drūmi uz nākotni. Viņš pat bija atradis sev draugus starp saviem biedriem, tādus, lai gan retus, kuriem bija ilgas pēc zinašanas un pašapziņa. Bet tad notika atkal pārmaiņa viņa dzīvē. Fabrika pamazinaja izgatavošanu un atlaida daļu no strādniekiem. Un tā kā Andrejs bija viens no jaunajiem, tad arī viņš tika atlaists.

Atkal nāca garas, vienmuļīgas dienas un gāja kā ēnas viena pēc otras, un viņš gāja tām līdz ar savām domām. Visas pūles atrast kur darbu palika veltīgas un atnāca diena, kad Andrejam nebija atkal maizes ... Bet viņš par to pat nedomāja. Viņš

bija mierīgs, pat jautrs... Kad domas palika par daudz drūmas un dedzināja viņa galvu, viņš klejoja pa ielām caurām dienām un taisīja planus, kā varetu visu, visu ierīkot citādi... Daudzreiz viņš nosēdās parkā un sēdēja stundām ilgi, — viņam patikās lūkoties, kā lapas bira uz mitras zemes un pār viņām laidās rudeņa mitrais gaiss, kā vēss zīda apsegs. Un gaišās dienās, kad sanāca uz laukumiem bērni, viņš sēdēja un lūkojās uz viņiem un smaidīja. Lūk, viņš tagad domāja, lauzīja galvu un nevarēja izdomāt, ka trūkst visai dzīvei un visiem cilvēkiem, bet viņi tur skraidīja, smējās un jokojās.

Un kad viņi būs lieli un dosies dzīvē un dzīvos daudz labāk, vaj viņi zinās, kādas ārpriekšējās mokas izcietuši tie, kuŗu vaivs nava? Smieklīgi...

Vakarā viņam tomēr vajadzēja atgriezties savā dzīvoklī, un tad sākās moku pilnā nakts. Veselu dienu viņš nebija neka ēdis un uztrauktie nervi tēloja brīnišķīgus skatus viņam priekšā. Viņš pār-dzīvoja pagātni, visu savu dzīvi un domāja par nākotni lielus, lepnus sapņus. Kapēc tad viņš nedzīvoja kā citi, kapēc viņš nevarēja tā dzīvot? Viņš būtu laimīgs... Viņam būtu draugi un viņš tagad sēdētu ar tiem kopā un runātu par priekiem, tikai par priekiem... Bet tagad tik skumji, viņš viens, un jaunība aiziet un dienas kūst... un priekšā plašums un tukšums... Viņam likās, ka viņš ir ārpriekšējais karalis, kuŗam pieder visa pasaule, bet viņam jāsed uz augstas klints un jāsalst...

Nakts vilkāms lēnam, kā melns mākonis, un, likās, viņai gala nebūs. Un pusnomodā, pusmiegā Andrejam likās, ka pie durvīm guļ kāds savads tēls, briesmīgi nejauks, pat šausmīgs, un rokā viņam kauls... „Es esmu bads, pasaules briesmonis“, viņš saka, „es atnācu arī pie tevis, tapēc ka tu esi mulķis, un es tev gribu teikt, kā tu vari dzīvot silti, labi un priecīgi... Skaties, te ir kauls, un tev gribas ēst...“

es zinu, kad ēst gribas, tad kauls ari der. Bet tu esi lepns, tu negribi. Bet vaj tad tev grūti drusku palocīt galvu manā priekšā tikai mazuliet — es tev došu kaulu . . .“

Un Andreju pārņēma trakas dusmas un izsalkums, un viņam gribas palocīt galvu, paklanities un saņemt kaulu, lai varetu klusinat briesmīgo izsalkumu . . .

„Un ja tu būsi vēl pazemīgaks — redzi, man ir viegli noteikumi — es tev došu, lūk, šito“ — un bads parāda viņam gabalu maizes . . . „Un ja tu gribi dzīvot kā visi cilvēki — ej pa viņu ceļu, bet ja tu gribi būt Krezus, atdodi visu savu lepnumu, meties pie zemes, un es tev došu zeltu, spožu zeltu un spožu dzīvi . . .“

„Vajaga būt stipram“, Andrejs gribeja sevi pārlicinat un aizvēra no jauna acis un viņam kā melns pulks plēsīgu putnu uzbruka domas un plēsa un mocija viņu bez gala, bez mēra, bet nakts, kā melns mākonis, vilkāš kā mūžība . . .

Andrejs pamodās vēlu. Vareja būt jau divpadsmit vaj pat vairak. Galva viņam bija kā noreibusi un visi locekļi bez spēka. Viņam negribejās pat no gultas pacelties, tāds savads nogurums un vienaldzība bija pār viņu . . . Bet tad viņš iedomājās, ka jaiet tomēr maizes meklet, lai varetu būt dzīvs un stiprs . . .

Tikko viņš piecēlās un uzvilka drēbes, pie durvim piekļauveja. Viņš atvēra un ieraudzīja dzīvokļa saimnieku. Tas bija neliels, resns vīrelis ar puskaulu galvu.

„Ja jūs paliekat, tad samaksajiet tūlit“, viņš teica, „citādi es izsludinašu, ka istaba izdodama. Un vēl no izgājuša mēneša jūs man paradā divus rubļus“.

Andrejs neatbildeja.

„Nu, kā paliek?“

„Iziešu pavisam“, Andrejs teica vienaldzīgi.

„Jūs man samaksajiet divus rubļus“.

„Man nava“.

„He, he ... Nu, nava. Tādā gadījumā es būšu spiests jūs ... apķīlat.. Mēteli paņēms“.

„Nem visu ... parazits, bet liec mani mierā!“ Andrejs uzblāva un aizcirta durvis cieti. Viņš pat vairs nepazina sevis, viņš nekad nelamajās un nekliedza, bet tagad viņam gribejās doties pakaļ šim cilvēkam un to piekaut, — ne, nosist ... Viņš apgērbās un izgāja uz ielas. Laiks bija vēss. Stiprs rudeņa vējš nesa mākoņu blāķus pa gaisu un lija rets lietus; uz ielam bija neskaidra ūdeņa paltis; pār visu dvesa mūžīgas skumjas.

Andrejam pārskrēja drebuļi. Viņš gribeja atgriezties un paņemt mēteli, bet iedomajās, ka viņš paradā divus rubļus, un tapēc negribeja ņemt. Kapēc tad mitināties no citu žēlastības — lai viņi ņem, kas viņiem pieder.

Viņš gāja pusskriedams, lai varetu sasildīties. Un kad viņš gāja gaŗam jaunai būvei, kur strādnieki nesa ķieģeļus pa stalaŗam augšā, viņam briesmīgi iegribejās strādat, pielikt visus savus spēkus, aizmirsties, nogurt darbā. Bet kas viņam to dos? Viņš turpināja ceļu, nezinadams kur ...

Beidzot viņš nonāca pilsētas nomalā, kur auga retas priedes un starp viņām bija nelīdzenas smilšu kāpas. Viņš apsēdās un atspiedās pret koku. Prieŗu galotnes augšā šalca un vaideja it kā domadamas un saukdamas viena otru, un ūi ūalkŗana bija bez gala, kā gaŗa neizdomājama doma, un viņa apņēma visu ar savu segu ... Andrejs ievēroja, ka daŗus soŗus no viņa guleja uz zemes cilvēks un pa reizei ievaidejās. Viņa drēbes bija pagalam driskās, kājās koka tupeŗes un cauras zeķes.

Viņš ievaidejās atkal un salocijās ... Viņš izvēma kaut ko. Apmierinājies viņš pagrieza savu dzeltenu seju pret Andreju un ierunājās:

„Trīs dienas nebiju dabujis ne kumosa ... Bet

šodien nopelnīju ... veselu pusrubli. Un pusdienu paēdu, bet lai velns parauj! Nepanes vairs neka; te nu bija pusdiens..." Un tad vēl daudz nesarīgu, briesmīgu vārdu ...

Andrejs pacēlās un klīda tālak ... Vaj arī viņam tur ceļš?

Viņš nosēdeja pāris stundu restoracijā un no noguruma laikam bija iesnauzies. Apkalpotājs viņu izdzina. Uz ielas jau metās krēsla, un viņš nezinaja, kur lai iet.

Uz stūra viņam pretim brauca ekipaža un tur — ja, tur sēdeja Lida. Viņa palūkojās viņam virsū un pat nepakustejas — viņas seja palika salta kā bijusi.

Un viņam gribejās kliegt viņai pakaļ: „Ja, es zinu, ka jūs vēl ilgi, ilgi dzīvosiet!“

Viņš pagriezās un gāja no pilsētas ārā. Lietus sāka vēl stiprak līt un visa debess palika tik tumša, ka tur kārtu kārtam būtu saklāti melnie, smagie mākoņi. Andrejs drebeja no aukstuma, bet kājas viņam mehāniski staigāja uzņemto ceļu. Visa viņa dvēsele bija pilna raudu. Viņam bija briesmīga ilgošanās pēc dusas. Viņam gribejās būt siltā istabā, kur gaiši degtu ugunis un kur varetu atpūsties, un kur būtu draugi un sarunas par dzīvi un par spēku. Tagad viņš atzina tumsas un pārspēka varu, par kuru viņš bija smējies, tagad tie viņam atriebās. Briesmīgs ārprāts ir cilvēkam iet pret šo kalnu: viņš bija gājis, bet viņš bija kritis dziļi, dziļi bezdibēnī. Tikai viena apziņa vēl viņu mierināja — ta apziņa, ka viņš ir nesalauzts un stiprs.

Viņš sajuta zem kājam dzelzceļa sliedes, un izdziļās tumsas uz viņu lūkojās divas sarkanās ugunis, kā zvērošas acis, un auga ar katru acumirkli lielakas un lielakas. Kapēc vēl vilkt šo dzīvi — maz sekundes, un viņš būtu brīvs ... Un šī kārdināšana viņam uzmācās arvien stiprak un stiprak — viss būtu beigts ...

„Vajaga būt stipram, glēvie tik mirst uz pašu vēlešanos, bet es gribu būt stiprs,“ viņš domāja un pagriezās nost. Šnākdams, kā nikns zvērs, vilciens aizskrēja gaŗam un pazuda naktī.

Bet Andrejs piekrita pie zemes vaļņa un slēpa seju rokās. Viss viņa ķermenīš trīceja un no mutes izlauzās šļupstošas skaņas: viņš raudāja...

Viņš atminejās vienā minūtē visu savu dzīvi un negribeja ticet, ka tas būtu viņš, te, viens, bez pajumta, bez maizes kumosa, bez draugiem. Un kapēc?...

Un viņš guleja uz slapjās zemes, ar zobiem iekodīs sausajā, nobālušajā zālē un trīceja no aukstuma un no raudam. Viņš neatjēdza vairs neka; kā sastingums, kā ārprāts tagad bija pār viņu. Un neviens arī viņa neredzeja: pār zemi guleja nakts un apsedza arī viņu ar savu melno mēteli...

ĀRPRĀTS.

I.

Melni lietus mākoņi žņaudz rudens skaisto saulrietu. Veseliem leģioniem viņi pulcejas un apstāj kluso saules ezeru... Sarkanā gaisma dziest.

Ielas ir mitras. Cilveki staigā klusi; visas malas ir pilnas ār cilvēkiem, bet es viņus neredzu, es brienu uz tālo kalnu; tagad man nava citu vēlēšanos: uz augsto, tālo kalnu!

Ūz bulvaŗa ir daudz nobiruŗu lapu, iz viņām es dzirdu muziku, nomiruŗas vasaras dziesma tur trūd. Es saminu ŗis lapas, man nevajaga... Mitrums smarŗo iz pielijuŗas zemes un viss ir aplŗats ar miroņu autiem, bet zem miroņu autiem vŗ dzŗvo skumjas. Un man gribas daudz, daudz dzeltenu lapu. Man gribas viņas salasit un aiznest uz savu istabu un tad meklet pa viņām dzŗvības un pagŗtnes. Man gribas viņām prasit, vaj viņas ir kŗdureiz bijuŗas dzŗvas? Ne, tas tik ir neapzinigs sapnis.

Es pametu acis uz debesim. Debesis bŗlas un saltas. Bet telpŗ kaut kur vŗ ir dzŗvība un es viņu paņemu pie savas krŗts. No saulrieta es ņemu vienu skŗpstu, no biruŗām lapam vienu ķaukstoŗu skaņu un visu to lieku pie savas sirds, — visu, kas vŗ atlicies no dzŗvības. Es zinu: tagad nŗks tukŗums aiz manis, bet es aizeju uz augstu, tŗlu kalnu, uz tŗlu, tŗlu, tŗlu kalnu.

Es vairs neraudaŗu, es vairs nesmieŗos, nejutŗu vairs vasaras. Manŗ dvŗselŗ jau kŗrts ŗūpulis, un ŗūpulŗ dus mans jaunais cilveks ar savu jauno dzŗvi — tŗds, kŗdu neviens nava redzejis. Kad viņŗ izaugs, tad es bŗŗu salts, kŗ akmenis bez mŗlas, bez prieka, bez ilgam — es bŗŗu lŗdzigs Visuvarenam.

Diezgan nu man lūkoties saulē, lai dus. Diezgan man veldzet skatus mākoņu kalnos un zvaigžņu klintīs, es tagad eju pats pie sevis.

Diezgan man redzet cilvēku acis un vaigus.

Diezgan man klausities viņu valodā. Es tagad runāšu ar sevi.

Vēl nesen es dzēru skūpstus no sievietes lūpām: es viņu mīleju. Bet tagad jau es esmu šķīsts no šiem skūpstiem; kā slimību es viņus atstāju tiem, kas grib apreibināties... Un sirds man līgsma krūtīs, viņa gaida kaut ka šausmigāka kā nāves un saldāka kā sāpju...

Es eju uz mājam. Es izgāju pasauli. Es pazinu cilvēku sirdis, bet es neatradu neviena cilvēka, un es apsedzos ar vientulības dzelteno segu un eju uz mājam.

Man paiet garām jaunas sievietes. Viņām ir rozes un tās smaržo. Drīz arī man būs rozes, viņas nava vairs tālu. Šausmīgas, asiņainas, saltas, kā sapnis zem zvaigzņiem. Drīz, drīz... Es eju uz savu pili. Ta ir kā liela piramīde tuksnesī. Tur es skūpstīšos ar jaunu dzīvi, kas dus uz asinssārtiem zīda segiem un kvēlo pēc manis, pēc manas karstās sirds. Visapkārt ap mums būs nakts un caur vienu vienīgo logu, caur bieziem, akmens saltiem mūriem spīdēs viena zvaigzne... viena vienīga, ik nakts...

Man sirds triec kā dievnamam tuvodamās. Man liekas, ap mani būtu mirtes, degošas sveces, šķīstība un skaņas, melnas un svinīgas... Un tad kāzu dziesma.

Es paskatos atpakaļ: tur ir dzīve un pasaule. Vaj man gribas atpakaļ? Ja. Bet es nevaru vairs. Jauna dzīve mani gaida, salts tornis un zvaigzne caur mūri.

Iedzeru pēdejo malku no āra. Pēdejais troksnis krīt man ausīs un klust; es uzkāpu savā istabā.

II.

Es guļu gultā. Jūtu, ka mana galva dus uz spilvena, — jūtu katru drēbes audu, kas man pieskaņas.

Sirds pukst smagi, smadzenes karst, krūtīs deg žēlums par dzīvi... par dzīvi. Briesmīgs žēlums un dusmas.

Es jūtu, ka asaras saplūst kā pie dambja un grauzē viņu. Es negribu raudat, es negribu just. Just? Neizsmelams bija mans jūtu avots, un ap mani apstāja pūlis, visi, ko apzīmē ar vārdiem cilvēks, draugs, brālis, līgava, bērns, ienaidnieks, — viņi prasīja manu jūtu, un es devu viņiem, kas man bija. Kā ubagu pulkam es viņiem bērū šo zeltu rokās, bet viņi tik kļiedza: vēl, vēl, gēķis, vēl, bagatais vergs!

Vairak es viņiem nedošu.

Es nolādu savu dvēseli, ka viņa vareja ticēt šiem ubagiem. Ko viņa laiž pie manis vēl dzīves ilgas, ko viņa kaņ ap mani šīs skrandas? Nost es viņas nokratu, es esmu tīrs. Nost, es nolādu jūs, nejdziģās skrandas!

Ko tu stāvi tur pie durvim ar savu bezkaunīgi nodzīvoto, saldo smaīdu, tu dzīve? Ko tu man nes savā kausā? Tev rozēs matos, tev zelts rokās? Projam, tu nolādetā. Es celšos un satriekšu tavus dārgumus, es tevi samīdišu kājam, es tavas dzīslas sašķelšu ar savu lāstu aso nazi. Es tev briesmīgi atriebšos, ej prom, tu glēvā, tukšā sieva, tagad es te esmu kungs! Vaj tu zini, kas dzīvo manā galvā?

Ko tu skaties uz mani, taisnība! Es redzu uz tava spožā zobena asinis, tās ir manas sirds asinis; tavs zobens ir slepkavības zobens. Lāsts tev!

Tavās acīs deg zelta kāribas uguns, bet akla, mēma un kurla tu bijī, kad es guleju pie tavām kājam un saucu pēc atriebšanās. Sirdī man bija debess zelts, bet tu gribeji zemes zelta, bet no zemes man bija tikai skrandas. Lāsts tev!

Ko tu dedzini mani ar savām lūpām, ko tu žņaudz mani ar savām rokām, mīlestība! Lāsts tev! Es redzu zem tavām drēbēm tavas netīrās krūtīs un tavas mazās ilgas. Ved savas skaistules un savas

idealās sievietes uz laulības gultu un pie pilniem galdiem. Es esmu ubags! Ā! Tu sarksti? tu atkāpies? Es esmu karalis un tu esi gliemezis ar savām jūtām. Nekad tu nevari nākt pie manis. Es saminu tevi: Lāsts tev! Lāsts tev, draudzība! Kur tu bijī, kad es baroju pie savas sirds lielo plēsīgo putnu — sāpes — iekalts vientulības klintis? Kur tu bijī, kad manā sirdī auga un smaržoja brīnuma zieds un es viņu laistīju ar savām asarām? Kur tu bijī, kad es vēros pasaules telpā, kā bezgala dziļā akā, un mani mocīja briesmīgas slāpes, slāpes pēc cilvēkiem, kā pēc vēsa malka, bet neviena nebija, kas man to sniedz?

Tu skrēji man līdz kā suns, kurū vajaga barot; tu ēdi pie mana galda un guleji pie manām krūtīm, bet mana dvēsele tev bija sveša.

Ko tu lūdies, ko tu soli man tagad, kad es stāvu uz augstākās klints? Tagad man ir cits draugs, melns, ar zvilošām bruņām, ar tērauda acīm, kuŗa dzīslās deg mūžīga uguns, sārta kā rubins. Lāsts tev!

... Es guļu un man netīkas ne kusteties. Pa logu skatas krēsla un aiz viņas migla. Lai nāk krēsla un migla. Ir labi.

Mani pārņem riebums pret sevi. Kur es esmu? Kapēc es esmu gājis un meklejis, kapēc es neesmu gulejis un dzīvojis? Kapēc es atdevu savu sirdi, savas skaidrās acis un savu ticību tur tai dubļu pelķei? Es, riebīgais neprāta cilvēks. Es izraušu savu sirdi un samīšu viņu zem kājam; kapēc viņa salka mūžīgi un rāva mani, kā izsalcis vilks, sniega un vientulības klajumos. Es nicinu savu sirdi, es nicinu sevi. Es lādu sevi! Es gribetu likt ugunīgas čūskas pie šīs sirds, lai viņas izzīž dzīvību, un tad es smietos.

Arprāta dusmas deg manī par tiem, kuŗi meklē, par tiem, kuŗi tic. Visbriesmīgāko inkvizīciju es liktu pār viņiem. Visu šķīstāko un tīrāko es liktu iztecet

viņu asarās; mūžīgi lai viņi raud. Pa asins lāsītei es viņu dzīvību paņemt. Lāsts viņiem!

Lāsts baltakajiem ideāliem! Lāsts smiekliem! Lāsts jaunībai un skanīgiem vārdiem! Es skriešu un nožņaugšu šos jaunos tēlus ar viņu skaidrajām acīm, es grūdišu saltu tēraudu viņu karstās krūtīs.

Lāsts, lāsts!... Lāsts tev, mana galva, tapēc, ka tu vari lādet!

... Asaras?... Lāsts asaram! Lāsts man, ka es varu raudat! Lāsts man, ka es dzīvoju! Bet kapēc manas sienas ar ūdeņainām tapetēm un manas peleki brūnās istabas lietas un kapēc mana telpa ir tik vienaldzīga pret mani? Un manā galvā aug dusmas bez mēra, neizdzēšamas, un manu kaklu kaut kas žņaudz: neviens nedzird tavu lāstu.

Es arveļos gultā uz mutes, sakampju spilvenu ar zobiem un raudu, bet acis nava ne pilītes valguma. Asaras līst kā uguns manās smadzenēs un kaitē mani, bet visapkārt man mēmas sienas, salti mūri, pilseta, cilvēki — ak, šie riebigie cilvēki! — un tukšums.

Kaut kas mani sauc un balss noskan kā asa tērauda cirtiens pret akmeni.

„Eju, eju,“ es kļiedzu un manu, ka aizeju pretim tam, kas mani sauc, bet pats guļu gultā nedzīvs kā līķis...

III.

Pamošos.

Kas tas bija? Vaj tas bija ārprāts?

Mani pārņem liegas ilgas. Acis vēl mitras... Bet mani skūpstīja kaut kas briesmīgs, tas pats, kas aug manā dvēselē, un es sadrebeju no šī skūpstā.

Man tek žēl... Nezinu ka... Atņina uz brīdi noskaidrjas un es redzu savu dzīvi līdz pēdejam brīdim. Nelaimīgs es biju, tapēc ka nevarēju izprast, kas ir cilvēku smadzenes. Visi mani badīja kā ar asām adītām: manas acis, mana dzirde, mana galva bija sadurstīta, bet es vēl gaidīju: man vēl bija sirds.

Un tad nāca šī sieviete un glaudās pie manas sirds, un es viņai to atdevu, es viņu mīleju, un viņa mani glāstīja un skūpstīja. Es domāju, ka viņā ir cilvēks un es sniedzos pēc ta, — bet es satvēru tukšu gaisu.

Sievietei nepietika ar to, ka es viņu mīlu, viņa gribeja, lai es to viņai apzvēru; viņa mekleja manas apliecības vārdos, kā ubags vara naudas. Man riebās vārdi un es cietu klusu. Tad šodien viņa atnāca un teica, ka viņa beigusi mani mīlet.

Viņai bija tagad cilvēks, kas tai zvēreja mīlestību simtreizes dienā ar saldi skumīgiem vārdiem un solīja viņai laulības gultu.

Viņa atstāja savas dvēseles gļotas manā sirdī un aizgāja. Ja, mana dvēsele bija priekš kāju noslau- cišanas citiem.

Es raudāju. Bet es neraudāju par sievieti, es raudāju par savu dvēseli, es viņai soliņu pili zvaigžņu kalnā, bet viņa gribeja mirt.

Mūžīgi viņa bija gaidījusi, un viņa negaidīja neka.

Mūžu tālumos, mūžu augstumos bija maii skati: es gaidīju.

Tiras sudraba stīgas bija uz manas dvēsees liras: es gaidīju.

Kā smaršīgs zieds bija mana galva pilna ar ugu- nigām domām: es gaidīju.

Es stāveju kā jūrmalā un skatījos pār viņas kalnu. Lūk, iznirs baltas buņas un peldēs šurp. Vienos dimantos zvēros teiksmainais kuģis un vīra nāks, ta, ko es gaidu un palocīs man ar galvu.

Aizgāja dienas, aizgāja gadi, svētumi un daiļumi satrūdeja, zvaigznes bāleja, zuda ticība, bet es gaidīju.

Atnāca miglas dienas un rudens nakti, bet es gaidīju, un karsti liesmoja uguns manā dvēselē...

Atnāca tumsa, pusnakts; melnie šaubu kraukļi lidoja ap manu galvu un ķērca, bet es gaidīju:

viņa nāks! Dzīve, kuŗu der dzīvot, un cilveki, kuŗus der skūpstīt.

Es ticeju dzīvībai, es ticeju daiļumam, es ticeju brīvībai, es ticeju lielajam cilvekā. Es ticeju šķīstībai, gaismai un mīlestībai . . .

Es paliku viens. Uguns pamazam sāka dzist. Ap mani bija tuksnesis un tuksnesī kauca plēsīgas maitu hijenas, un tukšums nolika savu briesmīgo galvu pie manis un teica: Es esmu tas, ko tu gaidi!

Ārprāts skūpstījās ar mani un smējās, bet es neticeju ārprātam: viņa nāks. Dzīve, kuŗu der dzīvot, un cilveki, kuŗus der skūpstīt.

Iz laika jūras izpeldeja nāve un apsēdās pie manām kājam un manas acis sāka asarot. Bet es neticeju nāvei: es gaidīju.

Bet laiks puva ap mani kā līķis, un es pakritu sāpēs un vērsu skatus uz augšu: glābšanas nebija.

Un tagad es zinu: neka nava vairs jagaida.

Vaj tad patiesi pasaule ir tāds tuksnesis? Vaj tad nava neviena zieda un nevienas skaņas, neviena patiesa cilveka?

„Vienu cilveku!“ es kļiedzu, „es nomiršu šausmās.“

Bet ap mani ir viss klusu. Nakts jau paspējusi izklāt manu istabu ar saviem melnajiem palāgiem. Es eju, un mani soļi dimd uz grīdas, it kā uz nomiruša cilveka zārka dimd zeme.

Galva kvēlo. Kā smags, karsts akmenis ir smadzenes, es gribetu viņu nosviest un atduset, es jūtu, ka manas acis ir sakarsušas un mana seja briesmīga no degoša akmeņa spiediena. Skrēju arvien ātrāk, nezīnu kur, bet galva deg.

Samanu pa tumsu logu. Uguni! . . . Nervozi ķer rokas pēc lampas un bāla gaisma līst gar sienam. Bet logs vēl tumšaks paliek, it kā aiz viņa būtu bezgala melna jūra. Viņa izgrauzīsies caur logu un man vajadzēs noslīkt viņas bezdibēnī.

Es piespiežu galvu pie rūts un lūkojos ārā. Ja,

tur ir tagad nakts, klusa, piesmakusi nāves nakts. Pa tumsu tālumā kustas uguntiņas: es zinu, tur staigā cilvēki. Un tālak šur tur zvēro liesmiņas: tās ir viņu namos... Tūkstošacainais pūķis, viņš glūn uz mani!

Es esmu apstāts no visām pusēm, drīz viņi dzers manas asinis, manas novārgušās miesas asinis un manas nomocītās dvēseles spēkus.

Bailes sasaldē mani par akmeņa stabu, sirds stāsies pukstet. Kā salts, ledains ūdens norit pār manu kvēlošo galvu. Galva reibst un nejustas bailes satveŗ mani... Es krītu uz grīdas... Viss zūd priekš manis.

IV.

Kur tad mani draugi? Es saukšu viņus, lai viņi nāk mani glābt. Es zinu, ka es neesmu tālu no atzišanas, tepat man blakus ir ceļš un tepat ir mans ceļa gals. Es saukšu, lai viņi mani izvelk no šīs hidras apkampieniem, pirms mana sirds nav beigusi kvēlot.

Es saucu tevi, tu dzīvība, šinī briesmu naktī, sūti man vēl vienu kausu no sava vīna! Es mirstu no slāpēm, tev kalpodams.

Visi kausi, ko tu man sniedzi, bija izdzerami, bet slāpēm, ko tu man devi, gala nebija. Es saucu tevi pēdejā brīdī: ja tu esi pasaules valdiniece, tad glāb mani šinī briesmu naktī!

Manā sirdī ir daļa no tevis, tavi skaistakie dimanti. Kur esi tu, dzīvība! Vaj tu negribi savus dārgumus?

Es esmu dzīvs cilvēks kapsētā, es saucu tevi un tu stāvi pie vārtiem. Nes mani ārā no kapsētas! Ārā, kur nāk pavasaris ar fleitam un zilu miglu! Ārā uz dzīvības kalniem!

Manu dzīvo miesu apēdīs liķu tārpi, ak šausmas! Jau urbjas viņi manā galvā, manās krūtīs, manās acīs. Es esmu dzīvs, bet viņi ēd!

Dzīvība! Ja tu esi telpā, izvedi mani aiz kapsētas vārtiem! Izvedi mani no šīs šausmu nakts.

Ak, šausmas! Nava dzīvības! Viņa manis nedzird. Viņa sēd pie kapsētas vārtiem un sēro, un mani apēd līķu tārpi... manu dzīvo miesu.

Es saucu tevi, gaisma! Es izstiepju savas rokas pret debess kalnu, pret tavām zvaigznēm. Es ticu tavām zvaigznēm. Es esmu daļa no tevis, vaj tu neredzi, ka mana liesma dreb tumsas tuksnesī? Ja tu esi tur augšā, gaisma, atver man savus smaragda vārtus un iededzini savās mūžības klintīs sauceju uguni! Es iešu pie tevis! Es esmu daļa no tevis!

Es paceļu pret tevi savas dzeltenās uguns mazo liesmiņu, es lūdzu tevi vissvētakā lūgšanā... Mana liesmiņa dreb tumsas tuksnesī...

Ak, ārprāts! Nava gaismas, viņa nedzird manas lūgšanas...

Es saucu tevi, spēks! Tu biji mans karalis un es tavš kalps. Izvedi mani no šīs šausmu nakts! Kapēc tu mani atstāj ceļmalā? Vaj es tev nekalpoju visu mūžu? Sūti savus aukas vēstnešus un es celšos. Es esmu daļa no tevis, bet tagad nespēks sēd uz manām krūtīm un dzer manas asinis. Ja tu esi telpā, aizkari manu salauzto ķermeni, es lūdzu tevi, kvēlošām asaram es tevi lūdzu...

Ak, šausmas! Nava spēka. Tukšums aiztur manu elpu... es nosmoku.

Es mirstu... es nosmoku...

Nāves cīņā raustas mani locekļi, es gribu elpot...

Es kliecēju tev, varenais pasaules Gars! es gribu dzīvot.

Es kliecēju tev, daiļuma Gars! es gribu dzīvot.

Es kliecēju jums, Laiks un Telpa! es gribu dzīvot!

Es pavēlu tev, vētra, saudzi šķīsto dzelteno uguni manā sirdī. Es izstiepju savas rokas pret tevi, Dievs! Es esmu daļa no Tevis, es gribu dzīvot!

... Mēms klusums visapkārt.

„Vaj ir kas?!“ es kliezdu.

Mana balss izskan pa telpām; es gaidu atbildes un šausmās dreb mana miesa. Un par atbildi iekliezdas tukšums ap mani: Es esmu!

V.

Briesmīga atbilde!

Saltas izbailes.

Tad skan troksnis, gavilem līdzīgs, pār mani un līdz ar troksni man uzkrīt liels, melns demons ar asinīs pilošām rokām, viss kalts zvērošās zvīnās ar rubīna sarkanām zvērošām acīm, un starp mums iesākas cīņa uz dzīvību un nāvi.

Pulks melnu putnu laižas ap mani, viņu knābji ir asi kā tērauds, un viņi knābj manas smadzenes; katrs viņu sitiens pret manu galvu pieber mani ar uguns dzirkstelem.

Es ceļos un satveru zvīlošo garu rokās un gribu no viņa atsvabināties, bet viņa spēki ir briesmīgi, es jūtos no viņa kā no vētras nests.

„Kas tu esi?“ es viņam jautāju.

„Es esmu augstākais, ko cilvēks var sasniegt, tas cilvēks, kas meklē. Es nācu tapēc, ka tu mani sauci. Es esmu ārprāts.“

„Es tevi nemekleju!“ es kliezdu, „es mekleju cilvēku un pilnības.“

„Es esmu cilvēku pilnība. Tālāk cilvēks netiek kā līdz manai valstij un tu esi viens no tiem laimīgajiem...“

Un viņš saķer mani un svaida pa istabu, pie sienām, griestiem, pie grīdas. Es dzirdu troksni, kā no stiklu skanešanas. Lampa nokrīt no galda un saplīst... Es laikam tieku rauts pa telpu. Tumsa ir visapkārt... Ausīs dzingstešana un galvā asas sāpes.

Zvīlošais demons nosviež mani uz grīdas un uz-

metas uz manām krūtīm. Viņš meklē pēc manas sirds. Viņa lūpas raustas no asins kāribas.

„Laid mani,“ es dvešu un sakampju viņa saltās rokas, „man tevis nevajaga, es tevis nemekleju!“

Pa istabu lido melnie putni un knābj manu galvu. Ak, mana nabaga galva!

... Viņš smejas lepni un nicinoši. „Ha, ha, ha... nemekleju? Ko tu mekleji, jau bērns būdams, kad tev naktīs nepatika gulet? Manis. Ko tu mekleji agrā jaunībā, kad tavi draugi baudīja viņa kausus un dziedāja dziesmas par zemes laimi? Manis. Visa pasaule peld rožainā laimes okeanā un visiem ir diezgan, bet tev vienam nebija diezgan. Tu gribeji būt cilvēks un dievs reizā — un tu tas biji... Tu uzvilki savai laivai baltakās buras, tu devies visdziļākā jūrā. Ka tu tur mekleji? Idealu? Ideali ir tik manā valstī. Tu sasniedzi laimīgi manas lepnās klintis un mana pils tev ir atvērta; manā pilī dzīvo tikai pārcilveki... Un kas tu gribi būt, ja ne cilvēks? Tu gribeji būt lielaks par viņiem? Visi lielākie cilvēki pieder man... Tagad es nācu, paņem tavu sirdi, es viņu reiz apmierināšu.“

Un viņš iecērt savus nagus man krūtīs un asinis pīl no viņa pirkstiem.

Es lūkojos viņa tumši sarkanās acīs un kļiedzu; „Es mekleju taisnības, laid mani!“

„Es esmu taisnība,“ viņš saka salti un meklē pa manām krūtīm.

„Es mekleju gaismas, laid mani!“

„Es esmu gaisma...“ skan kā atbalss pa tumšo telpu...

„Es mekleju izejas no purva! Es gribu uz kalniem!“

„Es esmu augstākais kalns. Es redzu pāri par zvaigzņiem un pāri par bezdibeņiem...“

Salti sviedri pārklāj manu miesu un spēki zūd. Es palieku guļam. Es padodos...

Viņa saltās rokas meklē pa manām krūtīm un aizķar manu sirdi.

„Es tevi atsvabināju no visām ilgam un no nemiera,“ viņš saka un pazūd. Līdz ar viņu aizlaižas melnie putni un es dusu viens tumšajā telpā...

VI.

No tāliem tālumiem pie manis atplūst lēni vīdamās salda muzika. Tādas nava pasaulē. Tādas nava dzirdejis Bethovens. Viņa līst pār mani, kā saldi skūpstī un es jūtu, ka tieku izdziedināts no kaut ka smaga un sāpīga. Skaņas glaužas pie dvēseles un skūpstā, ai, kā skūpstā!

Laime ir klāt. Liela, mūžu meklela laime. Manas acis raud pēc tik daudz skumjam un asaras nolīst pār mani... man liekas, ka es esmu pārnācis mājās, kur sen manis gaidīja. Un tad man atveras saules klajumi. Debess ir sārta un mākoņi sniegbalti un dzīvi. Kvēlošu rožu vainags ir ap manu galvu un rokas man pilnas ar ziediem un es dzeņu viņu smaršu, kā noslāpis ceļnieks. Nekas nava saldaks par šo smaršu.

Es nezinu, vaj es guļu vaj esmu nomodā, vaj stāgāju, vaj deju, bet es baudu neizsakamu laimi; ne mazākās jūtas es nevaru aprakstīt no ta salduma, kas mani pārņem.

Es pārredzu visu telpu, no vienas bezgalības līdz otrai, es esmu pasaules visums, kas piepilda šo telpu. Tāda pilnība nava nekad bijusi dvēselē, tādas laimes nava virs zemes!

Es gribu kliegt kaut kam par savu laimi un par saldajām skaņām, bet es nevaru ne kusteties. Manas acis nebeidz vērties brīnumu zemēs un mans „es“ nebeidz aptvert visumu. Ak, kaut viens to zinātu! Es esmu viss, bez manis nava neka. Es!... Brīnums, neredzets, nedzirdets, nejausts brīnums, kur es esmu! Es nomirstu no laimes...

Es raudu no laimes, es skūpstos ar savām asaram... Man liekas, es esmu uz jūras, uz skaista kuģa. Klusu plāvo buras un dreb vējā un vējš ir tik salds kā līgavas glāsti. Es peldu vaj uz dzīvību, vaj uz nāvi... Debess malas kvēpst no smaršas... Škan kāzu zvani, smaršo mirtes, es redzu smaidus... Švīkst drēbes...

Dzied kapu dziesmu... Vasaras pusdienu druvā. Balti ūdens strauti... Migla... Zvaigžņu nakts... Jaunības dzīras... Rīts aiz dzimtenes kalniem... Sāpes...

Ak laime, laime! Ak, klusums!...

VII.

Klusums... Visas jūtas un domas pamazam zūd. Es sasalu...

Man nava vairs locekļu. Nejūtu ne roku ne kāju; ne jūtu, kur mana galva. Es esmu nomiris un tomēr dzīvs. Saltums un ledus, un tukšums. Es jūtu tukšumu un telpa veras priekš manis bez gala, bet šī bezgalība mani žņaudz... Vēl acumirklis un viņa mani saspiedīs savu mūžības akmeņu starpā. Es gribu kliegt no ciešanām, bet nevaru.

Es gribu celties un plosīties, graut visu pasauli, bet nevaru ne kustēties. Manis nava — ir tik manas domas un jūtas. Un tad zūd arī tās un tomēr es esmu...

Pār sasalušo telpu nāk balts tēls un smaida. Ģindenis. Viņš pienāk pie manis, skatas ar saviem tukšajiem acu dobumiem un smaida. Viņa baltā toga slēpj sevī šausmas, bet viņa tik tīra un balta.

Es lūkojos viņa tukšajās acīs un man uznāk kaisli smieklis. Viņš satver mani un rauj. Mēs dejam... Un es guļu un redzu mūsu straujo deju un smeļos, ilgi, šausmīgi, bez gala... un kaut kas mitrs tek no manām acīm.

Tik viegla un strauja ir mūsu deļa! Bet es guļu,
skatos šai deļā un smeļos ..

... Dzirdu, ka norīb durvis, pazib gaisma, cil-
veku tēli ...

Bet es guļu, skatos deļā un smeļos, asus, grie-
zigus smieklus, smeļos ... smeļos, smeļos, — asus
griezīgus smieklus ...

1903.

AIZBRAUCOT.

I.

Vita somnium breve.

Miglains, vēss rīts.

Šodien pēdejā diena, šodien jabrauc. Vēl gribas paklausīties rudenī skaņās, vēl gribas viņu ieelpot. Gribas satvert pilnu dvēseli šo kluso skumju.

Eju . . .

Skaistās krāsas jau stipri nobālušas. Mazie kļaviņi logu priekšā gluži kaili, lielajos kokos vēl daudz dzeltenu lapu. Ābeles dārzā jau apbirušas, var redzēt caur viņu kuplajiem kroņiem pelesko lauku un zemās debesis.

Uz dārza celiņiem paklājs dzeltenu lapu. Kā smags, peleks akmenis dus pār viņām trūdošu augu smaka. Ak, cik salda ir birušo un trūdošo lapu smaka! Viņās laikam ir viss, kas pagājis, kā saldi neprātīgas skaņas, no kuņģam prāti mulsa un sirds dega . . . Viss tur trūd: nebaudītā vasara, aizgājušās un nedzīvotās dienas, spēki, kuņģiem tu vairs netici, un garām aizgājusē laime.

Tālie kalnaji, kas nesen atpakaļ vēl bija apsegti ar zilu miglu, tagad neredzami snauž aiz pelekās sienas. Tālums ir tuvu un ilgoties vairs negribas.

Ardievu, zaļais, smaršas pilnais krasts! ardievu, baltie debeši zilā pusdienā! Ardievu, spiedošā vasaras nakts!

Sāk līt migla. Un viss apklust un iesākas gaidīšana . . . Lauki kā bez elpas, birze ietricas kā bailes slēpdama. Ka gaida viss? Un ka gaidu es? Drīzak, drīzak nāc tu, ka mēs gaidam, lai tavi svina glāsti apkampj mūs, lai noslāpē pēdejās dzirkstis sirdī, kaut tik drīzak būtu miers, kaut nebūtu ja-

gaida visu mūžu ar baigām jūtam, ar nedrošu gaidu...
Jagaida un jazin, ka nekur nekļūsi, ka reiz tomēr
viņš atnāks.

Bet man jau atkal jasteidzas pa jauniem, nezina-
miem ceļiem. Sirds gaida atkal...

II.

Mūsu lietas jau savāktas. Istabas vidū stāv dažas
pakas. Gaidam kučieri piebraucot.

Kāds iedziedas. Un dziesmas sāk augt par visu
bijušo un salejas tukšās istabās. Vairs viņas te ne-
skanēs. Paliks tik tukšas telpas un kā brīnodamās
slēps sevī atmiņas par priekiem un gavilem, kas te
plūda. Ziemelis sēs sniegu gar aizslēģetiem logiem,
gaisma iespīdēs pa šķirbam, un viss būs kluss...

Kur tad būsīm mēs, līgsmie cilvēki?

Dziesmas plūst pa atvērtām durvim uz verandu
un no turienes dārzā. Un nesaskan plašie, dzīvības
pilnie akordi ar miglas pielijušiem kokiem un pē-
dejām skumjām puķem. Bet skaņas ir vienaldzīgas —
tik vienaldzīgas kā nāve pret dzīvību. Viņas no-
slikst aiz dārza miglā. Un aiz viņām nāk jaunas
gaviles un visas salejas pelekajā bezkrastu jūrā.

Sirdij ir skumji un labi, tapēc ka viņa vēl dzīva
un degoša un tapēc, ka arī viņa reiz dzīsīs.

Saule izlauza ar zelta bultam rudaņa pelekos de-
bešus, un zeme pielīst no viņas gaismas. Zeme grib
vēl dzīvot.

III.

Piebrauc kučieris. Mēs iesēžamies un rati viegli
aizrīt pa dārza ceļu un tad pa lielceļu. Vasarnica
paliek aizmirsta starp apbirušām lapam dzeltenā,
vēlā saulē.

Zirgu skriešana un ratu troksnis apklust uz mitrā
ceļa. Rinda ošu paliek kaili ceļmalā. Vasaras naktīs
viņi bija tik kupli, ka mēnesis pazuda aiz viņiem un
rūsas atspīdumā viņi izlikās kā smagi tumšzaļi kalni.

Ģaram jau arī lielie bērzi celiņa galā. Viens no viņiem ar dzelzī sakaltu stumbru, vētras ieplēsts, arvien vaideja vēja naktīs. Viņš jau gluži kails, redzama dzelzs stīpa netāl no galotnes.

Otrs, varenaks un stipraks, vēl nes dažas dzeltenas drumslas zaros.

Un tad paskrien ģaram rinda stādītu kļaviņu ģar lauka malu. Nesen vēl viņi dega kā sveces rindā, dzeltenās un sarkanās ugunīs. Tagad daži jau apdzisuši, daži vēl cīnas ar rudens vēju, un kā ugunsliemu asaras līst lapas...

Tad birze. Balta bērzu siena ar dzeltenu segu virsū. Bet birze ir klusaka par visu...

„Nu, ardievu, Vidzemite,
Nebūšu vairs Vidzemē...”

skan mūsu dziesma, bet balsī jau manams klusums un domas. Dziesma izskan un mēs paliekam visi klusu un zinām katrs priekš sevis, ka vairāk nevar...

Ratī norīb pār tiltu. Upe ir melna, kā nakts pielijusi. Steidzīgi liec straume ūdens zāles un steidzīgi un klusi dodas tālak. Reiz viņa bija pilna mīlas... viņa mīleja vasaru...

Mēs klusejam. Saldas domas dzīvo galvā: viss reiz bija un kas bija, ir labāks nekā tas, kas nāks.

Pār dzelzceļu braucot, izskrien mums pakal no sarga būdas sirmāis sargs. Viņš noņem cepuri, ilgi vīcina un ilgi mums sauc pakal laimīgu ceļošanu, laimīgu dzīvi. Viņa baltie mati un bārda izskatas kā svēta galvas sega praviešam.

Kapēc viņš mūs tā mīl? Jaunības augstajos kalnos ir cilvēku spēks. Un mēs braucām uz turieni un viņš saka, lai mēs sveicinām šo mūžīgo spēku.

Viņš paliek vēl ilgi stāvēt... Man liekas, ka viņš raud...

IV.

Mēs braucām pa lauku un tālums veras skatam. Kur paskatos, tur atmiņas, tur pazīstama mala. Lūk,

kājceliņš, pa kuŗu uz staciju gājām un kuŗš visu vasaru bija apaudzis baltām puķem. Tur jauna, skumja meitene man iedeva baltu ziedu, bet kur tagad zieds un kur meitene, es nezinu vairs.

Augsto, zaļo apšu aleja apsedz mūs. Viņas vēl lepni un bezbēdīgi lūkojas uz vīstošo zemi. Viņu galotnēm pieder plašums un saule un viņas ir tik skaistas vēla rudenā rietošā saulē, kā cilveku skaistas domas nāves stundā.

Drīz viņas runās ar nakti un zvaigzņiem, vēl daudz, daudz gadu un tad slīks ari viņu galvas duset un trūdet.

Un kad atzīsti, ka dzīvība ir skaistums un acumirkļis, tad mostas ārkārtīga, salda laime sirdī.

„Ej, kvēlo sirds! Skūpsties ar dzīvību kā ar līgavu, mīli viņas degošās stundas, mīli viņas simfoniskās skumjas un nepielūdzi neviena cita, kā savu dzīvību, svēto, zvērošo dzīvību...“

Es paskatos uz dienvidus pusi. Kā melni centauri lien migļas mākoņi uz vakariem. Viņi nožņaug sauli, viņi nožņaug zelta vakaru! — skumjas man saka...

Un zem šiem mākoņiem tālumā ir Kurzemes lauki un kalni, un lejā uz vakara pusi es saredzu Daugavu, kā izlietu zelta lāvu, un tad dziest viss, tikai augšā savijas apšu sirmzaļie zari un ceļa malās stāv viņu milzu stāvi, kā tēraudā kaldi bruņinieki, un mēmi, un salti un lepni sagaida visa valdinieci— nakti.

Bet tukšais, vakara migļas un sēru pilnais lauks aicina: paliec!

Un bīrzes un krasti un tālums aicina: paliec! Un maiga roka satver manus pirkstus un maigas acis skatas un saka: paliec!

Bet liktenis iet nesteigdamies tālak un es nevaru atraisīties no viņa akmeņa rokas. Es aproku to, kas dzīvojis, un eju liktenim līdz...

Mēs iebraucam stacijas sētā.

V.

Koki stacijas dārzā dziest, naktij uznākot. Dzeltenās lapas paliek bezkrāsainas.

No rietumiem izplūst asiņu strauts un skriedams un plūzdam caur melno mākoņu gabaliem, aplej visu debesi ar savu purpura vilni.

Mākoniši aizdegas viens no otra un drīz visa debess ir tumši sārta.

Kā no mīlošas sirds izplūst jūtas, kas nepazīst noziegumu, kā saule nepazīst nakts. Viņa aizdedzina arvien augstakus kalnus un lej arvienu vairak uguns tukšajās debesīs.

Un mākoniši dej kā maskas pa lielo telpas namu, bet apakšā klausas un raugas zeme, sēdedama pati uz sava kapa.

Un mākoniši man stāsta: „Kur tu domā gūt mieru un laimi? Paliec!“

Es aizgriežos un zinu, ka man jaiet.

Vilciens pienāk. Mani draugi šķīras no manis, es palieku viens.

Kā nevajadzīgi, garlaicīgi murgi staigā cilvēki pa stacijas priekšu. Iededzina dzeltenas ugunis. Vilciens aiziet un es palieku viens. Man jabrauc uz otru pusi. Pretim nezinamam, aklā naktī.

Un es staigāju gurdiem soļiem pa gaŗo peronu, kur tagad pilnīgi tukšs un man nava ne domu, — ne domu, ne jūtu. Debesis nodziest, viss paliek bez krāsas, koki trokšņo ar sausajām lapām un tālums apsedzas ar tvaikiem.

Dzeltenās ugunis deg, kā pie nāves gultas sveces.

Tālu, tālu skan brauceja zvaniņš. Rīta pusē pamirdz ik acumirkļa balta guntiņa un dziest.

Un vienā acumirklī no visām pusēm apstāj mani pagājušās dienas un atmiņas. Vasara, vasara... nedzīvota vasara! Viens pats, kā sargs klinšu aizā!

Es paveros pret vakariem, — dziest, dziest! Dzierst
diena, dzierst vasara, dzierst dzīve, dzierst, dzierst, dzierst!
Dzierst ticiba, dzierst mīla, dzierst dzīvība!
Dzierst, dzierst! . . .

KALEJA DĒLS.

I.

. . . Saule tā spieda un tveiceja, ka pat mušas istabā bija kā apreibušas. Viena ielaidās taisni atvāztā tintes pudelē, apgriezās un palika izplestiem spārnjiem virs melnās masas kā pelekš rūsas plankums.

Vecais Kalejs to neievēroja. Ctīgi mērcēja viņš spalvu, aplūkoja papriekš un tad tikai rakstija. Roka drusku viņam drebeja, bet viņš rakstija ar lielako stingribu, skaidri burtu pēc burta, lai vēstule iznāktu glītaka; sejs bija miera pilns, skaidrs, nopietns.

Istabā bija smags klusums. Aiz loga tik brāzās no vēsmas kustinati bišķrēsliņi un ar dzeltenām, pumpurainām virsotnem piekļauveja pie rūtīm.

Mājā visi guleja dienvidu un Kalejs vareja netraucēties nodoties savam darbam.

„. . . Bet Tu pasteidzies drīz uz mājām, es sagaidīt vien nevaru. Es esmu cīnījies kā pret kalnu iedams ar Tevi un domāju, ka nekad augšā netiksim, bet nu Tu esi augšā, manu puisīt, un es ari, un es pateicu Dievam. Bet Tu nāc drīz, jo man sirds nerimstas Tevis dēļ. Ko Tu man rakstīji viņu reiz es nesapratu, vaj tad Tu neesi priekš manis un es priekš Tevis. To naudu divdesmit un piecus rubļus es Tev sūtu priekš tēriņa, jo nu Tu mani esi aplaimojis. Laiks ir karsts un mums daudz darba tagad, nu es gaidu Tevis mājās. Tavš tēvs Andris“.

Vecais Kalejs nolika spalvu un aizvēra tintes pudelīti; tad viņš ilgi domāja. Viņš domāja par savu zēnu Jāni, kuŗam nupat rakstija. Viņa zēns tagad bija mācīts zemkopis un mērnieks . . . mīļais zēns! Un nu viņi dzīvos kopā un uz Kaleju druvām strādās kopā.

Lepni un priecīgi mirdzeja mierīgās acis zem lielām, sirmām uzacīm kā divi dziļi avoti. Uz pieres dzīslas bija uzpampušas no neparastā darba un domašanas. Sirmie mati liecās uz vienu pusi un gluži baltās ūsas apsedza mutes kaktiņus un daudzās rievās zem vaigiem.

Kalejs ielika vēstuli aploksnē. Adresi rakstīs Milda — šovakar janones tik uz Vanagiem.

Tikai tagad vecais saimnieks sajuta, cik ārā ir spiedīgi karsts. Izvilcis mutes lakatiņu, noslaucīja pieri un izgāja dārzā. Dārzs Kalejos bija plašs, ar daudz vecām ābelem, kuņas vidū iztrūdejušas, bet gadu no gada nesa vairak augļu. Gar sētmalam spiedās ogu krūmi, plūmes, ķirši, cits aiz cita, bet starp ābeļu rindām brieda zižota zāle un baltais bišu dāboliņš.

Melnie strazdi bariem laidās ābelēs un trokšņoja ar saviem jaunajiem bērniem un savadi tas bija dziļā dienvēdus klusumā.

Kalejs pastāveja brīdi un palūkojās gaisā. Lietus nebija gaidams, jo mākoņi brieda balti vien un debess starp viņiem vizeja zils kā dzīpars. No sapļautām dāboliņa vālem vējš atnesa grūtu reibinošu smaršu un vecajam saimniekam patika šī ierastā tveice un dienvēds. Viņš nejutās tagad noguris, lai gan visu rītu līdz ar strādniekiem uz lauka bija. Viņš nostājās pie klēts pavēnī un sāka drāzt grābekļa kātus... un domāja pats savas dziļās un vienīgās domas par savu dēlu Jāni.

Cik skaisti būs redzet, kad viņa Jānis te visu pārvaldīs... un cik labi un viegli būs nomirt. Piecdesmit gadi vissmagakā darba un rūpju — kam citam to bija ziedot, kā viņa Jānim, viņa mīlam zēnam... Vasaras dienvēds tik dzirdeja viņa domas un nevienam citam tās arī nevajadzēja zināt. Dzīve viņam bijusi kā dziļš purvs un nu viņš izbrien uz mierīga saules krasta un nogurušās krūtīs atņem elpu un labi un skaisti ir viss.

II.

Pēc dienam desmit atbrauca Jānis. Bija vakars jau un saule gula kur tāli, tāli, smaga un sarkana, kā dzīrās satvīkusi skaista sieva, un no viņas sarkanuma mākoņi kā rozes sāka plaukt otrā debess malā. Iz lejas pār dārzu dzidri vēss pūta.

Jānis veikli izkāpa no ormaņa orites un paņēma savu ādas saini. Pie dārza vārtiem viņš satikās ar tēvu, — tas nāca pretim laimīgs un drusku drebedams. Viņš skatījās dēla sejā kā meklēdams ko un klusam runāja:

„Nu tad tu mājās ... Tikpat reizi ...“

„Ja“. Jānis atteica. Viņš priecīgi pastiepās no ilgas sēdešanas ratos un saņēma tēva roku. Tēvs paņēma viņa somu un Jānis neteica neka pretim. Un klusi, kā nezinādami ko runat, viņi iegāja caur dārza lieveni istabā.

Tēvmāsa Anna izgāja no otras istabas rokas priekšautā slaucīdama un smaidīja.

„Raug šē, kur ciemiņi“, teica Kalejs un baltās ūsas noraustījās un notrīseja no prieka un acīs bija tāds mīksts, skaidrs spožums, tā ka sirmāis vīrs bija tikpat skaists kā Jānis.

Bet kur Jānis bija skaists! Cepuri viņš nosvieda uz paša galda vidus, tā ka zaļais samts, kas pie uniformas piederīgs bija, viss nāca redzams. Acis Jāņam bija brūni melnas, kā pie meitenēm, un mati gaļām šķīedram zeltainpeleki. Smalka, kā zīds, bārda bija stipri augusi pa šiem diviem gadiem un darija visu seju aristokrātisku, lepnu un uzaicinošu. Tikai vaigi bija bālāki — tā vecajam Kalejam likās, un viņš tūlīt nodomāja:

„No mācišanās ... Nu, atpūtiesies ...“

Jānis novilka vieglo vasaras mēteli, — smago studenta akadēmisko uniformas viņš bija atstājis tur pagultē, rezidencē, kā gribēdams pavisam reiz atkra-

titles no ta. Bet svārki vēl bija ar ērgļainām pogam, zaļa samta uzplečiem un zvaigznitem. Apkalklīte balta un kreklis, vareja redzet, — vēl baltaks.

Viegli kā atpestīts Jānis sāka soļot pa istabu ar savām smalkajām kurpēm. Soļi bija elastīgi, augums smalks, pirksti smaili un balti, — — vecais Kalejs ne acis nevareja novērst no dēla un prasīt ar vēl neka nedrīkšteja, tik klausījās... Un tomēr tas pats Jānis — ja, tas pats gan. Kārpiņa virs kreisās acs ar smalkām spalviņām un dziļas brūnas acu zīles un platas krūtis — tas pats! Un tēvs neka vēl nemanīja, varbūt arī negribeja manīt: Jānis Kalejs bija domatajš kļuvis un smaiditajš un sapņotajš. Reizam viņa acīs iedegās kā dziļš izmisums, vaj nāvīgas bailes un bezgala laime.

„Kas tev čumudanā? Vaj izņemsim?“ prasīja tēvs.
„Varbūt grāmatas?“

Ja, tur bija gan grāmatas — piecas, sešas, ne vairak. Un piezīmju burtnicas melnos vākos.

„Lai paliek labak; kad vajadzēs, gan paņemsim.“
Un viņš nobīdīja ceļa somu pie malas.

Kad priekš diviem gadiem te bija, tad grāmatu kur vairak bij — domāja tēvs. Un šitās ar tādas neizskatas. Toreiz Jānis daudz stāstīja par saimniecību, zemes izmantošanu...

Un vairak neka nebija...

„Tad tik vien tev tās mantas?“ tēvs prasīja tā savadi.

„Laikam vēlāk tavas grāmatas atvedīs?“

„Ja, mantas man maz“, jautri un viegli, kā smaidīdams atteica Jānis. „Un vairak a' laikam nebūs“.

Tad abi kluseja. Klusums tika baigs un skaists un spiedošs reizā, un visā telpā līdz ar to bija kas svešs.

Tēvmāsa, saimniecības vadītāja, nogurusi un priecīga klāja galdu, nesa kannas, pienu, sviestu, rudzu maizi un ko ceptu un rīkoja vakariņas.

Caur logiem dzeltena blāzma krita istabā un viņas spožums bija tik skaists puskrēslā . . .

Jānis piegāja pie loga un atkal domas to pārņēma. Tad savadi priecīgi pasmaidīja un ierunājās ko par dārzu.

Un vecais Kalejs, kā sen gaididams ta vārda, tūlīt sāka stāstīt, cik pilns viss ar augļiem, cik ogu, āboļu un bumbieņu — zari nesišot rudenī, un tas viss tāpat, bet ja vēl koptu, kas tad būtu! Un tad bites izgājušo gad' desmit reizes spietojušas — pilns dārzs nu esot.

Vakariņas ēdot Jānis līgsms bija un trieca un smējās. Acis viņam zviļot zviļoja . . . Viņš, likās, pats par sevi priecājās un par savām atmiņām. Un atkal spēji palika kluss, pat drūms un svinīgs. Tēvs vēl ko stāstīja, bet atbildes nebija. Tad kalejs kā baidīdamies, varbūt kaunedamies ko teikt norunāja:

„Būsi varbūt piekūsis. Tad iesim ar' gulet; gan jau rīt apskatīsim visu.“

Un klusi izgāja, atstādams Jāni vienu lampas dzeltenā gaismā un naktsblāzmas puskrēslā.

Jānis ilgi sēdeja un domāja. Viņa sejā bija vieglas tīkamas sēras.

III.

Bija nakts. Līdz ar saules nogrimšanu apstājies bija arī vējš un koki stāveja paceltiem zariem dziļā klusumā. Mākoņi bija noguluši katrs savā vietā un nekustējās, kā kuģi, kuņiem jūras klusums buķas sasējis. Lauks bija tik mierīgs, — laikam arī tauriņi un mārīņas guleja un ja kāds sienāzītis spārnus trīcināja, tad vairak sapņos, nekā nomodā. Un ja kāds putns būtu pa gaisu laidies, tad tas aizmaldījies būtu bijis, nezinādams miera, kamēr savu vietu atrod.

Guleja arī pagalms un mājas un cilvēki. Klētīs un istabās un sienā uz staļļa augšas bija dzirdama smagi celta elpošana, — noguruši un sakarsuši bau-

dija mieru strādnieki, līdzīgi putniem, mākoņiem un spēka pilnajam laukam.

Pagalma vidū akas vinda stāveja augstu gaisā kā liels masts, un kluss dilstošs mēness slīdeja arvien lejup, lejup...

Tikai Jānis Kalejs neguleja. Kapēc viņš neguleja? Kas to lai zina...

Viņš staigāja lēni pa istabu, piegāja pie loga, palūkojās ārā; piegāja pie vecā pulksteņa, kurš kastē klibodams tikšķēja; klausījās it kā minutes skaitīdams un atkal gāja pie loga.

Baltiem palagiem izklāta gulta pie sienas smaršoja pēc svaigām kalvem un pļavu zālem, un nogurums lidoja te visapkārt, bet Jānis Kalejs to nemanīja. Viņš neguleja.

Tad viņš piegāja pie savas ceļa somas un izņēma grāmatas. Viņš uzlika tās uz balta galdauta zem lampas. Viena no grāmatam bija dīvaina. Lielī, sarkani vāki, asiņaini likās, ziedi bija zīmeti uz pirmās lapas, un kad Kaleja dēls ar saviem smalkajiem pirkstiem šķīra lapas, tad tur bija rakstu rindas un vaiņagi un ērkšķu kroņi.

Tad Jānis lasīja ilgi un viņa acis pieņēmās savadā fosfora spožumā un baltais krekls uz plašajām krūtīm cilājās no viņa sirds sitieniem...

Un tad Jānis aizvēra grāmatu un piecēlās. Tagad bija tik kluss, ka viņš savus soļus stipri dzirdēja. Viņš izdzēsa lampu un izgāja pa veco koka verandu dārzā.

Bija nakts. Un bija arī zvaigznes kā ar miglu aizaustas. Vēsuma nebija, — nakts bija spiedoša kā diena.

Bišu stropos skaneja kā tūkstoš stīgas un medus smarša bija gaisā. No laukmalas grūti dvesa nopļauta dābola smarša.

Jānis apstājās un klausījās. Viņa seja bija bāla

un lūpas drebeja, un tuvākie koki laikam dzirdeja viņa sirds pukstus.

Tad viņš gāja tālak pa lauku gar upi, pa mežu un domāja, un bija skaists un karsts.

Ko viņš domāja — kas to lai zina?

Vaj viņš domā par pasauli un par cilvēku. Varbūt viņš domāja par sevi? Vaj pasaule nava pilna ziedu un vaj cilvēks arī nava zieds? Ko saule aizķer, tam jāplaukst un jāzied, ar steigšanos, ar dziļu prieku un ar mokām, neapzinīgi, bez paša gribas jāzied un jānovīst.

Un vaj cilvēka dvēsele arī nava zieds un puķe un vaj viņai nava savas saules, kuŗa iededzina viņu gaišos ziedos un vaj viņa nesadeg un nenobirst no savas saules?

Jānis Kalejs bija tagad laimīgs, to vareja redzēt viņa acīs. Viņš stāveja upes atvāra malā pie niedram un atkal ilgi domāja.

Kad gaišs jau bija, viņš atgriezās mājās un, kā pa pusei negribedams, apgulās. Un miegs ātri apņēma viņa veselo, jauno miesu.

Kad saule lēca, vecais Kalejs ienāca istabā un klusi palūkojās uz dēlu. Tad piegāja pie galda un pavēra vienu no grāmatām. Ērkšķu vainags tur bija virs rakstiem, viņš skatījās uz asajiem dzeloniem un nesaprata neka. Un viegli atkal izgāja ārā, likdams rīta saules zeltam līt pār savu matu sudrabu.

IV.

Un kad diena gaiši brūna iedegās ar savu sauli pār pļavam un laukiem, uz Kalejiem atnāca Milda, gaiši brūna kā lauku vasara. Viņa atnāca priecīga un laimīga, jo viņa zināja, ka Jānis Kalejs bija te. Jānis Kalejs, par kuŗu viņa domāja kā par kādu ārpus pasaules stāvošu būtņi un kuŗu viņa tikai redzēt gribēja. No radnieciskām asinīm viņi bija un gribēja būt, — tas bija vecā Kaleja sapnis.

Viņa satika veco Kaleju dārzā pie bitem un tas smaidīja... Tad Milda pati aizgāja uz istabu un droši atvēra durvis.

Jānis bija piecēlies un nomazgājies, un dzīvs un laimīgs atkal, kā kad naktī viņa mīļā būtu to skūpstījusi.

Milda skaļi teica labdienu un piegājusi ielika savu roku Jāņa spēcīgajā delnā un tad... viņas drošums lūza un viņa sārtojās, — caur dzeltenbrūno, maigo ādu vareja redzēt, ka asinis šaltim sakāpa sejā... Viņa stāveja pretīm Kaleja dēlam kā kluss, trīcošs zieds pret jaunu plāveju.

Viņa bija nevainota un glezna, kā brūns pumpurs, kas pavasara silto svelmi sevī nes. Viņa bija mežābele, kas izaugusi saulē, miglā un sniegos, bez dārznieka naža un bez aizsarga, un savus pirmos ziedus saulē rietinājusi.

Slaikas, gaŗas rokas ar nevarīgiem pirkstiem bija kā maigi lilju kāti un caur vasaras apģērbu izstaroja no viņām siltums, jo viņas bija dzīvības pilnas. Pār brūnajiem matiem bija balts lakatiņš un acis zem plakstieņu ēnas kā mežezeri bikli un neaiztiekami guleja. Viņa bija likusi sevi no saules apspīdet un neka nebija viņai slēpusi, un saule du-seja ik audā ar savu spēku un siltumu; viņa bija likusi vējiem dvest pār sevi un rasai līt uz kājam — kā stirna, kas starp meža zālem un koku šalkā mīt, brīnišķīgi skaistas acis paceļ pret mednieku — tā Mildas skati bija bikli, klusi un skaisti.

Kulturu viņa bija paglabājusi sevī kā nepieciešamu ļaunumu un kā līdzekli — valdīt. Dabu viņa sev apņēmusi kā bruņas un kā zobenu priekš uzvarešanas. Ik miesas auds bija nogatavojies un pilns slēptu gaidu — atvērties un uzziedēt, savus sarkanos tvanainos ziedus likt pār kādu uzziedēt un tad to saukt par zemes pilnību...

Viņai nebija dzīves filosofijas un nesasniedzamā,

viņa lika kūset pār sevi visam un padevās dienu šalkai kā viegla laiva spožiem putuvilņiem vasaras dienvidū uz jūras, lai nes un šūpo un mazgā. Viņa bija gatava un skaista priekš dzīves un gaidīja — piepildīšanās.

Un kā sērmukša, izplaukusi baltos reibinošos ziedos, apdveš visu, kas nāk tai tuvumā, ar saldi rūgto vīraku, tā viņa apdvēsa visu telpu, sevi un Kaleja dēlu ar savu ziedu pilnību.

Un Jānis Kalejs lūkojās uz viņu un priecājās ar lielu nenoteiktu līgsmību, bet viņa prieks nebija tāds, kāds Mildai.

Viņa sāka stāstīt, cik labi ir laukā un plāvā un zem debesīm, un viņa prasīja, vaj arī viņam te labi...

„Ir labi,“ viņš teica. „Te viss ir labs. Ir skaists dārzs un lauks, saule un mēnessiņš un puķes un viss, kas bijis... un arī tu esi skaista!“

Viņai tas patika. Jānam vajādzeja teikt, ka viņa ir skaista, tad bija labi. Uz citiem nevarēja paļauties; to vārdiem nebija nekādas nozīmes.

Kaleja dēls skatījās viņas dzeltenbrūnajā sejā un viņa acis nejauši gaiši iemirdzejās, kā saule un viņa miesa nodrebeja no prieka. Viņš uzlika roku uz viņas pleca un noliecies mīļi viņu pie acs uz vaiga noskūpstīja...

„Arī tu esi skaista...“ viņš teica un redzeja, ka no tās vietas, kur viņa lūpas pieskārsās, izplūda sārums pār visu viņas seju un lūpas viņai smaidīja sadrebeja.

Un kad viņa aizgāja no Kalejiem, lauka vidū viņai karsti kļuva: viņas krūtis karsa zem drēbēm. Neizteikta doma virzījās un raisījās un viss bija kā puķe starp plāvas puķēm un smilgam un duneja un skaneja un dziedāja viss ar viņu. Viņa apstājās un atvilka elpu... Saule vizeja...

Dārza malā stāveja skaistais Kaleja dēls un skatījās augstu un tālu uz balto mākoņu kaudzem un

bija kā ziedonis. Tikai viņa acis — domāja un atkal smaidu nebija uz lūpam.

V.

Pusdienas saule dega atkal pār dārzu. Pie bitem ābeļu ēnā guleja vecais Kalejs, — kā sirms mierīgs rudenis viņš bija. Viņš klausījās bišu sanā, no kuŗa debess zilums viss bija pilns; viņš redzeja, ka gaisā krustojās un šāvās tūkstošiem ar medu apkrauti darbinieki un viņa domas arī gāja šurp un turp. Ta bija viņa pilnības stunda . . . Viņa sapņi sāka piepildities.

Kamēr Jānis bija mājās, Kalejam soli likās tik viegli, kā jaunībā, krūtīs smējās kluss prieks un mīlestība. Viņš bija kā koks smagu augļu pilns un viņa augļi raisījās, — tās bija viņa lolotās domas.

Viņš aizvēra acis — aizvērtām acīm viņš visu to labāk redzeja . . . Jānis gāja tur pa viņa plašajiem laukiem un rīkoja un strādāja. Un kur viņš gāja, tur smagas kviešu druvas auga viņa pēdās. Un visi stāveja un brīnījās un teica viens otram: tas Kaleja dēls, viņš visu zin un var. Vēl atlikušie purvi bija par dārziem pārvērsti — viss ziedēja un rieta augļus un brieda no pilnības.

Un te vecās mājas vietā bija stalta kā pils jauna, ar mirdzošiem logiem un viņa Jānis tur valdīja par visu — viņa Jānis, kuŗu mazu tas bija izglābis no nāves. Tas bija pavasarī sen, sen, kad upe bija pāri krastiem un saules vizmā zēns bija uz ledus gabaliņa straumē ielaidies. Tad viņš metās ūdens straumē bez jaudas un aprēķina un kad ar spēcīgām rokām pārspējis ūdens spēku viņš vilka Jāni uz krasta un pats nomocījies viņam līdzās pakrita — toreiz viņam bija, kā kad visa pasaule būtu jauna un laimīga tikusi . . . Un tagad viņam otrreiz bija tāpat — visa pasaule jauna un laimīga . . .

Tad Jānim vajadzēs saimnieces un tad, protams,

Milda būs te — mīlais, labais meitens! Vaj tad ir kāds cits cienīgaks, kā Jānis priekš viņas? . . . Viņi ziedēs abi te un zaļos un viņš pats tikai staigās pa lauku un dārziem un redzēs visu to bagātību un mieru . . .

Un tad būs šūpulis istabā un šūpla dziesma un viņu sauks par vectēvu un viņš būs kā bērns atkal, kad mazās rokas viņa seju apglaudīs. Viņš būs kā sirms koks rudens mierīgā saulē un viņa zari pār jaunajām atvasēm sargadami un svētidami būs.

Tad viņa pienākums būs galā un viņš varēs uz dusu iet — laimīgs un priecīgs, jo mīlas rokas viņu iezārkos un viegli nolaidīs vēsā zemē, kuŗa visu mūžu bija viņa sapnis, viņa māte un līgava. Un kaut arī kapsēta aizmirsusies laimīgajiem ļaudim, tad viņa tēls nezudīs — šis ābeles kad ziedēs, tad teiks — tie sentēvu lauki . . .

Dziļš miers bija visur, tik vēsmā smilgas šūpojās un zari lēni liecās. Un vecā Kaleja domas šūpojās kā vieglā šūpulī un viegli un nemanot viņš iemīga bišu sanā, kā iemieg cilvēks, kuŗš pārnesis mājās laimi no grūta ceļojuma — aizmieg ar apskaidrotu seju.

VI.

Dzeltenas dienas uzziedeja kā spēcīgas saules puķes, viena līdzīga otrai un novīta vakara sarkanumā, bet Jānis Kalejs vēl nebija ar tēvu izrunājies. Viņš vienmēr kluseja par to, cik sēts un pļauts un par to, kā katrs tīruma gabals apkopts.

Vecais Kalejs gaidoši noraudzījās uz dēlu un reiz reizem rītos un vakaros ierunājās par saimniecību un par zemi un ražu, bet kad Jānis kluseja vaj pat nedzirdeja, tad arī viņš apklusa un pazemīgi gaidīja tās dienas, kad viņa zēns sāks tāpat runāt kā agrāk un teiks tik daudz vēl nezināma un vajadzīga.

Bet Jānis, likās, visu bija aizmirsis. Un savada bija viņa dzīve un kaut kas kluss un nospiedošs

apņēma veco saimnieku — viņa dienas arī bija miglotas . . .

Kad strādnieki un tēvs pārnāca no lauka un vakara vēsums viņu sviedrus noslaucija un visi uz dusu gāja, Jānis nemierīgs kļuva. Naktīs viņš gāja uz lauku, gar pļavmalām, pa mežu un pārnāca vēlu ap saules lēktu mājās. Viņa sejā bija savads mirdzums un acis drudzaini spulgas. Viņa drēbes bija slapjas no rasas un šad un tad viņš pārnesa puķes un lika tās sev uz pagalvja, kad apgūlās . . .

Viņš bija savijis vaiņagus, kā meitene un nesa tos uz māju un kāra pie sienam.

Bieži viņš lasīja savās grāmatās un nedzirdeja un neredzeja tad neka un bieži rakstīja savās burtniecās steigdamies un tvīkdams.

Un atkal brīžiem viņš bāls un nelaimīgs likās un staigāja stundām ilgi pa istabu un domāja dziļas domas un tad iededzās kā uguns, bija laimīgs un priecīgs, daudz runāja ar tēvu un jokojās ar kalpiem un ganiem. Tad viņš gāja un kļuva pie sevis dziedāja un nesa taisni galvu kā uzvaretājs.

Ar ciemiņiem viņš garlaikojās un vientulībā visbrīvāk jutās.

Viņš priecājās arī par druvām un pļavām, bet tikai ne par viņu auglību un skaistumu; likās, viņš tikai smaršas tur mekleja un vientulības.

Un savadas tika arī vecā Kaleja domas un dienas. Viņam vairs nebija ta miera un sapņu un viņš griebeja izrunāties par visu un zināt visu, bet neuzdrošinājās. Viņš pacieta un gaidīja. Viņš dzirdeja, ka naktīs Jānis staigāja pa istabu, dzirdeja katru viņa soli un zināja no viņa sejas, kāda nakts tam bijusi.

Bet visu to viņš pacieta — — viņa Jānis bija te un kā aiz cieta vaļņa viņš mekleja glābšanu aiz šīm domām.

Karstā, spiedīgā jūlija naktī, kad zibeņa rūsa plīvoja gaisā un visa zeme bija gurdenuma smaga

Jānis Kalejs pārnāca ar nolauztu niedri no upes.
Viņš iededzināja lampu un ilgi rakstīja savā grāmatā.
Un lūk, ko stāstīja viņa grāmata.

*

... Es sveicinu un suminu Tevi, mana mīļā, un mana miesa un dvēsele ir pateicības pilna pret tevi. Es esmu niecīgs un necienīgs, ka tu mani aizskāri, es esmu kā ērkšķu krūms pilns asu dzeloņu un vientulis, bet es degu Tavās ugunīs un šinīs liesmās es skaists esmu — Tu runā liesmās manī, mans dievs!

Es dzirdu asinis ritam manās dzīslās, es dzirdu sirdi runajam un viņas tieksmes un nemiers man ir mīļi. Es nevēlos laimes un miera un klusas dzīves, es vēlos cīņu un sāpju un sadegšanu. Es gribu būt kā šī nakts, pilns ziedošu puķu un smaršīgu sapņu un pilnības un pilns ar smagiem auglības un spēka tvaikiem un zibeņu pilns, kuņģi bailes iedvēš...

Es gribu, lai mūžam neaizdzīst mana ievainotā sirds un lai manas ilgas mūžam jaunas ir, kā puķes jaunas ir katrā pavasarī. Es gribētu būt sarkans vaj melns rožu zieds, kas kūpošu smaršu izlej ap sevi un visi reibst, kas viņa tuvumā nāk, lai Tu zini, ka es Tev par godu dzīvoju un ziedu, mana līgava — dzīvība!

Es gribētu būt brīnums starp zemes ļaudim, Tev par slavu, mana mīļā; lai visi Tavu vārdu dzird, es gribu Tev skaistas dziesmas dziedat. Kā droša kaija es gribu būt Tevī, vētras skūpstītā jūrā, un sveicināt Tavas baltās bangas un kliegt līdzī Tavam pārkoņam un kad Tu norimsti, tad saules vizmā virs taviem ūdeņiem šūpoties.

Es negribētu nekad padoties naktij un pārspēkam, es gribētu mirt, kad manas stundas ir beigtas; kad Tavš saldaiss vīns ir izdzerts no mana dzintara kausa, tad viņu pie akmeņa grupas sist es gribētu, lai viņš netiktu pildīts ar necienīgu dzērienu, kas būtu manu lūpu apgānīšana.

Es sveicinu un suminu Tevi, mana mīlā! Ik stundu un ik brīdi es Tēv atdodu... manas sirds stāstus un manas domas un manus sapņus Tev, mana līgava. Kad Tava stunda nāk, tad uzziedu es, niecīgais un dzeloņainais ērkšķu krūms.

Kad tava stunda nāk, — tad es nezinu, kas notiek... Man ir it kā kad no manām dzīslam asinis izzustu, visas debess un zemes saldums salītu tur.

Tad kūst un plūst un rūgst kā jauns vīns manā sirdī un man reibst: — ta esi Tu, kad Tavi pumpuri sprāgst vaļā.

Kāds esmu es tad karalis!

Vaj jūs to ziniet, kas mani pazīst? Saule sēd manā kājgalī un zvaigznes ap galvu staigā un man šķiet tad, es Visuvarenais būtu.

Un vaj jūs ziniet tad, kādi vārdi ir uz manām lūpām? Tie ir mūžīgas dzīvības vārdi.

Tas ir tad, kad Tava stunda nāk, kurā visas pasaules harmonijas kopojas vienā oratorijā un es esmu viņu klausītājs un komponists.

O, tu nabaga pasaule, tad es sviestu tev ar abām rokām manu zeltu, tev, skrandainā ubadze — manu zeltu!

Bet kad šī stunda aiziet, es lokos manās sāpēs manā cilveka miesā. Man ir, it kā es no augstuma būtu nokritis starp jums, niecīgie, un es dusu pelnos un dubļos un jūsu kājas mani mīda; — es esmu niecīgaks par niecīgiem.

Tas ir mans lāsts, mana dzīvība, un par to es Tevi sveicinu un suminu...

*

Jānis Kalejs uzlika galvu uz rakstītām lappusem un ilgi kluseja.

Nakts bija spiedoša... mākoņi kūšaja un zibenis plaisnijās kā ugunīgs karogs. Pa pusatvērto logu nāca grūta un salda gaisa straume iz dārza.

Un tad ātri piecēlās Kaleja dēls un viņa acis uzliesmoja. Briesmīga ilgošanās viņu pārņēma — projam tikt... meklet, ziedēt, degt un liesmot un iznīkt, bet projam tikai... tikai no šī miera un pieticības. Visu zinat, atrast neatrasto, meklet cilveku dvēseles, kuŗas dzīvībai kalpo un skaistas ir savās sāpēs un laimē.

Augstak par visiem un tālak...

Viņš kāri elpoja nakts gaisu caur logu un skatījās zibeņos, kuŗi mirdzeja gaišak un varenak.

Dobji duneja tālumā nakts pērkonis... Aiz sienas ieklepojās vecais Kalejs — viņa domas bija pie Jāņa. Bet Jāņa domas nekavejās te, jo te bija mūžīgs miers. Viņa domas mekleja vētras.

Tāds bija Kaleja dēls.

VIII.

Bija svētdiena. Vētra bija pārgājusi un valgans, viegls un sudraba un dzeltena zīda pilns bija rīts. Un viegls un pilns sudraba domu un spēka bija arī Jānis.

Viņa sirds vairs nedega — viņa tikai gavileja. Pienākumi un saites un mīlestība un visi pinekļi bija nosviesti un viņš bez bailem mina uz tiem — viņa ceļā nebija kavekļu.

Un it kā iedvests no dēla klusajām domām Kalejs bij savadi drūms. Viņa sirmās acis zem uzaču sirmajiem spārniem uzlūkoja Jāni ar izbailem un sāpēm un likās, ka savads sastindzinošs kļiedziens lauztos iz viņa. Jānis satikās ar sava tēva izmisušo un sāpju apēnoto un bargo seju un nodrebeja kā no liela pārspēka. Bet viņa miers uzvareja visu.

Viņi abi kļuseja klusajā istabā, kur bija atstājušas savu rožaino elpu Jāņa šūplā dienas un saulstarotā bērība, un kur kā pelekas ēnas kaktos glūneja vecā Kaleja garās, sapņotās naktis par savu dēlu...

Vecais Kalejs bija kluss, bet Jānim likās, ka tēvs

glūnetu uz viņu un būtu gatavs, kā tīgeris uz lēcieni. Jānis baidījās vēl reiz sastapties ar sirmo skatu un lai tas nenotiktu, viņš pasteidzās pats.

„Tēv, es šodien aizbraukšu! Es negribu ilgak vairs tev slēpt, ka es nekad nebūšu tas, kādu tu mani gribēji. Mana dzīve ir tālā pasaulē. Es esmu atradis citu ceļu un aiziešu pa to. Es citadi nevaru.“

Viņš stāveja pret tēvu un pacēla acis. Bet tēvs neatbildeja... Viņš tikai mirkšķinaja acis un skatījās dēlā kā sapnos.

„Mans dēls!“... Tas bija kliedziens iz saspiestas stipras krūts un skaneja dobji un ar izmisumu. Un tad klusak:

„Mans dēls!“

„Ja, es esmu tavs dēls. Asinis manās miesās ir no tevis, bet atzīšana ir mana paša. Un aiz manas atziņas nava neka vairak un es negribu melot ne sev, ne tev, bet es gribu brīvs būt un manai atziņai klausīt, bez piespiešanas.“

„Es tevis nesaprotu,“ teica Kalejs un viņa balss drebeja. Ja, svešs un nesaprotams bija Jānis viņam, viņš to redzeja. Un tad mīksti ieskanejās dēla balss un viņš iesāka runāt pēc iespējas klusi, vienkārši, viņš gribēja kaut ko apmierinošu teikt.

„Es svešs tev esmu kļuvis, tēv, un tu gribētu zināt, kapēc es tev svešs esmu. Un ne tev vien, simtiem un tūkstošiem es esmu svešs un būšu svešs un ne es to gribu, to grib dzīvība.“

Tu mani aukleji uz savām rokām, es biju tavs vienīgais dienu un nakti un tavas mīlestības mērs bija pārpildīts priekš manis. Vaj tad es ne-esmu tas pats, vaj tad manis nepazīsti vairs? Un tomēr svešs. Ak, tēv!... Tur tālu milzīgajā pilsētā, kur es viens biju bez tevis, tur es atzinu pasauli un cilvēkus un viņu likteni. Tur nesargāja mani mūžīgs meža miers, kas te zem tumšajām eglem dzīvo, tur

nebiji tu man mūžīgi klāt ar savu aizsardzību un gādību. Tur arī nebija ta nakšu miera, ko es baudīju te, zinādams ka ziedoši lauki man apkārt un dzidra debess. Ne, tēv, tur bija pasaule un tur mācijos es pazīt viņas gaitu un līdz ar to man nokrita apsegs no acīm un es pazinu arī pats sevi, — es kļuvu redzīgs.

Manās grāmatās gan nestāveja nekas par cilvēkiem un viņu likteni, bet šausmīgu ziņu un rakstu grāmata man bija atvērta ikdienas uz plašās ielas. Es izbijos viņā lasīdams un nodrebeju pret savu niecību. Tūkstošas mokas, ārprāts, bads un asinis un nāve un verdzība mani apmulsināja un es mocijos dienam un naktīm un prasīju, kur ir izeja no šīs elles? . . . Un neviens man neka neteica. Es mekleju kā pa tumsu, es izšķīru simtiem grāmatas, es pētīju visbriesmīgākos dzīves noslēpumus un nācu pie pārliecības, ka mēs visi esam vergi.

Un verga atziņu es negribeju nest arī sevī un tad es mekleju un atradu citu atziņu: mums vajaga būt brīviem un šī atziņa mani sauc prom arī no tevis un no visiem, — sauc mani priekš manis...“

Jānis paskatījās uz tēvu un sastapa divas dziļas un gudras acis un dzirdeja atkal:

„Es tevis nesaprotu...“

„Ja es vienmēr būtu pie tevis bijis, tad es tevi vienmēr būtu sapratis, bet tagad mēs esam sveši. Redzi, tēv, tu esi radītājs un ar to tev pietiek. Tev vajaga mierīgu saules dienu un mierīgu gadu un ražas, ilga mūža. Bet man vajaga cīņu, jo es gribu vairak būt, nekā tu un daudz citi. Uz augšu man vajaga un tālāk — tur sauc mani mana atziņa. Man vajaga citas saules un citu prieku un citus augļus nesīs manas druvas. Man nebūs nekur māju, man nebūs arī nospraudīta ceļa un es nekad neka nepļaušu un ne-ievākšu; es gribu sējejs būt tikai,

— lai vāc cits cilvēku dzimums, ja mana sēkla dīgs.

Es gribu citadu dzīvi dzīvot, kā tu, — nemiers sauc manu dzīvi. Mūžam viņai diezgan nebūs un mūžam tālak un augstak viņai vajadzēs — tas ir mans liktenis. Un šo dzīvi es gribu sludināt, un mācīt — priekš rītdienas dzīvot...

Un es arī zinu mana ceļa beigas. Simti ir salauzti un salūzišu arī es. Bet manā steigā un manā nemierā ir neizsakāms skaistums un to es gribu just. Es esmu redzejis mocekļu nāvi, viņiem vajadzēja savas asinis izliet tapēc, ka viņi patiesi cilvēki bija. Un salds prieks manū sirdi pārņēma, arī es lūdzos, lai savas asinis varetu atdot par to, ka acumirkli cilvēks esmu bijis.

Es negribu daudz un ilgu gadu, es negribu, lai manas dienas kā klusi ūdeņi lēnam slīdetu un lai vecums sudraba vaiņagu man uzliek. Es gribu ātras gavilejošas asiņu pilnas dienas, es gribu kā zvaigzne krīzdama sadegt un ērkšķu vaiņags lai mani vaiņago.

Es negribu neko saukt par savu, jo saule un zeme un viss ir mans.

Te ir bezdelīgas paspārnēs, bet es esmu redzejis vētras putnus laižoties pret trako jūru.

Te ir miers un dusa, bet es esmu sagiftets ar uguns karsto steigu.

Te ir padošanās un glēvums, bet es esmu redzejis spītību un smieklus nāvei pretim; es esmu redzejis paceltas galvas un uzvaru.

Debesu dziesmas te tiek dziedātas, bet es esmu dzirdējis zemes dziesmas, no kuņģa asinis dej un prāti reibst.

Es esmu pazūdis priekš tevis un priekš visiem, es esmu visiem svešs. Un tapēc man ir jāiet uz neatgriešanās.

— — Kluss bija istabā un Kalejs neteica neka

vairs. Viņa acis lūkojās grīdā un kaulainās vecās rokas bija ceļus apķērušas. Viņš dzirdeja Jāņa vārdus un tie krita kā smiltis uz zārka; skarbi un dunoši, kā zvirgzdi. Tikai daži soļi šķīra abus, bet Kalejam likās, ka nepārsniedzams tukšs bezdibenis būtu starp viņu un dēlu.

Viņš nesaprata neka — tikai to zināja, ka viņa dēls ir zudis.

Un ilgi viņš vēl sēdeja un domāja, kad Jānis jau izgājis bija. Pulkstenis tikšēja lēnam un ārā saule brida kā zelta ķeniņš pār pasauli. Viņa smaidīja Kaleja dēlam un visai cilvēku ciltij, kuŗa atjaunošanās mekleja, un visām jaunām un karstām asinīm. Bet iekšā istabas kaktos glūneja — ēnas un — sāpes.

IX.

Kad saule rieteja, divi cilvēki stāveja Kaleju dārzā un kluseja. Māja izskatījās atstāta un vientuļa un puķes gurdas atkal bija.

Vecais Kalejs bija drūms un nepieietams, tikai sirmie mati trīceja līdz ar galvu.

Un Milda bija skaista kā arvien; kā parādība, kā dzintara kauss līdz malam ar dzīvības dzērienu pilns.

Viņa bij skaistako rotu ģērbusi, viņa nākusi bija savu draugu sveicināt, apdvest ar savu dvašu viņu un ar saviem sapņiem.

Un nu viņa stāveja klusa un sveša, pati sevis nepazīdama.

Jāņa vēstule viņai bija rokā; dažas rindas un sveiciens. Tik vien?

Viņš lūdza piedot un vēlet viņam labas domas, jo tas, ko cilvēki sauc par laimi, viņam nepazīstams esot. Viņš to mīlejis kā skaistu ziedu, kuŗu saule atvērusi, viņš tā mīlot visu, kas skaists un dzīvības bagats . . . Un visu kas viņam te pieder, viņš atļauj viņai un atminesies viņas mīlestību līdz savu dienu

beigām. Bet viņa ceļš ir tāds, pa kuŗu tikai viņš var iet viens pats . . .

Meitene stāveja un viņas sirds tumšās sāpes raidīja līdz ar asinim.

Tik vien, tik vien . . .

Ak, ubagu vārdi, ak, niecīgais raksts . . .

Un divu cilveku dvēseles bija kā pļava, pār kuŗu asa pļāveja izkopts pārgājusi. Un saules riets asiņu piemircis likās. Un abi viņi izšķīrās klusi un bez vārda, nesdami katrs savu čūsku pie sirds.

Bet viņš skatījās ar skaidrām līgmām acīm uz purpurainām debesīm, kuŗas greznotas un rotatas kūpeja viegli pār noejošo sauli. Viņa sirds kā karsts avots dimdeja pretim mūžīgai steigai un skaistumam. Viņš sveicināja savas sāpes un priekus, savu laimi un nelaimi.

Viņš nesa pie savas sirds savu mīlo nemieru un dzirdināja to ar savām asinim.

Un galvā viņš nesa saules vainagu.

ŠKERĀS.

I.

No neviena nepazīts es esmu sirmā ziemeļu pilsētā. Ir vasaras vidus, kad saule ir pārplūdusi zemi un jūru un pasaule ir kā zelta pļava pilna no ķēniņa meitas Ingeborgas gaiši dzelteniem matiem.

Es atminos šo dienu svešajā pilsētā un mana sirds notrīs, kā kad es nupat saldu bīķeri būtu izdzēris, no kuŗa sirds trauki sapņu pilni tiek . . . Man ir kā dievam, kuŗu salds upuris sasniedzis.

Man ir atkal jaaizbrauc prom no šīm ielām, kur es biju neviena nepazīts. Atkal uz mīļo svešumu, vienam ar mīļo sirdi, kā ar līgavu un tomēr vienam.

Uz zaļā ostas ūdeņa guļ balts tvaikonis un priecīgi plivina karogu masta galā. Un pa tiltu iekāpj daudz cilvēku — klusi un līgsmi . . . Kungi nes ceļa somas un mēteļus, damas plivina šķidrautiem un lakatiņiem. Karaliskā „Thule“ uzņem visus.

Ūdens viz un margo, simtiem laiviņas krustojas ap tvaikoniem; sviež nesamos, smejas, sveicina. Es sēdu augšā un man nava ar ko sveicināties un nav arī vajadzīgo paunu . . .

Pēdejie svilpieni, tilts uzvilks, mašīnas sāk drebet. Tad atskan dziesma . . . Tas ir jaunsomu koris, studenti un studentes, un viņu balsis ir pilnas jaunības un brīvības un spēka. Maigums trīs iz plašajiem akordiem — savas drūmās tēvzemes mīlestībai dzied viņi svešos motivos un vārdos. Bet skaņas tās paliek manī kā ugunīga lāva, ko vulkans glabā. Mana tēvija man nāk atmiņā — bez savas mīlestības dziesmas asiņainā sapnī . . .

Noskan dziesma, noplivinas baltie lakatiņi no krasta un „Thule“ peld lēnam pa ūdeņa vizmu. Karogi

plīvo, saule smejas un kuģis dreb. O, cik saldi ir aizbraukt no krastiem jūras ūdeņu bezgalībā! Dvēsele šķiet doties uz dzimteni, kuŗu mūžu meklejis un kuŗai dāvājis skaistakos mirkļus, kad sirds ievainota tika pa zemes ielam staigājot. Varbūt uz jaunības zemi Bimini, varbūt uz mīlestības un neaizmirstīgas uzticības „Thuli“, varbūt uz plašumu bez robežām, kur kājas maldu ceļus neietu vairs.

Paliec sveika, pilsēta un pilis, tu, kulturas varžu mārks, ārprātības maskarade! — es neesmu vairs tavs vergs, es esmu kaija, kas jūrai pieder, es gribu ziemeļos mirt; tiešam, sniegu un ledus saltums mani tā nežņaus, kā saltās ļaužu rokas tavās ielās! . . .

Šai brīdī es varetu raudat aiz laimes, es tikko valdos vēl. Par to, ka es ne no viena nešķiros un neatvados un neviens mani negaida ceļa galā — aiz laimes par to, ka neviens lakatiņš neceļas uz krasta manis dēļ.

Bet kuģis jau šķēļ ūdeņus un pilsēta paliek dūmu miglā. Klīnšotais krasts sveicina ar priežu zaļajām galvām, fjordī viz un jūras plašums zeltā laistas. Man sirds, kas nemieru pazīst, sveicina vējus un ūdeņus un līgsmo.

II.

Siltie, vižņotie viļņi klusi runā pie kuģa glauzdamies un baltu putu zīles kūšā aiz stūres. Jūras labirints uzņem visus kā vieglā šūpulī. Saules mirdzumā tālu redzamas vēl salas ar lapu kokiem, un kailas, tikai no akmeņa vien. Tad zūd arī tas un paliek tikai plašums kā vizoša bezgala plava.

Vējš ir rimis un saules spēks lejas uz jūras caur baltajiem mākoņiem. Tikai kaijas mūs neatstāj; viņas lido pār mastiem un kliedz reiz pa reizei savus skaļos, miļos saucienus. Viņas ir kā baltie ziemeļu gari, kā miļu domu svīta, kas pavada mūs cilvēkus vižņu jūrā. Varbūt viņas ir arī sūtņi no tās zemes,

kur saulei norietēšanas nava, un ir sūtītas mūs aizvest uz turieni. Ak, jūs baltie jūras putni, vasaras dienvidū uz ūdeņiem — mirušu augšamcelšanās ir jums līdz!

Ceļotāji ir pulciņos un sarunājas. Iz kajītem nāk dziesmu skaņas un smieklī, tur jaunie somi dzied un smejas un Hebe sēd viņu vidū, jo kā gan citādi tik līgsmi viņi varetu būt. Varbūt ta ir Aino, kuŗa ziemeļu ezeriem skaistumu dod — tad tomēr viņa ir sieviete un jauna, — tas ir dzirdams dziesmās.

Es sēdu viens uz „Thules“ augšas un acis pār ūdeņiem skatas; man nekas vairak netīk. Es esmu apreibināts no dienas, no ūdeņa, no saules un kajītam un asinis rit klusam un līgsmi kā dziedadamas un manas dzīvības zelta zvans, kas visdziļākā jūras dzelmē nomests, jūt manas sirds tuvumu un paceļas un zvana. Sitieni ir dziesmu pilni un līgsmi un mani pulsi dejo līdz šai dziesmai, jo ta ir vasaras dienvidu un mana dienvidu dziesma. Man smaida dziedrums pār galvu un ziemeļu ātri vīstošās puķes tur aiz salam manis gaida — mīļās manas, kā šī diena!

Un tad man pietiek no sevis vien, ikkatris otrs būtu lieks, es esmu kā zieds un dvašoju pats manu smaršu . . .

Uz jūras ir melns kuģis ar milzīgām buŗam; viņš lēni plivina mums pretim. Ta ir zvejnieku laiva, kuŗu klusums uz jūras pārsteidzis. Trīs vaj četri cilvēki cilā buŗas un kad mēs braucam gaŗam, simts baltu lakatiņu plivina viņiem sveicienus no „Thules“ un viņi noņem savas melnās cepures un vicina šurp. Bet jaunība dzied viņiem plašu un skanīgu dziesmu un tālu pār jūras spoguļi iet skaņas — tālu pakaļ melnajai zvejnieku laivai, kuŗu varbūt vētra plosīs, kad mēs ostā būsim.

Uz „Thules“ ir dažādi ļaudis. Ir pāris angļu ar savām ledijām, bet ir arī veci zvejnieki ar vaŗa sarkanām sejam, kuŗas ziemelis krāsojis un saule žāve-

jusi. Visvairak jaunības, — studenti, skolnieki un jaunas sievietes. Bet starp kuģa klasēm nav izšķirības. Zvejnieki iet zalonā pie lasamā galda un ilgi lasa avizes. Smalki ģērbusies turisti sēd arī kaut kur pie kalpotājiem, pašā augšā un vēro jūru. Oficiālā kārtu starpība izzudusi. Un visu to dara vecais kaptenis, kuŗš vienmēr smaidīgi noskatas no sava komandas tilta uz pasažieriem un katram kautko saka. Viņš atļauj katram uznākt pie sevis, izrunājas, pastāsta, ir laipns un sirsnīgs. Arvien viņš ievaicājas kādam no jaunajiem par dziedāšanu un applaudē pirmais un visskaļāk, kad dziesma beigta. Tikai kad torpedu laiva vaj kreiseris krustojas kuģa ceļā, viņš paliek nopietnaks un ar skaļu svilpienu pavēl zēnam uzylkt Krievijas flagu mastā.

Šis satikšanās ar torpedu laivam, kuŗas bieži izbrauc jūrā, ir vienīgais traucējums mūsu plašajā ceļā. Jo krastus un salas un jūras sēklus un dzelmes kapteinis, liekas, zina arī aizvērtām acīm. Viņš simtām reizi skaitījis salas un bākas un mērojis attālumus, un viņam nava vairs ko mērot.

Kad saule ir zemu virs ūdeņa un viņas spožums sārtaks un smagaks, tālu mums priekšā parādas kā zila migla — zeme. Tās ir šķeras, caur kuŗām „Thule“ ies. Pēc stundas var saredzēt jau atsevišķas salas un vēl pēc stundas kuģis ie brauc kā ezerā, kuŗš apjosts ar klinšainiem, priežu apaugušiem krastiem un, liekas, nupat mēs atdursimies pie šī krasta, kad paspīd jauns ezers starp salam ar jauniem krastiem un kanaliem.

Tad tvaikonis griežas gar augstu krastu. Sirmas zemas priedes un kroplāni bērzi stāv virs peleka sūnaina akmeņa klints un ir tik klusi, kā kristala valstī. Parādas vasarnicas koku ēnās un pauguros; zvejnieku laivas guļ pie krasta un pāri visam bezgalīgs debess zilums, miera pilns. Tikai švītrains, viegls mākonis, no saules rieta pietvīcis, skatas uz

salam un jūru un viegli dūmi kūp no krastmalas būdas — ir vakars tuvumā.

Augstās salas malā ir piestātne ar tiltu un dažām mājām. Pulks cilveku mūs sagaida. Karogi stāv klusi uz vasarnīcām; logi ir atvērti; kaut kur muzika dzirdama, — tik klusu iet „Thule“ pa dzelmaino škeras malu. Tad mēs stāvam. No krasta sveicina un no kuģa atsveicina. Sievietes vieglās drēbēs ar saules sargiem stāv uz celiņiem — viņas pārtraukušas savu pastaigāšanos un sarunu un lūkojas tagad uz balto „Thuli“, kuģa ir rožaini sārta no vakara saules.

Atkal skan dziesmas, kad tilts ir uzvilks un „Thule“ griežas pa skaidro ūdeni uz tālaku ceļu. Skrūve met zaļgani baltas ūdens pērles un kuģis dreb. Skaļš svilpiens aizskrien pār salam un klusām dzelmēm un atbalsis atsaucas kā marmora templī, gaiši un dziļi. Un no nezināma tāluma atnāk cita tvaikoņa gūda, dūcoša un gaŗi stiepta un nogulstas pār sirmajiem akmeņiem. Un atkal kanaļu un ezeru spožums mūs ievēl savās neizzināmās ejās, kā nebeidzamā aizmirstībā.

III.

Pusnakts nava vairs tālu: saule riet. Klusums liekas pieņēmis vēl vairak, tikai lēna ūdeņa čalošana aiz stūres un mašīnu takts kuģa dibenā liedz mūžību dzirdēt.

No saules rieta viss palicis sārts. Pelekās akmeņu salas izliekas kā ugunīgā miglā tītas, ūdeņa līmenis dzeltenzaļš un kaijas, kuŗas nemitīgi plivina spārnus pār mastiem un aiz kuģa, ir rožainas un reizām nolaižas līdz viegli krāsotam jūras līmenim.

Ceļotāji ir visi uz kuģa un lūkojas klusedami, kā saule grimst lēnam dziļumā. Runas un dziesmas ir apklusušas, liekas, šis brīdis ir netraucejams, klusums sien katru sirdi — atmiņu pilnas sirdis.

Tad paliek tikai vakarblāzma, bet viņa ir tikpat gaiša, kā ar sauli. Pēc nepilnām trim stundām būs saules lēkts. Liekas, ka saule aiz makoņa tikai būtu. Jeb varbūt viņa patiesi tikai nomazgaties laidusies jūrā, un jaunu rotu uzvilkt, kā kāds aristokrats saka savai damai?

Salas paliek it kā tumšakas un ūdeņa ceļi starp viņām noslēpumainaki. Kapteinis arī klusē un vēro škeras. Iz tāluma mirdzina dažas uguntiņas — tur vientuļā, drūmi skaistā labirinta apdzīvotais bākas lāpu iededzina un visu gaišo nakti ir viens pie jūras.

Noriets kļūst purpurainaks un plašaks kā milzīgs ugunsgrēks, miglas švītras ir ap salam caurredzamas, iezilšanas.

Es lūkojos jūrā un nemanot man blakus ir nostājusies jauna ziemeļniece, somiete. Viņas mati ir peleki un acis kā granīts. Jaunības saistošais spēks plūst iz viņas sejas un rokam, pat iz apģērba. Viņa man ir tik tuvu, ka sajūtu viņas elpu un man jāpiegriež viņai vēriba. Viņas lūpās ir kāds jautājums priekš manis, bet viņa nesaka neka. Es esmu pateicīgs viņai par viņas tuvumu. Viņa zina, ka es esmu svešnieks šai naktij un klinšu labirintam, — vaj viņa arī to zin, ka neviens ar mani nav runājis? Vaj viņa tos nedaudzos svešos vārdus man grib teikt kā apmierinājumu? Bet es tak esmu tik laimīgs un nevēlos nekāda jautājuma, man ir labāk tikai viņas tuvums un elpa un viņas jaunās sirds spēks.

Viņas pelekās acis un mati un viņa pati ir tik skaista, kā škeras ar ūdeņos dusošo sauli. Viņu kāds sauc, viņa neatbild. Viņa grib lai es runāju, varbūt par saules rietu vaj par jūru, ja ne vairak. Bet man tīkas klusēt un viņa ilgi stāv pie manis un arī klusē. Ar savu klātbūtni viņa pasaka man to, ko ar vārdiem nespētu: es esmu brīnums priekš viņas un viņa man dāvina šo brīdi sveicinādama

manu dvēseli. Un es sveicinu viņas dvēseli, kuŗa ir no nakts un saules brīnišķi izveidota.

Es sveicinu viņu arī vēl tagad par tiem neizrūnātiem vārdiem, kas viņas lūpās bija.

Viņa aiziet un mēs esam draugi; ikkatris no mums to zina.

Nakts blāzma ir nodzeltejusi un nekrāso vairs ūdeņus. Ļaudis nokāpj kajītēs un meklē dusas. Ir daudz tādu, kuŗiem nav kur gulet — ta ir jaunība ar savām dziesmam. Tad notiek konference kapteiņa klātbūtnē, kuŗa beidzas ar to, ka kungi labprātīgi atdod savas vietas kajītēs damam un paši pledos ģērbusies salāsas augšā un diezin par ko runā īso gaišo nakti. Tad pazūd arī no viņiem viens otrs; nakts ir aizsniegusi savu augstako pakāpi. Arī no kaijam ir atlikušās tikai divas — tās seko kuŗa ceļam un nekliedz kā dienā.

Es staigāju pa augšu, apstājos vienā otrā vietā un man ir tik labi, kā ziedam vasaras naktī. Pusnakts uz ūdeņiem! Un es nezīnu kur rītu būs mana pusnakts. Klusums ir uz ūdeņiem un klusums manā dvēselē, un es saucu manus sapņus uz nakts svētkiem un manas atmiņas, manas divas kaijas, lai līdzī viņas lido baltajai „Thulei“ un pavada mani caur šķeram uz ziemeļu laukiem, kur tumsībai ar gaismu gredzeni tiek mainīti.

Un tad iesāpas mana dvēsele ar grūtu dziļu sāpi, kā kad zelta zobens viņas rētās vēl dusetu, lai vaina mūžam neaizdzist. Tad atzīstu es, cik melojis esmu sev, kad vientulību savu pilnību un laimi saucu. Vientulību! Ak, diezgan šīs purpursarkanās vaideletes, kuŗas klēpī man vajadzēja duset un sirds pukstu nejust — jo dievu meita viņa ir kuŗiem zemes laime sveša.

Tēls pēc tēla nāk mani daiļuma neseji, kuŗus kapa smilts ar smagajām krūtīm nospieda . . .

Lūk, te ir salāsa, mani mīļie, un pusnakts ir gaiša

un jūra guļ pie granīta kalna! Es likšu pieturet manu bezgala steidzīgo kuģi un izkāpsim mūsu laimei biķerus pieliet. Un novēlesim viens otram sirds skaidribu un asus zobenus. Un tad es apturešu sauli, lai šī gaišā nakts ir gara un mēs runāsim par tiem brīžiem, kur visas mūsu sirdis dzīvībai piedereja un kad mēs viņas acīs iemīlejušies bijām. Un par dzimteni runāsim, uz kuņas ziedokļiem jūsu asiņu pilieni teceja... Acis lai mums spulgo, asinis lai dzīvo...

Bet „Thule“ šķeļ klusos ūdeņus, salas aiz salam zūd un es esmu bezspēcīgs un viens. Es vedu manu dvēseli mieru meklet un aizmirstības — kas aizmirstību dos! Un kas būtu manas dienas, ja aizmirst visu varetu — kails lauks bez puķem... Tad esi jel pilna laimes tu, mana sirds, kamēr tev vēl saules gaišums mirdz. Mīlē un skūpstī šos brīžus un dienas un topi skaista, lai dievībā uzņemta kļūtu.

Vēsums mani apņēma, kad rīta blāzma jau spoža un liela izaugusi. Es satinās mētelī un soļoju gar kuģa malu. Starp nakts neguletajiem ir somiete ar pelekiem matiem un kad es eju garām, viņa mani sveicina ar kļu smaidu...

Mīļā dzīvība! Viņa man pārļu zandales auj kājās un ķēniņa drēbes velk šai naktī un dienvidus rožu vainagu galvā liek un zeltainas ziemeļu puķes, ātrsteidzīgas pie krūtīm sprauž un liek minūtem zvānit ar sīkiem zvārguļiem un manu sirdi padzirda ar nemiera sarkano gīti — un es slaveju viņu un es esmu skaists un pateicīgs viņai, jo ir vasaras nakts uz jūras.

V.

Škeras ir gaišas un spīd no rīta blāzmas. Aiz salam ir sārta vieta — tur saule nāks. Un tad iedegas uz ūdeņa kā maza uguntiņa — diena ir piedzimusi. Bet saules lēktam nava tik daudz cienītāju

kā rietam. Tikai daži studenti un trīs jaunas somietes. Starp tām ir mana draudzene. Viņa iet man garām un acis saka: jauna diena — un ir pilnas līgsmības. Viņas vaigs blāzmo kā cieta klints rīta ausmā.

Viegls dienvidus vējš ir sācis glaudit bezgaligos ezerus starp salam. Un saules atspīdums dejo no vilņa uz vilni, kā sveķaina sarkana guns un acim liekas, ka jūra ir aizdedzināta un iz viņas izskrien liesmas šur tur un izdziest un atkal lec jaunas. Mēs braucam pa ugunim svētītu dzelmi un ugunis skrien kuģam līdz. Gleznotāja krāsas ir tik sapnis, tikai māņi priekš šī mirdzuma. Ar spēku nirst saule iz dzelmēm, kā varens nirejs, kuņš pārli atradis. Viņa zvēro no spodruma, pasaules lielā sirds, kuņas asinis rit puķu stiebro un plivina putnu spārnus un ceļ mīlejošos cilveku rokas . . .

Kaiju ir atkal liels pulks un viņas kliedz un laižas vieglos riņķos ap mastiem.

Es novēlu labu rītu jaunai saulei un eju zalonā, — tur ir siltaks. Arī no tejienes es redzu salas un sauli un kuģa mašīnu drebešana mani iemidzina, kā bērnu nemanot un viegli. Kad pamostos, redzu, ka kāda zviedriete grib atvainoties — viņa garām iedama mani aizskārusi. Bet es ir tā esmu laimīgs. Ap mani daudz ceļotāju, viņi dzer kafiju un ir atkal jauni un priecīgi.

Diena ir atkal visā godībā. Saule karsē un viss ūdens mirdz. „Thule“ iet reizam gluži tuvu gar peleko granita klinti. Zemas priedes stāv uz akmeņa salam ar tumš-melni-zaļām skujām un noraugas uz balto tvaikoni un cilvekiem. Zem viņu zariem dus aizmirstība, ne cilveks soli tur spēris, ne zvērs atdusu meklejis, mūžības soļi ir gājuši, bet viņas stāv, mīlinājas ar sauli un ūdeņiem... Kad tvaikonis ir garām, vilņi apšļakstina sirmo akmeni, — tās ir vienīgās skaņas un vienīgais nemiers. Tad atkal tumši zaļais ūdens guļ nekustami pie klints un ir tik skaidrs, ka

sauli var redzēt līdz dzelmes dibenam, kur polipi guļ. Un pie pašiem ūdeņiem stāv kroplaini bērze un raudošos zarus stiepj pret dzidro spoguļi. Jūras putni tikai atduset metas tur, kliņķans iznes savu laupījumu un reta baltpuķe aug slepenā vietā un zied sev un vasarai, un rudenī, kad visam beigas, ziemelis dejoj nāk.

Man šķiet, ka tvaikonis ir aizmaldījies un mēs nekad ārā nenāksim no šī labirinta. Vienā otrā vietā viņš nosvelpj un iz salam parādas mazas melnas laiviņas — tās piebrauc un paņem ceļotājus un atkal pazūd aiz klinšota krasta. Drūmais skaitstums savaldzina un pārsteidz. Man liekas, es būtu zaļā kristala pilī. Ūdens ir tumši zaļš un met balti zaļas pērles gar kuģa sāniem. Un viņš ir zaļš no augstajām salam, no viņu priedem un sūnam.

Ir salas, augstas un lielas ar sirmu mežu; veselai pilsētai būtu tur vietas un ta būtu tad skaistākā virs zemes. Un ir salas, kuņas sastāv no kaila granīta gabaliņa virs ūdeņa, tik lielas kā putnam uzmeties; vētras laikos viņas pazudīs viņos un svešs kuģinieks atradīs pie viņam savu kapu.

Bet „Thule“ zin savu ceļu un kapteinis smaida tepat kā vakar. Viņa piestāj salas likumā, kur trīs pelekas būdiņas un zvejniece nokāpj un vecais soms to sagaida. Viņš pavicina mums ar cepuri un „Thule“ vērš atkal zaļos ūdeņus ar savu stūri un lokas pa kanāliem gar simts salam kā Tuonelas gulbis uz laimes zemi peldedams.

Saule dedzina peleko granītu un ūdeņa vēsums atveras plaši viņas stariem. Dienas karstums ir dzēsts ar dzelmju velgumu. Tagad ūdens pret sauli ir zāles zaļš un viņa putu pērles baltas kā sniegs. Acis kavejas pie krāsam un viss cits ir aizmirsts, pat laiks un telpa.

Kad „Thule“ ir piestātnē, es varu dzirdēt, ka viņi klusam skalo granīta sienas un šalc kā apšu mežs

dienvīdū. Uz akmeņiem sēd balti putni un klausas putu šalkās, kuņas lodā ap ūdens noskaloto akmeni. Zilgma pār salam ir pietvīkusi un mierīga un viss pilns saules dienas maiguma un spēka un viss skaists, kā priekš izredzētiem.

Salda ilga man sirdi pamodina. Man gribas būt uz sakarsuša akmeņa zem priedem un sūnam, lai visi trokšņi klus. Un par visu vienu dziesmu līdz aiznest, drūmu un skaistu, kā šīs škeras ar savu baigo bezgalību un ķēnišķīgo lepnumu.

Bet attekas un ostas paliek aiz manis saules pusdienā vienas, un „Thule“ nes mani steigšus tālak pretim jaunam nemieram...

VI.

Kad dienvīds ir un miers visur, iz kuģa telpam zēns iznes pulka karogu un karodziņu. Viņš vērš tos virvē un vienu pēc otra uzvelk mastos. Dzeltēni, zili, sarkani un balti viņi plīvo vēsmā un dara kuģi pasakainu un skaistu, kā uz svētkiem. Tas notiek uz sirmā kapteiņa pavēli: mēs drīz būsīm ostā, ceļa galā un „Thuli“ viņš grib mirdzoši ievadīt kanālī.

Uz salam parādas vasarnīcas spilgti krāsotas ar karodziņiem stabos. Laiviņas gulstarp akmeņiem un šur tur redzami airtāji. Iedzīvotāji redz greznoto kuģi, tas tiem pazīstams un viņi velk baltus lakatiņus no ķešam un vēdina mums no malu malam. Svilpe dūc kā sirena pilsētu sveicinādama. Un aiz nākošās škeras gulstarp, tālā ziemeļlaužu mītne. Dūmu tvaiki staigā pa gaisu, dārzu zaļums māj un simtiem mastu paceļas virs klusā ostas ūdeņa.

Ceļotāji sasien somas un uzsedzas pledas, sievietes pleš saules sargus. Klusas trīsas iziet caur visu būtni: svešums, ceļa gals. Ir labi būt negaidītam un aizmaldīties starp svešiem ļaudīm un svešās ielās.

Piestātnē ir pulks ļaužu. Viņi gaida, viņi jau sveicina. „Thule“ apstājas, tilti tiek nolaisti — sveiks, šķeru labirints un zaļie ūdeņi! — mana kāja atspiežas uz cietas klints.

Es staigāju pa svešu pilsētu. Debesis apmācas lēnam un saule grimst. Pa akmeņa trepem uzkāpju augstajā kalna parkā, kur starp granīta spraugam ir stādīti lapu koki. Ap pilsētu ir peleka akmeņa zeme.

Drūmas, smagas mājas gūļ lejā. Vecā domē sit pulkstens kā iz kapa. Tālu kanalā guļ „Thule“ bez ļaudim un karodziņiem, kā atstāta. Dievnami sirmos torņus nes pret debesi; ielas dobji dimd no braucejiem. Koki parkā ir brūnzaļi no putekļiem. Un visur ir miers un sirdī melancholija pamostas . . . Viss ir tālu, ne vārds man ausis neaizskar, neviens pretim nenāk. Ikdienība ir tuvu un grib mani ņemt aiz rokas.

Bet šodien vēl viņa nedrīkst. Vēl mirdz man dvēselē jūras spožums, vēl lidinas kaijas un birst zaļa ūdeņa pērles. Viss vēl guļ pie krūts man kā nesavīstošas puķes. Es esmu bez domam un viegls.

Nāk vakars. Mākoņi ir pepektumši un vējš no ziemeļiem. Drūmums ir visā telpā. Rīt man vajaga tālak projam, — kas mani saista pie šiem akmeņiem?

Es eju uz manu viesnīcu. Retas lietus lāses krīt. Saule laikam nogājusi, jo ir gandrīz tumšs.

Aizgriežu atslēgu un atsēstos uguni neiededzinājis. Mana sirds ir pilna no pārdzīvotās saules dienas un no melnā svešuma.

Pieeju pie loga. Smalks biezs lietus līst un mazgā rūtis. Visa akmeņainā zeme ir pelekas miglas pilna. Agrais rudenis klauvē pie mana loga.

Un tad es zinu, ka man trūkst — dzimtenes.

MEKLETAJS.

Pasaka.

Reiz dzīvoja kāds vīrs. Saulmeti — viņu sauca, kurū visi tureja par laimīgu. Un viņš laimīgs arī bija, šis Saulmetis.

Viņš bija dabas bērns, mežos un laukos audzis, kur vējiem brīvi plašumi un saulei balti miglaji ik dienas bija. Nabags viņš bija jaunībā bijis un smagās cīņās savas dienas un naktis pavadījis. Viņa dienas bija asinīs norietējušas un viņa rīti bija asaroti bijuši. Uz kailas zemes viņš bija pakritis naktīs un tikai zvaigznes un mēness bija viņa pajumts bijuši ilgu laiku, un debess lietus viņu bija valdzinājis, līdzīgi stādiem un puķem.

Tad liktenis bija viņam vērtus pavēris uz izredzēto dzīvi — laikam tapēc, ka Saulmetis bija tik skaists un ar bagātu dvēseli. Un Saulmetis bija nācis pa ilgiem gadiem pie laimes un bagātības un bija pirmais savā tautā.

Viņš dzīvoja dunošā, skaistā pilsētā un bija dzejnieks. Ar savām dziesmām viņš bija iekarojis visas sirdis un viņa rokas tam bija devušas mantu, un miers un pilnība valdīja viņa namā.

Viņam bija daudz draugu — skaisti un mīli cilvēki tie bija — un te ir no svara domāt, ka tiešam dvēseles draugi tie bija, nevis lišķi, jo tādus Saulmetis neuzņēma savā dvēselē. Skaistas sievietes, sirdsskaidras un gleznas, nesa viņam savu mīlestību un vienu no tām Saulmetis izvēlējās sev par sirds mīlo. Ta kļuva viņam sieva un saulei līdzīgi dienu mirdzeja viņa dzīvē un naktīs kā zeltots mēness snauda pie viņa krūtīm ar miglu un sapņiem.

Dziesmas skaneja viņa mājā un vīns staroja iz

kausiem. Bija arī drūmas un tumšas dienas, bet tās aizgāja tāpat kā gaišas, un ta bija dzīve. Starp cilvēku dzīvēm Saulmeta dzīve bij laimīga, — to zināja visi un arī viņš pats.

Četrdesmit gadus jau Saulmetis bija dzīvojis, kad ar viņu notika kaut kas. Kad rītos viņš no miega modās un uz logu paskatījās, tad viņa sirdi apņēma kā svešas sāpes un nepazītas tieksmes. Pirmo reizi tas bija mirtes koks, kas viņu aizkustināja. Šis mirtes koks zaļoja uz viņa loga un no rīta mozdami Saulmetis redzeja, ka saule caur baltajiem priekškariem klusi iespīdēja ar baltiem, kūstošiem stariem un mirtes kuplais vainags mirdzeja zeltā. Klusa dimdoņa uz ielas likās ko aizvedam lēnam prom, arvien tālak un tālak. Un Saulmetis sajuta trīsas sev krūtīs, — tās pieplūda vieglu skumju kā zelta straumes. Viņš vēl neka nesaprata no liegānām jūtām un gāja un strādāja un dzīvoja kā arvien.

Tad kādu citu reizi viņš sajuta kā vieglu spārnu pieskārsanos, kad sarkanā vakara blāzmā lūkojās, kuŗa padebešu tēlus pār visu debesi ar savu mirdzumu aplēja. Saulmetis nolaida galvu uz mājam soļodams, viņa sirds atkal sadrebeja un viņš nedzirdeja drauga sveicienu pat tuvumā sev.

Tad šur un tur, vientulībā un starp ļaudīm, Saulmetis sajuta, it kā viņam ka trūktu. Dzīrās viņš reizam pacēla smaididams biķeri un kad visi dzēra, viņš pārvērtās un nolika to neaiztiktu uz galda un lūkojās kaut kur prom, klusi, kā kad neviena nebūtu klāt.

Draugi un draudzenes sačukstējās un rādīja viens otram uz Saulmeti un neka nesaprata. Bet viņš jau atkal smaidīja un bij tāds pat, kā arvien.

Kad viņš pa ielu soļoja un bija pilns jaunu domu un spēka un lielu darbu dziņas, viņš nejauši ieskaftījās pretim nācejas sievietes sejā. Un kaut kur viņas acīs vaj vaiga malā viņam parādījās tas, ka

trūka. Un viņš atkal juta vieglo skumju lidošanu. Viņš gāja atpakaļ, gribeja panākt aizejošo, bet neatrada vairs un atgriezās klusaks un domadams.

Un cik daudzreiz muzikas skaņa kaut kur aiz sienas, vaj atslēgas grieziens durvīs, vaj vēja pūsma un debess zilgmes maliņa viņā uzmodināja neparastas ilgas, lielas, tālas un smagas, un Saulmetis sajuta, it ka kaut kur ir neizsakama laime un viss tas tikai viņas sauciens, klusi čukstets aicinājums, pusapsolīts skūpstis, smaids, no kuŗa daiļuma zeme uzzied tūkstoš puķēs.

Tad kādā naktī, kad pulkstens sita un Saulmetis pamodās, viņš sajuta, it kā viņa vieta būtu vientulīga un salta un ka kaut kas viņu atstājis. Viņam trūka kaut ka — to viņš piepeši tad zināja. Un to viņš arī zināja, ka tas nav tālu no viņa vēl, bet tikai vārda nevarēja viņš atmineties un nezināja, kur tas aizgājis . . .

Tas bija kā visu sapņu piepildīšanās, kā dārgums, kuŗa dēļ varetu nomest laimi un visu iekaroto un asarās sajūst, ka saule gaviļē un zeme zied pilnībā. Tas bija kā jauna meitene ar savādām sejas līnijām, ar niecīgu zīmiti uz vaiga, ar vieglu baltu vīli zem uzvalka malas, kuŗu nejausi viņš redzejis. Un viņam vajadzētu steigties panākt to, skūpstīt viņas drēbes un rokas un redzēt smaidošas acis un krūšu vieglo celšanos elpā un tad — tad viņam netrūktu neka vairs. Tad pazudušais būtu atrasts.

Un Saulmetis tad zināja, ka viņam jaiet meklet, lai viņš atkal laimīgs būtu. Ari draugi zināja un viņa mīlā, ka viņam ka trūkst, bet ja kāds būtu prasījis, ko viņš iet meklet, tad Saulmetim nebūtu vārdu, ko atbildēt.

Viņš atstāja visu un aizgāja viens meklet savas nezināmās. Smaids viņam bija uz lūpām, kad tas devās prom, jo viņš ticeja, ka atradīs sirds mieru — tas tak bija tepat vēl, tepat . . .

Nu laimīgais vīrs Saulmetis bija nelaimīgs mekletājs. Jo kur viņš arī negāja, visur bija tas pats. Tikai pusskanās, pussmaidos viņam reizam rādījās zudušais, bet nekad aptverams nebija. Un Saulmetis ceļoja pa visu zemi, tāds bāls un skaists cilvēks, kuram šad un tad smaidi bija redzami uz lūpam un kurš puķes nēsāja rokās un vienmēr vientulis grībeja būt . . .

Viņš devās uz tāliem dienvidiem, duseja palmu paēnās, mūža mežos aizmaldījās, saules rietos lūkojās un pa zilām ūpem klīda laivā zem baltām burām, — viņš bija bagāts, viņš to vareja sev atļaut un liktenis vēl vienmēr viņam piešķīra visu vajadzīgāko. Viņš devās ziemeļos, kur valda dīvaina vasara, viņš atrada draugus un prieku sev, bet tās viņš neatrada, kurai pēdu mekleja. Skaistas sievietes viņu mīleja tāpat kā agrāk un viņa sirds vareja būt bagāta ar laimi. Bet pēc dzīram vaj acumirkļa laimes dusas, Saulmetis juta savu sirdi sāpīgāk vēl iedreboties un tad dažs labs ceļotājs brīnījās par skaisto, kluso vīru, kurš vientulis ceļo pa pasauli, taujā pēc ceļa mērķa un pats nezina kurp viņš dodas.

Kādu reiz, kad viņš mazā kalnu būdā, tālu ziemeļos, vasaras naktī guleja, viņam likās, ka ta, ko viņš mekleja, būtu pie viņa atnākusi. Kaut kāda nakts skaņa, kāda zvaigžņu atspulga vaj tāla dziesma, vaj papardes krūms ceļmalā viņu bija tā aizkustinājuši, ka viņam guļot likās, ka ta vismīlākā dus viņam blakus. Kad viņš pamodās, viņš bija viens un asaras slapināja viņa acis . . . Viens, viens . . . Bet viņš atminējās sapni, ka dzimteni redzejis un tēva māju un kādu savādu balsi dzirdējis.

Tad viņam ausa kā gaisma un likās, ka tur vienīgi vajaga būt zudušai laimei un mīļai, mekletai draudzenei vaj māsai, vaj tai meitenei, ar balto drēbju vīli zem uzvalka.

Steigšus, ar drebošu sirdi, viņš modās un devās uz dzimteni. Kā tikai agrāk viņš to nebija iedo-

majies! Zinams, tur vajag viņai būt. Un kādā dienā viņš nonāca dzimtenē pie saviem mežiem un sapņu kapenem.

Savu tēva būdu Saulmetis atrada to pašu veco, kuŗā viņš bērnību pavadījis. Un tēvs un māte nāca viņam pretim un bija priecīgi par to, ka viņš tos nava aizmirsis.

Mantas viņiem nevajadzeja — viņi bija apmierināti ar savu grūto mūžu. Viņiem vajadzeja mīlestības tikai. Un Saulmetis palika sava tēva būdā. Klusums te bija visapkārt; meži un ozolaji. Ezeri spīdeja koku ēnā un purvi ziedēja, jo pats vasaras vidus bija. Un būdas gaišakajā istabā viņam tika klāta gulta no niedru cisam un linu palagiem. Māte stāveja pie viņa, priecājās un glaudīja galvu tam. Tad viņa teica: „Saulmeti, tev ir jau kādi sirmi mati, vaj tev slikti klājas?“

Sirmi mati? Bet Saulmetis tak bija bagats un visi viņu sauca par laimīgu. Viņš gribeja stāstīt par savu meklešanu, bet nezinaja, ko viņš mekleja . . .

Pirmo nakti pie Saulmeta atnāca laimes sajūta. Nupat, nupat, likās, laime mekletā būs viņam klāt. Viņam likās, ka zemi nedrīkstetu ar kājam aiztikt — tik svēta ta bija. Bet rītā sāpes viņu atkal pārņēma un tomēr viņam likās, ka viņš atradīs mekleto.

Viņš gāja atkal senās tekas un mekleja . . . Ezerā baltās puķes bija jaunas kā priekš daudz gadiem. Niedrajs šalkdams drebeja . . . Un zem egļem smaršīga ēna guleja, vēsa un mīksta, tāpat kā toreiz. Visu Saulmetis pazina, atminejās un mīleja, tikai sirds bija kā zem melna apsega, kā ar zirnekļa audiem aptīta. Pie katras vietas viņa kā apkusa un tumši cīnījās atsvabināties . . .

Saulmetis redzeja, ka meitenes iet gar birzi un ieiedamas mežā gavilē, bet viņa sirds neatsaucās un nereiņa tā kā agrāk no mīlestības un nemiera. Viņš satika savus bijušos draugus un apsveicinājās,

bet lūpas kluseja un acis nedzirkstīja tik gaiši. Viņam likās, ka tie tālu, tālu stāvētu, kā aiz lielas upes, pār kuŗu nava iespējams pāri kļūt. Un viņu vārdos bija, kā kad iepļīsis zvans skanētu.

Debess dzidrums bija skaidrs kā zītaris un no rītiem blāzma plauka zaļi-dzeltena un zvaigzne miglā mirdzeja kā lielais, senais prieks. Rasa riteja no puķem un strauts ap akmeņiem glaudās . . . Bezdelīgas laidās augstu gaisā un mežā neredzami putni kļiedza, — tad tādās reizās Saulmetis apstājās un klausījās un domāja un redzeja atkal kādu tēlu un jūta spārnu pieskāŗšanos . . . bet viņas nebija.

Tad viņš gāja caur ozoliem un pļavam pusdienas saulē. Ozolos zuzeja vējš tāpat kā senak sirdi valdzinošu dziesmu. Pie kājam gundegu ziedi dega dzeltenī un ejot viņam bira uz kurpem. Viss bija skaisti un mīļi, tikai sirds — ta nedrebeja vairs, ta bija kā zem melnas segas, kā ogle zem baltiem pelniem.

Dienas gāja, bet Saulmetis mekleja viņu un smaidīja kluss sevī. Tad viņš ilgojās, kaut tikai viņas tēlu varetu redzet, ja ne vairak, tikai pazīt viņu.

Un kādā naktī viņš to redzeja un visu saprata. Viņš sapņoja par sevi kā par zēnu, kuŗš slapjā, lietainā dienā uz lauka bija un sirdī nesa tik daudz līgsmibas.

Visu viņa būtni pārņēma silts vilnis un viņš klusi teica: es atradu! es atradu!

Tad viņš pamodās, kā no kāda modinats, un ieraudzīja bālo mēness spīdumu caur lodziņu pie savas gultas. Ārā bija kluss — agrā rudenā nakts guleja pār dāŗzu un laukiem. Gailis iedziedajās tālumā, loga slēģis sāpīgi iečīkstejās un viegli solī aizgāja gaŗam gar viņa gultu.

Ta ir viņa, ta bija viņa! Saulmetis domāja un visa viņa dvēsele sadrebeja. Tagad viņš zināja, ka nekad viņš to nesastaps vairs patiesībā, bet tikai sapņos.

Un viņš noņēma sakaltušo ozola vaiņagu no sienas, skūpstīja to un viņa asaras veldzināja dzeltenās lapas. Šinīs asarās izlija viņa meklešanas tieksmes un mūžīgās skumjas un viņš sevi atkal pazina un zināja: viņa nava atrodama.

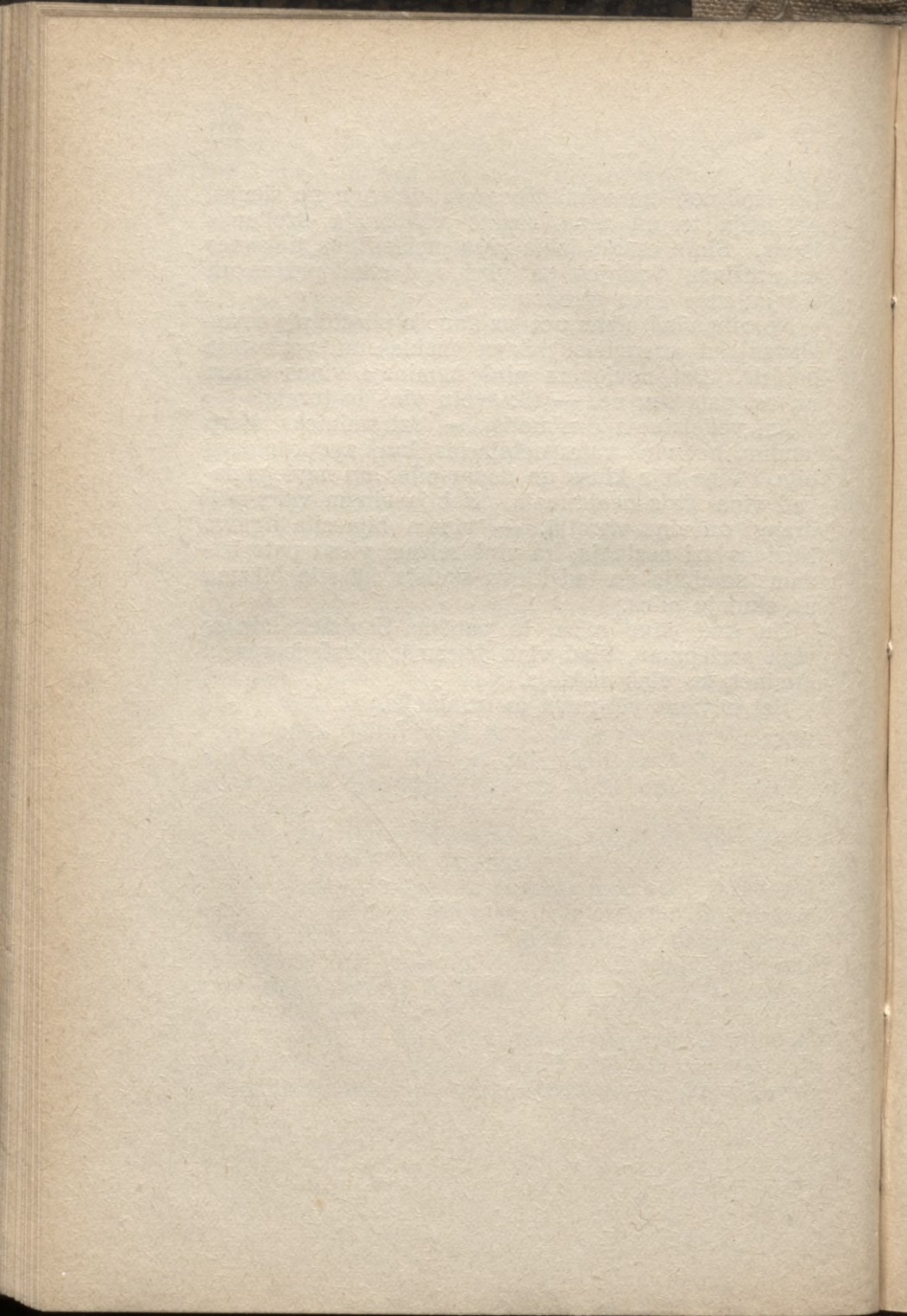
No rīta viņš aizbrauca uz dunošo pilsētu pie savas sievas un draugiem. Savu meklešanu viņš bija beidzis. Bet nevienam viņš nemineja viņas vārda un arī pats sev ne, — tik svētu viņš to tureja!

Ilgi vēl dzīvoja Saulmetis — dziesminieks starp ļaudīm, bet viņš vairs nebija tas, kurš agrāk laimīgs bija. Viņš bija kluss un domu pilns un neviens nekad viņa sirds neatmineja. Nebija viņam vairs mīļi draugi un viņa vismīļā, — viņam bija cita līgava. Neviens arī nezināja, ka viņš reizam viens pats būdams smaidīja un tad kļuva skaists kā rīta blāzma un skumju pilns.

Un kad nāve nāca, ta paņēma Saulmeti līdz ar viņa noslēpumu, tikai viņa dziesmās mirstīgie vareja atminēt, ko viņš mekleja.

Bet neviens vēl nava to uzminejis.

1908.

OLĢERTA SAULES LĒKTS.

Olgerts mētajās smagā nemierā pa gultu — miega nebija. Galvu viņš spieda spilvenos, baltos palagus spēra un grūda nost, apsegu plēsa rokām kā ārprātīgs. Kreklu viņš bija pārplēsis uz krūtīm, nosmakt baidīdamies, un jaunās stiprās plaušas cilāja nosvīdušos muskuļus un sirds plosījās, kā dzīvs cilvēks degošā namā aizslēgts, miera nebija . . .

Viņš elpoja caur muti, baidījās atvērt acis, lai neieraudzītu sabiezejušo istabas tumsu un velti mēģināja atrast vietu, kur galvu nolikt, lai miers reiz nāktu: galvā viņam bija iespiesta gruzdoša ogle — smadzenēs, kaut kur pašā smadzeņu centrā, ta dedzināja bez pārtraukuma. Likās tur iekšā tvana un dūmu pilns būtu viss un Olgerts reiba, mocījās no šīs uguns — un tad degošā ogle palika par smagu, smagu akmeni, kas gāzās un rāva viņu līdz bezdibēnā un tad uzgulās kā kalns mūžīgi liels, lai noslāpetu un apraktu viņu.

Olgerts iekungstejās un nejauši atvēra acis. Tumsa puskrēslā tina istabas priekšmetus un likās pati bija mirusi.

Olgerts atminejās, ka viņš dzīvo septiņstāvu namā, milzīgi lielā. No ārpuses nams izskatījās kā liels kvadrata akmens, peleks un rūsu aptecejis, tumsas piemircis un smags, smags. Tagad nakts stundā, likās, viņš vēl smagaks būtu palicis un nosmacejis visus, kas viņu alās dzīvoja. Olgerts klausījās uz savas sirds trako steigšanos, uz asins šalkšanu ausīs un bailēs viņam jautājums cēlās iz mēmā klusuma, vaj arī man jamirst? arī man?

Un tad viņš atminejās vakaru . . . kādu daudz bija bijis viņa dzīvē, viņš pats nevarēja atcereties, vaj

tas bija pēdejs, vakarejais vakars, vaj kāds cits — tik līdzīgi viņi viens otram bija. Piekvēpušu savu draugu dzīvoklī, tādā pat smagā rūsas sarautā namā, kā šis. Pudeļu šķindešana, alus, vīns, visadi reibinoši priekšmeti, sarunas — mūžīgi tās pašas — uztraukums, dziesmas . . . tad gurdenums, nespēks un tagad sāpes galvā, dedzinoši smagas un smacejošas . . .

Plaši viņš vēra elpu un atkal ievaidejās un mētājās kā pa uguni.

Kas es esmu un kur es esmu? nāca jautājumi viens aiz otra un Olgerts nevarēja atbildēt, bet jūta, ka atbildes vajaga, ka tas ir dzīvības un nāves jautājums un ja viņš neatbildēs, tad jamirst ir.

Cauri tumsai viņš saredzeja savas drēbes uz grīdas nomestas un nekārtībā. Uz grīdsegas bija kakla apsienamais, salocījies kā balts resns tārps . . . Un aiz biežajiem priekšskariem bija logi, tie izgāja uz šauru un kailu sētu — divi pāsi gaismas migloti plankumi tikko apzīmeja logu vietu. Pie pretejās sienas blakus galdam bija grāmatu plaukts un Olgerts bez saprašanas noskatījās uz to un jautāja pats sev iekšīgi: grāmatas? Ja, kapēc tās grāmatas tur ir?

Un atkal viņš uztrūkās un mētās augšak spilvenos, kā gribedams aizraut galvu no dedzinošās ogles. Asinis plūda smadzenēs, šalca ausīs, dzīslas uz pieres un kakla uzpampa un, likās, nākošā acumirkli plīsis . . . Un klausoties nomirušajā klusumā, no kuŗa lielais nams bija pilni pilns piesūcies, kā nogrimis kuģis ar ūdeni, Olgerts atkātoja sev jautājumu, vaj tad patiesi nāve? Vaj tad nav glābšanas?

Reti kur tālu uz ielas dimdeja rati, un Olgertam likās, ka steidzās aizbraukt pēdejie dzīvi palikušie cilvēki; prom no slimo ielam un namiem, glābt sevi un ka visa milzu pilsēta, katrs nams, katra istaba un katra gulta ir pilna ar līķiem un dzīvība nekad neatgriezīsies vairs atpakaļ . . .

Un sāpēs un šausmās nosmakdams Olgerts velti

svaidījās pa gultu un mekleja atbildēt uz jautajumiem: kas es esmu un kur es esmu?

Viņš nolika galvu dziļi spilvenos un norima. Un asiņu mērenā ritmā viņam jēdzieni sāka noskaidroties ... Kas es esmu? Es esmu cilvēks, — viņš beidzot sevi mierināja. Tāpat cilvēks, kā ir daudz cilvēku. Un viņam tad likās, ka visi nes tādu pat degošu ogli sev smadzenēs un neizdzēšamas bailes līdz.

Ja, bet kas tad ir cilvēks? Olgerts jautāja sev sakostiem zobiem, aizvērtām acīm, kā sevī klausīdamies.

Un viņam atkal likās, ka tas pats, kas viņš. Viņš strādāja desmit stundas dienā, rakstīja un pārrakstīja lielus skaitļus un rēķinus no vienas grāmatas otrā; sēdēja pie pultes augstā krēslā, dzirdēja desmit stundas katru dienu graužošu spalvu švīkoņu, dzirdēja varbūt arī, kā putekli gulstas uz skapjiem un grāmatam, kas lielās rindās bija gar sienam un redzeja caur logu, kā pa ielu tek ļaudis — un visi nesa savās galvās kādu tārpu ... Un vakarā viņš izgāja uz ielas, ēda, dzēra un gāja gulet ... Un katru mēnesi dabuja par savu darbu simts rubļus ... Dzīve bija tā ierīkota, ka viņš bija kā dzelzs lokā iekalts ritenis un vēlās bez gala un apstājas un mūžīgi atkārtojas tas pats, kas bijis un vilka viņu tālak ar savadu reibinošu spēku, ka elpa sāka stāties un gribejās teikt: pagaidi acumirkli — es nosmoku, gribu atmosties, — bet ritenis vēlās un viņš vēlās līdz un šī steiga palika par sāpēm — elpu, elpu ... elpu!

Olgerts atkal iztrūkās, atkal ogle smadzenēs kvēloja un kalns gūlās virsū.

Tad tas ir cilvēks? Tas ritenis?

Olgerts gribeja smieties, bet jūta, ka smieklos gulārprāts un apspieda viņus. Tad viņš tvēra atkal elpu ar plaši atvērtu muti un liecās kā čūsku kosts

un plēsa apsegu un spilvenu no sevis nost... Viņš cīnījās pēc dzīvības, viņš negribeja mirt.

Atkal klusums... Un atkal jauna doma pati dzimst, pati izposta savu mītni — smadzenes.

Bija kādreiz brīvas stundas — atpūtas brīži... Ja, mierīgi viņš vareja elpot, kad atmīnejās tās stundas. Tas bija tad, kad no rīta vajadzēja iet uz apputejušo istabu un strādat, un kad pār namu jumtiem laidās zvanu skaņas, dažas spēcīgas, kā ērgļi, dažas maigas kā baloži, dažas kUSDamas, kā rožaini mākoņi pār debesīm. Savadas stundas tad nāca sirdij — tad viņam likās, ka viņš saslimtu ar kādām ilgām. Bet tad nāca citi cilvēki un nedeva viņam saslimt.

Nāca draugi, tad dzēra vīnu... Tad nāca sievietes. Sievietes — tie bija sevišķas sugas dzīvnieki, — tās nāca mocīt. Olgerts atmīnejās tās jūtas, kad sieviete viņam priekšā stāvēja. Ta bija kā kāds bezdibenis, pilns riebuma un karstu tvanu, bet arī varas pilns un viņš kā vergs gāja uz to bezdibeni, krita viņā, reiba un trīseja, jūta savās rokās kā karstas slimas miesas un atgrūst gribeja no sevis un nespēja, bet pielīja pats pilns ģifts un nespēcīgs nokrita zaudedams sevī un pasaui. Tā tas notika ikdienas no jauna un savienojās ar cilvēka rīteņa bezgalīgo vienmuļo steīgu un gula miesā un dvēselē kā karsta dzelzs un palīka nepanesams, tā ka gribejās nosviet kaut ko, beigt šīs mokas, nonākt kur reiz pie mērķa un ja ne pasteigties, sašķelt galvu pie tuvākā priekšmeta, lai samaņa zūd un briesmīgā demona nagī nevandas pa miesu un dvēseli... Mirt, — mirt! Ja, tas jau bija ārprāts, kas tur rīkojās galvā...

Olgerts jūta, ka viņš nosmoka cīņā ar sevi. Viņš slējās augšup visiem spēkiem, iekliedzās un atkal krita spilvenos, bezspēcīgs un slims. Asinis draudeja

dzīslas izpostit un sirdi pārplēst un degošā ogle smadzenēs sāka ziedēt gaišākās liesmās.

Vaj tad man patiesi jamirst? Vaj nav glābšanas? Viņš dzīli sev jautāja un nekur nebija atbildes.

Kaut kur tāli aizdimdeja kas. Ja, tur aizbrauc pēdejie dzīvie cilvēki, Olgerts domāja. Un man ir jamirst...

Viņš atspiedās uz rokas un atvēris acis lūkojās istabā apkārt. Ne, nevarēja ļaut sev aiziet postā. Viņš cēlās... Viss ķermenis bija gurdenuma pilns; galvā šalca. Tas bija no vīna, viņš daudz bija dzēris, tāpat kā arvienu un tas tagad dedzināja viņa asinis.

Vajadzēja iet kaut kur. Te nevarēja vairs palikt ne acumirkli — šīs mokas bija par lielām. Viņš piegāja un uzvilka priekškarus. Cik vareja saredzēt, tad pār juntu lauzās dzeltenzaļa blāzma, laikam diena ausa. Olgerts nomazgājās, uzgērba drēbes un izgāja uz ielas.

Vēl bija nakts. Spiedoša tvaiku pilna nakts, jūlija sākumā. Akmeņi izstaroja savadu gurdinošu tvanu, ielas kluseja; reti, reti kur vareja ieraudzīt nakts sargu kustošos tēlus. Un nami smagi duseja un logi bija tumši, bet glūneja kā mēmi un nedzīvi izlikdamies... Ko viņi glūneja?

Olgertam likās, ka viņi izsalkuši pēc cilvēkiem un gaida tos, lai ievilkto savos vērtos un labirintos un apreibinātu ar savām alu kaislibām. Katrs akmens dvesa ko slimu un karstu, trīseja no tīksmes un slimiem murgiem, gaididams rīta, kad sāksies atkal dzīves orgijas, sāks vārities lielais ģifts katls un visi noreibuši metīsies tur iekšā, vairak ciezdami nekā baudidami un tomēr nespējīgi iziet no viņa. Ārprātīgi, kas svētidami lād, — kliedz pēc brīvības, bet ar sirdi un dvēseli ir vergi un mīl šīs nebeidzamās mokas.

Olgerts atmīnējās, ka svētdiena šodien būs un

aizvēra acis, kā ieraudzījis ko šausmīgu. Karstas kaislīgas miesas tvērās viņa rokās, smieklī un glāsti, vīns un alus un nepārspējama, kā slimība visu apņemoša, neizbēgama dzīves atkārtotāšanās. Bēgt no šīm mokām, bet uz kurienu?

Viņš gāja bez mērķa. Iela beidzās un vēss lauka gaiss dvesa pretim. Debess bija skaidra, tvana pilna, peleki zila. Rīts sārtojās priekšā, plašs, pār visu debess malu un Olgerts it kā brīnījās, ka rīts var būt tik plašs.

Domas norima un vēsais gaiss apņēma no visām pusēm. Krūtis atspirga . . . tālak tik tālak; no kurienes tad tāds miers nāk? . . . Un vēl pēc pusstundas Olgerts stāvēja ziedošas pļavas malā pie klusas birzes un redzeja tikai sārto debess malu . . . Kurpes bija no rasas jau samirkušas.

Olgerts nosēdās uz paaugsta paugura un skatījās uz rītiem. Kaut kur vairak uz ziemeļu pusi tālumā plūda upe un viegli un balti kūpeja migla iz ūdeņa dzelmēm un caur miglu spiedās dzeltenais rītausmas spožums un sedzās pār klajumu, kā klusa dzeltenzīda sega, uz kuŗas katrs troksnis mira. Iz dzeltenā spožuma izauga rožaini sarkans un plētās līdz zenītam, kur sakusa ar tumšvioleto, iepeleko dzelmmaino melnsarkani svītraini mākoņi, bet viņu apakšmalas jau piemirka rīta zeltā un krāsojās un dega simts krāsās.

Olgerts sajuta, ka viņu kāds skūpstītu ar maigiem, nekad neskūpstītiem skūpstiem. Viņš dzirdeja, ka viņa asins rīta kā atpestīta plaša straume dziedadama un dzīvību nesdama un sirds kā jauna pamodās, kā sen, sen . . . kā sen, sen . . .

Kā sen, sen . . . Olgerts nevarēja labi atminēties, kad viņš bijis tik tālu no cilvēkiem, kā tagad. Skolas gadus atmīnējās, sapņus un tiekšanās, un viss un viss tas bija noslīcis . . . Simts mirdzoši, asiņaini vilinoši elki dejoja ap viņu un viņš skrēja tiem pakaļ un kļuva virpulī, no kuŗa izejas nava . . .

Viņš pagriezās uz pilsētas pusi. Zem smagiem peļkiem tvaikiem viņa guleja kā gruzdošs tvana pilns ugunskurs, retie torņi tikai bija redzami — viss cits aiz tāluma sakusa kopā. Un kad Olgerts atminejās, ka viņam jaatgriežas turp atpakaļ — atkal kāda roka sažņaudza sirdi un baigās trīsās ietrīcejās ķermenis un gars.

Dievs?... Vaj tad Dieva nav, kas atpestīt varetu? Ne, tikai tūkstoš elki ar tūkstoš varam un saitēm un pātagam... viņu vara ir mūžīga. Un cilvēka gars ar saviem sapņiem? — Olgertam likās, ka arī šis gars, ar kuŗu viņš nemiera un moku naktīs runājis, nava vairak nekā iedomas — fikcija, ēna, tikko atminams skaists sapnis.

Un tad viņš nodevās domam par cilvēka garu un par dievību un par dzīvību. Vaj tad tiešam neka nava? Viņa acis ievilkās dziļi zem uzacīm un pierē parādījās liela dziļa rieva kā bulta no augšas uz zemi un viss viņš pārvērtās akmens statujā... Viņš domāja...

Tad spēji notika kaut kas neredzēts un Olgerts nesaprata, kas notiek... Tas, ko viņš savā mūžā nebija piedzīvojis.

Viņš pacēla acis un redzeja, ka viņam priekšā iz zemes izauga ugunis. Pār galvu dziedadama pārlidoja sarkana, ugunīgi mirdzedama bulta; kā no milzu likstes šauta viņa pāršķēla gaisu un ieurbās netālu priekšā pļavas ciņos un acumirkli ciņi iedegās ar sarkanu gavilejošu liesmu. Un aiz pirmās bultas šāvās otra, brīva un asa kā vētra un ķēra pļavas smilgas un viņu rāsas pilnās, bārkstotās, brūnās galvas arī iedegās un rasa dega ar zilzaļām un dzeltenām dzirkstim...

Un tad sarkanās bultas sāka līt viena aiz otras un no viņu žvingstešanas gaisā modās saldās skaņas un vienojās lielā harmonijā. Bultas ķēra koku galotnes, paaugstinājumus, visus priekšmetus uz lauka un brāzās viena pār otru un kad Olgerts

pacēla acis uz pilsētu, viņš redzeja, ka ari pilsēta deg un žvingstedamas dodas bultas tur: torņi un jumti un tvaiki gaisā — viss bija uguns pilns, bet bultas lija bez apstāšanās un viņu dziesma pieplūdināja ar slavu visu zemi un zeme slika šai slavas dziesmā, kā dziļā zelta okeanā.

Olgerts pagriezās pret rītiem: saule lēca. Trīsedama viņa kāpa iz tvaikaina horiconta, jauna, skaista un gaviledama kā dieve. Pirmo reiz viņu redzeja Olgerts tik agri no rīta, viņas piedzimšanas stundā.

Un kā brīdi agrāk šaubās un domās, tā tagad brīnumā viņš pārvērtās mēmā statujā un lūkojās uz rītiem. Tur pacēlās lēnam liels devīgs tēls un stiepa rokas kā svētidams pār zemi un viņa krūtīs kā sirds zvēroja un asiņoja — saule.

Un Olgerts smaidīja. Viņš saprata visu: sevi un pasauli, būtību un nāvi un savu cilveka ceļu. Viņam likās, ka mūžīga gaisma nolīst pār viņa dzīvības koku un novītušie ziedi atdzimst no šīs rīta dimdoņas. Dzīvības saldums plūda iz rožainām strau mem un šalca ap viņu kā okeans. Kā saulei viņam jātop: ik rītus jaunam un dzīvības karstam un augstam, neaizsniedzamam!

Viņam likās, ka senā pasaka piepildītos. Bērns būdams bija viņš dzirdejis, ka pār izredzētiem debesis atveroties . . . nu tas bija noticis: gaisma lija pār viņa miesu un dvēseli.

Kad viņš atgriezās pilsētā, ielas jau mudžeja no cilvekiem un dzīvniekiem. Bet Olgerts viņus nemanīja. Viņš atgriezās ar lielām skumjam un sāpēm pēc — saules lēkta, sava saules lēkta.

Un kad viņš iegāja savā lielajā akmens namā, nāves dvašas tur nebija. Dzīvība tvēra savas vaiņagotās rokas ap viņa kaklu un skūpstīja to.

Un pār viņa sāpēm un rītdienu pacēla svētidams rokas augstu izplatījumā viņa dievs ar saules sirdi.

BĒGLIS.

Gaiss bija skaidrs kā zītaris un pilns siltas dvašas. Augstu stiepās vieglie, baltie mākoņi un sastinguši mierā raudzījās uz zemi. Maija saule vizeja augstu, spēka pilni visapkārt ligojās lipīgie, dzeltenzaļie bērzi.

Smaršu piejaukts gaiss bija pilns ar skaņam un putnu kļiedzieniem.

Smailis guleja noras malā ar galvu uz ciņa un izlikās kā nedzīvs. Nodilušos svārkus viņš bija attaisījis un melno, sviedraino kreklu atpogojis. Saule apspīdēja viņa kailās krūtīs, balto jauneklā miesu, kurā tik skaļi vēl dimdeja sirds.

Viņa mati, dzeltenās šķiesnās saplakuši un nesukati sedza pieri, acis bija pievērtas, bet Smailis skatījās debešos un tālu maldijās ar domam.

Viss bija tumšs aiz viņa un viss skaidrs un gaišs priekšā. Viņš dzīvoja kā kristala pilī uz plašas jūras krasta — viss mirdzeja un šalca.

Jau trīs mēnešus viņš tā dzīvoja no ta laika, kad no degošas mājas un zaldatu lodem bija aizbēdzis un mežs to uzņēma kā tēvs savās saudzīgajās rokās.

Toreiz viņi bija trīs. Salā viņi gāja pie cilveku mājam maizi meklet. Viņi izvilka tad ieročus, gāja naktī vaj dienā un ņēma visu, kas vajadzīgs. Mēmās bailēs neviens nekustejās, bet visu tiem atļāva.

Un kad arī ta viņi vairs nevarēja, kad visur pārspēks uz viņiem glūneja — tad viņa draugi aizgāja viens pēc otra. Viņiem vajadzēja pasaules, viņi stipri bija saistīti pie tās dzīves, no kurās aizbēguši, nezinadami ko dara.

Tā Smailis palika viens un ievilkās dziļāk mežos.

Viņš zināja, ka tur ārā visiem vajadzēja būt vienadiem, līdzīgiem, tur nedrīkšteja būt nevienam savas gribas un spēka un sava gara — tur viņam vietas nebija.

Pirmās pavasara dienās viņš vēl kurināja uguni un cepa meža putnus vaj zvērus. Tālšaujamais ierocis un patronas viņam bija. Bet tad mežsargi viņu apļenca ar suņiem un viņš nedrīkšteja vairs sildīties pie uguns, bet naktis guleja kokos zaru biezoknī. Dienu saule atsildīja locekļus un viņš staigāja pa apzēlušo zemi un dzēra sulas no kokiem.

Tad viņa ierocī vairs nebija patronu, viņam vajadzēja pārtikt no meža zālem un saknem. Bet viņš guleja ilgi saulgozī sūnās un sapņoja brīnišķīgus sapņus un vajadzēja ilga laika, lai atmosfostos un pazītu atkal patiesību.

Brīžiem viņam izlikās, ka viņš ir palicis par stādu vaj zvēru un pilnīgi pieder te mežā un nekur citur. Viņš stundam ilgi vareja lūkoties zāļu stiebrus un puķēs, kā tie brieda un auga un kā vējš tos locīja. Rasa bija stiebru galotnēs un sīki kukainiņi uzkāpa un nokāpa un dažī aizlaidās un citi krita zemē.

Smailis sajuta lielu klusu laimes mieru, ka viņš ir tik tuvu dabas un dzīvības valstij. Kad viņš nakti bija gulejis uz zāles, arī viņam uz matiem, drēbēm un sejas bija rasa, tāpat kā puķēm. Un viņa sejs bija sācis apaugt ar spalvam.

Bet kad viņš pamodās no sapņiem, viņu mocīja briesmīgs bads. Visa miesa likās kļiedza pēc kaut ka, Smailis cirta zobus vienmuļīgi kopā. Tad viņš krita pie kokiem, noplēsa bērziem mizu un pieplacis ar muti grauza saldo gremzdu, kamēr asins zīmes palika kokā no viņa izlauztiem zobiem. Svaigā sula viņu atspirdzināja un viņš sapņoja atkal gūledams saulgozī sūnās.

Tad viņš domāja par nāvi. Viņš zināja, ka viņam jāmirst, bet nāve viņam izlikās tik dabiski vienkārša,

kā nekad vēl. Viņš bija nicinājis to likumus, bija ņēmis ar savu spēku visu, ko viņa gars un miesa prasīja, un viņš zināja, ka atriebšanās no viņu puses bija neizbēgama. Klusi viņš arī nopriecājās, ka šī atriebšanās nepiepildīsies tagad, jo drīz viņš paliks par trūdiem.

Ja aizietu pie viņiem, tad pašapzinīgi, lepni un svinīgi tie viņu vestu pie tiesas. Bet te — kā zāle vaj puķe viņš pakritīs un līdzī zāļu un puķu trūdiem būs arī viņš un — viss būs vienība. Mīglajs uznesīs viņu augšā, kur baltais mākonis un viņš būs par tālumiem un mieru valdnieks . . .

Galva Smailim noreiba un viņš likās peldam jau pa gaisu mākoņiem līdzī, un viņa svārkjiem bija jau sudrabotas malas kā mākoņiem un pirkstu gali mir-dzeja. Tad viņš likās kritam un pamodās satrūcies — tas bija tikai sapņu mānis, drudzis, kas viņa dzislas savilka.

Nodilušiem svārkjiem iekšpusē bija pieāķets viņa ierocis. Viņš paņēma to un aplūkoja — tagad tas bija pilnīgi nederīgs — bez patronam.

Bet atriebības vietā viņu tūlīt arī pārņēma riebums pret visiem cilvēkiem — novēršanās, aiziešana, neizsakama nicinašana. Varetu tak arī viņš aiziet, noliekt galvu jūgā, dzīvot kaut kur nepazīstams, tikai padevīgs viņu likumam un citiem līdzīgs . . . Bet ne — no riebuma viņš paslēpa seju zālēs.

Dienas gāja un viņa spēki sīka kā smags akmens dzelmē. Zeme vilka Smaili arvien tuvāk klāt. Tikai saules karstumā asinis tam pamodās un tika brīnišķīgi viegli. Viņš mēģināja pat klusi dziedat. Viņam likās, ka viegls viesulis to aizrauj dejā un viņš dejo arvien vieglāk un augstāk, jau pār koku galotnēm, jau kā putns gaisa zilumos. Neizsakamas dzīvības tieksmes viņu piepildīja — projam, projam no nāves pasaules plašumā! . . . Tikai acis aplaidīs ap kokiem, viņš atkal pazina sevi.

Vasaras sākumā sulas kokos apstājās un Smailis ēda jaunas saknes un lapas. Viņš bija uzgājis putnu perekli, kur mazie atplēstiem knābjiem gaidīja barību. Smailis iededzās bada kārumā, bet aizgāja kā no-kaunejies. Bet par britiņu atgriezās, ņēma mazos putnus pa vienam un izzīda no viņiem asinis un jauno saldo miesas sulu. Tad viņš skrēja riebumā pa mežu un pakrita uz koka saknem, kā bēgdams.

Bet dzīvās miesas sula viņu atspirdzināja un pēc viegla drudža viņš sajuta spēka atgriešanos, bet arī badu, kas bija jau kā iesnaudies. —

Saule bija augstu dienvidos. Putni bija pieklusuši. Mežs pilns tvīksmes un zem kokiem sveķu smaršas. Smailis guleja atkal un sapņoja. Dienu iepriekš bija lietus lijis un viņa apģērbs bija piemircis. Tagad spēcīgajā saules kvēlā tās izgaroja un kūpeja. Visa miesa Smailim sasila un saldas, vēl nebaudītas tiekmes gāja caur sirdi. Pussapni, pusnomods. Bijušais nāca atpakaļ. Smailis skaļi runāja ar saviem draugiem. Viņš redzēja savu mīļo meiteni, tā kā tikai sapnī var redzēt. Ta viņam iedeva skaistu jaunu kreklu.

Tad savads skaļš kliedziens mācās viņam virsū, kā nepatīkams, nesaprotams. Un tikai kad kliedzieni atkārtojās, Smailis atvēra acis un pazina pasauli.

Bet kliedzieni skaneja tālak un Smailis tad ieraudzīja soļus desmit no sevis medību suni, kurš skaļi kaukdams rēja uz viņu lūkodamies.

Smailis pietrūkās un mēģināja piecelties.

Bēgt, bēgt bija prātā. Bet pieceldamies viņš eeraudzīja cilvēku ar bisi rokā. Ieraudzījis Smaili viņš ātri apgriezās un pazuda mežā aiz kokiem.

Smailis maldījās pa koku ēnu un smagas nojaudas viņu apņēma. Viņš zināja, ka būs atkal gūstišana.

Vakars pienāca un saule nolaidās lēni spodra aiz kokiem. Mežā smaršoja puķu plaukstošie un vīstošie ziedi. Iz purva vēsma nesa vaiveraju stipro tvanu. Viss bija dzīvības pilnībā.

Smailis saņēma pēdejos spēkus un devās purvā. Viņš zināja, ka tur ir ezera galā akatis un tad salas visapkārt no staigāja un ūdeņa ieslēgtas — tur viņam būs miers.

Viņš gāja visu nakti, kas tagad bija tik gaiša. Atspiezdami uz resna spieķa mekleja, kur kāju likt uz kārklu saknem, vaj vecām siekstam. Viņš pazina vienīgo vietu, kur izbrienams cauri dūksnajam.

Rokas un kājas viņam drebeja no nespēka, tikai bailes no vajatajiem deva spēku iztūret pēdejo gājieni.

Kad saule lēca viņš bija aizsniedzis nelielo salu niedrās un dūksnajā. Te bija pakalnis un sausa vieta zem eglem un bērziem. Visapkārt ūdens — viņa pēdas bija iznīcinatas — tagad tas bija drošībā.

Smailis atkrita uz ciņa un salds nogurums atkal to pārņēma. Visapkārt rūca rubeņi, kļiedza purvputni un saskāpās mazie, pelekšie meža trīcinataji. Spēcīgs miglājs kūpeja iz dūksnāja un netālā ezera nīdrām. Viss pilns rāsas un jauns kā izmazgats saules gaismā.

Bēglis aizmīga nesamaņas miegā, kamēr saule dienvidos uzkāpdama to atmodināja.

Bads iedegās vēl viņa miesā, bet enerģija atteicās tam klausīt, nespēks apņēma visu.

Pusdienas kvēlē izlīda čūskas no ciņa un saritinājās blakus Smailim. Viņas guleja mierīgi, melnas un pelekzilas, viņas bija draudzīgākas kā cilvēki. Smailis bij atradis vietu, kur nava ne ienaida varmācības, kur viss saskaņā aug un zied un kustas bez kāda likuma. Vienīgais, kas valdīja starp dzīvām un nedzīvām būtnēm, bija dzīvības likums.

Pēc divām dienām bēgļa acis aizvērās un aplusa. Augošā zāle sāka apņemt viņa miesu kā ar zaļām saitēm un zeme iesūca vīstošos audus sevī.

Viss saplūda mirdzošā dzīvā gaismas vilnī, kas teceja starp saulem un pasaulem kā dzīva dvaša.

Bēglis, kas bija meklejis mūžīgo brīvību, atrada viņu tur, kur cilveku kājas nestaigāja, kur mita pilnīgākās un skaistākās būtnes — meža puķes un koku saknes.

Varbūt, nelaimīgā ievainotā cilvece reiz aizklīdīs pie šī pirmavota dziedinat sevi — ja tas nebūs tikai jau par vēlu.

1909.

NOTIKUMI LĪBIEŠOS.

(Trilōģijas iz tautas dzīves).

1. MAIJA BRĪNUMS.

Kluss bija pagalms un dārzs un druva un pilni pirmā spiedošā vasaras siltuma. Saule likās jauna un gavilejoša un viņas spīdums smagi spieda iz zemes vēl atlikušo pavasara valgumu, kas izgaisa augšā kā karsts miglains tvaiks.

Dārzā ābeles ziedēja. Kukainiši bija no smaršas apreibuši un nevareja vairs no ziediem piecelties un lidot.

Lejā aiz zaļā krasta vaiņaga vēlās Daugava un klusā straume bija kā spogulis, kas pret debesi atgāzts nes sevī mākoņus un zilgmi.

Un tāļu aiz krasta vieglā gaisa plīvurī guleja lauki un meži un viņu līnijas nostiepās kā liela daiļnieka rokas mesta fantāzija — mēmi un skaisti.

Lauki un pļavas brieda un audzeja pumpurus, kuņi plīsis un izkūsās tūkstoš brīnumos, lai pakristu atkal pie zemes, kad laiks būs.

Pagalumā uz noslīpuma, kas no istabas, klētim un stalliem stiepās, ziedēja pienenes gaiši zaļajā maurā. Lielas, smagas kā saules lāses. Caur zediņu sētam sāka jau pīties apiņi un staipekņi un lielā, vecā koka dzīvojamā māja guleja tik priecīgi zem sava sūnu jumta un likās viegla, tīra un atjaunota.

Nokalnē laukā gar lazdam arāji ieara miežu sēku. Spēcīgi un steigšus gāja zirgi un lemeši meta auglīgo zemi, noskanedami pie akmeņiem. Puiši sauca un svilpa un plikšņajā pātagas un zem saules pūsmas viņi bija kā jauni brūni kumeļi jūgā...

Gar ābelem dārza malā saimniece izstiepa audeklu

balinašanai un pie bitem dārzā redzeja ligojam veco tēvu, pār kuŗa sudrabainām matu šķiedram rāpoja jaunas darba bites, to mīļodamas.

Un viss bija kā skaidra skaņa, kā jauns zvans. Stīga sējās stīgā un pavediens pavedienā un par zemes lielo laimi debesis smaidīja.

Un kā jauna skaidra skaņa bija arī jaunā kalpa sieva Austriņa. Bet klusa viņa bija un laimīga un acīs bija pavasara spožums. Viņa staigāja no istabas uz klētiņu un nesa baltos kreklus un palagus, ko vakar mazgājusi, lādē nolikt. Viņa nesa pilnu klēpi un kad vešas nastu bija nolikusi, arī tad viņai bija pilns klēpis, it kā zem drēbem kaut kas būtu noslēpts, ko viņa nekad nevēreja nolikt... Un kad pār pagalmu gāja, viņa domāja pie tās nastas un smaidīja ar savām gaiši rudajām acīm.

Cik labi viņa pazina šo nastu jau ilgaku laiku un dienās un naktīs domas pie viņa kavejās. Viņa bija kā jauna ābele, kuŗai smags, krāšņs auglis pirmo reiz nobriedis zaros un kuŗa gaida, kad viņš saldumu pilns raisīsies un gulēs zālē tai pie kājam. Viņa bija klusa un pilna laimes un baiļu... laimes un baiļu kā neprātā.

Kad apstājās no darbu tecešanas un dienas gūvuma, viņa domāja domas, savadas kā ziedu pilnas un raibas puķes, kā dziļās dzelmēs nogrimušus akmeņus, vaj kā baltus tauriņus, kas viegli šaujās gaisā un pazūd. Tās bija domas, kā jauns rūgstošs dzēriens — šalkoņas un reibuma pilnas.

Bet darbs un steiga tās bieži pārņēma un iemīdzināja. Viņas rokas kustejās un darija simts darbus dienā, kā paklausīgi vergi nogurušas un stipras un nenogurstošas.

Viņas Mārtiņš ara laukā, nesdams arklu uz savām stiprajām rokām kā vieglu rotaļu. Un kad viņš pārnāca, Austriņa cēla priekšā dzeltenu māla bļodu ar miežu biezputru un nolika baltu kaŗoti, lai viņš ēstu.

Un baltu palagu uzklāja viņa gultai un skaidru ūdeni pasniedza nomazgat darba sviedrus un saules brūni gleznoto vaigu ar zilajām, kā rudeņa debess, acīm. Un naktis droši piespieda galvu pie Mārtaņa pleca, no kuņa sviedru un stipras miesas gars nāca un aizmiga dziļā veselā miegā līdz ar lauku un putniem. Un kad rīts nāca ar dzeltenu vaiņagu un sauca zemi un ziedus — pamodās arī Austrīņa, atsaukdamās jaunai dienai un teceja līdz saules ratiem skaista un skaidra un nepiekūstoša kā jauns avots.

Tāds bija viņas mūžs un viņa tam kalpoja.

Priecīga un klusa viņa iegāja lielajā istabā, kur durvis noklaudzeja, jo tukšs bija te... visi bija uz lauka vaj dārzā.

Kāja viņai bija noāvusies — auklas no pastalas sāka raisities. Viņa atsēdās uz sola un noliecās sasiēt. Pelekī mati aizgūla pār pieri acīm priekšā un viņa tos nolika atpakaļ un atkal, likās, smaidīja — varbūt viņai bija drusku laika domāt savas domas.

Bet kād no jauna noliecās pie apava, asas sāpes kā drudzis sakampa viņas muguru un kājas un viņa klusu nopūtās un sagura uz sola. Melna ēna nolaidās uz acīm un uz brīdi zuda pasaule. Tad viņa atjēdzās, pacēla galvu un atvilka elpu. Sviedri bija sakrājušies uz sejas — salti kā no savadām mokām. Bāls un vēss bija vaigs, kā bez asinim un tad kļuva atkal tik labi, un Austrīņa pasmaidīja pati sev. Tik labi, tik labi kļuva. Sirds tikai vēl drebeja kā izbailēs, bet arī tā palika klusu.

Jaunā sieva atspieda muguru pret sienu un nolika rokas klēpī. Kas to lai zina, ko viņa domāja...

Uz peleka gultas deķa krita balts saules stars un visi kakti bija klusi un gaiši. Viņas svētdienas drēbes karājās pie sienas un tanīs bija viegla vilnas smaka. Tik skaidri to vareja manīt istabā.

Gar puspievērto logu aizlaidās bezdelīga, vidžinādama un kliegdama, un pēc brītiņa otra. Sanošā

āra spēks spiedās istabā. Kur zem ābelem runaja divas balsis, — saimniece un vecais tēvs... un aplusa arī tās. Tad zirgs nozviedzās laukā — un — — Austrīņa kaut ko atmīnējās: pusdienu nevarēja būt tālu — Mārtiņam jarauga ko ēst.

Viņa piecēlās, paņēma ūdens spaini un izgāja atkal uz āru, nesdama līdz savu mīlo nastu klēpī. Saules spēks un smaršīgie zemes tvaiki un ziedu dvēsmas pavisam apņēma viņu un viņa jūta vieglu reibumu sevī, tādu, kā vēl nekad. Iz Daugavas lejas steidzīgi un skaļi nāca kāds putna kliegziens un dejodams kā takti pārlaidās pār māju un pagalmu.

Akas vinda stāveja augstu gaisā un bezdelīga tur sēdeja saulē un vidžināja.

Austrīņa nolaida spaini dziļajā akā gar sirmām radžu sienam, kur jau sūnas rūseja un vēsums nāca sejā. Piesmēla un ilgi vilka, līdz ieraudzīja skaidro kā kristalu ūdeni, kas nāca iz dziļumiem gaismā. Rokas Austrīņai bij stipras, bet tagad ta jūta nogurumu ir rokās, ir visā ķermenī.

Tad viņa pacēla savu pilno trauku un pa iemītu tecīņu gāja atpakaļ uz istabu.

Un nejauši samežģījās kāja uz ieslīpās celītes, ūdens spainis pasvērās un viņa krita, ievaidejās un sajuta, ka visi spēki atstāj to. Viņa aizvēra acis pret debesi, jūta kā asaras un nesamaņā sabruka zaļajā maurā...

Vaj stundas, vaj dienas, vaj tikai acumirkļi bija pagājuši, — Austrīņa neatmīnējās. Viņa atjēdzās un jūta saldu vieglumu visos locekļos un dzirdeja, kā skaļi un priecīgi trillina cīrulis, celdamies gaisa dziļumos. Un cīruļu trijoļi tika aizņemti no skaidras, mazas raudāšanas un jaunā sieva ieraudzīja sev klēpī mazu radijumu, niecīgu un savadu — tas cilāja rociņas, kustējās un kungsteja kā kuceniņš.

Un vienkārši, kā izmācīta viņa stiepa savas rokas

un paņēma to sev pie krūtīm vēl kā nesaprašanā, bet ar apdomu un droši.

Tad tikai viņai atvērās apziņa un kā viegli silti vilņi mazgāja un šūpoja visu viņas miesu un dvēseli un tad tikai viņa zināja, kas noticis. Un likās, ka viss ir sasniegts un piepildīts un nekur vairs nava ejams un nekas nava steidzams.

Viss bija citadi kļuvis pagalmā. Austriņa pacēla acis, lai aplūkotos. Viņa sēdeja tecīnas malā un apkārt tai ziedēja dzeltanas kuplas pienenes un zaļoja zāle. Un pienenes bija lielas kā saules puķes, vaj kā saules un likās, izauga augsti pār viņu un no katras lija un smaržoja laime un miers, laime un miers, laime un prieks, laime un vieglas aijas. Ūdens spainis apgāzies guleja turpat un vēl dažas lāsītes riteja zālē... Un saules migla, putnu kliegzieni un tvana siltums...

Austriņai reiba galva un viņa cilāja rokās mazo cilvēku, kā nezinādama, ko iesākt. Tad viņa raudas kļuva skaļakas un aizteceja pār dārzu kā jauna spēļu skaņa un bija tik savadas, kā likās, uz reizes viss klausītos. Nebija ne putniem, ne vēsmam, ne bitem, ne lemešiem laukā tādu skaņu, ne skanīgiem vilnišiem, kuņi pie radzem atskrēja Daugavas malā.

Un atkal nāca un izplūda vārgās savadās skaņas un visi klausījās.

Vecais tēvs, bites kopardams, apstājās, paklausījās un nesaprata neka. Bet saimniece pameta darbu un gāja lūkoties un atrada kalpa sievu tāpat pagalma maurā kā neapziņā sēdot.

Ari viņa apreiba no savadām jūsmam un priecīgi abas lūkojās viena otrai acīs, ne vārda nerunādamas.

Tad saimniece aizskrēja aiz dārza un pasauca meitas... Un viņas tad visas pavadija Austriņu uz istabu. Saimniece atnesa pāris mīkstu spilvenu un aizlika gar sienu un mīļi noglaidīja Austriņu kā

slimnieci gultā, tikai slimniece nevarēja saprast, kapēc viņu tura par slimu.

Abas viņas apkopa jauno brīnumu un simts mācības un pamācības pusbalsī vareja dzirdēt lielajā melnajā istabā. Tad Austrīņa priecīga un samulsusi atvēra krūtis un zīdināja un vīstīja pa rokam jauno brīnumu un aplēja no vienas vietas ar savu acu stariem kā ar sauli. Viņai likās, ka pirksti būtu ielikti pārļu un zelta graudos un rušinatos pa tiem.

Tad Austrīņa atminejās savu Mārtiņu un atminejās arī, ka pusdienu nav vārīta. Viņa gribeja celties un iet, tikai saimniece aiztureja.

„Ne, ne, ne, ne no vietas! Tev nekur nava jaiet. Tagad tu lielmātes godā,“ viņa pamācīja. „Un Mārtiņam pusdienu būs, tikai nesaki neka.“

Priecīgi un viegli bija gulet klusā istabā un būt klāt pie ta brīnuma, kas bija ar viņu gultā kopā. Tikai nesaprata, kapēc viņu par slimnieci ieskatīja. Vaj prieks un laime arī slimības?

Bet ārā pa skanošo silto dienu gar krasta celiņu teceja jauna meita Milda uz lauku, kur mēslus ieara puīši. Ari viņai bija savadi un sanošais gaiss un rūkta koku ziedu misa, kas iz krasta nāca, reibināja viņas prātus. Kaut kas bija noticis, par ko viņa nebija vēl skaidrībā. Tikai saimniece viņai teica:

„Skrien tūlit uz lauku un saki Mārtiņam, lai nāk uz mājām. Bet tūlit lai nāk un lai nekavejas.“

„Ja, ja,“ teica Milda, it kā pati saprazdama, kas jādara, un aizteceja.

Viņa palika vagas galā un gaidīja, kamēr Mārtiņš atgriezīs zirgu.

„Tev, Mārtiņ, uz mājām tūlit jaiet.“

„Ko tad nu tik drīz?“ tas brīnījās.

„Es nezinu, bet saimniece tā teica“, un Milda aizgriezās un sāka iet atpakaļ.

„Bet tūlit kā būtu,“ viņa teica, atskatīdamās un sāka pie sevis smieties, kā par ko ļoti liksmu.

Pa tam Austrīņa bija izpeldinājusi savu brīnumu vannīnā, kuŗu saimniece ar siltu ūdeni ienesusi.

Brīnums neteica neka, tikai reiz apvēlās un sāka šķaudīt. Saimniece tad pamācija, lai nelaizot vis tā ūdeni.

Un tad Austrīņa sēdeja un lūkojās uz savado priekšmetu un neredzeja, ka Mārtiņš klusu ienāca istabā. Saimniece bija durvis pavērusi un ielaidusi, lai apskatoties pats.

Liels un sārts un stiprs viņš piegāja kā izbijies pie gultas un gribeja ko teikt, bet ieraudzījis brīnumu, pasmaidīja ar acīm, lūpām, ar visu būtni un palika kā apmāts stāvot un domas kā bites apmetās ap viņa galvu, pilnas saldās medus smaršas.

Tad klusam un ilgi runāja abi druvu bērni par šīs dienas brīnumu, kamēr ap māju viss ziedēja un saneja un kā dziļš un gaišs Dieva ezers bija maija diena.

Kad dienvids bija un puīši un meitas paēduši nolikās atpūsties un tikai vecais tēvs pa dārzu līkoja un zirgi spurkšeja stalļos, savu barību ēzdami, Mārtiņš noliecās pie skapja apakšas, izņēma cirvi, paraudzīja, vaj ass un vēl reiz pametis ar acīm sievai un savam dēlam, izgāja pagalmā. Pa olnicu gar krastu uz birzi, kas pusdienas karstumā tā smaršoja ar savām jaunplaukušajām lapām, kā jauna meita, medus rasā izmazgajusies.

Mārtiņš izmekleja šmaugu lokanu bērziņu, nocirta, izdarināja zarus un nomēroja dažus soļus gaŗumā. Tad viņš pamekleja vestes ķešā, izņēma mazu sudraba naudas gabalu un iesita ar cirvja pietu to bērziņa celmā. Viņš to tā bija redzejis darām . . . Tad pārlīka kārti pār plecu un gar druvas malu šūpodamies, smaidīdams un viegli kā jauns dievu dēls, iegāja, no neviena neredzets, mājās.

Un drīz vien istabā no sijas liecās jauna balta kārts un neliels kurvis bija piestiprinats šūpuļa vietā.

Un dziļi tur baltās linu drēbēs guleja brīnums, bet arī viņam bija sirds, tāpat kā cilvēkiem, — maza, vāriga un sīta viņa tik steidzīgi un klusi, kā mazs jauns pulkstenitis, kas izveicīga meistara rokas darināts un pirmo reizi uzvilts sāk mērot saules un zvaigžņu stundas.

Pēc pusdienas atkal visi ara laukā un katrs teceja savu soli. Tikai kalpi mēloja par Mārtiņa lielo notikumu. Izteica jokus un smieklus, bet Mārtiņš tikai smaidīja, viņš tomēr bija bagatāks par visiem šodien.

Lielajā istabā kustejās šūpulis un bez mazā raudam vēl bija dzirdams citas skaņas: Austriņa dūdoja šūpla dziesmu, kuŗas gan nekad nebija mācījusies, bet šodien zināja.

Kad saule nolaidās un uznāca blāzmots ziedu vakars un Daugava Lībiešu lejā plūda kā dzeltena zīda josta, kas aizejošai dienai atraisījusies, sanāca visi mājās. Un meitas un puīši, un saimnieks un viņa dēls Miervalds un vecais tēvs, pat ganu zēni runāja visi par lielo brīnumu, kas noticies šorīt ar Austriņu. Runāja, smaidīja, sprieda un brīnījās, kā viss tas tā gadījies. Visi gribeja zināt ko vairāk un redzēt jauno sievu un jauno pulksteniņu un katram bija savādi jautājumi uz lūpām. Nesaprata visa pat Austriņa un Mārtiņš.

Bet dzīvības pilnā zeme, iz kuŗas krūtīm šodien bija izplaukuši tūkstoši pumpuri un rožains dziļais debess, kas visus viņus bija redzejis, — ta saprata visu un nebrīnījās. Kā puķes atvērās nejauši un greznoja zemi, kā tauriņu čaulas lūza nejauši un raibie vieglie vienas dienas putni cēlās debesu plašumā, tā nejauši uzziēdēja arī brīnišķīgākais pumpurs un pats nezināja, kapēc.

Kad aizmīga bezdelīgas pārķļos un zvaigznes meta zemei ar acīm, kad duseja vecais tēvs un bites un visi strādnieki — lielajā istabā vēl neduseja viens.

Ta bija sieva ar rudajām acīm pie šūpuļa.

Viņa bija kā puķe, kurai uzplaucis pirmais zieds, un viņa aiz laimes un baigām trīsam un salduma neguleja, sargadama savu ziedu un rietinadama sevī spēkus priekš viņa.

Bet zemes spēki brieda un auga un rietināja jaunus pumpurus un jaunus brīnumus — rītdienai.

II. ZELTA SVĒTDIENA.

Pār Lībiešiem gaisi skaneja kā bezgala velves jaunā dievnamā. Tumši zilajā augstumā stiepās un šķiedās un kūšaja dzeltenie saules vaiņagi un no zemes cēla savu spēku gaišais zaļums. Koki un puķes un pļavas un gravas bija apsirguši no vasaras spēka un kluseja savos kronos, pilni auglibas dziņu un gaviļu.

Vēl rīts bija, vēl pagalms bija kluss un migla plīvoja gar Daugavas malu un dziļumos gribeja atgriezties, kā dienas pārsteigta ūdens meita. Vēl rasu glabāja zāles un smilgas un ēnas vēl garas stiepās pār pagalmu no liepam un vēsums guleja brīnumains dārza pakrēšļos.

Bet kā jaunais briestošais rudzu lauks modās un pats savā spēkā klausījās, tā modās jaunais Miervalds, Lībiešu tēva dēls, pilns domu un sapņu un spēka, kā jauns pērkons pavasara debešos.

Bija svētdiena un duseja vēl araji, spēkus saudzedami jaunai darba dienai. Bet Miervaldi cēla zvani, dziļi slēptie, nogrimušie, no kuriem katrs gaisa vilnis likās pilns. Šie paslēptie zvani, kas tik skaidri un dziedoši dzirdami jaunibai, bija dūkuši visu nakti un Miervalda miegs bija viņu pilns, viegls ... pus-sapņi, pusnomods un tīksme un gaidas.

Un tagad viņš pacēla galvu no baltā spilvena un sakļāva zaļoksnās spēcīgās rokas pār galvu. Apaļie miesas audi un dzīslas bija kā marmorā izgriezti, tikai asinis steidzīgas un sārtas riteja tur iekšā.

Istabā un ārā klusums un nezināmi soļi pār pa-

galmu. Un rīta saule caur logiem . . . Ko vēl sirdij vajaga? Līgo, ligo meitene — sirds!

Miervalds nomodā sapņoja to lielo sapni, kas kā jauns karotājs iet un iegūst zemes, valstis un karaļmeitas.

Laima, Laima, Laima — tas dūca ap viņu, tās bija viņa rozes, viņa padebeši un viņa vasara un vārpas Lībiešu laukos.

Smajds guleja uz vaiga viņam, kā saules mirdzums uz skaidra ezera. Nāca Laimas soļi pilni svētuma, uzplauka kā parādība skaidrais sejs ar matu vilņiem un gaišām gudrām acīm un slaika roka cēlās viņu sveicināt . . . Sirds sadrebeja kā dievu dvašā — jauna spēka pilns, kā jauns pērkonis, viņš bija un gribeja kliegt visiem savus priekus.

Augšā! Ko nīkt gultā, kad zelta svētdiena ir ārā un vasara!

Miervalds cēlās balts un jauns. Atvēra logus un lūkojās, kā caur ābeļu zariem saule laiž savas asās dimanta dzirkstis un rasu dzeņ zem kokiem.

Tad viņš lēja skaidru aukstu ūdeni mazgajamā traukā un slapināja seju, kaklu un plecus un galvu — un ilgi mazgāja. Ziepjū baltās putas vizedamas vēlās pār jauno vaigu un ūdeņa vēsums izsauca jaunakas asinis jau tā rožainā sejā.

„Skaisti un tīri“ — viņš domāja, „lai Laima redz. Viņas priekšā nekas nedrīkst būt nepilnīgs, neglīts. Viss lai mirdz, viss lai smejas. Šodien atkal viņš to redzēs . . . Laima, Laima, Laima,“ — viss saplūda kopā un bezgala daudz reizes šlakstināja ūdenī jaunās rokas, aizmirsdams, ka viss sen jau nomazgats.

Tad Miervalds lika seju baltā linu dvielī un domāja atkal tās pašas domas. Priekš Laimas visiem dvielīem jābūt vienmēr baltiem, kā sniegam, kā mākoņiem. Ja viņai tik rokas noslaucīt vajadzētu — viņš pieņemtu apstulbinošu kā saule, dvielī. Un viņas rokas

tak vienmēr ir skaidras, arī vissmagajā darbā, kādas var būt dieves rokas . . . kādi ir puķu stiebrī . . .

Un visai mājai vajadzētu mirdzēt, kur Laima ietu, un visām durvīm plaši atvērtām būt. Lielajās istabās bija daudz tukšas vietas, kur viņas soliņiem staigat, un lauku ežas un dārza celiņi viņas gaidīja un ābeles nesa savus zaļos saulsargus tai pār galvu.

Kā augligam zeltainam padebešam viņai vajadzēja ikdienas staigat pa Lībiešu ārem, — tad augtu un plauktu, un skanētu viss un visi saules dārzi būtu vaļā . . .

Tie bija tie zvani, kas modināja Miervaldi svētdienas rītā un guleja viņa sirds asiņu dzelmēs grīmuši.

Šodien viņš Laimu bija viesos aicinājis un nu viņa jagaida.

Miervalds ķemmeja matus, ilgi laizdams mirdzošas šķiesnas caur ķemmem. Tad viņš vilka svētdienas drēbes, gludas un jaunas, uzlika tīru krāgu — mīksta smalka lina drēbe — un uzseja zīda lakatiņu. Un tad viņam uz lauka grībejās.

Viņš uzvilka zābakus — rasas pilns bija viss vēl — un izgāja. Viņam bija tik labi tā jaunam un svētdienas drēbēs iet gar druvam.

Viss kūpeja no auglibas. Sējumi bija zaļi un spēka pilni, rudzu drupas jau sāka klusam briest. Zilganzaļas, krāsainas svītras stiepās pa lauku un rasa baloja, kā sudraba tīkls uz pļavam. Miervalds pazina te ik ežu un zināja ik soli, ko liek. Pazina viņš arī Daugavu, kā priekš tūkstoš gadiem jau redzejis būtu. No bērnības viss atmiņā guleja līdz ar ziliem sappiem. Te ejot, viņam tālumi guleja priekšā lielās jomās; pakalni un meži — simts Latvijas sētas ar zemiem jumtiem, druvu apaugušas un vēju aplidotas. Vidzemes pakalni snauda pie skatu riņķa, apsegušies ar vasaras tvaika zīdainiem audumiem un saules mirdzums tiem pāri teceja, kā dzin-

tara lēzena straume. Melnie egļu sili karsa jau un, laikam, pēc sveķiem smaršoja un kaut nedzirdami, likās tak, ka vālodzes tur kliegtu ... Daugava spīdeja balta un žilbinoša iz lejas un dziļi raka savu straumi kaļķu krastos un iz viņas velguma ozoli un liepas dzēra un ziedēja dziļi lejā kā liels vaiņags ap lauku daiļumu.

Miervaldi apņēma sapņi un miers un laime, kurai vairs nava ne gribas, ne vēlēšanās.

Viņš atminejās šķiršanos no šiem laukiem un augstās telpas — tad viņš bija pilsētā, skolā. Izsmalcinātā sabiedrībā, skaistās drēbēs viņš dzīvoja un mācījās svešas valodas un vēsturiskus laikmetus un zinības. Viņš it kā apreiba — viņu vilka prom būt visu priekšgalā.

Bet kad atkal atgriezās Lībiešos un sapratīgi apsvēra savas dziņas un saprata tautas nākotni, viņam dziļa ilgošanās uznāca būt te, Latvijas vidū, vest kulturu pie sevis un greznoties ar viņas ziediem, ne pašam par vergu viņai palikt.

Un viņš apvilka zelta riņķi savai dzīvei un bija laimīgs un brīvs. Viss riteja un rieteja, kā spožs medus šūnās, — darbs un pakrēšļa stundas, cīņas un uzvaras un rūgti brīži. Ta bija viņa dzīve tēva Lībiešos.

Kad diena karsa, Miervalds sēdēja savā istabā un sapņus laida prom kā dzeltenus tauriņus pār lauku. Viņš pārskatīja grāmatas plauktā. Tur bija visjaunākās — dzejas un daile un viegli lidojoši stāsti. Tur bija arī darba diena, grāmatas par druvu un par dārzu, ķīmijas formulas par auglības vielam, mašīnu muduļi un zemes kultura ...

Un visu to ņēma un nolika un gāja laukā raudzities pār kalna ceļu, vaj ciemiņi nebrauc.

Un kad pusdienu bija klāt, viegli ieripoja rati Lībiešu pagalmā un visi zināja, ka Miervaldam viesi.

Laima, jauna mātes meita un Miervalda sapnis,

izkāpa no ratiem viegla kā vējš un lika savu roku Miervalda rokā. Viņa bija drusku nokaunejusies un abi gāja uz istabu. Viņi bija tik skaisti, ka no visiem logiem puīši un meitas viņos lūkojās un smaidīja, pat koki, likās, virsotnes pacēla augstak un gaidīja kaut ka.

Pēc viņiem abi tēvi iegāja kā rudi ozoli, pār kuriem rudeņa vēji jau pūtuši.

Istabās bija kluss; tikai jautras valodas skaņas cēlās un grimā kā vieglas spēles telpā: Laima un Miervalds runāja un Miervaldam un Laimai bija kā pavasara kokiem, kad dienvidus vējš nāca — viņi jūta sevī pumpurus plaukštam . . .

Viss riteja savu ceļu. Saule gāja augstu pār kalniem, bites dūca, mākoņi baloja un zeme auda radījumus un tēlus un veidoja neatrisinamas mīklas.

„Ēsim dārzā,“ teica Miervalds kā pavēlnieks un kā bruņots kalps, kas karalieni pavada.

Laima pielika roku pie saviem matiem, kas kā smagas zīda saites bija sagriezti ap galvu. Viņa sasprauda tos cietak un gāja. Viņas vieglais augums viegli šķīra saules spodro gaisu un soļi nedzirdami mina mīksto dārza teku.

Viņa pietureja ar roku savus svārkus un sniegbalta vīle tikko redzama kļuva no balta apakšsvārka. Miervalds redzeja to un viņam nāca atmiņā balta debess mala tumšā dienā.

„Tur, lūk, Daugava!“ teica Miervalds un pacēla roku pār spožo līmeni lejā.

„Skaista!“ atsaucās skanīga Laimas balss.

„Un tur Vidzemes egļu meži, — tur tie zilie mākoņi . . .“

„Bet tur pa to pusi un pa šito pusi Lībiešu lauki. Tur zied sarkanais ābols un tur rudzi briest . . .“ Miervalds stāstīja un rādīja.

„Bet Laima jau visu zina,“ viņš vēl teica klusak un smaidīja.

Laima stāveja tuvu pie viņa klāt un pasmaidīja. „Ja, es zinu, Miervaldi, krietnais zēn’!“ un uzlika roku uz viņa pleca . . .

Pasaule guleja pie viņu kājam kā jauns, dzeltens, spēcīgs panteris, pasaule reiba no ta, ko viņi zināja.

„Tad te vēl tevis nava,“ teica Miervalds un pacēla savas skaidrās acis pret Laimu. „Bet te tev ir vieta un es gribetu, lai tu te esi. Man ir tik maz puķu dārzā . . .“

„Es jau esmu te,“ smaidos teica Laima. „Vaj tad tu manis neredzi?“

„Tad tu esi mana līgava . . .“ stāstīja jaunais pērkons.

„Ja.“

„Un tad es gan tavas acis varešu aiztikt?“

Miervalds noskūpstīja viņai abas acis un viņa tās pievēra, kā glabadama.

Un diena kļuva it kā gaišaka pēc šī notikuma. Vējš dzirdamāk locīja lapas kokos un mājā izskatījās tā savadi, it kā kas būtu ticis skaļi izsacīts.

Tad viņi staigāja abi smiedamies un runadami kā lieli cilvēki pa pagalmu, klētim, pa celiņiem un istabam un to pat vecās mēmās ēkas un dadži sētmalā būtu varejuši saprast, ne tikai dzīvi cilvēki, kas nu notiek.

Visas sejas Lībiešos smaidīja un saimniece bija priecīga kā jauna meita. Puiši, satikdami viņus, labudienu vēleja un klusi tos acim pavadīja. Ganu zēns ar priecīgu seju stāveja pagalma malā un ilgi lūkojās, kā tie gāja, un Cebris, vecais suns, asti griezdam, gāja tiem līdz, it kā sevi izrādīdams un citus sargadams un acis viņam bija tik labas, kā labam tuvam cilvēkam, un ar tām viņš runāja tagad.

„Miervaldam ir līgava,“ teica meitas viena otrai lielajā kalpu istabā kā laimīgu vēsti.

„Miervaldam līgava,“ dūca bites, laizdamās gar vecā tēva sirmo galvu.

Miervaldam būs kāzas, kāzas ... zvanīja jaunās apses dārza malā.

Likās, arī svētdiena to zināja. Viņa šķieda zeltu pa malu malam ar izšķērdīgu roku, pārplūdināja laukus un visas telpas un visas sirdis ar skaļām dzīvības dziesmām. Uz baltiem padebešiem nometusies viņa skatījās, kā Miervalds Laimai ar pirkstiem matu šķiesnas raudzīja un kā meitene atbaidoši galvu purināja un kā viņš baltos sapņus tēloja viņai un palaida tos trakā dejā, kā ziedu pārslas, kā tauriņus. Un kad Laima aizbrauca vakarā ar līgavas vārdu no Lībiešiem, zelta svētdiena izbēra dzeltenas rozes pār debesi un zemi un tās smaršoja uz ceļa, kur Laima gāja. Un kad nakts bija, zelta svētdiena pakāra mirdzošu mēneša malu gaisa vidū, jaunu un zeltotu, kā jaunais notikums Lībiešos.

Bet Lībiešu tēva dēls Miervalds šonakt neguleja viens. Uz viņa baltā palaga un galvu cieti pie viņa vaiga guleja skanīgs balts sapnis un dzēra iz viņa sirds. Un šim sapnim bija Laimas acis ...

III. VEĻU MĀTE.

Rudenis sirmoja birzes malā pie Lībiešiem. Ar zeltu un ar asinīm viņš birzes bija aplacījis un tad pats apsēdies mežmalā, gaidīja, kamēr viņa sēkla uzziedēs un nobirs.

Laukos plāva miežus, kurus salna bija balinājusi, un tālu skaneja izkopts troksnis. No rītiem Daugava pūta vēsu dvašu debesīs un viss sadrebeja un palika kluss no šīs dvašas. Sārtas sērmukšogas bira no ķekariem un aplāja zemi — sarkana rudeņa sēkla! un no pašiem augstākajiem ābeļu zariem raisījās augļi un naktīs paukšķēja, krizdami uz dārza celiņiem.

Tai laikā jaunā Lībiešu vedekla, skaistā Laima redzeja savadu sapni.

Viņa redzeja, ka Jurgu diena bija un vecajam

tēvam jaiet uz jaunu dzīvi. Bija atbraukuši viņam vedeji, gara rinda un pirmajos ratos bija balta vecīte, ta teica, lai vecais tēvs nākot tik, — jaunā vietā esot laba dzīve. Tad vedeji sakrāva vecā tēva mantas un iesēdināja veco tēvu un tad aizveda pār lauku, bet nogriezās visi pa mazako celiņu, kas veda uz kapsētu.

Laima pastāstīja sapni Miervaldam un mātei. Māte padomāja un teica:

„Dievs vien to zina, bet brīnišķīgi tas ir.“

Bet dzīve riteja parasto ritumu, kā saule no rīta līdz vakaram un nekas netrauceja viņas gaitu.

Vecais tēvs cēlās agri rītos, kad salna vēl uz lauka bija, un nemitīgi kustejās pa dārzu un sētu. Kā balts priesteris viņš bija starp jauniem un veciem. Viņa soļi bija kā nomēriti un apdomāti airu vilcieni, kas viegli laivu nes. Viņa acis skaidras un gaišpelekas kā bērnam raudzijās mierīgi un smaidoši uz debesīm un uz sauli. Dzīslainās rokas, vēl spēcīgas, padarīja dažu labu darbu kā spēli. Laiki un gadi guleja uz viņa kamiešiem kā dzirnuakmentiņi, bet viņš nesa tos ar paceltu galvu, kā milzis un, likās, nemanīja, kad jauns dzīvības gads uzgūlās viņam kā balta nasta.

Vēl nebija viņa padoms atraidīts ticis un visi Lībiešos dzīvoja viņa ēnā; lai pašķir ceļu vecā tēva gudriba!

Šad un tad vājības bij uznākušas un spiedušas veco tēvu, bet viņš arvienu bij pacēlies, kā ozols no jauna zaļodams.

Kad jautras dzīras bija mājās, vecais tēvs dziesmas dziedāja un stāstus stāstīja — dziesmas un stāstus, kādus neviens vairs nezinaja šodien. Un kad iekarsa, tad runāja par varoņdarbiem un par savu jaunību, viņa sirmās acis tad mazas uguntiņas redzeja pamirdzam un jaunie visi klusu palika un apbrīvoja veco tēvu.

Kā priesteris viņš dziedāja lūgšanas un pavadīja

daudzus uz kapu un smiltis uzbeŗot uz zārka un dziesmu grāmatu tuŗot, rokas viņam drebeja — tikai balss ne: viņa gars bija skaidrs kā avots, kas iz sirmas klints plūst.

Tā nāca rudeņi un ziemas, bet vecais tēvs palika un, likās, laiki un gadi brīnījās, ka šis senlaiku tēls vēl palicis jaunai vasarai.

Rudeņa dienas bij skaistas un siltas, kā vasaras vidū.

Sestdien vecais tēvs bij nokāpis Daugavas malā un viņam iegribejās zivju. Iegribejās, kā veciem dažreiz iegribas kaut ka, un tad tas ir jadabon. Viņš pasauca zēnus un tiem vienmēr bija prieks uz zveju. Tie novilkā tīklus uz leju un vecais tēvs sakomandeja un visi brauca zvejā. Vecais tēvs bija gudrs; ja vien bija zivis sasniedzamas, vienmēr viņš māceja nolikt tīklus pa skrējiemam.

Viņš vilka pats, jokoja un pamudināja, un spēcīgi skaneja viņa balss uz klusās straumes. Dzeltēnie koki un druvas no krasta skatījās un priecājās un smaididami nolieca galvas, kā brīnumā.

Pie vakara zivju kules tika pievestas pie malas un vecais tēvs samircis, bet priecīgs iekurināja pīpi. Zeņķi vāca tīklus, bet vecais tēvs, gribedams papriecināt Laimu, kuŗu tik ļoti mīleja, ņēma pats zivju kules pār pleciem un kāpa uz Lībiešu sētu. Bija jāiet verstes pusotras pa krastu ieslīpi, kamēr tika mājās.

Pagalma galā vecais apstājās un viņam tika tik savadi. Viņam likās, ka sirds būtu nostājusies sist ... Tad atkal tā grūda asinis lieliem vilņiem, tā ka vecais tēvs nodrebeja.

Viņš piegāja pie istabas un nolika zivis uz sola.

Laima iznāca un smaidīja un vecais arī smaidīja.

„Nu meit, nu! Šodien mums veicās ... Bet es ... iešu atgulties ... tā kā piekusu.“

Vecais tēvs iegāja savā istabiņā un atlaidās gultā.

Viegli, viegli bija, kā laiviņā šūpojoties vaj kā šūpulī. Tikai ne locekļa kustinat nevareja, ne pacelties, ne pagriezties. Smags kā akmens bija palicis.

Dzeltena un bāla saule ieplūda caur rūtīm un rietedama izdzisa uz sijas griestos, un vecais tēvs skatījās saules starā un nejauši raudat viņam iegribejās, kā mazam bērnam, ko māte pametusi vienu.

Ienāca saimniece un Laima un runāja ar veco tēvu. Viņš tikai laimīgi mirkšķināja acīm un teica: „Labi man ir, labi; viss ir labi!“

Visi palika klusaki un saprata, ka vecais tēvs nav vesels. Pa nakti palūkoties gribeja pamišus. Bet veselīgais miegs aizņēma visus ar savu lielo varu un svētdienas rītā, kad uzmodās visi, neuzmodās vecais tēvs. Viņš guleja mierīgi, kā nopļauts lauks un pats rokas bija uz krūtīm salicis.

Pa nakti bija veļu māte Libiešos bijusi ar gaŗu vedēju rindu un veco tēvu līdz aizvedusi. Vēl istabas slēpa viņas mieru un viņas soļu trīsas.

Laima tad savu sapni atmīņējās.

„Vecais tēvs ir nomiris,“ tā runāja katrs, kas otru satika.

Un koki un pagalmi un mājas, visi slēpa sevī lielo jauno notikumu. Viena pasaule pa nakti bija bojā gājusi, skaista un brīnišķa valsts ar saviem stāstiem un dziesmam, ar saviem brīnumiem un savām dimantu un sudraba bagatibām. Dievs to bij metis gaisos kā zvaigzni un kā dziesmu, — un zvaigzne bija atgriezusies un dziesma bija izdziedata ...

Miervalds aizjūdza bērni un dzeltenā rudeņa svētdienā atveda vecajam tēvam ozola šķirstu no galdnieka. No stipra veca ozola bija šķirsts; no ozola, kas ilgu gadu šalcis un zaļojis par slavu zemei un saulei un kuŗa zaros daudz putnu bija mituši ar savām mazajām sirdīm.

Un vecais tēvs un ozola šķirsts labi kopā sadereja.

Veco tēvu nolika klētī un visi nāca un apskatīja

viņu un visi klusu smaidīja; tik labi guleja sirmais arajs savā mājā.

Klētī bija vēsa lābibas un medus smarša: aiz sijam bišu rāmišus bij kāris vecais tēvs. Un šī saldā un grūtā smarša saplūda kopā ar vecā tēva nikstošiem audiem un klētī bija kā dievnamā, kur sadegušas sveces dvašo . . .

Bet vedekla sniedzās ar savu balto roku līdz pat pūra dibinam un izvilka no turienes garus dvieļus ar melniem ielokiem un iešūtu dziesmu pantu — par veļu māti tur bija rakstīts. Tie bija kapu dvieļi.

Ik rītu un ik vakaru Lībiešu ļaudis nāca pie vecā tēva klētī un runāja klusu: apraudzīja, vaj labi gulet, noglaudīja apģērbu, pakustināja spilvenu un iedzinaja sveces.

Un nākošā sestdienā sateceja daudz zirgu un ratu Lībiešos: araji nāca godu dot sirmai galvai.

Istaba un klēts bija ar zaļiem un dzelteniem bērzu zariem izpušķota un pa gatvi uz ceļu jaunās eglītes stāveja rindās, gaidīdama veļu līgavaini.

Uz zārka Laima bija likusi dzeltenu vārpu vaiņagu un baltas astras.

Ļaudis gāja un lūkojās mierīgajā sejā un teica: „Brīnums, kā viņš nava pārvērties nemaz. Tāds pat kā dzīvs.“ Miervalds pacēla rokas un rādīja, ka tās sastingušas nemaz neesot. Ari trūdejis vecais tēvs nebija; viņa audi bija izžuvuši jau dzīvē un viņš bija kā nopļauta zāle, kas netrūd, bet vīst tikai.

Kad mielasts bija paēsts, veco tēvu iznesa no klēts pagalmā un dziesmu viņam nodziedāja uz šķiršanas.

Mierīgi viņš duseja zem bālām rudeņa debesīm sirms, liels un varens un likās pat nāvi uzvarejis bija. Viņa baltie mati vaiņagoja galvu, lielās uzacis apēnoja aizvērtos plakstiņus, kā sarmota vīle.

Visapkārt ēkas klausījās un skatījās un no kokiem dzeltenas lapas raisījās un lija uz zemi, kā lielas smagas zelta asaras, ko saule raudajusi.

Tad pacēla šķirstu un lika veco tēvu uz ratiem un divi bērni tos lēni ritināja uz ceļa — ārā no Lībiešiem. Miervaldis sēdeja uz šķirsta un kāds vecs nomireja draugs. Viņi runāja abi par veco tēvu un smaidīja . . .

Ģarā rinda brauceju bija aiz vecā tēva ratiem: veļu mātei bija daudz panāksnieku un daudz vedeju, bet pati viņa gaidīja kapsētā, plaši vārtus atvērusi un dzeltenu smilšu pili uzbūvejusi.

Zvans dziedāja un saule mirdzeja un bērzi dzeltenās sagšās stāveja ap kapu — viss bija zeltots. Un zeltota arī bija tīro smilšu kopa, kuŗu sameta pār vecā tēva kapu.

Kad bērnieki vakarā mājās atbrauca, viņi ēda vēl vecā tēva zvejotās zivis, runāja daudz un skaļi par nomireju un galu galā palika visi priecīgi.

Bija alus un saldaiss vīns . . .

Un tad Lībiešos dzīve riteja tapat mierīgi uz priekšu — Daugava vizeja lejā un tālumā guleja zilie pakalni un saule ik dienas uzkāpa pa zelta trepem un nokāpa un norietēja tapat kā cilvēki. —

PARĀDIBAS.

I.

Ziema duseja pār laukiem, mežiem un avotiem, kad Smailis Zimza pārnāca savā senejā mitekli.

Viņš pazina atkal visu kā bijis, likās pat, ka bērna dienas vēl tepat tekāja mazām kājiņām apkārt un strauti čurksteja. Tikai dvēsele skuma kā vainota.

Māja guleja meža likumā. Upes jostas bija ar ledū apglabatas un niedrajos putenis kūlās un svilpa drēgnās dienās... Ābeļzari kaili bija dārzā un visur tukšums un līdzenums. Bet miers, miers apskāva sirdi... Mīlais ziemas plašums un gaidas pār viņu uz dienvidus pusi!

Tēvs — vecais Zimza, bija tāds pat, — likās, te vajadzēja visam būt tāpat, bez maiņas. Māsas mīlām rokām apsveicināja Smaili; viņas par ta likteni bija skumušas un nu līksmām, pelekām, rudainām acīm to aplūkoja.

Augšā bēniņos Smaila istaba kā aizvāzta, no laika pasargāta svētnica duseja bez pārmaiņas.

Te vienmēr rītu agrums iespīdēja. Bumbieņu koki sniecas ar zariem līdz plašajam logam, kā celdami savus augļus toreiz viņam pretim un ari tagad vēl cels. Grāmatu skapis ar jaunības grāmatām bija aizslēgts; smagas brūnas mēbeles pie sienam, bet telpas vēl te daudz atlikās.

Māsas teica, ka pa vasaru tur puķes tiekot audzetas kā oranžerejās.

Smailis apskatījās visu un padomāja . . . Smags nemiers atkal sirdi saņņaudza: gars sauca viņu prom. Bet pēc mirkliem atkal miers nolaidās kā viegla, mīksta migla austa šalle. Daba spēcīgi tureja klaidoni savās rokās.

Ciemati bija kā pazuduši . . . sniegs visu tina. Cilveku nemanija, bet māsas Smailim stāstīja par tik daudziem un daudzām, un katrs no viņiem savads likās, kā puķes ar krāsu un vieglu smaršu. Izauga tēli, mīļi un neredzēti. Tur pilsētās viņu bija tik daudz, bet tie bija visi kā viens, kā sērkokociņi kastīnās — viens pēc otra aizdegās un izdzisa.

Pirmie pāris mēneši pagāja tādā mierā, ka Smailis pat dienas vienu no otras nevarēja izšķirt. Viss likās aizmidzis. Bija dienas, kad saule bija redzama zemu un sarkana, kā kad kāds staigātu pa burvības snaudā gulošo dzīvības valsti ar sarkanu lukturi un aplūkotu, vaj katrs vēl savā vietā.

Garās nakts Smailis nevarēja pavadīt tikai miegā. Viņš apstaigāja mežus un ezeru melna oglāja vidū. Viņš dzirdēja, ka salam augot ūdenis kritis ezerā un nakts vidū rībeja ledus plaisadamies. Ledus plaisas šķīrās ar dobjū troksni, klusie meži atskaneja un sniegotā nakts klausījās. Būtu izmisums uzmācies, ja nemirdzētu tik spodrī zvaigznes, pulks aiz pulka, vaiņags aiz vaiņaga un mēneša zeltā jauktais sudrabs. Ne, zeme vēl bija tepat un dzīvība, skaista un pilna sulu un asiņu bija tepat: viņa valdīja par letargiju.

Sirdīs plūda asinis un gaidīja, un tik mīļi un labi bija pavadīt klusas ziemas nakts vienatnē ar sirdi un viņas sapņiem, kuņģi brīžiem ziedēja neparedzēti skaistos ziedos un runāja kā dzīvās būtnes.

Reiz, februārī, kad atkusnis bija pastāvējis vairāk dienas un viegls miklums gaisā guleja, Smailis naktī gāja pa mežu, kur malkas vedēji dienās brauca. Dūsnajā malā, kur melnie alkšņi puduros auga, viņš sev zem kājam izdzirda skaidras atsevišķas skaņas un izbrīnījies palika stāvēt. Skaidrakas kā fleitei — valodai vaj maigam stāstam līdzīgas bija skaņas. Likās, ka kāds viņam stāstītu ko negaidītu un brīnumu pilnu. Noliecies zem sniega viņš sadzirdēja,

ka tas ir ūdens, kas atmodies un ceļu atradis uz tērci, devās zem ledus bungodams.

Zemes dzīslas sāka atkust . . . Smaili nejauši apņēma tumša prieka nojauda, it kā par augšamcelšanos. Sirds nodrebeja un sapņu šalciens pārskrēja pār egļem un netālo noru; bet fleite zem ledus runaja un teica tālak, kā pati neziņā no lielā pamošanās prieka, kā noreibusi, bez sakara, bet dzīvības pilna.

Asinis piebrieda dzīslās un pulsi sāka strādāt stiprak. Varbūt Smailis bija slims, varbūt nenormals, bet viņš gaiši dzirdēja asiņu stāstu. Visa zeme bija pilna ar asiņu akam . . .

Saule atkausēs šos avotus un zemes asinis sāks sapņot. Ak dievs, kas tie ir par sapņiem, kuņus saule modina zemes dziļumos. Uz augšu viņi spiežas drebedami un trīsedami un izplūst līdz ar asinīm neapzinamos puķu stiebroš un zāļu audos, un rasu pumpuros, kā bezgalīgs ziedu pulks virknedamies un pīdamies, un tad vareja visi redzēt zemes sapņus un asins stāstus.

Ari viņš ar savu miesu un domam bija tāds zemes sapnis, tāds avots ar brīnumainām asins dziņam.

Slava, mīlestība un skumjas — viss tikai asiņu sapņi, viņu kūsešana un miers. Pārtrūks strauti vaj apstāsies avots — apstāsies visa viņa būtne un sapņi būs galā. Sasals sirds bezgalīgā letargijā un saule apstāsies, viss kļūs par akmeni . . .

Smailis gāja pa nakti un domāja par lielo zemes sapņu ziedešanu, ka rozes dvašo iz sevis un ka cilvēki runā iz sevis un ka putnus nes pa gaisu zelta asiņu vilnis. Viņš jūta stipru dziņu atdoties šīm straumem, kā stāds atdodas ziededams un nīkdams. Viņam likās, ka tik tuvu pie dzīvības sākumiem atrodas būtne un ka visa dzīve neizsmēļamas un neizmērojamas laimes pilna un rūgtums un mokas — šīs laimes dzemdešana . . .

. . . Ne, droši vien tās bija negulešu nakšu un nemiera domas, ko viņš te domāja. Viņam pamirdzeja atmiņā pilsēts ar idejam un zeltu un kaŗu. Tur dzīvoja — gars. Smailis sarāvās kā no dzeloņa . . .

Augstu ap viņu stāveja egles nakts miglā un brīnijās . . .

II.

Strauti sāka žvadzet un mirdzet. Ledus lūza un sniegs izplēneja apžilbinoši baltās marta dienās. Uz laukiem izplētās tālums, kas ziemu bija pazudis baltajā sniegā. Bezgalīgais plašums vēra melnu zemi pret debess dziļumu. Birstalas sāka grimt zilganā tvaikā un verstim tās vareja saredzet kā no jauna, kā nebijušas. Viss bija kā rāmī.

Cīrulis virināja neredzamā augstumā, silta dvaša sirdīs dvēsa ar saviem sapņiem. Gaiss bija pilns ar putniem, kuŗi visi skrēja no dienvidiem.

Izauga ciemati kā no zemes; jumta pelekums un dārzi nāca redzami. Smailim bērņiba atsmaidīja no daudzo gadu aizsegtā plīvuŗa un prieks smējās klusi, klusi ik uz soļa.

Smailis ievēroja cilvēkus, kuŗi ziemā it kā slēpās. Viss — meža atmatas, lauki, ceļi tos rādīja.

Māsas sāka klusi dziedat un Smailis redzeja viņām acīs līksmīgu smaidu.

Kad viņš gāja gar kaimiņu mājam, viņš redzeja priekškarus logiem noņēmot, un kāda jaunava baltā blūzītē un melniem matiem stāveja logā un kaut ko kārtoja un skatījās nejauši uz Smaili — likās viņa būtu pasmaidījusi. Un divas kalpones izkāra izmazgato veļu uz ziedīņiem. Ari no viņām dvesa ziedešana. Krūtis drebeja un izliecās — apaļās rokas bija pus-kailas. Aiziedams Smailis dzirdeja saldus aizturetus smieklus un skanīgu, tumšu, vieglu balsi, kas otrai ko stāstīja, un atkal smieklī skaneja pār lauku un dārzu.

Pie kalpu istabiņas dīķa malā, kur divi lieli veci vītoli bija noliekuši zarus uz zemi, Smailis redzeja veco iemītņieku, kurš sēdeja uz malkas blūķa un roku uz acim, sauli atturedams, skatījās tālumā. Viņam bija sirmi balti mati un lielas acis, bailigas un izbrīnījušās, kad Smailis ieraudzīja.

Un ap kūtiņu staigāja viņa sieva, apaļa maza vecīte. Viņa čāpoja ar savām vecajām kājām tik viegli, kā tai nemaz svāra nebūtu.

Pie loga melnajām rūtem, cieti pieklāvusies pie stikla, raudzījās ārā kāda puķe ar vienīgu bāli sarkanu ziedu.

Pie pašām mājām Smailis satika jaunu meiteni biklām acīm un brūnām garām rokām, kas no darba aukstumā un karstumā bija tik nesmukas tikušas. Viņa ātri pagāja tam garām, svārku pieturedama ar cietajiem pirkstiem. Balta drēbju apakšvīle pamirdzeja un pazuda. Ta bija Ilze, kas vecos tur apkopa. Kalpu meitens kā meža ābelīte noras malā.

Pa pagalmu skraidīja bērni, divas mazas meitenes. Spēcīgas iebrūnas kalpu sejas bija redzamas pa māju. Svilpoja, smējās, jokojās. Sievieši gāja pa iemītajām tekām uz klētīm un kūtīm un uz ceļu un pār visu bija pavasaris.

Gar birstalam un pa laukiem no māju skursteņiem kūpeja peleki vaj balti dūmi; taisni gaisā tie kāpa kā viegli tēli. Suņu riešana skaneja tālu un tuvu; māva govīs un nozviedzās zirgi. Un visur mirdzeja ūdeņi un saules spēks apņēma plašumu, kā siltā spožā segā.

Pasakains miers tomēr bija stīpraks par visu un valdīja pār visu. Visas skaņas rādījās, bija tikai miera skaņas. Un Smailis pievēra acis staigadams un iedvašodams sevī šo mieru: viņam bija tā, ka nupat, nupat viņš dzirdēs un redzēs, ka pasaka kļūs par patiesību.

Kad Jurgu diena pienāca, Jaunsaulēs parādījās

jauni cilvēki, citas sejas. Vecais kalps Kaspars ar sievu un divām meitenēm palika turpat un vecie iemītnieki kalpu istabā. Bet dzīvojamās saimes istabās ieradās divas jaunas meitas gludi sasukatiem matiem, vieglās drēbēs un baltiem priekšautiem. Spēcīgas un skaistas, viņas rīkojās pa māju, berza, slaucīja, smējās. Smaija māsas arī tur bija un zvaniģās balsis pildīja visu māju un dārzu.

Arī puīši bija atvesti. Tiem bija nelielas lādītes ar veļu un drēbēm un brūni drošas sejas. Tie bija ļaudis, kuņģiem pasaule vaļā kā putniem. Peters bija jaunaks un domīgaks, Valdis pašos ziedu gados, uzaicinošs un dedzīgs. Meitas nodrebeja viņiem garam staigadamas.

Visi ceļi bija pilni ar ļaudīm un mantām. Un saule un bezgalīgs dzidrums.

Smailis ierīkojās savā istabā, bēniņos. Māsas bija gultu uztaisījušas baltiem linu palāgiem, greznām cakām un zīdu izšūtu spilvenu. Logā bija puķes un logs vaļā. Bumbieņu kokos pumpuri bija piebrieduši un jauns zaļums spiedās no zemes dārza malās un uz zemes ceļa. Putni svīlpa zaros un dzērvju kliedziņi atklīda no laukiem. Dzeltenas pieneņu jau saulei pretim atmirdzeja. Upe vizeja tālu līčos gar meža ēnam un mežs bija kā aizmidzis, pumpurus briededams.

Visas asinis atmodās un teceja stiebrus, pumpuros un putnu spārnos un cilvēkos. Un visas šīs asinis saplūda lielā dunošā vilnī un aizrāva sev līdzī radījumus, šūpodamās un šalkdamas kā netverama jūra.

Smailis bija viņu varā.

III.

Mēs esam cilvēki, kuņģiem miera nava. Mūsu ceļi iet pa akmeni un dzelzi, garam visam. Mūsu būtne ir valdinieks, kas asinis nonāvējis un miesu izpostījis.

Viņš mūs ved uz gara sapņiem un mums nava miera un zemes. — Mums ir sapņi un domas, sapņi un domas, kas sirdi moca un saknābj kā nepieēdinami vanagi. Miera mums nava.

Bet tur pasaku zemē, kur ari mums šūpulis bija, tur dzīvo asinis. Tur ir ziedešanas un būtības miers. Tur ir cilvēki un puķes un viss ir viens un tas pats.

Tur ir cilvēki, kuŗu valsts ir viņu miesa un sapņi viņu asinis.

Varbūt tur var satikt mazu kalpa zēnu, puisiti, kuŗam saule spīdejusi deviņas vasaras. Viņam ir bāla, skaista seja, viņa ģīmja āda, vaigi un piere un žods ir kā ar mīkstu samtu pārvilkti un saules un vēja krāsā ir viņa miesa. Viņam ir gaŗi acu skropsti un sarkanās lūpas, kuŗās sit asiņu straume no jauna karsta avotiņa viņa miesas dziļumos.

Pasaule ir liels brīnums, bezgala pļava ar lielu zilu jumtu un ikreiz šis zēns, izskriedams no istabas, raugas augstumos un galva viņam reibst no domām. Viņš sauc birzei un birze atkliežas, viņš min ar savām kājam ātri skriedams lauku zāles un meža sūnas, ož puķes pieliekdamies un dzird, ka — zim, zim, dūc bites apkārt.

Viņa manta ir plāna drēbju kārtā un svārciņi un viņa mazais ķermenis ir silts zem drēbem un vijigs kā mazam zvērenam.

Vakarā viņš guļ istabā un skatas koka sienā un zaru acis baļķos ir kā burvju acis, kas viņam pasauli liedz.

Viņa pasaule ir līdz druvai un mežam un visa pilnīga un liela — vienā mirklī un smieklī skan kā putņu kliedziens līdz dzīvei un visām skaņām.

Šie puiseni ir laimīgi kā lauku putni un bagāti kā valdnieki un viņi ēd nesajauktu barību, ari kā lauku putni un pārtiek no lietus un miglas valguma, kā puķes un sūnas.

Varbūt tur var atrast ari vecu vīru, ziedu baltu

galvu, ar tūkstoš krokam vaigos, pierē un ap lūpam. Viņa acis ir kā izlijuši mākonīši, palsas un ar miglu pārvilkta, vaj kā ezeri, kas izžūst saules un smilšu varā. Viņa lūpas runā dreboši, kā svētuma tuvumā, galva trīc, kad tas no lauka pārnāk, un rokas cieti aptver meža koka spieķi, kas nogludinats jau no viņa delnam.

Viņam ir māla bļoda priekš ēdieniem un koka karote un gulta ar niedraja lapu cisam. Tabakas šņaucamā doze no bērza tāsīm — viņš pats to taisījis — ar egļu koka vāciņu. Viņa mantas ir noglabatas klētī vecā lādē ar melniem dzelzs kalumiem. Tur ir svētdienas svārki, zābaki, kuņģi gadā tiek divas reizes uzvilkti, zeķes un cimdi un tēvu tēvu josta.

Visa viņa būtne ir kā avots, kas iežņaugts no ledus un aizsals drīz — kā kad vēlā rudenī balta sarma zemi apņem.

Vasaras dienvidos šis tēls sēd dārzā zem ābelem un saules siltums patik viņa izsīkstošiem spēkiem. Dienas ir miera pilnas . . . seni sapņi, kā mākoņi ar sudraba malam, nāk un aiziet un vecais vīrs viņus vairs nevēlas atpakaļ — ne, nemaz — lai iet! Pasaule ir noskaņota — saule un zvaigznes, gadi un laiki — miers — miers — — —

Un jaunu meiteni tur tai zemē mēs varbūt satiekam, kuņģi ir diezgan ar to, ka viņa dzīvo. Ja viņa dzied — ta nezina kam un kapēc —, ja viņa skumst, tas tad ir padošanās un miers.

Vaj viņas miesa ir kas vairak, kā ģeorgīnes krūms, kas sariešas un ziedus izaudzē no pumpuriem? Vaj viņas rokas nava smagi zaļokšņi sulīgas kā puķu stiebri, kas pilni zemes ambrozijas un sulas? Viņai nava citu sapņu, kā tikai miesas un asiņu sapņi.

Tu redzi, ka kājas viņai ir basas — tās ir vienmēr ar zemi saaugušas. Viņas galvas apsegs ir tikai mati un ja miesa ir apģērbta, tad tikai viņas roku darinajumiem.

Viņa mostas ar putniem un aizmieg ar putniem. Viņas dienas ir kā spožā saule, kas uzlec, kvēlo un nogrimst vakaros. Gaišas vaj lietainas, viņu ritma plūdums ir vienads. Par mīlestību ta nesapņo, ne par naidu — viņa sajūt visu kā sevi pašu.

Un varbūt tur ir arajs, kuŗa rokas ir kā statujas lēģienā, kuŗam ciets miegs un smaga akmeņa dzīve, bet kuŗa koka kurpem staigā līdzī miers, aizmirstība, — vaj varbūt zvejnieks, kam ir tikai vējš, ūdens, jūras izgarojumi, — vaj gans, kam mežu un noru gaviles, — vaj kāds cits tēls, kuŗa asinis rit savā gaitā un kuŗš ir daļa no gaisa un zemes bez gara, kā ūdens priekš radišanas dienas, vaj kā putns, kuŗu instinkts dzen laukā bērniem barību meklet un pār kuŗu debess ar tvaikiem un sauli nava nekas vairak, kā viņa gars un būtne.

Kad mēs reiz tad nonākam tai zemē un ieskatamies acīs šiem tēliem, — tad mēs tiekam viņu gūstekņi atkal. Mums liekas, ka kāda pasaka ir piepildījusies, kuŗa reiz mums stāstīta un mēs neticam, ka tas ir patiesība. Puķes apķer mūsu kājas, miglajs ar sauli sedz mūsu seju — mēs esam burvībā. Mēs ejam kopā ar šiem tēliem, mēs klausamies viņu valodā, mēs tos aizkaŗam ar savām rokām, mēs liekam galvu pie viņiem un dusa nāk arī pie mums.

Gars var atmosties un mūs saukt, bet sirds ir viņu varā, sirdī atdzīvojas dabas asinis un mēs esam atkal zemes pumpuri. Un Smailis sāka nojaust kā saldu medu šai zemes spēkā un skaistumā. Jauna dzīve raisījās kā kas plaukstošs viņam pretim.

IV.

Stiprs un briestošs kā pats druvu dievs auga pavasars. Diena klusu duneja. Bites bija ziedos izskrējušas un gāģeģi darbā.

Smailis gāģa gar laukmalu, kur kalģi ara. Zeme vēģās melna un lģģģa un dģģģa dvģģsma nģģa no vēģ

vēsām velenam. Stipras un sārtas rokas vadija arklus ... Ari viņš reiz bija ar savām rokām tos turejis. Un nu viņš gadiem ilgi bija bijis kā bezgaligos ūdeņos un traucies atrast salas, par kurām visās pasakās bija rakstīts.

Viņš pacēla acis — gaišs, skaidrs zilums mirdzināja no augšas un lauki zaļoja. Svētlaimīgo sala ar mieru! No mājas līdz mājai, no birzes līdz birzei viņš guleja kā ezers un trokšņi un steigas tikai mazliet ievīlņoja šos laukus, lai atkal tie dusetu mierā. Vaj tas nebija tas pats miers, kurū cilvēks no sevis bija izraidījis? Ko mekleja vientuļi mūki mežu un pļavu vientulībā? Laimi un mieru. Ko mekleja tas Romas dzejnieks uz salam vientulībā un tas Cēzars, kurš kāpostu dārzā laimīgaks jutās, nekā Romas tronī? Zemes skaistums vēra savu krūti, kā ziedoša jaunava — kur bija viņas mīļākie?

Smailis sirdi krūtīs vairs nepazīna. Ta bija sveša palikusi.

Kādā dienā viņš redzeja, ka vecais tēvs ar sētuvi pār lauku gāja. Agrs rīts kūpeja un ierožaina saule kāpdama pār uzarto lauku bija tik jauna, kā pirmajā dienā. Vecais vīrs meta sēklu — pilnu sauju uz katra soļa. Viņš izskatījās cienīgs, kā mūžīgs raditajs. Simtām dzīvības viņš nolēma augšanai un ziedošanai ar vienu rokas mājienu. Asni iznāks un sveicinās priecīgi savu raditaju, kad tas garām ies. Miljardi vārpu klanīsies viņam vasaras vējā un viņš ar klusu un laimīgu sirdi staigās svētdienā pa lauku, kā tas Raditajs, kurš pirmatnes dienās izsēja zvaigznes uz savas bezgalības druvas.

Šalka noskrēja Smailim pār miesu. Neradītas dzīvības stāveja melnā nebūtības naktī un gaidīja to, kas atvērs gaismas vārtus viņam. Un tad viņam likās, ka tas ir atradis mekļeto salu. Ta bija ta sala, kurā visas dzīvības būtnes bija līdzīgas — tiklab cilvēki, dzīvnieki, putni un puķes. Pār viņu instinktiem

un spēkiem valdija kāds varens kungs — saule. Kā milzīgu orķestri saule vadīja visu šo dzīvi te tai salā un viss savijās skaistā simfonijā, kuŗa saulei augot pieplūda arvien stiprākām skaņām pilna un dekresčendo nobāledama sastinga savā pianismā, kad sniegs klāja laukus un tad pamazam sāka pieaugt atkal cīruļiem un strautiem dziedot. Ja, tas bija brīnišķīgi un vienkārši!

Tad nāca bezgalīgi garas dienas ar gariem vakariem un baltām, klusām naktīm. Lauki sāka sazelt un viss plašums pārvērtās par mīkstu viļņojošu mežu. Kūpeja rudzu druvas un pļavas sacēla tūkstošas puķu krāsas kājās. Vecie sirmie ļaudis, kas ziemu nespēja iet no istabas ārā, tagad iznāca klajumā kā savadi gari. Viņi pat strādāt mēģināja, viņi bija atkusūši, lai pateiktos saulei par vēl vienu dzīvības gadu. Viņi sēdēja pasaulē, pārdomāja savu mūžu, deva padomus citiem un apstaigāja laukus, vaj stāstīja svētdienas vakaros sava mūža stāstus.

Kam krūtis bija piebriedušas, tie smaidīja noslēpumainus smaidus. Te lika kūset asinim pāri par robežam, kā ziedi, kuŗiem pumpurus pārplēsa neturamais zemes spēks. Naktīs dziedāja kaut kur, apspiesti smējās, staigāja pa diviem un skūpstījās koku ēnā vaj īsās blāzmotās atdusas stundās. Dzīvības spēks nosmaceja nogurumu un valdīja pār visu pāri. Jaunajai melnmataīnai Ilzei no kalpu mājas bieži gadījās būt sētā, te — vakars vaj rīts. Viņa runāja ar Valdi pāri sētai un smējās. Un reiz Smailis redzeja, ka aiziedama ta pamāja šim puisim ar galvu tā, kā to var tikai iemīlejušies. Ak, jaunība! Viesulis, kas rāuj cilveku prom no mūža un morales pamatiem. Šai salā bija kāda ģifts izvārīta un visi ar to apdzirdīti. Un visi to dzēra atklāti un neslēpdamies, dzēra, paskatījās uz sauli un nosarka, dzēra un sniedza viens otram. Un saule smējās

uzvaras smieklus, ka ir vēl kaut kur cilvēki, kas ziediem līdzīgi par kaunu netur ziedēt . . .

Un bērni izauga vienā tādā vasarā nepazīstami lieli, kā jauna spēcīga pat uz cilvēku sugas celma. Viņi dzīvoja kopā ar puķem, gaisu un sauli un rasu.

Vasara likās iestīga lauku ražībā un puķu pļavās un birzēs. Viņa brieda un likās bezgala gara. Un Smailis bija iestidzis pats viņā. Nemiers to atstājis bija. Viņš reizam tikai atminejās kādas tālās akmeņa alas ar cilvēkiem pilnas, kuŗi no saules slēpās un mūžīgās sāpes nesa sirdī un ilgas pēc kādas tālas citas saules, kuŗā savu miesu un dvēseli sildīt. Bet te bija vienīgā viņa un visvarenā. Viņš bija nācis to meklet. Veselību sev un mieru un nu vajadzēja tikai padoties. Kāds milzīgs tīkls vilka viņu līdz uz saules krastu no melniem šaubu dziļumiem un tur uz mestam viņam bija jāpaliek par puķi vaj putnu, kas neka nezinadams peld līdzī laika mūžīgajam plūdumam, liels un varens savā laimē un neievainojams no likteņa.

Viņš bija draugs tagad šiem cilvēkiem. Viņš ara un eceja kailu galvu un basām kājam vējos staidams. Nosvīdis viņš peldejes ar citiem pusaizaugušā ezerā, kur kalvas smaršoja un iebalzameja viņa miesu. Viņš guleja Valdim blakus koku ēnā uz zāles noguris no neparasta dienas darba un aizmīga dziļā miegā bez sapņiem. Viņa sejs bija brūns un roku smalkā āda saplaisajusi. Viņš nepazīna apavus jau mēnešiem. Roku delnas pārklājās ar cietu tulznainu ādu kā ar kažoku. Viņš gāja lietū uz lauka, ja vajadzēja ko steidzīgu padarīt, un viegls siltums tveiceja miesu, kad slapjās drēbes kūpeja, izgarodamas vasaras tveici. Viņš mīleja zibeņa naktis, kad visi lauki blāzmoja zilās, baltās un dzeltenās ugunīs — viņš tik bija ciemā te šai brīnuma salā — atkal reiz un tad tik saprata tālās jaunības dienu spēku sevī.

Viņš neatvēra nevienas grāmatas. Avizes palika nomestas ar visām bandrolem. Vienīgais viņam bija cilvēki — brīnišķīgākās pasaules kādas vien vareja iedomaties. Zvaigznes savos ceļos un gaismā nebija tik primitīvas un interesantas tur miglas jūrās, kā te cilvēki. Un, nogriezdami no cilvēkiem, viņš pazuda dabas dzelmēs. Gaišajās naktīs viņš maldījās pa mēneša apspīdetām pļavam — dzīvības spēks bija stipraks par nogurumu un dienas svelmē izmocīto miesu. Griežu pulksteņi gāja bez apstāšanās un lauki smaršoja. Viņš sēdēja uz ezera vaj upes krasta, miglā ietinies — bez domām, pilns ar visu apkārtejo, pilns laimes. Viņš duseja zem ozoliem, klausīdamies smagā siltā vēja brāzīenos, kas atnesa tik daudz jaunu ilgu un nepiepildamu sapņu. Zaļš skaistums žvīgoja viņam pretim.

Un pilns laimes un dabas viņš iegriezās klejodams pie kādas no savām skaistajām kaimiņiem — viņam visur bija tik labi. Tad viņš sēdēja vaj nu pie bālas lampas pusgaišā pusnaktī, vaj dārzā zem ābelem un klausījās viņu valodās, vērodams, kā acis zem skropstiem iedegas klusu nojautu ugunī un kā jauna auguma dvesma apņem un dziedina viņu no kaislibam un nemiera. Ja, reizam viņš pat lika galvu klēpī kādai un ieelpoja miesas saldumu, kā ieelpo ezerā augošas ūdens rozes vieglo esences smaršu. Kāda pilnība un skaistums bija šai saules salā! Viņš aizvēra acis tādos brīžos un ticeja, ka pasaule ir jau pazudusi un viņš dzīvo pasakās.

Viss piedereja asinim un sulam un nezināmiem spēkiem. Bet pār asinim un sulam stādos un cilvēkos paveleja saule.

Bet kad nobriedušais rudenis ar augļiem nāca un visas birzes bija dzeltanas, Smailis juta, ka kaut kur tiek palēnam apturets ritms, kā pie mašīnas, kas grib stāties. Un tad viņš pirmo reiz savā mūžā saprata nāves būtību un tuvumu. Un pasmaidīja par

to, kā par varenu meistarū, kuŗa roka zina visu — un kuŗa roka atkal reiz visu uzvilks uz jaunām gaitam. Viņa spēki sāka kūset atkal jaunai gara dzīvei.

V.

Kad bālā rudeņa saule, gatava apstāties un izdzist, grima pelekā miglā un lauki atkal bija kaili un tukši, Smailis aizbrauca uz pilsētu — nodoties savam darbam. Viņš nemanija, ka bija pagājis laiks, tikai atjēdzās, kad mina cietos akmeņus, cauri namu rindam staigadams. Ikkatru dien viņam arvien vairak likās, ka tas būtu bijis sapņos. Viņam rādījās, ka tas kādā salā būtu dzīvojis — kaut kur tālu oceanā un klusos vakaros, acis aizverot, arvien arvien at-mirdzeja savadas sejas un arvien viņš aizmaldījās pa saulainiem laukiem no sētas uz sētu, kas saldā mierā snauda, kā zilu ezeru dziļumos vecas pilis.

Un reiz, kad sēdejām pie kamina vēlu vakarā, viņš man iztēloja to savu dzīvi toreiz. Tagad jau daudz gadu esot pagājis no ta laika . . .

Ja, daudz gadu. Ari man tā liekas, ka ar mani kaut kas tam līdzigs būtu reiz bijis.

„Vajadzētu vēl reiz visu to pārdzīvot,“ es teicu.

Viņš pasmaidīja. „Man liekas tas viss tomēr ir tik parādības“. Daudz kas ir tāds, ko var tikai vienu reizi pārdzīvot, bet nevar atkārtot. Varbūt ta ir bijusi jaunība, kas viņam likusi to sajūst, — viņš piebilda domās grimdams.

Ja, ari man liekas, ka ta ir bijusi jaunība, kad visa zeme vēl bija tādu brīnumu sala ar sauli un verdošām sulam un asinim pilna. Un tagad brīžiem mēs baudam šīs atmiņas tikai kā vīnu, kad mums svētku diena ir ļauta.

NOKLĪDIS KRĪVIS.

Etide.

... Dvēsele pamostas Aušriņas zemē,
Rāmavas krāšņajā godībā.

Auseklis.

I.

Ta bija vasaras diena un vasaras nakts. Vasaras diena ap to laiku, kad zeme auglibā smaga tiek, koki viskuplakās lapas saries kā zaļu smagu krepī, kad uz liepu lapam ir medus lietus.

Un vasaras diena ap to laiku, kad cilvēki tik labprāt mīl iz namiem iziet laukā, gaisa ezerā. Un kad iz pilsētām pa visiem ceļiem izbrauc bāli un slimi un veseli, kad dzelzceļa stacija apsēsta no gaidītājiem, kuņģiem visiem svētķu svaigums sejā.

Jāņu nakts! — vārds, kuņģ aizkustina dusošas jūtas kā smagu jūru.

Dzejnieks Alksnis steidzās pa saules sakarseto ielu, pa trotuaru ēnas pusē. Sirdī bija savads klusums, miers, gaidas.

Pa četrām akmeņa trepem augšā, dobjos mūros. Tur sēdēja viņa draugs Kalms klusā istabā. Tas smaidīja patlaban: meitenes tēls viņam veidojās iz paša rakstītām gleznam, smalks kā kristals, ātrs, zibošs un mīļš.

Kalms jau zināja, kas būs. Alksnim gribejās Jāņu dienu svētīt starp laukiem un pļavam, kur mazs kājas mazgājis rasā ikrītus. Ari Kalma dvēsele bij iz turienes, kā lauku meitene pilsētā iemaldijusies, vēl sārta, neizsīkusi un glezna.

Viņi nerunāja daudz. Spieda abus kā liels reibums, kā kas gaidams un nesagaidams. Un kad viņi stacijā nonāca, smiedamies un jokodamies ļaudim

cauri izspiedās, kā glauni, izdaiļoti kulturas cilvēki, ar savas tautas nevainīgo jautribu un pacietību.

Un tā viņi brauca abi — ārā iz namu rindam, jau lauks kur plašaks un pļava zaļaka, svaigaka ... vēl fabriku sētas, vēl dārzi un būdas, tad zeme — vēsa, smaga un smaršīga, auglīga zeme.

Viņi runā, apklust, skatas pa vagona logu. Arvienu tālak no ļaudim — egles svaigakas, lielakas, lejas ziedu pilnakas un kalni zilaki. Saule grimst, vakars; vēl tikai dažas stacijas, tad jaizkāpj; vagoni pustukšs.

Netīkas vairs ko spriest, ko runāt. Kalms laida skatus gar ceļmalu, kuŗa zibsnija lielā ātrumā garām. Kas par jauku bagātību! Ne iedomaties, ne saprast, no kurienes šis krāšņums dzimis. Dzeltenas strīpas no gundegam un sveķeņu sarkanais vieglums, baltais un sārtais un dzeltenais dābols, un smilgas un vijgriezes. Viss viens vienīgs vaiņags — vairak neka ...

Un tad rudzu druva, pusbriedusi, dziļa kā mežs, un linu lauks un māja ar ābelem ...

Kad pie stacijas kaut kur bija izkāpuši, Kalms ievēroja, ka mašīnists apvijis lokomotīves dzelzu balstus ar zaļiem zariem. Dzelzs, auglibas nīdetājs, miera svētkus ar vaiņagiem svētīja, viņa Simsona miesu skāva puķes ... Ja, appušķotā lokomotive bija tik skaista un vakars tik ilgs un aicinošs. Prieks, kā silta vēsma apņēma dzejnieka būtni. Viņš gribeja runāt ar draugu, bet tas kluseja, domāja, viegli pasmaidīja un atkal domāja. Un atkal sāpes bija viņa acīs.

Tad viņi brauca no stacijas pa lauku ceļu. Vecais graudnieks bija pretim, — laimīgs un mierīgs. Alksni apsveicināja kā saimnieku pusbailīgi, Kalmu kā ciemiņu.

Un pa saules rietu viņi brauca mājās. Zirdziņš teceja iesprausladamies; uz laukceļa zāle bija tik liela ka ap ratu rumbam tinās. Graudnieks pīpi

kurināja un stāstīja par vasaras sējumiem. Iz bieziem rudziem tikko manams mitrums kāpa, un norietas pēdejās šķiesnas pār kalnu pārvēlas.

Mājās vārti bija appuškoti, durvis ar vaināgiem, un meitas jau nomazgājušās, vieglās katuna kleitās gāja pa pagalmu.

Zaļu nakts . . .

II.

Viņi abi ēda vakariņas savā istabā un abi likās priecīgi. Pašdarinātais alus iz koka kausiem un mālu krūzēm bija kā salda misa — putojošs.

Un kad viņi izgāja dārzā, jau dziesmas atplūda iz tālienes, un lejās un sētās mirdzeja ugunis.

„Redzi“, teica Alksnis draugam, „nu ir Jāņunakts un svētki. Un nu mums arī ir jāiet uz deju. Un mēs tomēr esam kā sveši — tā kā sveštautieši. Vaj tu nejutī? Es nevaru būt līkšms te. Man ir kaut ka žēl.“

Kalms nosmīneja mierīgi un rāvās uz rijas pusi, kur dejoja un dziedāja. Un pēc dažām minūtem viņš bija dziesmu un smieklu vidū.

Par daudz maz viņš bija prom bijis no zemām istabam un viņu ļaudim. Viņš labi zināja viņu dziesmas un sāpes, viņš zināja, no ka vaigi tik sārti šiem meiteņiem un tik smagas, briedušas rokas puišiem. Viņš atminejās savas miglas dienas — ja, varbūt tās bija saulainākās viņa dzīvē.

Alksnis izgāja no līgotāju pulka. Viņš redzeja, ka viņa klātbūtnē sačukstas un raujas. Vaj viņš noziedznieks vaj spītīgs. Viņš atminejās sensenos burtniekus — dziesminiekus. Un viņš arī bija dziedonis. Bet tos veda mājās un ar medu pacienāja, un visi tad svētku drēbes vilka un klusi klausījās viņu dziesmās . . . Ne, lai viņi jūtas netrauceti!

Alksnis izgāja uz lauka, kur eža jau rasota bija un ziedi galvas noliekuši klausījās. Ugunis mirdzeja kā miglainas, gausas ziedokļu kvēles. Nakts pus-

krēslā tās bija kā viegli gari, kas pa pakalniem un birzem staigā un viens otram māj un viens otru sveicina.

Pusnakts blāzmums bija gandrīz zaļš un zvaigznes retas, retas. Iz tāluma pār druvam dvesa kā reibums, un līgo-dziesmas maldijās un gruva un cēlās — likās, uzblāzmoja. Bija kaut kas no pasakam un aizmirstā, un Alksnim modās ilgas pēc liela skaļa prieka un tautas svētkiem, kur mīlestība dejoja vaiņagos un puķēs un katra sirds dedza ugunīs, kā tagad kalngali.

Viņa sapņi pamodās, viņa domas auga, un viņš staigāja un runāja ar tām tālu pa lauku — viens. — — —

Bet Kalms līgoja. Salda misa iz māla krūzem, līgo-dziesmas, dejas un smieklī viņu apreibināja. Viņš bija kā jaunā pasaulē. Un iz katras sejas, likās, smaidīja viņa bērnība, tik tuva un mīļa kā līgava.

Kur veči šņabi iemeta, viņš piedalījās, iemantoja visus ar savu smaidu un vieglumu; kur līgoja, viņš lika dzirdēt savu balsi un driz vien viņu, kā pa jokiem, apviņa apiņu stīgam un mētram un ozolu vaiņagiem.

Viņš nebija vairs dzejnieks ar baltām rokam un kristaltēlu pilnu dvēseli, kaut kur kulturas sabiedrībā — nu viņš bija jauns fauns vieglā orgijā.

Viņš dejoja ar meitenem; tās karstas, piekusušas bija. Puķes krita uz grīdas un samītas smaršoja ... Kalms bija dejojot mācījies pilsētā, pēc gleznām muzikas skaņam. Te viņa māksla nekam vērts nebija. Un kad viņš mēģināja dejojot ātro, priecīgo ritumu, kā visi, iznāca mākslīgi un viņš nokaunejās mazliet. Svešs esmu tomēr palicis, viņš nodomāja ne bez sēram ... Un atkal iedzēra no saldā, tumīgā alus un devās pulkā.

Viņš paņēma meiteni uz deju. Tai bija sarkanas rokas un stipri saspīests apģērbs, bet tas no miesas, bez korseta. Viņa piesarka drusku, un jutās neomulīga, tak dejoja.

Viņš trakoja un smējās, viņš bija apreibis.

„Kā tevi sauc?“ viņš mēģināja runāt kā jau visi. Viņa pacēla acis, svaigas, sirsnīgas un iesmējās.

„Ieva,“ viņa teica un nosmējās vēl vairāk. Kapēc viņš prasa, kā mani sauc?

Kalms gribeja runāt un smieties tālak, te pielaidās puisis kā vanags, sakarsis, cepuri pakausī un paķēra meiteni uz deju. Un viņa laimīga jutās, kā atsvabināta, ja, Kalms to skaidri redzeja. Un kā viņi dejoja, velni! Viņš vēl redzeja, ka ta smējās un teica kaut ko savam vanadziņam, un tas arī smējās un abi paskatījās uz dzejnieku.

Un tad Kalms sajuta, ka viņš nevar vairs saaugt ar tiem kopā. Tikai ārigi te, bet citadi — atlūzis kā zars no zaļa koka. Viņam atkal uzdvesa ta vientulība, kuņī viņš nodevās ar jaunu, vēl nedzimušu cilvēku tēliem . . .

Kapēc svešs? Kas tad viņam, ziedonim ļauna zīmogu virs pieres spiedis?

Viņš gribeja sevi pārspēt. Tagad nebija ko domāt! Atkal viņš brāzās starp ļaudim, smīdināja ganu zēnus, sādžēra ar večiem, runāja viņu valodā un smējās pats. Tomēr kāda savada nakts ir Jāņu nakts! Sēdienes atgriezušās un bērība, kaut gan ar vieglām sēram, tak viņas te un viņš jūt viņu pieskārsanos. Viņas smaršo iz vaināgiem, mirdz iz ugunim un jaunu sieviešu siltā elpā viņas dvašo tam sejā . . .

Viņš bija kā cilvēks pusapziņas stāvoklī, kas kad ilgi mocīts, un vajats nu jūt klusumu ap sevi, prieku un izdziedinašanu.

Iz dejas telpas izgājis, viņš sajuta nakti: spiedīgu, siltu un zaļipelekdzeltenu. Dārza malā dega jāņuguns augstu, augstu. Apkārt trokšņoja zēni. Uguns dzirkstis lija kā vieglas zvaigznes un apdzisa, ar zemi satiekoties. Viss bija pilns dūkoņas un skaņu, tuvu un tālu, tā kā kad zeme un gaiss dziedatu . . .

Vainagi bij nomesti pat ceļmalā, zāļu smarša aizņēma elpu, galva iesāpejās . . .

Kur es esmu? domāja Kalms un smaidīja. Viņš nejauši atminejās savu dzejojumu ar kristalizeto meitenes tēlu, un Dievs zin, kapēc viņam palika nemierīga sirds.

Viņš izgāja caur istabu, mekleja Alksni, bet nekur ta nebija. Kapēc viņš pazudis? Starp ļaudim arī neredzeja visu vakaru. Rīts palika gaišs un dziesmas mierīgākas . . . Vēl iet, vēl dejojot, smieties, apreibt, drīz būs nakts pagalam . . . saldā nakts . . .

Kalms atkal bija deļotajos, bet nu pilnīgi viens. Šķīrās. Meitas un puisi staigāja pa diviem un runāja klusak. Daži bija rokrokā. Ja, nu patiesi, viņam te nebija vietas.

Pulks meiteņu un divi puisi gāja smiedamies pa ceļu uz dārzu. Kalms tos panāca. Viņi nelikās trauceties un trokšņoja tālak. Viņš runāja ar meitenem viegli, nemāksloti, viņš plūca tām puķes un sāka kaut ko stāstīt. Viņš patiesi neka vairak nedomāja — gribeja tikai, lai nepaliktu viens. Bet dārzā tās pazuda, izjuka, viena pēc otras, un pēdeļā aizskrēja skriešus, kā kur steigdamās.

Kalms aplūkoja sevi: viņš bija smieklīgi daudz sevi izpušķojis un liciis izpušķot puķem. Tās nu bija saspīestas. Apiņu stīgas bēdīgi nokarājās no vaināga, kas ap pleciem bija; tikai ozollapas vēl palika zaļas.

Viņš noņēma visus ziedus, nometa dārzā un gāja lēnam pa lauka celiņu ārā. Galva žvingsteja no trakošanas un saldā alus, un tad — — viņam kļuva tik grūti, kā pat raudat vajadzētu.

Viņš nonāca pie birzes — ozoli un bērzi, kā nosvētīti krēšļojās rīta gaismā — — —

— Uz akmeņa sēdeja Alksnis, viņa seja bija pret rītiem, un Kalms redzeja tur vieglus smaidus un sāpes. Viņš piegāja un nezināja, ko teikt.

III.

„Es, redz, te sēdu un domāju,“ iesāka Alksnis pēc klusuma momenta. „Es domāju nebeidzamas domas un tās ir kā zelta pavediens, kuram es nevaru atrast ne sākuma, ne gala. Un netik beigt — arvien tālak un tālak gribas domāt.“

„E, šodien domāt!“ runāja smaidīdams Kalms, un viņa svaigā seja bija skaista. „Domats ir dien dienā, vajaga nu aizmirst. Tu te sēdi un es mekleju... Vajaga mums ņemt reiz dzīvību, kāda viņa ir — bez domam.“

„Ne, tu manis nesaproti,“ Alksnis mierīgi teica. „Taisni to es domāju, ka mēs par daudz esam dzīvojuši bez domam, un mūsu dzīvei nava vairs formas. Un es atradu. Es savas domas gribētu saukt par atradumu, tik dārgas man viņas ir!... Un ne tās vairs, kas ikdienas — par izsmalcināto dvēseli, par viņas svešo dzīvi — tās ir niecīgas.“

„Nu un kas tad ir šis atradums?“ ironizeja Kalms nemierīgi.

Alksnis sēdeja brīdi klusu. Tad sagrozījās uz akmeņa, pameta acis uz rītiem un klusu teica:

„Mēs esam aizmaldījušies.“

Izbrīnījies paskatījās Kalms. Viņš tiešam nesaprata sava drauga. Viens te visu nakti pa laukiem, kamēr citi ligo, dej un smeļ un tad: aizmaldījušies! Savadi.

Alksnis, likās, saprata viņa domas. Viņš ātri piecēlās un atkārtoja strauji un karsti: „Ja, mēs esam aizmaldījušies! Mēs visi, mākslinieki, rakstnieki, dzejnieki un tēlnieki. Mēs esam vientuļi, salstam un kalstam, un neviens no mums nezīn, kapēc? Mēs esam, tu zīni, kā tai teikā, aklie ap zvaigžņu ezeru, mēs paši sev acis izmaitājuši, lai par tumsību varētu dziedāt.“

Viņš soļoja lēnam gar laukmalu un, rādījās, cīnījās

pats ar sevi. Kalms gāja viņam blakus. Drauga pēdejie vārdi viņu padarīja domīgu. Viņš vairs nesmejās.

„Redz,“ teica Alksnis, apstājās un pacēla roku pret horizontu, kur vakara pusē vēl dega jāņugunis, dzirkstis šķetinadamas, „kad es nakti te biju, un uz tām ’gunim skatījos, tad es sapratu, ka esmu atlūzis zars no savas zemes un no savu ļaužu sapņiem. Es sapratu tad, kapēc es nevarēju palikt tur, kur tu, un dejot ar meitenem un kliegt: — es būtu ēna starp viņiem — kā ēna mēnesnicā.“

„Es nebiju priecīgs, es tikai trakoju,“ teica Kalms.

„Ja, tev bija maska, mīlais. Bet zem tās tu sevi nevarēji apslēpt. Es redzu no tavām acīm. Tā neviens neizskatas, kas patiesu prieku dzēris. Tad ir reibums un dzirkstis acīs.

Bet es negribeju. Nevarēju — tapēc negribeju. Bet es sapratu vairak, kā tu. Es sapratu, kas sapulcināja šos ļaudis kopā: ne dejas, ne saldaiss alus, ne jaunības karstums vien, bet ugunis, tur tās degošās lāpas! Ja, šai uguns mirdzumā no ciemiem un kalniem, tur ir ta valoda ar lielo spēku. Ta runā, un sirdis nodreb. Kas saviļņoja šos pelečus, kuri arklu uz rokām nesa no agra rīta un sviedrus ar delnu slaucīja, bet vakarā — kā sakuseta straume, salija kopā? Un katris no viņiem vilnis bezgala jūrā, katris skaņa, bet kopā liela skaņu teika. Redz, tā mēs nesaprotam un nezinām, ka aizmaldījušies esam.“

„Ja, tev taisnība. Kultura jau cilvēkus izšķīr. Mūsu baltās rokas un drēbes arī — viss tas te aizdomīgs. Es to piedzīvoju nupat.“

„Ne, ne tas un atkal ne tā!“ iekarsa Alksnis. „Arī šie cilvēki nava kulturai šveši, arī viņiem ir labas drēbes, manieres, baltas rokas, ja gribi pat, modernas dvēseles un jūtas smalkas. Bet ta ieskīgā, vienojošā spēka, kas visus aptver, kā tur tās ugunis — ta mums nava. Tas ir, kapēc mēs kā māksli-

nieki tautai sveši esam un būsīm. Un māksla tomēr ir vienīgais spēks, kas cilvēkus savieno iekšīgi — tas ir tas sakraments, pie kura pieskaroties katris svētumu sajūt. Ta jau ir, draugs, ta šķīstījošā mese, kas liek aizmirst diendienu un asins cīņas un zemes niecību. Redz, šīs nakts ugunssvētki — ta ir mūsu tautas dvēseles māksla, par to es domāju šonakt.“

Viņš aplusa brīdi. Kalms redzeja vieglus smaidus viņa sejā. Tiešam tādu, kāds tagad, viņš Alksni nebija redzejis. Viņš bija kā viegli noreibis — vaigu galos bija blāzmas sārtums.

„Cik gadusimti ir aizgājuši, es domaju, no ta laika, kad šī dziesmu un mīlestības gaviļu nakts ar uguns valodu runāja, kā dievības un dzīvības kults. Un es domaju tad par to slepeno spēku, kas viņā tik liels mīt. Vaj tad mūsu tautas asinīs tas ir, un vaj tad bērni iz mātes krūtīm to iezīž kā sērgu? Pietiek jau viena vienīga vārda — līgo! un sirdis, kā atmodinātas princeses, alkst pēc ugunim, dziesmam un laimes. Un svētnicā katris sevi jūt, un saldu ziedokļu tvaiki staigā apkārt. Bet mēs, mēs esam aizgājuši no tempļa un no tautas un tapēc mūsu ceļi beidzas vientulībā un naktī.“

„Bet ko tad mēs kā mākslinieki esam tur noziegušies? Tas laika lēmums,“ teica Kalms, notverdams īsu pauzi.

„Ja, mākslinieki, rakstnieki! Par ko visu viņi gan neraksta — nu, zinams, arī mēs. No māņticības mēs esam svabadi, mēs sakam; mēs piederam zemei un kulturai. Mēs meklejam smalkas sajūtas un to attēlus, kultivejam un sniedzam tautai šīs greznās mākslīgās puķes. Mēs nodarbojamies ar dvēseles stāvokļu fotografiju, saucam to par psiholoģiju, un brīnums mums liels: kapēc tauta nesaprot šīs fotografēšanas daiļumus?“

Un ko kurš no mums netēlo un neraksta: tumsību,

šausmas, nāvi, spēku un svešus mitus un dievus, (ja, no tiem mēs netiekam vaļā), bet mūsu saules svētums, mūsu baltie dziesmu gari, ir mūsu Jāņunakts vainagi, — tie vīst aizmirsti. Bet redz, nāks laiks un tautā uzliesmo atmiņa, kā zibens iz lielas dievu un skaistuma pasaules. Un mēs ari paši sajūtam to, mēs vistālāk aizgājušie uz jauna skaistuma kalniem.“

„Bet Viktor!“ pārtrauca nu Kalms. „Tas tak pasaules stāvoklis un viņas gars, ka visi dievi ir miruši. Ne mēs tos radījām, ne mēs beigsim.“

„Pasaules stāvoklis, tu saki. Dievi miruši. Ja, ja — realisms, naturalisms, anarchisms. Nava vairs neviena noslēpuma, viss ir abece! Cilveki piekusa meklet tālak, savas dvēseles sākuma un beigu, un tad pateica: nava ne noslēpumu, ne dievības, ne nezinamā. Zinatnes spilvens ir mīksta dusas vieta cietajam materialisma garam. Un ja cilveku būtne ir punkts, kuŗam pieskaroties trīsas pārņem visu dvēseli, tad aizmirstiet to — jūs esiet mānticīgi! Redz, ta jau ir mūsu pamatmācība, kas mūs ir novedusi nost no nezinamā, no skaistā.

Un velti teikt un smieties: reliģija un vājprāts. Es domaju, tikai reliģiju. Bet ne visai pasaulei vienu, — katrai tautai savu īpatneju, bet ja kopā, tad varavīksna pār mums. Redz, gadusimteniem mums gribeja iepotēt krustu un viņa reliģiju, neviens neprasiņa, vaj ta īsta vaj neīsta. Un zinams nu ir cilveki, kuŗi drīkst sajūsminaties tikai par baznīcas zvaniem un ziemassvētkiem. Bet mūsu iedzimtā cilts reliģija, ta nava mirusi. Nāk gaiša vasaras nakts, noslēpums paceļ galvu — vainagoto un no viņa ugunīgām acīm tauta noreibst. Aizmirsti ir krusti un zvani un kultura, katris gatavs teikam ticet un brīnumiem, un asinis tad stāsta kaislīgus stāstus. Mistika — kāds spēks viņai! Un ja mēs stipri gribam būt mūsu mākslā, tad viņai vajaga degt apslēptai un

skaistai, un smagai. Bet māksla, kuŗai nava dvēseles un noslēpumu sevī, un aizraujoša spēka — ir tukšs trauks.“

Alksnis vairs neklausījās uz Kalma piezīmem. Viņš runāja aizgrābtībā, lūkodamies kaut kur sevī, kā sludinādams. Acis dzirkstīja, balss sadrebeja...

Rīts bija jau izaussis un dziesmas apklusušas. Visa zeme bija rasota, bet draugi gāja pa pļavmalu, nemanidami neka.

... „Ne, tu nesaproti mani tā, es to manu. Tu teici: dzejot par Pērkoņa ozoliem un saules meitam... Ne, mirušie augšam neceļas. Tautas kults ir tikai avots, no kuŗa mēs smelsim. Mūsu daiļuma un mākslas dzīvības pamats ir mūsu vasaras nakts svētki. Bet formai jābūt mūžīgi jaunai un bagatai, līdz nebeidzamam. Tu zini sengrieķu skaistuma pasauli. Viņu traģedijas, poemas un lirika, arī viņu filozofija — viss ir izaudzis no viņu mitoloģijas, kā ziedoši zari iz augligas, nevīstošas mirtes; kā stari no saules, tā izstaro viņu daiļums iz mitiem. Un tie neattināmā noslēpumā tīti. Tu zini, kā Dionisija svētkus svētīja. Tur līras, tur deklamācijas, tur svētā deļa, dinamiskais, verdošais skaistums. Tur arī mīlestības reibums, miesas un dvēseles kāzas. Un nava neviena tēla, ne dzejojuma, kuŗos Dionisija dvaša nedegtu.

Ja, un tāpat mūsu dzeļa un glezna un mūsu skaņas. Ar jauniem spēkiem viņām jāverd, bet ne svešām un saltām, no ārienes ienestām, — gan uguns pilnām, skaidrības spēka, dievu cīņu un meiteņu maiguma apdvestām. Priesteriem mums jātop, mums jāprot ta valoda, no kuŗas tautas dvēsele kaist un klausas, kā vasaras vēju šalkoņā.

Saki, kur tad iet cilveku attīstība un tautu gaitas caur asiņainām cīņām un tumsību? Pret sauli un skaidrību, bet mēs tam neticam! Kad izkaŗots būs viss, tad atkal Rāmava zaļos. Kā senlaikos, kad

dzelzs vēl zemē guleja un daba kā nevainīga sieva piebriedusi bija, tauta svētija zvīlošu līgonakti skai-stakā zemes brīdī; tā reiz saskaņā ar puķem un sauli ataugš dūcošas baltas dziesmas, un teikas par saules meitām un dievu dēliem dzīvas kļūs.

Redz, par to es domāju. Mums māksliniekiem ja-smel no tās akas, kur dzīvības noslēpumi guļ un mūžam gulēs. Tad tauta atsauksies uz mūsu dziesmam, kā stīgas tercēs un kvartos un septakordos sasauca. Tad mēs sveši nebūsim vairs un aizmirsti. Tad mēs tie dievu dēli būsim, kas zemi pārstaigā, uguns un mīlestības un saules dziesmas dzied — kā burtnieki senlaikos katrā mājā uzņemtī svētkus un aizgrābtību līdz ienesisim.

Aug tautas dvēsele kā visa cilvece, un mums ir jāaug līdz. Laiks spiedīs tikai formas zieģeli uz mākslas darbiem, uz mūsu dzejam un poemam, bet uguns paliks, dievība — dievība un tauta. Tauta! Bet mums jābūt baltiem, jaunu ozolu zaļumā, un jaunās saules zeltā... Bet mēs svešnieki tautai, un netikai pēc soliēm un gaitas — arī pēc valodas — — tās domas bija, ko es domāju, un man viņas arvien vēl jadamā.

Ja, bet laiks mums tuviem būt. Jalieks auss pie viņu sirds, jāsaprot, ko ta vēlas, kā kalnraceja, kas avotus meklē... Skatīsimies šinīs acīs, apraudzīsim šīs briedušās rokas un sapņosim līdzcietēja sapņus — tad mēs lieli būsim. Un tad mums jāatrod forma, kurā salejas spožs zelts ar kūpošu dzintaru un baltām jūras putām, salejas jauna karsta dvēsele ar savu nemieru un Rāmavas miers un saules meitu skaistums. Tad i mākslinieki būsim.“ — — —

Viņš aplūsa. Un kad seju pagriezta pret Kalmu, grībedams viņā ieskatīties, uzlecošā saule ar sārta staru spēku pielēja viņa acis. Visa seja mirdzeja, kā no orgiju prieka, kā no salda vīna.

Viņi bija pie mājām. Kalms palūkojās uz Viktora

drēbēm — līdz ceļiem slapjas ar rasu, un uz melnajām kurpēm sabirušas bija gundegu ziedu dzeltenas lapiņas kā dzirkstis. Un tas bija tik skaisti...

Un viņi stāveja viens pret otru un domāja.

IV.

... Kalms nolikās klētiņā un vilka gultas segu pār galvu. Viņam bija nogurums.

„Savads tomēr tas Alksnis,“ viņš nodomāja. „Spre-diķo visu nakti. Ne, viņam daudz taisnības un domas skaistas. Bet vaj viņam būs vietas starp jaunajiem māksliniekiem?”

Žēl, tomēr talents, dzejnieks. Nu zinams,“ viņš nodomāja, „viņš ir aizmaldījies. Viņš ir krīvis, priesteris bez tempļa.

Noklīdis krīvis, ja, vairak neka!”

Un tad viņš domāja par savu studiju, par sievietes tēlu — pilnu jaunu domu. Jauns cilvēks ar jaunu misteriju — tā viņš domāja. Viņš ticeja savai mākslai; izstiepās ērti un — aizmiga.

Alksnis sapņoja vaļejām acim. Viņa domas mal-dijās arvien tālak. Miegš viņu atstājis likās. Viņš dzirdeja, kā ārā caur ābelem brāzās dienas vējš, kautko dziļu stāstidams.

Un Alksnis atminejās savu bērnību un tautas dziesmas, un visas savas domas un cīņas skaistuma dēļ. Sirds tumši sita krūtīs, kā tuvu juzdama sen mekleton. Saule un diena viņu aicināja ārā.

Alksnis apgērbās un aizgāja gar lauka malu un birzi uz upes līčiem. Viņam likās, ka viņš sapņo. Diena bija karsta kā uguns dvaša, zāles smaržoja.

Kur es esmu, kur esmu? viņš jautāja sev. Un ar sēram jūta, ka par daudz tālu aizgājis no ta sapņa, ko nakti sapņojis.

Sapnis nogrimušais — skaistums, — sapnis, viss skaistums! Bet tiešamība — asa skarba kā liktenis, un nepielūdzama. Ja, par viņa domam jau smiesies,

kā arvien smējās... Un tomēr tik lieliski ir tādi brīži.

... Viņam likās, ka viņš priesteris būtu, un gaidītu svētnīcā pielūdzeju. Sirds dega, puķes smaršoja, vēji šalca un viss debess saneja. Bet viņa ilgu un gaidu neviens nezināja. Viņš bija mēms priesteris.

Ja, aizmaldijies es esmu, aizmaldijies! Un viņš palika stāvēt pļavu plašumā, un dzirdēja tikai, ka sirds sita — tumši un steidzīgi. — — —

Ziemā, 1908.

MALDU ZVAIGZNE.

Fantazija.

Tavas rozes birst pār mani, dzīvība...

I.

Pašā pusdienā debeši kūseja pār namiem kā strūklas iz balta avota. Malas viņiem ar sauli kantetas, ka acis necieta skatīties, un viņi cēlās pār melnajiem namiem, auga un dzisa dziļos dziļumos, un zaļie jaunapbalvotie koki alejās sveicināja viņus, un kam sirds no dzīvības pāri lija, kā kauss, piesmelts iz baltā avota strūklam, tas aptureja savus soļus un pacēla acis... kāda salda, salda esi tu, dzīvība!

Tas bija maija dienvids. Vēl nebija apputejušas jaunās liepu lapas uz bulvaļiem, vēl zeme cieta no daudz neizplaukušiem pumpuriem kā dzemdešanas sāpēs, bet dārzi un lejas bij jau tvanu pilni.

Un tad iz lielas pelekas akmeņu mājas smiedamās parādījās daudz jaunu meiteņu. Kā bezdelīgas no sprosta viņas laidās pasaulē, — kāda salda, salda esi tu, dzīvība!

Viktorija Sniedze ta bija, kas tur starp viņām gāja. Matus, kas kā zelta piekvēpuši bija un acīm priekšā gula, viņa ar roku pameta; grāmatas cēla no vienas elkones otrā; bet vaigu gali viņai bij piesārtuši, sirds runāja skaļāk, tāpat kā visām šīm bezdelīgam un acis mirdzeja no kādas lielas gaidas, — ja, salda, salda esi tu, dzīvība!

Tagad vairs viņas nenāks uz ģimnaziju neviena: viņām bija liecības par šīm putekļos pavadītām dienam un nu — diezgan. Viņas tagad bija skolo-tajas un Viktorija Sniedze ari.

Mazā istabiņā, piektā stāvā, Viktorija palika kā atmiņā, kā meklejot — tik ātri viņa bija nākusi. Drīz bija aizgājis viss tas, tie ilgie gadi... Un tagad viņai viss izlikās tik niecīgs: ar tinti nosmēretais galds, skolas grāmatas plauktā un piezīmetie papīri — niecīgs reizā un mīļš, pie ka pieķerties vajadzētu; kā pie miruša drauga vēl pēdejās ardīevas atnest.

Viņa logu atgrūda vaļā un lūkojās pār namu jumtiem, kur bezdibens debesīs melni zils tvīka no ugunīgas saules, — viss bija noslīcis dzīvībā. Un tad tādas jaunas, līdz šim vēl nepiedzīvotas ilgas un reizā arī sāpes, kuņas kā liela slimība viņu pārspēja. Brīdi Viktorija atspiedās pie loga malas un ļāva domām nest sevi prom. Divaini skaista viņa tagad bija, kā jauna bronzas statuļa, kā kalnu egle zaļsmaršīgā spēkā. Viņai bija tāds lokans augums kā kalnu eglei un melnais vieglais uzvalks — tvīkstoši mākoņi tvana pilni un viņas domas — tie baltie mākoņi, kas augstu iet pār kalnu egli.

Un kad dziļās dzelmaņi tumšajā acīs lūkojās tur pār peleko pilsētu un lūpas drebedamas slēpa priekus, raudas un tik daudz vēl nevienam nestātītu stāstu un tvīksmains sārtums plēneja pār sēri skaisto vaigu, tad likās tik savadi, ka šinīs garlaicības, putekļu un smaga gaisa un netīrības pilnos namos var dzīvot tāds cilvēks. Jeb vaj tas tikai meteors ir, kas krīzdams naktī pāršķēļ ar savu uguns ceļu un zūd tumsībā, un tikai zvaigžņu pētnieka skats to redz uz acumirkli?

Bet Viktorija par to nedomāja. Sirds viņai kā jauns vulkāns verda pretim dzīvībai un saulei. Viņai bija, kā kad ta stāvētu pie zila ezera baltu vītulu klusumā, kur viņi nāk dienvidu duset, — un kur vilnis nāk, tur pasaka un teika, kur vilnis, tur brīnumstāsts un dzeja... Un tad viņa atņēma dziļi, dziļi elpu, nodrebeja no prieka un saslējās lepna, kā

kaija . . . tik īss bija šis sapņu brīdis! Viņai bija jāiet. Viņas visas gribeja kopā derību deret ar dzīvi, — jaunu derību, jo viņas tak visas jaunas bija, tāpat kā dzīve.

. . . Ta bija tāda pat maza istabiņa, kā pie viņas, kur ta tagad uzkāpa. Meitenes smējās un jokojās; dažas domāja. Nelielā gaišmate Velta Saulīt izskrēja Viktorijai pretim un visa mirdzedama un aizgūdamās kaut ko stāstīja. Viņa bija tik nebēdīga, acīs tāda skaidriba un smaidos tīksme; viņas gaišbaltie mati, kā plēnes vijās ap vaigiem. Viktorija zināja, cik karstas asaras bija šai mazajai un aplika tai roku apkārt; viņas tak bija labākās draudzenes . . .

Istabas dibenā smējās Zvejnieku Oļa, koķete un skaistule; ari viņai tagad bij labi ap sirdi. Viņas melno matu pīne vizeja vien kā melna čūska un acis zem samta mīkstajiem skropstiem dzirkstījās nebēdīgi, kā sirenei. Ne, kāda brīnišķa diena bija šodien!

Marta Ducman, bala, lielām acim, runāja vienmēr par „ideju“ un kalpošanu tai. Viņa sevi tureja par medusu, ko jauna cilts sūta kā dāvanu saviem tēviem un mātem.

Un Anna Kalniet nopietni šķīra pedagoģiskas grāmatas lapu pa lapai un nopietni lūkojās caur brillem didaktikas likumos: viņa gribeja audzinātāja būt.

Un daudz vēl tur bija tādu smejošu un nopietnu, jaunu, skaistu tēlu; likās, visas gaidīja uz laivam, kas viņas pārceltu uz otru krastu, kur bija patiesas dzīves valsts. Bet dzīve bija svētki priekš uzvaretajiem — to viņas vēl nezinaja.

Tad viņas runāja, ka viņām jābūt uzvaretajām, lai viņām piederetu prieks un zaļi vainagi — tas bija tā neapzinīgi. Viņas sevi sajuta kā jaunu cilti, kas neizpildīs jau norakstītos baušļus, bet pašas sev uzticiesies. Un daudz vārdos skaneja liela ticība: viņas visas ticeja dzīvei kā pestītajai, nekā nāvetajai.

Daudz puteklainu lapu bija pāršķirstījušas viņu rokas, daudz bezmiega nakšu bija karstos strīdos pavadīts, bērnišķos strīdos un daudz brīžu pavadīts pie grāmatam, kuņās arī brīnumi duseja, un visur bija meklēts lielais noslēpums — dzīvot, un atrasts bija kaut kas kā nesaredzams gars, kā smaršīgi, netverami ziedi, kā zils kalnu gaiss un tagad vajadzēja tempļa šim garam, ja grib, lai viņš dzīvo. Vajadzēja visusvētās vietas, kur neviens nedrīkstētu ieiet, kā tikai sapņi . . . Šim tempļam viņas gribeja zvēret.

Un tika runāts arī par mīlestību, kuņas gaidīja, kā negaidīta viesā slepeni jaunās dvēseles un daudz par draudzību, par to, kas kā vizošs pavediens būtu starp visām un pa kuņu ceļu varetu atrast atpakaļ uz šejieni.

Vaigi sarka, acis smējās un sirdis gavileja . . . Mazajā telpā smaršoja cerīziedi un narcises: ikkatrāi no meitenēm bija matos un pie krūtīm ziedoņa simbols.

Un kad sāka runāt par šķiršanos, jautrā Velta Saulīt pārvērtās un acīs viņai bija kas savads, spēka pilns. Viņa teica ko, aplūsa, nodrebeja un atkal teica, bāla no uzbudinājuma.

„Ir vajadzīga šķiršanās, bet ne ar asaram. Ar smiekliem vajaga šķirties — jo satikšanās atkal nāks. Vienas dienas mums ir vajadzīgs, tādas kā šodien, lai arī mēs tādas būtu. Mums vajaga vienu svētku, tādu kā šodien — ik gadus . . . Un nekas mūs nedrīkst atturet no tiem svētkiem . . . Ja daudz kas būs zudis . . . ja mēs vairs tādas nebūsim, ja arī nekur māju nebūtu mums, — vienreiz par gadu mums vajaga atjaunošanas un jaunu spēku . . .”

Viņa nebija vairs ta mază gaišmate, viņa bija kā vestaliene, kas upurū nes.

Un ilgi vēl viņas runāja viena par otru smaršas pilnā istabā, kad ārā maija diena karsa un dziļi lejā steidzās mazie melnie cilvēki, savu rūpju vergi. Te

cēla tempļus un altarus un zvēreja dzīvībai — tur postīja, mīdija lilijas zem kājam. Te dzīve bija skaists aizjūras krasts, te sēdās burētās laivās, — tur mūžīgi rūkdama, peleka, vienaldzīga jūra meta liķus uz smiltīm un elkus pielūdza pūlis . . .

Tad visas skūpstijās uz lūpam un atmīnējās dienas skaitli — pēc gada laika vajadzēja šiem svētkiem atpakaļ nākt.

Trokšņainas, jaunas un skaistas viņas kāpa pa trepem lejā. Aizmirsti bija solījumi un katrai uzziņēja acumirkli. Gaišmate Velta tagad ilgojās pēc savas lauku mājas, kur viņu tā gaidīs. Oļa steidzās . . . viņa zināja, ka kavalieri gaidīja — laimes vēlet. Citas runāja par braukšanu zaļumos, citas par pedagogiju.

Marta Ducman paņēma Viktoriju zem rokas, kad viņas uz ielas bija; ilgi gāja viņai līdz un stāstīja par socialo ideju.

„Tu esi tāda vājaka par citām; es par tevi baidos Un noteikta mērķa tev nav . . .“

Viņai bija rupja vīrieša balss; frazaina un sausa.

„Vienīgais dzīves mērķis — ideja. Mēs nodibināsim debess valstību virs zemes; mums vajaga savienoties visiem spēkiem pret buržuaziju. Tev visadā ziņā jānāk mūsu pulciņā.“

Viktorijai bija nepatīkami viņā tagad klausīties.

„Nesaki, Marta, mēs. Es baidos no šī vārda . . . Man liekas, ka viņā ir daudz nespēka.“

Bet ilgi vēl viņai gāja līdz un stāstīja par nākotnes valsti šī ideju aizņemtā meitene.

Tikai kad Viktorija atkal bija viena savā istabiņā un nolika iedāvinātās puķes uz galdiņa, iespieda viņās seju, — tikai tad viņa atgriezās atkal pie savām domām, gaidu pilna un skaista kā kalnu egle. Vaj tad ta nebija apmānīšanās, ko viņas tur bija runājušas? Viltus vien, viss viltus! Viktorija atmīnējās, kā reiz, kad par draudzību un dzīvi viņas visas

runājušas bij un viņa viena palika atkal — visu nakti savadas svešas sāpes to mocija, neviena nebija, kam teikt un ja būtu, tad nevaretu pateikt. Un tad viņa bija atzinusi, ka cilvēks ar savu dvēseli ir briesmīgs pasaules visumā, viens un mūžam kopā nesakūstošs un ka ar sevi dzīvot vajadzēja tikai. Tad viņa mekleja pa lielu garu rakstiem un atrada to pašu un neticeja vairs dzīvei ārpus sevis ... Kaut kas bija izrāvis viņu no bērna sapņiem, nostiepis zilus palagus kā miglu pār tiem un nu — acis lūkojās uz jaunu sapni, kas nāca ar sarkanām rozēm — sapni par dzīvību.

Dziļaka, saldaka un lielaka bija dzīvība, nekā tie vārdi — tie neka nevar dot. Dzīvība skaneja kā zilais gaiss un teica: atmini mani ... Un tās gaidas, kas jau reiz reizam bija nākušas pie viņas tā paslepus, kā lūgdamas, tagad nāca dvēselē, kā savā piederumā un veda viņu nezināmā ārē, kā ziedošā plāvā un, likās ikbrīdi, ka nāks kaut kas liels, skaists un baigs, un nepazīts vēl, — tā ka sirds no viņa tuvuma nodreb ... un no nemiera.

Un kad Viktorija atkal palūkojās pa logu pār pelekajiem namu jumtiem, viņa redzēja tālus zilus mežus, bet augstu pār tiem rožainu zeltu apkvēpušus mākonus — — saule rieteja ... Nāca tvīkstoša nakts un Viktorijai nebija neviena cita ar ko runāt, kā šī maija nakts un tie tālie debeši un zilie meži, bet viņa mīleja tādus brīžus ...

... Viņa sasprauda pusvītušās puķes matos, uzvilka savas svētdienas drēbes, it kā kad kāds nāktu pie viņas, vaj kā kad svētvakars būtu. Un kad pēdejie saules stari sniecās pēc zemes tvaikiem un nakts elpa atplūda kā no tālienes, Viktorija izstiepa rokas uz plašo bezgalību un no viņas, kā no jaunas palmas, klusi, klusi nāca tvīksmes vārdi:

„Ta esi tu, dzīvība ...“

II.

Vasara bija aizgājusi, bet gaiditais brīnums nebija atnācis. Tikai sirds bija palikusi tāda pat, jo mūžam gaidoša viņa ir.

Viktorija Sniedze tagad bija skolotāja. Ikkatru rītu viņa izgāja uz ielas ar grāmatam rokās, tāpat kā toreiz, kad skolniece bija, un katru pēcpusdienu pārnāca savā istabā. Bet tagad viņa bija brīvaka: pēc tādas dzīves viņa bija ilgojusies. Viņa mīleja savu telpu. Te bija viņas valsts . . . Aizkari bija sniegbalti pie logiem; un istabā tik kluss. Lielu cilvēku tēli un ģīmetnes bija gar sienam — tie bija viņas vienīgie liecinieki, viņas tīro soļu sargi. Un plauktā bija grāmatas, kuņās rakstīts par to dzīvi, kuņas te nava pie mums. Vēl neuzgriezts jaunu dzeju krājums bija uz galda: vakar vēlā stundā viņa to iesāka lasīt, tad, kad uz ielas tās skudras jau savā pūlī salīdušas bija, — tad bija labākās stundas te. Pie viena loga ziedeja zaļlapaina puķe baltiem ziediem, lūkodamās ārā, kur vasara gāja prom. Un viscaur: gultā, uz krēsla, uz kušetes, pie drēbju pakaramā un pie grāmatam bija tāda viegla jauna smarša un visu sargāja klusums, tā ka ne cilvēku mītne te būtu, bet templis.

Šo vietu Viktorija Sniedze mīleja tapēc, ka viena viņa te vareja būt.

Savu darbu viņa strādāja sirsnīgi, ar uzcītību: viņa redzeja, ka daudzi to dara, un domāja, ka tas laikam ir jādara. Tā aizgāja dienas. Pārmaiņa nāca reti: tad, kad bija iespējams noklausīties kādu simfoniju, vaj operu, vaj traģediju . . . Draugu viņai vēl nebija un pavasara bezdelīgas bija izklīdušas, tikai dzīve vien vēl bija atlikusies, kā liela zvīlojoša jūra, un Viktorija klausījās viņas viņu kantatēs un gaidīja, gaidīja . . .

Šai gaidīšanā viņa tvērās pie visa, kur mekleja

sen mekleton. Tad viņu sāka pārvaldit ta pati jūta, kas visur bija nomanama: uz ielas, sapulcēs, izrīkojumos — ta bija brīvība. Par viņu runāja kvēlošām acīm, aizraudamies, zvēredami un stāstīdami viens otram, un ja arī nestāstīja, tad likās, viss gaiss bija viņas pilns.

Un arī Viktoriju aizņēma šis vilnis. Kā liela simfonija viņš plūda pār zemi: cilvēkos bija pamodusies dievīga jūta, lielais sapnis un visi bija ar to kā sasmīlušies.

Brīvība! kā savadi skaneja šis vārds meitenes ausīs un kā savadi iedegās tumši zaļdzelmains acis, kad Viktorija viena par to domāja. Atpestītiem bija jatiek cilvēkiem; no dzīvniekiem par lielām svabadām būtņiem. Atpestītam — tas bija tas viesulis, kas sāķēra saglumejušo dīķi, un viss gribeja atjaunošanās.

Viktorijai likās, ka kāds būtu atmīnējis viņas sen slēptās domas par dzīvi, par jaunām jūtām un jaunu prieku un lielakām sāpēm — sen jau viņai likās, ka šis prieks un sāpes ir pieņemta formalitate un tagad bija tās atsvabinašanās sapnis — brīvību sauca to.

Tad arvien biežāk nāca pie viņas Marta Ducman un runāja par „ideju“; arī gaišmate Velta bija pilna no šīs idejas. Viņas stāstīja daudz un vilka Viktoriju līdz.

„Nāc, runasim par brīvību,“ teica viena.

„Nāc, vajaga modinat masu,“ salti un noteikti kā pavēli izrunāja Martas saltās, bālās un plānās lūpas. Viktorija gāja, bet nesaprata, kā var modinat taisni to, kas pats nekad nav jutis ilgas pēc citas dzīves, kas nava spējīgs viņas just.

... Pirmo reiz Viktorija atradās strādnieču pulkā plašā pagraba dzīvokļa telpā. Savadi tēli te bija tās sievietes. Viņu acis bālās, bet pilnas dzīvības spēka; rupjas drēbes un rupjas rokas — tās bija no tām dvēselem, kuŗas svešas saulei un ziedoņam. Bet

viņas bija nākušas klausīties jauno mācību par atsvabinašanos, kā aklas viņas gaidīja, kad gaisma dzims.

Viktorija nesaprata kapēc, bet viņa mīleja šos tēlus, kā mākslinieks mīl labu marmoru, kuŗā iedvest savas dvēseles dievparādības. Acis viņai valgi iemirdzejās un kad Marta sāka runāt, viņai gribejās teikt, kliegt: māci lielo mācību par atjaunošanos un par patieso cilvēku, to, kuŗa mums reiz bija.

Bet drīz viņas domas izklīda kā baloži vētrā un salts mēmums pārņēma skaisto seju. Marta iesāka ar lāstiem pret tiem cilvēkiem, kas bija citādi nekā tie, kas klausījās. Viņa runāja par asins suņiem, par varmākam, viņa skaitīja skaitļus kā mācīts statistiķis, viņas runā skaneja skaudība par tiem, kas gudri, bagāti un slaveni. Par tiem, kas gudri un bagāti ar niekiem un zeltu, bet garā vergi. Vajaga iekārot kopīgiem spēkiem papildnam maizes un gaļas, vajaga pilis iemantot un varu dabūt savās rokās, bet par visām lietām asiņu vajaga izliet daudz. Bet neviena vārda tur nebija par cilvēku un par viņa atsvabinašanu. Neka nebija lielāka priekš cilvēka, kā tas, par ko valdīja visnelaimīgākie, visdziļākie vergi: manta un vara.

Miesas kāribas un atriebšanās tika sludinātas — ta bija masas modināšana.

Viktorija slēpa seju rokās. Viņas sirds modās pret viņu. Viņai likās, ka dziļi purvā ta būtu un vārds brīvība būtu viņu tur novedis . . .

Kad viņas draudzene beidza pēdejos vārdus par organizēšanos, kopošanos, salasīja naudu priekš ta un izdalīja mazas grāmatīņas, Viktorijai bija pretīgi acis pacelt: viņa likās vainīga šo sapulcēto cilvēku priekšā.

Steigšus viņa vilka Martu uz ielas un kad divas vien viņas bija, no asaram sadrebeja . . .

„Ko tu dariji, Marta, ko tu dariji! Kā tu to vareji!“

Ar dusmam viņa dvesa un ar naidu lūkojās uz draudzenes.

„Es dariju to, kas bija jādara,“ atteica Marta pašapzinīgi.

„Tu nerunaji par atsvabinašanos un brīvību, bet par maizes un varas iegūšanu. Tu runaji par lomu maiņu. Vaj tad tu nezini, ka maize un vara ir katras atsvabinašanās nāve. Tu mācīji, ka mums jāienem to vietas, kurus mēs tā nicinām.“

„Tu nesaproti neka no mūsu cīņas, es jau tā domāju. Kā tu vari tā runāt? Tas ir buržujski,“ atteica Marta sausi un lepni. Viņa sevi par varoni tureja un vēl tai pārmet.

„Bet Marta, tu tak zini to cilvēku un to pasauli, par kuriem mēs tik nesam vēl sapņojām. Viņam tak jābūt citadam iekšīgi, nekā šiem viengimjiem. Tu zināji par to, kam jābūt pilnam jaunu jūtu un jauna spēka, bet māci tikai ārejo; tu vieno dēļ miesas labklājības. Vaj tad tu tiešam domā, ka dēļ šim skrandam, pilim, dēļ šī vielas pika vajaga cilvēkam asinis izliet un vaj šī viela ir brīvība? Ko tu padarīji brīvībai, vaj tu to zini?“

Vaigi viņai iesārta no aizkartas sirds sāpēm.

„Ne, Viktorij, tu neka nezini, man tevis žēl . . . Lai mēs varetu sasniegt citadu stāvokli, mums vajaga iekarot noteicošo varu, tikai tad mēs varesim izvest savas idejas dzīvē.“

„Nu, redzi, redzi! Ja mums noteicoša vara būtu, kādas idejas tad mēs izvestu dzīvē, ja mēs vergi iekšīgi esam. Vaj tad mums papriekš nevajaga lieliem un stipriem izaugt garā, kā milžiem? Man šķiet no mūsu elpas vien jau tad visi šie elki sadruptu. Vaj tad tu nezini, ka uzvar gars? Ko tad mēs dosim pasaulei, ja mēs nabagi paši esam. Ja viena ubaga vietā otrs uz troņa nāktu — vaj mēs viņu sauktu par karali? . . . To tak mēs atrodam tur, mūsu grā-

matās. Priekš gara vergiem katra brīvība ir lieka ...

Viņa steidzās kā izbēgt gribedama.

„Tu atkal to pašu, ja, es redzu, ka tu nesaproti. Es tev Marksu došu, palasies. Un tad tev vēl daudz jāmacas, ja tu gribi dēļ idejas cīnīties.“

„Ne, es negribu priekš tās idejas cīnīties, ko tu tur sludināji. Es viņu citadu redzu. Es gribu dzīvot atsvabinašanas idejai, ne māņiem.“

Viktorija tikko valdija asaras. Skumjas, smagas un dziļas, sedzās ap viņu kā krēsla. Tad tāda bija brīvības ideja šo cilvēku mutē ...

„Tu nesaproti, nesaproti ...“ turpināja viņai blakus ta pati sausā balss un Martas saltie soļi gāja viņai līdzās. „Mūsu idejas var būt cik skaistas, pirms mums nava noteicošas varas, mēs nevaram viņas izvest dzīvē. No buržuazijas rokām mums vajaga izraut šo varu, tad mēs varesim dot iespēju visiem attīstīties un palikt lieliem.“

„Ne, Marta, caur varas iegūšanu mēs nekad citādi nebūsim. Kad mums pilis un zelts un dimants būtu, mēs vergi vēl arvien būsim, tā man liekas, ja mēs paši sevī jauna cilvēka neizaudzināsim. Redzi tos, kas kā karaļi dzīvo priekos un gavilēs, visa aristokrātija, kas nekāda trūkuma necieš. Un kur tad ir viņu tikumi? Nabadzīgaki tak tie ir, kā mēs un simtreiz vergi. Un sapraulejuši ir viņu tikumi un nelaimīga viņu dzīve, — tu zini, ka viņi azotī nēsā to pašu čūsku, ko visi — kaislibu, tu zini, ka neka vesela nava pie viņu miesas un gara, un arī viņu dzīvības sajūta, cik nabadzīga ta ir! Tad tak tu redzi, ka nevar atsvabinat cilvēku viņa manta un vara. Un kur mēs vedisim šos, ko mēs atsvabinat nācām? Kurp mēs ejam ar viņiem?“

Pilsētas dunona, viss piedzīvotais un draudzenes skarbie vārdi vijās viņai apkārt, kā kas neredzami smags un smacejošs. Un tad viņa aizmirsās domās.

„Man jāiet te,“ Marta teica un vēsi spieda viņai

roku. Viktorija pacēla acis un nejauši ieskatījās Martai sejā. Saltas, vienaldzīgas acis. Un bāla seja kā no akmeņa izgriezta, bet visos vaibstos, kas tak tur bija iekritis sekls un traucejošs? Viktorija nesa-prata, vaj ta bija viņas draudzene vēl.

„Ej, es drīz pie tevis noiešu; mums vēl daudz jarunā un tu esi stipri atpakaļ palikusi. Es tev grā-matas došu“, un Marta steigšus aizgāja.

Un Viktorija klīda tālak pa ielam un skumīgi dzirk-stijās viņas skaistās acis. Viņa domāja par to pašu brīvību, kuŗa jau cilvēci mocījusi ar savu vārdu, kā ar dziļām nedziedināmām sāpēm. Un kas tad bija noticis vienmēr? Tikai varas bija mainījušās un zem jaunas varas soļiem atkal brīvība bija tikusi iezār-kota. Tikai varmācības bija maskam mainījušās, bet sevīs atsvabinašanai cilvēku ausis vēl svešas ir tāpat šodien, kā priekš tūkstoš gadiem. Kā mīleja cilvēki runat par atjaunošanos un brīvību, bet pie savas dvēseles, kā pie pūstošas vāts, viņi neļāva nevienai domai pieskārties. Un zem karaļa drēbem slēpās briesmīgi ubagi ar mūžīgu ciešanu pilnu sirdi.

Viktorija aizgāja savā vientulībā, aizslēdza durvis un mekleja pa grāmatam. Un tad viņa atrada . . . Jo tur bija par to cilvēku, kas brīvs var būt. Tur bija viena mācība par Es, kas nicināja katru Mēs.

Ilgī viņa lasīja, vēlreiz un vēlreiz, un tad viņa zināja: ari šis brīvības sauciens, par ko tur visi kļiedza, aizies un ari aiz viņa būs cilvēki vergi kā arvien.

Un tad pirmo reiz viņai iesāpejās svešas sāpes krūtīs. Tās mekleja viņas dzīvības ticības, kā salta žņaudzoša roka. Arvien viņa ticeja, ka ta zvaigžņu un skaņu pasaule, kas viņai līdzī augusi, ir tepat kaut kur virs zemes un nu nāca kāds un teica: ne, tikai grāmatās un dzejās! Un aiz vārdiem — ak, nepaceli šī priekšskara, kas zeltā un pērlēs mirdz,

nepaceli, ja gribi mūžam ticet savai jaunības lirai — tur ir tukšs un salts bezdibenis . . .

Vajaga pārlicināties, — nāca domas Viktorijai. Un tad kā apmierinata viņa nolika galvu uz lielās mācības lappusem: ir, ir! Cilveki, kas ar savu garu vareja pārplūdināt visu pasauli un nemirstīgu šo garu atstāt tūkstoš jauniem dzimumiem — tie nebija māņi.

Tad atkal skaidri viņa sadzirdeja dzīvības jūras sudrabvilņu šalkoņu un kā lieli stāsti staigāja domas pa jūrmalu un dvēsele nosarka un sadrebeja no laimes.

III.

Pastaras dienas vēsts likās bija atnākusi pār zemi, jo kas citādi tad varetu šos ļaužu pulkus uz ielām dzīt kā lielus melnus mākoņus; kas cits šos, savās sāpēs grimušus vergus un kungus būtu satvēris, kā vētra grūžus. Šī vēsts gāja pie katrām durvim un klauveja, un visur viņai atsaucās cilveki — to sauca sabiedrībā par revolūciju.

Visur, kur Viktorija gāja, bija ļaudis, daudz ļaužu, un acis visiem mirdzeja. Un viegli steidzīgi un priecīgi sīta meitenes sirds: vaj tad patiesi reiz cilvece no sava smagā reiboņa mostas? Bet arī visur, kur viņa gāja, neviens neprasīja otram: cik lepnaks un skaistaks tu esi palicis, bet visur prasīja: ko mēs darīsim un ko mēs iekāposim.

. . . Piekvēpis, mīksts un lielu skumju pilns, bija debess. Viktorija gāja līdzī ļaužu straumei, viņa dzirdeja, ka tur atsvabinašanās tiekot svineta. Kā sarkani asins putni plīvoja karogi pār melno ļaužu pulku. Skaista asins krāsa! Cilvēkā varetu reiz pamosties asinis; lielā gaviļu gunī viņi varetu sākt ticēt savai sirdij, pārplūdināt savu dvēseli ar sarkan-kvēlošo miesas spēku, lai visi spoki bēg no turienes.

Viktorija iekļuva ļaužu pūlī un spiedās tuvāk

tribinai, uz kuŗas sieviete runaja. Viņa pazina — ta bija Marta. Un Viktorijai atkal gribejās kliegt, lai viņa stāsta par atjaunošanos un pamošanos. Bet kaut kas briesmīgs aptumšoja visu, kad Viktorija sadzirdeja un saredzeja visu. Vaj ta bija Marta! Viņas seja bija bāla un sazilejusi; ap acīm zili plankumi, dzīslas asiņu uzpampušas kā pušu plīstu un acis — tās bija šausmīgas — fanatisks ļaunums tur dega. Ar aizsmakušu balsi lādejas viņas draudzene, kļiedza aizgūdamās, elpu nespēdama atvilkt, lūpas putoja kā ārprātīgai . . . Un vārdi krita kā asi cirvja cirtieni pret akmeni: nosist, izpostīt, valdīt mums vajag, sagrābt visu savās rokās, tad mēs būsīm brīvi. Un uz viņu klausījās tūkstošiem liels pūlis ar ļauni ieplestām mutēm un zināja, ka brīvība ir varas iemantošanā. Varmācība un brīvība bija viens!

Viktorija apgriezās un aizvēra acis. Viņai likās, ka smags mākonis uzgulstas un smacetu visu. Viņa steidzās prom, kā kad viņas draudzene tur kaila stāvētu un cilvēku ilgām un cienībai ar pātagu acīs cirstu. Projam, projam no šī pūļa un viņa praviešiem, — te brīvības Golgata bija . . . nekad vairs to neredzet, nedzirdet . . .

Tu, brīvība, vislielākais no cilvēces sapņiem, tu visdziļāk apsmieta, samainīta ar maizes kumosu, ko rīkle norij, ar kalponi, kas šiem vergiem no tirga gardumus nestu. Neviens, neviens nava tavu vārdu pareizi lietojis; vai tev pie šīs cilts!

Un Viktorija nezināja vairs, kur iet. Viņa maldījās gar mēmo netīro māju rindām un visur gāja viņai līdz kā liels netīrs milzis šo ielu gars un ļauni smējās — ne, pie mums nava ta, ko tu mekleji, aizmaldījies laikiem . . . ej, ej, meklē. Laimīgu ceļu!

Tad viņa zināja: arī brīvība nava vairs spējīga modināt cilvēkā cilvēku.

Viktorija pārnāca mājās vientuļa, drūma un skumja, kad nejauši piekļauveja un trokšņaini ienāca Marta.

„Un tu guli! Ha, ha, ha, ha! Jauki! Bet nāc tak un dari savu pienākumu pret sabiedrību.“ Viņas balss sīca aizsmakusi. Viktorija pacēla galvu, palūkojās draudzenes sejā un nodrebeja — aiz riebuma.

„Ej prom, Marta,“ viņa drūmi teica un aplāja seju rokam.

„Es tevi nesaprotu, Viktorij. Viss gaviļē un mostas un tu lieņi kaktā. Vaj tad tu neka nejūti? Tev jau bailes laikam no brīvības, kā visiem buržujiem?“

„Ej prom, es neka negribu.“

„Tu mani ienīsti? Tapēc, ka es piederu sabiedrībai?“

„Ja, Marta, es ienīstu tevī tapēc, ka es mīlu brīvību un cilveku. Tu zini, ka es gribu cilveku stipru un skaistu un dzīvības svētītu, bet tu viņu padari par dzīvnieku. Ne, es tevi nožēloju vairak kā ienīstu. Es dzirdeju, ko tu teici viņiem.“

„Ha, ha, ha . . .“ smējās rupja balss. „Man tevis žēl, Viktorij. Tev nava dzīves mērķa un nekad nebūs. Un es tev tagad par to gribēju runāt.“

„Ne, nerunā. Es negribu dzirdēt. Eš jau dzirdeju no tevis, ko tu pūlim teici.“

„Ari tev būs jānāk pa to pašu ceļu, kuŗu es eju, kad tu to atzīsi.“

„Nekad es neiešu pa jūsu ceļu. Mans dzīves mērķis ir — cilveks, jūsu — pūlis un vara. Un tur vairs atsvabinašanās nava.“

„Bet paklausies tak, Viktorij.“

„Ne, ej; es neka negribu dzirdēt. Ej, es nicinu tevī, visus jūs nicinu! Un zinu, ka tu manis nekad nesapratīsi.“

„Kā gribi. Es ceļu zinu. Sveika!“ Un Marta stipri aizcirta durvis aiziedama.

... Viktorija ilgi klusi staigāja pa savu istabu un šaubas viņā cīnījās ar sāpēm. Viņas lielā cilveku tēli un gīmetnes likās noškumuši par kaut ko, kā ko domajot, it kā viņi vainīgi būtu, it kā paši no sevis kaunetos. Un viens jautajums tad atlikās Viktorijai:

vaj tad visi tādi ir, kā viņas tuvākie draugi? Tad nāca atkal viņas domu stunda un viņas skats klīda pa namu peļķiem, kroplājiem stāviem — pāri pār viņiem un viņu iemītniekiem.

Kapēc viņa nevarēja tāda būt, kā visi tur, vaj tad viņa no citas pasaules bija? Un tad viņa atminejās, ka viņai vajadzēja arī tādai būt, ja nebūtu šo lielo cilvēku, ja viņu sabiedrībā nebūtu dzīvojusi un viņu domas nebūtu mācījusies domāt. Viņa atminejās, ka sabiedrība šos lielos cilvēkus un viņu domas aizslēgtus un apslēptus tureja, par ārprātīgiem sauca un ka viņa slepeni pie tiem bija nākusi klusās stundās un svešāka palikusi visiem citiem... Ja, tapēc. Viņa bija izgājusi dzīvības meklēt — tapēc atgriezies vairs nevarēja...

...Viņas skats atrada ļaužu pūli uz netāla laukuma... Kāds melns, šausmīgs milzenis! Kā viņa mīleja pūli — tapēc ka tur daudz cilvēku bija. Viņa tīceja pūlim, kā visu iznīcinošam spēkam, bet radītais viņš nebija — radītais bija cilvēks. Un cik daudz skaistu cilvēku bija pūlī! Tur bija vēl no māņu kultūras nesagrauzts vesels gars un miesa. Vesela viņa drebeja savos muskuļos un sveša izvirtībai, šī miesa, viņa varēja dziļi mīlet ar katru savu audu un dziļi ienīdet. Dzīvība sīta kā liels avots ar augstiem vilņiem un viņu sirdis bija spējīgas lielā ugunī iedegties — ja, patiesas, nesagīftetas asinis bija pūlī — tās atjaunoja vienumēr no jauna zemi un bija spēcīgas savā kopībā. Un kāds domu un jūtu bezdibenis bija visos šos tūkstošos! Bet ātri viņš iedegas, kā uguns, saaug kā vilnis jūrā šis pūlis un liekas pasaules pamatus pacels, bet ta tikai ir trīce, kas iziet no viena vienīga indivīda un ja šis gars gurst un vājums to pārņem — acumirkli ar viņa vājumu saslimst šis milzenis pūlis un tad viņš ir briesmīgs savā nespējā, tad bērns viņu var kājam samīt...

Ak, kaut nāktu kāds, kas šo milzeni ar savu mācību

varetu tūkstošos sašķelt, un tūkstoš milzeņus radīt, kas viens par otru lielaks un stipraks savā mīlā, naidā un dievībā — kāda atjaunošanās tad nāktu pasaulei. Kaut pārliccinātu kāds, ka cilvēka dzīve nav ārpus viņa, ne idejā, ne cīņā ārpus viņa, bet viņā; ka viss pasaulē ir miris priekš viņas, tikai viņš dzīvo. Bet ko tagad darija visi šie atsvabinataji? Katru, kas pats stiprs gribeja būt, to viņi izslēdza kā cilvēku ienaidnieku iz sava vidus.

Un pūlis — ja, kad šie brīnišķīgie cilvēku tēli sakūst kopā par pūli, tad mirst viņos viss dievigais. Pūlis ir spējīgs visu sasniegt, kas viņa instinktus apmierina, un pūļa karalis būs tas, kas ar šiem instinktiem prot spēleties, bet priekš lieliem darbiem šim milzenim nava spējas. Viņš ir spēka izvirtums bez dvēseles...

Ilgī Viktorija maldijās tā pa lielu cilvēku sapņiem.

... Durvju zvaniņš nošķindeja; Velta tur bija. Viņa smaidīja visa un acis zem dzeltengaišiem matiem bija kā zvaigznes.

„Viktorija, kas tev?“ viņa ātri teica un ieskatījās draudzenei acīs. „Es tikko satiku Martu, viņa teica, ka tu neka vairs nevēloties no dzīves. Bet es neticu.“

„Tu netici! Es zināju, ka tu neticesi, jo tu mani pazīsti, mana labā,“ Viktorija glauda viņas matus.

„Ja, bet tu esi tāda skumja... Kapēc tad tu neej ārā? Vaj tad tu nezini, ka visa pasaule mostas uz jaunu dzīvību. Viss gavilē! Viss! viss! Skaisti!“

Un viņa elpoja prieku iz sevis, kā tīra jauna puķe smaršu izdves.

„Skaista ir dzīvība, skaista, mīlā Velta,“ iegavilejās arī Viktorija. „Bet ne tur, ārpus mums — viss notiek mūsu dvēselēs. Un vaj tad tu neredzi, ka tas tur viss ir māņi. Vaj tad tu vēl neesi dzirdejusi, ka viņiem tur brīvības vietā elks tiek celts, — es to dzirdeju un tapēc skumji man tika.“

„Es nezinu, Viktorij, bet man ir tik labi, tik labi.“

Man liekas, es redzētu jaunu mērķi tur viņos. Un es gribētu viņiem palīdzēt.“

„Velta... Un mūsu mācība, ko mēs zinājām? Mēs tak zinājām, tā slepeni kaut kad, ka verdzība nav ārpus mums un viņiem — viņa nava varā, bet katris līdzī to sev mēs nesam.“

„Tā neviens nerunā, Viktorij, tagad, kā tu. Tagad neviens nerunā par sevi... Un man arī gribas tur būt.“

„Tad ej; bet es nevaru būt citada. Es zinu, ka nāks reiz stunda, agri vaj vēlu, kad tie visi būs tālu no tevis, un tad nāks tavš Es, viņš pamodīsies tevī un prasīs: ko tu priekš manis esi darijusi? Savus dārgumus tu būsi tad jau atdevusi tiem citiem un tev neka nebūs. Un tukša tad vērsies tava dvēsele — un neviens no šiem tūkstošiem tev nevarēs dot ne mazakā nieciņa. Atminies to stundu — viņa nāks reiz...“

„Bet ko tad lai es daru. Es nevaru vairs tā, man ir kas jādara,“ Velta domāja.

„Ja tu gribi ko darīt,“ teica Viktorija un smaidīja, „ja tu gribi viņiem palīdzēt, tad ej un sludini cik cilvēks ir liels un dzīvība skaista — tu jau zini, kādu mēs viņu meklejām — tad tu būsi viņu glābeja un arī mani tad tu sapratīsi.“

Velta kluseja. Viņa sēdeja un ilgi domāja kaut ko. Tad neteica ne vārda un aizgāja.

...Un klusi un svēti atkal kļuva istabā un lielo cilvēku tēli mēmi skatījās, kā meitene ierakstīja savai dvēselei brīdinošo patiesību, kuŗu viņa tagad atradusi bija: cilvēki netic nekam, pirms viņi to ar savām rokām nava aptaustījuši un arī brīvību viņi krustā piesit, lai varetu teikt: te viņa ir, tas ir liķis, nākt un apraugat!

Un klusu bija viss. Svešuma maigas domas staigāja nedzirdami apkārt. Bet ārā tur ciniņās cilvēki dēļ varas, lai viena tīrana vietā nāktu otrs, kas pirmo

nokaut spējis... Un Viktorija aizvēra acis pret pūli, bet pār dzīvības jūru — — migla guleja.

IV.

Vaj tu pazīsti to melno akmeņa masu, miglā, dūmos un putekļos tītu, ar plienu izliktām ejam, pa kurām cilvēki skrien kā ārprātīgi; kur uz laukumiem stāv augsti zvanu torni un viss ar kaislibu saslimis? Un tu gribi tur laimi un dzīvību meklet? Jeb tu gribi sevi tur ievest kā svešinieku, tu gribi iet pret to cilvēku šķēpu viens un izpildīt tikai savas cilvēka sirds bauslibu? Tad apdomā papriekšu savus spēkus un savu lepnumu, lai tu varetu iz tās lipīgās vielas svabadībā kļūt. Vai tev, ja tu par nestīpru esi, tad labak nekad tādas domas tev nebūtu nākušas galvā! Tava sirds tiks pāršķelta, tavas smadzenes sadedzinatas ar ārprāta dzelzi, tavas dzīslas gabaliņos saraustītas un tava dvēsele ķēdē saistīta — un elkiem viņai vajadzēs kalpot. Vai tev, nespēcīgais!

Bet ja tu tici saviem spēkiem un savai uzvarai, tad ej un satricē to visu un cel savu sirdi kā degošu altari vienvienīgi sev. Tava uzvara būs grūta — daudz asiņu plūdīs, bet brīvots tu iziesi tad no turienes un tavas laimes akas būs neizsmelamas un tava dvēsele kliegs kā kaija tavai dzīvības jūrai un rozēs birs pār tevi, pār tevi Simson! Tad ej!..

...Viktorija bija viena. Bet viņas cilvēcīgais brēca pēc cilvēcīgā un viņa to mierinat nesa pie cilvēkiem. Viņa griebeja sevi aizmirsties ļaužu pulkos.

...Bija izsludināti kādi mākslas svētki. Kartes ar ielūgumiem bija izsūtītas; uz programmas bija „labako“ dzejnieku vārdi. Viņa bija dzirdejusi, ka tur būšot īsti jaunības un dailes svētki.

Elektriskas lampas pie ieejas dega tumši blāzmodamas; durvis klaudzeja; cilvēki kā tēli viens otram garām steidzās salti un nevajadzīgi, katrs sevi acīs paturedami.

Garderobēs spogulejās damas un meitenes; oda pēc pomades un dažādām smērem. Sievietes izskatījās nožēlojamas savos dejas uzvalkos; kā svaigas gaļas gabali ar zaļumiem garneti izlikti logā... Steidzās, čuksteja, klusi smējās, bet uz sejam nāvīga nopietnība un garlaicība: tā tikai vareja savu iekšķīgo slēpt.

Durvju sargs izrāva Viktorijai karti no rokas un pavēra ieeju. Viņa sajuta karstu tvanu no simtām sakarsušām sejam. Visi lūkojās uz skatuvi, gatavi aprīt viņiem sagatavoto kā nepieciešamu, bet arī nevajadzīgu un garlaicīgu.

Un kā uz ielas, tā arī te. Vizzemākie instinkti mielojās mākslas vārdā te un uzstādīja prasības, — instinkti te kāzas svineja.

Uz skatuves figureja jauns cilvēks zilā krievu kreklā, deklameja par varmākiem un varoņiem, pie tam meta rokam, kā mušas no galvas gaiņadams. Vārdi dzina viens otru tādā steigā un bravurā un dzejnieks locījās ar tādu enerģiju, ka atgādināja paganu, kas runā ar saviem koka tēliem... Viņš apgriezās uz papēža un aizgāja... un simtām rīkles kļiedza bravo tik stipri, ka neviens vēl pat uz tirgus nava kļiedzis marionetu daudzīnatajam.

Viktorija sarka un slēpa seju mutautiņā. Ak, par daudz ilgi viņa bija runājusi ar saviem lielajiem cilvēkiem, lai te viņa arī ko saprastu!

Un tad nāca dziedataja — baltās drēbēs, kā parasts, ar mirdzošiem niecīņiem, kā parasts, un aplausu mašina un bravo bungas dūca no jauna. Dziedataja dziedāja par mīlestību, kā parasts, ar mākslīgi krāsotu balsi, mehāniski kā pīlīte ar ko bērni pūš un beigās viņai vēl — kā jau parasts — kāds uz skatuves pameta papīra puķes, papīrī ietītas.

Un tad... viss aplūsa. Priekšskars cēlās un uz nāca jauns dzejnieks un kluseja, kā nezinādams neka. Bet daudzgalvainais krokodīlis likās jautāja: ko tas te meklē?

Dzejnieks iesāka klusi, drebošu balss skaņu, neveikli. Viņš lasīja kaut ko par pilsētu kalnos, kur svētkus brīvie svētī un ceļu uz turieni varešot atrast tikai tas — kas te visus ceļus pazaudejis un ļaužu pulkiem teiks: sveiks. Balta, balta esot ta pilsēta un skaista, bet cilvēki saka: sniega tuksnesis tas ir...

Viņam izkrita lapa no rokam, neveikli paņēmis to, aizgāja.

Viktorija palūkojās apkārt: smējās visur, brīnījās; viens otram prasīja: kas tas ir? Kāda muļķība un nekaunība! Bet paši labakie kluseja un krokodilis svilpa. Un kļiedza: sveiks! ej, ej!.. Šī dzeja nevienam nekairināja apetīti.

Un tad — — mākslas svētki bija galā un nu sākās jaunības svētki. Zāle pārvērtās par tirgu, kur viss tiek pārdots un pirīts: brīvība, mīlestība, daiļums, patiesība. Bet viss iepriekš vārdos tika pārvērsti sīknaudā, ar ko tad svaidījās kā ar gumijas bumbiņām. Un senāk tik bieži jau dzirdetas skaņas sāka mīdīties, mēdīties un kliegt, un līdz ar viņām visa jaunība kā trakā viesulī traucās... Pāri griezās, acis apžilba, galvas reiba, sviēdru smaka spiedās pa gaisu un gandrīz necaurredzamas caur putekļu padebesi spīdēja elektriskas lampas, kā viltus saules ziemeļos.

Puķes tika mītas zem kājam, gruži bērti matos — — ja, šī barība bija ta istā!

Viktorija redzeja, ka Velta aizgāja ar savu kavaleri smaididama; pameta tik viņai ar galvu, pat nepastājās. Un Oļa, visa notvīkusi kā no ugunsкура, dejoja bez apstāšanās. Bars kavalieru-studentu vienu mēr gāja aiz viņas, uzmanīja katru soli. Viņa tik pavērās ar savām melnajām acīm it kā teikdama: drošāk, drošāk, es protu dzīvot. Viņas matu pīne kā melna spīdīga čūska vijās pa gaisu dejā un no viņas sejas Viktorija redzeja, ka laimīga ta ir — līdz vislielakam.

Viktorija gribeja apturet Veltu un parunaties, bet ta izrāvās un teica: „ne, šodien nevaru,“ un pazuda pulkā.

Viktorija nosēdās zāles malā. Viņai šis tirgus uz acāmirkli patika kā dzīves spogulis. Viss laikmets un cilvēki un viņu domas — viss te bija redzams.

Te bija sabiedrības vīri, tie turejās drusku nost no visiem, runāja filozofiski, pēc grāmatas. Inteligēntie skolotāji staigāja ar drusciņ ironijas uz lūpām: tai vajadzēja segt viņu iekšējo bankrotu. Te bija dzejnieki, kuŗi gribeja visus skatus priekš sevis, dziļdomīgi un drūmi lūkojās caur pieri, runāja maz, caur zobiem un domāja vienmēr par sevi. Rakstnieki, kuŗi rakstīja par sievieti un viņas dvēseli, bet kuŗiem šī dvēsele bija sveša, kā puikam jūras dzelme; te bija arī ta jaunā paaudze, kas krievu kreklos stāigāja un šos atributus pielūdza dievu vietā, — ja, šī jaunā paaudze bija tie īstie varoņi.

Bet ka te nebija... Viktorija atminejās: ta jaunā dzejnieka, kuŗš par pilsētu kalnos lasīja un kuŗu krokodilis algoja ar savas rīkles šņākoņu... Ja, viņam te nebija vietas.

Tad viņa zināja, ka arī viņai te vietas nebija. Viņa bija nākusi meklet, cik skaisti ziedi zied cilvēku dārzos, bet ak, tikai mākslotas papīra puķes te uz purva ciņiem bija. Un tad viņa redzēja arī to, ka viens otrs uz viņu skatījās caur pieri un saprata viņa to skatu: ko tas meklē te, kas nava tāds kā mēs?

Ai, kā arī viņai būtu karsti gribejies dzirdēt mīļus vārdus, lūkoties mīlās, gaišās acīs un sajūst jaunas skaistas sirdis pretim pukstam! Kā arī viņai būtu gribejies jaunības svētku ar baltām un sarkanām rozēm, ar ugunim, karstām dziesmām un dejām, kas dvēseli pie dvēseles vienotu, kā zelta putekļus sakausē kvēloša liesma. Viņai gribejās sastapt cilvēku tā kā zvaigzni sastop maldoties caur miglas jūram un tad dzirkst no prieka. Viņai gribejās rīta blāzmu

redzet, viņai gribejās mīlet, viņa bija cilveka sirdi izaudzinājusi priekš mīlestības, bet te bija tirgus un viņa negribeja pirkt un pārdot, — viņa gribeja dāvināt, kā karaļdāvanu sevi...

Viņa izgāja viena. Ielas bija klusas un tukšas, un par namu rindam cēlās zvaigžņotais debess kalns... Un kā svēts apsegs dvēseli apsedz domas...

Viņa gribeja dzīvot, viņa prieka gribeja. Un šaubas tad vēl šaudīja galvu: vaj neiet un neņemt to pašu, ko dzīve dod? Visi tak tur bija laimīgi, kapēc tad viņa nevareja tāda būt? Baudi no ta kausa un tu vesela klūsi, tu apreibsi un nejutīsi sāpju un veltu ilgu, un kad viņa reiz nāktu — tu atkal vareši no ta kausa smelt un atkal apreibt.

Bet tās zvaigznes, tās runāja ko citu. Un Viktorija zināja, ka viņām taisnība. Dzīve lieca cilvekus uz zemi, viņa negribeja ļaut augšup skatīties un deva nāvekli zemes bērniem un visi apreiba no ta un nevienam tad nevajadzēja zināt, cik plaša, plaša un skaista, kā ilga magoņvainagā ir ta otra dzīve. Tikai kad kaps jau vērās, tad atņēma ļaunā dzīve reibu kausu no cilveka lūpam un atlikās teikt tikai: par vēlu!

Ne, ne mūžam apreibināties — tad labāk ārprāta ceļu iet. To Viktorija bija sapratusi jau savā skolnieces istabīnā — kad no dzīves reiboņa viņa pamodās.

Bet kad viņa tagad viena tā gāja, viņai raudat gribejās, — tā gaiša prieka un mīlas un draudzības viņa salka! Viņai likās, ka agrs rudenis nupat būtu un viņa pa saltu baltu sarmu ietu un kājas saltu un dzīve kaut kur tālu, tālu būtu palikusi...

Viktorija atelpoja brīvi gaisā un pacēla seju. Viegla dvesma sitās pretim, — tas nebija rudenis, tas bija agrs pavasaris... agrs pavasaris...

V.

Ogles kvēloja dzisdamas krāsni un viņu sarkanais blāzmums izlija pa istabu un sakusa ar tīksmaino

klusumu. Klusi un apslāpeti dega lampa uz grāmatam apkārtā galda un klusi un svēti lūkojās Bethovena ģipsa galva no grāmatu plaukta. Tāl-tālu tikai dimdeja ratu troksnis uz ielas — tā neparasti... Bija agrs pavasaris.

Viktorija sēdēja uz pievilktas kušetes un oglēs lūkojās un klausījās savas sirds gavilejošo steigu. Bet viņas acīs bija jauns spožums, kā tikko iekvēlodamās liesma.

Viņa aizvēra acis un atkal padevās tām domam, kas tik neparastas bija, bet sen slepen gaidītas; likās jauns pavasaris būtu dvēselē nācis un baltus ķiršu un ievziedus vītu vaiņagā. Kāds savads sapnis!

... Tas bija kāds vīrietis, kas kā pārdabīga parādība vienmēr no jauna nāca un nekad nevarēja atnākt un aiziet. Par viņu sapņoja Viktorija. Un kad uguns kvēles izdziestošā blāzmā gaismojās viņas tumšdzelmānās acis un zelta piekvēpušie mati pār pieri, likās, viņa lūkotos dziļi, dziļi dzelmē un smaidītu un iz turienes kāds viņai pretim smaidītu...

Viņš bija tas ko sabiedrībā aprīņoja un cienīja; pašapzinīgs, lepns un skaists. Viņa nezināja, kā tas bija gadījies, ka visur, kur viņa gāja, tas atradās tuvumā un viņi tomēr sveši bija.

Tad viņi satikās viens pret otru nejauši, pie gleznam un viņš nāca taisni, paskatījās viņai acīs un teica: „Es sen jūs gribēju satikt.“ Kapēc tad viņu? Viktorija zināja, ka viņš bija uzvaretajs visur; kapēc tad viņu?

Un tad viņai bija, kā viņa sajustu ko viegli plaukstošu un augošu, kā pārplūstošas upes... Par to viņa tagad sapņoja.

Tad bija vakardiena. Viņš to satika skolotāju istabā, pienāca tā gluži klāt, kā neviens vēl, aplūkoja un nodrebeja kā smaidos un teica: „Arijs Valdonis grib ar jums viens būt. Vaj jūs atļausiet? Ne, jums jau jāatļauj: es gribu to... kaut vienu vienīgu reizi.“

Viktorija paskatījusies gaiši acīs, teica viņam: ja.

Šis „es gribu“ no viņa, tas skaneja tik savadi un — — — par to viņa sapņoja tagad, kad viena bija un kad ogles dzisa.

Un tad — ak, kapēc viņa tik ātri piecēlās un drudzaini pati sev ko prasot likās: šodien viņš gribēja nākt... ja, šodien.

Šodien... šodien, šodien dimdeja kaut kur asinis un Viktorija nezināja, kā viņas saukt šīs jūtas. Viņa sevī jutās kā tukšu jaunu dievnamu, kam atslēgtam jatiek drīz un kas klausas savā svētumā vaj nedzird jau priesterā soļus, kurš atslēgu nes.

Mīlestība, mīlestība... viņai zvanija asinis un viņa gāja, apstājās, klausījās un atkal gāja. Kāds baigs spēks, kāds gars ar tūkstoš rokām rakās viņas dvēselē un nekur miera nebija... Un liels, tumši sārts prieks viņai roku ap plecu aplicis līdzī staugāja un vaigus skūpstīja un kur pieskārs viņš ar lūpām, tur kvēloja un sārtojās... Un naktī un vakar, un šodien viņu nesa rožains, karstu smaršu, tvana pilns mākonis un skaists sapnis līdzī staugāja un gultā blakus guleja un stāstīja — mīlestība, mīlestība, mīlestība...

Un tagad viņš nāks, tūlīt nāks. Arijs Valdonis grib ar viņu viens būt...

Viktorija matus sakārtoja un atkal nosēdās oglēs lūkoties, bet tālu viņa dzirdēja visus soļus uz trepēm un katru troksni dzīvoklī. Bet viņš nenāca un karstakas un karstakas asinis dzima sirdī un Viktorija klausījās uz viņu strauēm. Baigi bija. Kā nepatika tagad šī vientulība!

Tad viņš nāca. Ātri, droši un mierīgi kā savā īpašumā. Viņš sveicināja un pielika viņas roku pie lūpām un Viktorija juta, ka viņa lūpas karsti kvēloja.

„Jūs esot nepieņemama te, šinī svētnīcā. Ja, tā runā. Vaj tas tiesa?“

Viktorija nosarka. Kas tās bija par jūtām, kas viņai atļāva šo svešinieku te ievest? Viņai likās, ka

tagad kaunetos ir lielo cilvēku tēli, ir viņas grāmatas un vientulība. Un tad viņa neka nezinaja teikt un tad tik nelaimīga bija un baigs kas nāca dvēselē — kaut viņš aizietu.

„Ne, bet skaisti jūs te dzīvojiet... skaisti un apslēpti... un viņš paņēma meitenes roku tā droši un uzaicinoši. Viņš bija pavēlošs, šis Arijs Valdonis. Ap lūpām abās pusēs bija dziļas smalkas rievās, likās tur kaislība dusetu, lūpas bija skaistas un acis bez spožuma. Rokas karsti spieda Viktorijas elkoņus un kad viņa tuvāk palūkojās — visa šī seja izlikās nevajadzīga.

Bet viņš pavēloši atsēdināja viņu uz zemā sēdekļa un bija turpat blakus. Viņam izskanēja divi trīs laipni vārdi un Viktorija atkal gaidīja, kaut viņš ko runātu; ko par to svešo, nepazīto... Kaut viņa vārdos dzīvība būtu. Bet viņš jau atkal kluseja un lūkojās uz viņu no sāniem. Bija kā kad visa telpa ko lieku sajustu... Viktorija slēpa seju — ja, kas tad ar viņu notiek?...

Viņš kluseja un lūkojās uz viņas rokam. „Jums ir skaistas rokas... Ja, ļoti skaistas... ticiet man.“ Viņš atkal pieskārs un viņa delnas dega kā ugunīs.

„... Es nevaru“ Viktorija ar mokām izteica un aizgriezās. Viņš atkal kluseja. Viņa skats laidās ap viņas augumu. Uguns blāzmas sarkanā gaismā viņa bija kā dzīva statuja. Viņš redzeja, ka galva viņai dreb.

„Nepieietamā,“ viņš teica un mekleja viņas roku. Viktorijai likās, ka viņa sapnotu ko smagu, neizteicamu — ja, kas tad te notiek. Un viņa sarāvās un paskatījās...

... Tad divas stipras rokas kā dzelzainas apņaudzās ap viņas stāvu un sakrampejās cieti un svešs ciets ķermenis rāvās lēni un droši viņai klāt. Viņa sajuta karstu dvašu pie savas sejas un acis apmulsa: tuvu viņa redzeja pie sevis kvēloši neskaidras acis, kā ogles, kas plēnem klātas un ap tām raustījās

ļaudi kāds blāzmots gars... kā salti degošs dzelzs skūpstis spiedās pie lūpām... kas trūka, cēlās un grimā, elpa aizrāvās un sirds klusa... Ātrs klieziens kā pestidams izlauzās iz lūpām un viņa stāveja drebedama sveša tēla priekšā...

„Jūs izbijaties? Jūs!“ Viņš smējās. „Ne tak, neļauņojaties, Viktorij. Tu... Tev jazin... Tu man atļāvi un es nesaprotu, Viktorij.“

Viņš atkal stiepa rokas un Viktorija jūta, ka tās kvēlo...

Tad pavēloši viņa pacēla vienu roku starp viņu un sevi un kā sarkana klints salta un lepna teica:

„Es esmu cilveks.“

Un atkal viņa manija spēku, kas viņu bija atstājis uz brīdi. Viņas lepnums atgriezās.

„Piedod man... Tev jazin, ka es tevi mīlu.“

Viktorija paskatījās. Arijs Valdonis zvēroja viņas priekšā kā salts ļauns bezdibenis. Uz viņa pārsteigtās sejas vēl nebija iemidzis ļaunais zvērs, tas kas sievas vareja uzvaret — kaisliba.

Viktorija stāveja ar paceltu roku starp sevi un viņu un teica:

„Es esmu cilveks.“

Arijs Valdonis drebeja: nekad viņam nebija tas dzīvē priekšā nācis.

„Es tevi apvainoju... Tu neesi kā citas sievietes, tu cilveku dzīves vēl nepazīsti... Nu, es izpirkšu to. Es tev kalpošu. Es tevi par savu elku turešu. Par dievu, ja gribi.“

„Bet es cilveks esmu un gribu būt,“ teica Viktorija un fikko pazina vairs savu balsi — asaras viņai krūtīs žņaudza.

Viņš kluseja...

„Ja jūs negribiet vēl iet, tad es iešu,“ viņa teica un nolaida izstiepto roku.

„Šodien jūs esiet ļauna,“ teica vīrietis. Viņš ņēma virsdrēbes. Un Viktorija vairs neka neredzeja, lū-

kojās ilgi uz vienu vietu sev pie kājam... galvā viņai šalca asinis — un kad viņa pacēla acis — viņa bija atkal viena.

„Tapēc Arijs Valdonis gribeja būt ar mani viens šodien.“ Viņa nodrebeja un slēpa galvu spilvenā. Un pamazam atmodās viss un viņa pazina atkal sevi un klusums atkal bija istabā svēts un dziļš un ogleš kvēloja krāsnī, bet viņai bija kā kad tālu prom būtu bijusi un nu atkal pārnākusi. Un pārnākusi skrandās, nomīdita, apvainotu sirdi, netīra un sveša, ja, sveša, sveša, sveša...

Pagalam bija rožainais sapnis, kas tikko vēl vaigus skūpstījis. Un viņas baltā meitenes mīlestība elsoja no raudam un drebeja dziļi apslēpusies dvēseles dziļumā un viņas vietā visā telpā stāveja droši un mierīgi ta otra, melnā kaislīgā sieva un teica viņas meitenei: kur tu būsi, tur arī es — es esmu tava pavēlniece.

Viktorija sajuta, ka šī melnā sieva nāk un žņaudz ar savām rokām un nodrebeja.

Un tad viņa saprata katru vīrieša skatu un kustēšanos un — tas mekleja sievietes, un dvēseles. Un nu tikai viņai vērās pasaule vaļā, kāda tukša un salta ta bija; ne ta vairs, kas brīnumus soliņa. Kā brīvība un daiļums, tā arī mīlestība šim dzimumam bija rotaļas un skaisti vārdi ar ko viņi savas vilku bedres slēpa, kā ar zaļiem vainagiem. Tikai tagad viņa saprata, ka ēnam bija ticejusi — tiem vārdiem, kurus viņa vientuļās naktīs no grāmatam izraka. Tie bija lielu garu vārdi, viņu sāpju un ilgu kļiedziens pēc jaunās zemes, viņu sapnis, ar ko aizmirsties.

Mīlestība liela simfonija — to Viktorija atrada dzejās un domās. Sapnis, kas dziļi, dziļi kur zemes dzelmēs aprakts kā dimants dārgs, salds kanošs kā nogrimis zvans un satriecošs kā liktenis. Pār cilvēkiem šī simfonija izauga tūkstošos brīnumos, kā smaršā kUSDami rožu dārzi, kā iz mūžības atnākusi skaņa, kas

vētras spēka pilni kā jūra, kas neizsakami saldās dziesmās šalc saulainā dienvidū un cilvēkam šķiet viņš dievības dziesmu dzirdetu, viņa sirdij augšamcelšanās tiktu zvanīta. Bet cilvēkos, viņu namos un ielās viņa pārvērtās par leierkasti ar lētām melodijām, pie kuŗām visiem prieks un kuŗas var nopirkt pat par sarūsejušu naudu...

Tad nāca šaubas un smagi stāstīja: bet ja tava mīlestība ir tikai iedomas, tikai parādība un citas nekad nebūs, kā šī, ko tagad tev piesolīja? Un tu viņu izdzini. Un dzīve paies un tavas lūpas paliks neskūpstītas? Un visiem, ikkatram būs labi, tikai tev ne?

„Ne,“ Viktorija atbildeja nezinamajam jautājumam. „Savai dvēselei es esmu zvērejusī un kaut viņa neskanejusī paliktu kā zelta zvans augstā tornī — šo cilvēku rokām es neļaušu tai pieskārties!“

... Klusi un maigi atkal kļuva meitenes istabā. Viņa noslēdza durvis — vienai viņai tagad vajadzēja būt...

Logu aizkarus nolaižot viņa redzeja, ka iz melno namu logiem zvēroja tūkstošas sarkanās acis, it kā viena otrai uzglūnetu kaislibās un tumši dūca ielu rīboņa melnā tvaikainā naktī — un tad viņa bija pilnīgi viena.

Ārā nāca pavasaris, agrs un svaigs un vēss. Ārā — pavasaris bija un nakts. Kāda nakts ta bija! Simtiem bija aizgājušas viņas nakts, bet šī palika viņas dvēselē kā zvaigzne miglotā vakarā. Šinī naktī viņa atzina, ka viena ir. Un vēlū vēl, kad miers kā ķerubs jau apstaigāja ļaužu atstātās ielas, Viktorija maldījās pa savas dvēseles svešumu.

Bet svešumā būt ir tik labi. Tad sirds ir sājpu pilna, tad asiņainas vātis no jauna veŗas sirdī, tad ir kā kad mīletu tevi kāds un svešums dziedina tās vātis un ievaino no jauna. Tad ir labi.

Tapēc Viktorija noslēdza savas durvis, ka viņa

gribeja šķīstīties šinī naktī un runat ar saviem lie-lajiem cilvēkiem, bet šķīstišanās ir tikai vientulībā.

Balta un svēta kā vaidelote nosēdās šī nakts pie meitenes galvgala un lika roku pie viņas krūtim — tajā vietā kur sirds un glāstīja to... Šī nakts bija vienīgā kas viņu glāstīja. Šinī naktī viņa atzina, ka ir svešumā.

VI.

Atkal maija dienvids un mākoņi spožbaltām malam, un atkal vasaras gars pārnācis no dienvidiem.

Viktorija zināja, ka šodien ir gada svētki tai skaitstajai dienai, kad viņas visas sev piedereja. Viņa gāja atkal satikt bijušos draugus. Varbūt arī viņu vēl sapratīs, varbūt viņa viena nebūs.

... Istaba bija ta pati, bet tukša un klusa. Viktorija atrada tur tikai vienu: Anna Kalniet tur bija. Viņa šķīra nopietni grāmatas, lasīja un piezīmeja un tāda salta bija palikusi; brīnījās gandrīz, kāpēc Viktorija nākusi. Viņa esot dzirdejusī, ka vientulībā un bez nopietna darba ta dzīvojojot. Viktorija atgādināja, ka te šodien svētkiem vajadzētu būt; viņas gadu atpakaļ tā runājušas.

Anna pasmaidīja žēli, ironiski un teica ka laikam katrai esot darbs un mērķis un nopietnība, lai ar tādām atmiņām nenodarbotos. Arī viņa visu aizmirsusi.

Viktorija paskatījās acīs viņai: tās bija saltas, mierīgas, kā nomirusas un pilnas aprēķinuma, dzīves gudribas. Un savukārt Viktorija pasmaidīja, atvadījās, pieklājīgi palūdza piedošanas un aizgāja.

Tādi bija tie atkalredzešanās un dzīvības svētki. Un viņai parādījās, ka cilvēki katris sev mērķi un ideālu un ēku rada — visu maziņi-smieklīgu un spīdošu un skrien tam pakaļ, dejo un ekstazē cits par citu un beidzot sabrūk paši par savām drupām.

Ja, ta ir cilvēku dzīve...

Bet augstu, augstu pār namiem gāja mākoņi, balti un spožgaišām malam un vasaras gars bija pārnācis no dienvidiem — vientuls viņš maldijās pa laukiem un sēroja.

VII.

... Viktorija stāveja laukmalā un skatījās saules kāpšanā. Un saule uzkāpa augstu, augstu vasaras rītā pār melno egļu mežu, pār priežu kalnu, pār druvam un pār mākoņiem — augstu augstu...

Viktorija atbrauca no namu rindam un cilveku puļiem šurp kā atpestīta; viņai gribejās tā skaidrā, lielā un plašakā, ka tur nebija. Dzīvu puķu, pļavu, smilgu, skaidribas un skaņu akmeņu vietā. Nu viņai tas ir.

Un Viktorija iet no pļavmalas uz sētu, gar balto bērzu birzi. Tur stāv peleks nams, kurā viņai šūpulis bija, kad viņas dzīvība tika zemei svētīta.

Kluss ir pelekais nams, liekas, sēras uz sliekšņa sēdetu — un tomēr skaists, kā pieminekļis kam nemirstošam. Ap peleko namu ir dārzs ar ābelem un baltiem vītoliem un aiz vītoliem celiņa malā viena dienvīdus papele, augsta, slaika un klusa kā svešniece — viena vien dienvīdus papele... Un aiz dārza ir rija ar zaļi samtainu sūnu jumtu un uz jumta smilgas aug un pajumtēs čurkst bezdelīgas; aiz rijas ir druva ar lielām zaļām kviešu vārpam — tās pretim debesim aug un kviešu druvā, kad vakars ir, grieza griež un aiz druvas, kad saule noriet, ir dzeltena blāzma, kurā skumjas mazgajas un tad klusiem soliņiem staigā pa zaļo egļu ēnam...

Kad Viktorija ieiet par mauru apaugušo sliekšni istabā, viņai pretim nāk visas viņas dienas un naktis, kuŗas viņa te pameta, kad projam gāja un kad māte viņai teica: cilveka mūžs ir raižu pilns, ņem manas sirdsasīnis un ej kur saule gaišak spīd!

Bet tagad Viktorija saka: nekur saule gaišak ne-

spīd, kā te, un nekur logi nava skaidraki, kā te. Asaras te ir karstakas un sirdis stiprakas, bet cilvēka liktenis ir vienads te un tur, kur daudz dzelža, zelta un akmeņu un tāpat tur, kā te cilvēks negrib sevi atpestīt.

Nāk tad tās stundas, kas te palika un apstāj viņu un jautā vaj tur ir skaidriba, kur tu biji? un savītušie vaināgi pie sienam jautā: vaj tur ir mūžīgs pavasaris, kur tu biji? Un mirtes uz logiem prasa: vaj tur ir lielaka mīlestība, kā pie mums? Un pulkstenis, kas jau sen apstājies un klausas laika soļus, brīnas: vaj tur ir lielaks miers, kā te?

Tad Viktorija zin atbildēt, kad viņa naktī ir atkal viena, bet kad baltajos palagos nava aizmiršanas un kad pa pavērto loga malu nakts blāzma kā rožains plūdums nāk un grieza griež kviešu druvā — tad Viktorija zin atbildēt.

Ne mīlestības, ne miera, ne skaidribas, ne patiesības tur nava, tie ir te. Bet cilvēka lepnums tur ir un ticība uz cilvēku — tas mani sauca un tapēc es aizgāju. Viņš ir tagad manā sirdī, viņš ir mans mīļākais, viņš iet papriekšu un ved mani, viņš mani cauri izveda caur cilvēku ielam uz skaistu dzīvības zemi, kur sirdij nava nekad diezgan miera, mīlas un skaidribas, bet ar katru dienu lielakiem tiem jaug, kā kalniem, kā dieviem. Tas lepnums ir tur un viņš ir skaistaks par visu un viņa ceļi neizteicami skaisti.

Un kadēļ tad tu šurpu nāci? jautā savītušie vaināgi un klusais miers.

Es atelst nācu, lai vairak varetu mīlet to lepnumu, jo ari no karstiem skūpstiem nogurst...

Un ilgi, ilgi vēl deg viņas sirds no domam un svētuma un lūpas klusi runā: ta esi tu, dzīvība!

Un kad saule ir dienvidū un svetdiena debesīs un pār zemi, tad Viktorija viena brien pa gundegaino pļavu un dzīvības skaistums iet viņai līdz un

lielā prieka un gaviļu gars. Baltais prieka gars liek savus soļus līdzās viņas soļiem un viņa kurpes ir rasotas un ziliem ziediem, kā pārlem apšūtas, un viņa galva ir gluži pie viņas vaiga un viņš gaiši un ar aizturetām gavilem saka: dzīvība tak ir prieka avots! Nu ja, tu to zini... Un viņš smejas, kā kalnu strauts skanīgi un saule tiek gaišāka un meitenes sirds karstāka.

„Ja, dzīvība ir prieka avots,“ viņa atsaka. Bet baltais prieka gars smejas un purina galvu, kā jautrs zēns un viņas gaišdzeltenās matu krūzas cērtas Viktorijai sejā un viņa sarkst un tvīkst.

„Nu labi, apsēdies, paklausies; es tev vienu no manām dziesmām dziedāšu,“ saka prieka gars un ņem savu kokli.

Un viņi sēd viens pret otru plašajā plāvā uz grāvja malas starp brūnām smilgam un dzeltenām gundegam un tauriņi vij vītnes ap galvu. No laimes tad nosarkusi jautā meitene:

„Kāpēc tu man to dziedī?“

„Tāpēc, ka es tevi mīlu,“ saka baltais prieka gars. „Tu mana izredzētā esi.“

Un laimīgi, laimīgi gaviļē viņas sirds un Viktorija tad ir kā jauna izplaukusi saulgrieze...

Bet kad prieka gars ir aizgājis, tad nāk pie viņas skaistais demons — nemiers un pelekā zīdā smagiem, smagiem soļiem sēras...

Vaj tu atminies mazu meiteni Viktoriju, kas te desmit gadus atpakaļ staigāja? Pienenes ziedeja un cīruļu pilns gaiss bija. Maza skaista meitenīte ta viņai un smējās. Tad laiks vilka pirmo elpas vilcieni un tagad viņš elpo otrreiz... un tagad te ir cita. Ta ir vientuļa kā tu, nosalusi no meklešanas, mitrām acīm. Simts vārti jau ir aizvērušies un tu eji tālak, domā iziet... Dvēsele gaida tev ta, ka nemaz nava — viss tas ir lielu ārprātīgu cilvēku skaists sapnis. Un tad laiks elpos trešo reiz un tu

vairs negaidīsi neka un nestaigāsi te un neka arī tev nebūs vairs — tu trūdesi, kā visi mirstīgie.“

Un Viktorija izbīstas un viņas tumšdzelmāiņi dziļās acīs izmisumā nezina kur lūkoties un zeltpiekvēpušās maņu šķiedras krīt pār seju... Viņa jūt kā čūska dzēlumu.

„Vaj tik vien? tik vien?“ Viņa jautā un dreb. „Tik vien, ja, ne vairāk,“ atsaka sēras.

Bet gaišais prieka gars iz tālienes saka: netici, netici! Un Viktorija paceļ acis: gaiši mirdz debess un viņa saka sev: „Es ticu dzīvībai, dzīvībā ikkatram laimīgam jatoj.“

Tad nemiers satver to pie rokas un čukst: nāc, tversim viņu kamēr vēl viņa te ir!..

Un atkal nogulstas smagi peleko sēru zīdā tērtā roka uz meitenes pleca un viņa dzird:

„Nevienai zvaigznei nava nekad atdusas un nekur māju. Un tu esi viņas ceļu uzņēmusi, tapēc, ka tu grībi pār zemi un iz cilvēkiem būt...“

„Netici, netici,“ smejas prieka gars. „Saki: zvaigznes ceļā ir skaistums un augstums un mūžīga ilgošanās...“

Tā staigāja Viktorija pa savas vasaras laukiem. Un priekim un dzīvībai atkal ticeja.

Viens bija tikai, ka nevarēja atsaukt lielais prieka gars: cilvēka viņas sirdij. Kā karsti gribejās mīlet un cik liela bija ta patiesība, ka degošai sirdij vajaga dieva, priekš ka sadegt kā dārgai smaršai. Šī dieva viņa gaidīja, kā karalis mūžīgs torņa lūkotājs sava ne-esošā viesā. Šī karstā ilga nāca naktis, kad baltais prieka gars kaut kur slēpās kā bailēs un viņa atsaukt nevarēja, tad dvēsele gaidās mira un atkal Viktorijai likās, ka rudenis būtu un pa sarmas apklātām puķēm būtu jāiet un kājas saltu... Tik dārga tak ir katra minute cilvēkam viņa dzīvē: mūža nakts bija priekš viņa un būs aiz viņa un viņa būtību just ir ļauts tikai īsu brīdi.

Katram acumirkļam vajadzētu jūtu bagatam un skaistam kā dievam būt. Bet skrien acumirkļi, stundas, dienas un gadi un dvēsele gaida stundam, dienam, gadiem; gaida pacietīgi, lepna kā mīloša meitene, kad vērsies dzelzs vārti uz dzīvību. Sniegs kūst, nāk bezdelīgas, dvēsele gaida... nozied ievas, aizskrien bezdelīgas, lido atkal sniegs, dienas un gadi jau guldīti dusā, bet dvēsele gaida.

Un likteņa atslēgas ierūs arvien cietak dzelzs vārtos, bet dvēsele gaida arvien karstak. Dvēsele gaida, bet nāvē negaida. Viņa nāk...

... Vasara aizskrēja un Viktorija gatavojās aizbraukt.

„Tu neesi vairs tik liksma, kā agrak,“ māte teica lūkodamās viņas sejā. „Paliec te, visu, kas mums ir, mēs tev atdosim. Atspirgsti te.“

Te palikt, kur miers un aizmirstība? Te sagruzdēt kā oglei zem pelniem bez liesmas! Lepns smaids pamodās viņas sejā.

Ne, viņa ienīda visu te, kā slimnieks gultu ko atstājis. Ak, par daudz labi viņa pazina arī šo dzīvi. Bez sāpēm viņa nevarēja paskatīties uz mātes rokam, kas no darba pārmērības likas sarautas, uz tēva pazemīgās sejas, kuņģā nebeidzama padevība un paciešana duseja. Un starp šām simts pelekajām mājām — ja, visur bija tādi pat ļaudis ar visu cilvēku nicināto kopmorali, — viņu dvēseles slīdēja uz kapiem kā pelekas mākoņu rindas uz ziemeļiem. Dzīve viņiem bija lāsts — nāvē laimība. Ne, bet Viktorijai dzīvē bija laimība meklējama un ja viņas atrast nevar, tad kalnu augstumos labak nosalt, nekā te novīst, tad labak ērgļa nāvē starp sniegiem un sauli.

Drudzaini karsta ilga atkal iedegās kā ogle viņas būtnē. Dzīvē vajaga būt dzīvības mīklai un arī viņas atminejumam, dzīvē vajaga būt prieka svētkiem — tad meklet viņus. Lai šķind kausī, lai dedzina lāpas.

Un ja cilvēkos viņu nava, tad celt acis pret zvaigžņu kalniem, tad ciest... bet šai zemei viņa ir sveša. Te nava ne atdusas, ne uguns, ne nemiera.

Un Viktorija aizbrauca — nest savu lepnumu viņiem — akmeņa namiem un akmeņa cilvēkiem.

VIII.

Darbs, darbs un darbs... zvanija Viktorijai jauni lieli sapņi. Liels darbs, kas visu būtni apņemt, kas pēc saules tiektos un dievības — tas glābs viņu no zemes sēram un atdos viņai dzīvību.

Viņa bija dzirdejusi kādā priekšlasījumā, ka sajūsminoši runāja kāds jauns rakstnieks par darbu un viņa nepieciešamību. Ēsot tikai viena izeja no tuksneša, tikai viens ceļa vadonis — darbs.

Darbs, darbs, darbs... Nost domas, nost meklešanu — nava citur izejas! Savai dzīvībai vajadzēja zvaigzni atrast un tas būs — darbs. Saliet darbā visu to, kas sakrājies, visas tās slepenās gaidas, neapmierinatās sirds karstumu, neizraudatās asaras un balti briestošos spēkus savā darbā, iedvest tur savu dvēseli, ar savām asinīm viņu iesvētīt — tad dzīvs gars modīsies tādā darbā; jaunais tēlos un dziņās viņš izaugs kā brīnuma koks, kā marmora templis, ko jauniem cilvēkiem par mitekli atdot. Strādāt pie viņa, kā pie lielu dvēseļu dievnama ilgi, gadiem, visu mūžu un redzēt, ka akmenis uz akmeņa aug, ka veltes un torņi gaisā šaujas un pīlari sniecas augstu, ka galva reibst un dzirdet tad savas steigdamās sirds gavilejošo valodu un celt acis pret sava darba skaitstumu — vaj ir vēl lielaks saldums!

To, kas cilvēkā slēpts un nezinams, kā dimants, saules gaismā izcelt... darbs, darbs un darbs — šo saucienu Viktorija nesa sevī. Un ilgi viņa domāja par to, kad uz ielam ļaudis kā akli steidzās un nogrima niecīgās pūlēs. Kapēc viņi nedarija tāda darba —

lielā darba, pilni jaunu domu, dzirkstošām acīm kā radišanas brīdī dievi un kapēc viens otru lādeja? Domas atkal aplusa kā tukšā velvē: kur ņemt tādu darbu, kurā sevi ielikt?

Kad viņi izgāja no rītiem uz ielas, nomirušais ķēms bija pamodies un trenca cilvēku pulkus kā ārprāts — ikkatris no tiem, kas tur steidzās, bija nopirkts. Acis drudzainas, sejas ļaunas, nogurušas — viņi tak neko brīvi no sevis nedarija, visi viņi bija nopirkti.

Un kas tad bija viņas darbs? Viņa bija skolotāja, viņai vajadzēja veidot jaunu cilvēku dvēseles un daudz reiz viņas sirds par to jau gavileja. Tad ļaujiet man to, viņa prasīja, ļaujiet man šo darbu brīvi strādat.

Bet ne — verga darbs bija viņai darams un gurdeni, nomākti kā vergi bija tie, kurū dvēseles vajadzēja veidot dzīvībai — dzīvas mumijas...

Ai, sapni, mans sapni, mans darbs, viņa domāja un galva skumji liecās kā no smagas nastas: viņai nava ļauts brīvs darbs, kā nevienam nava ļauts.

Cilveks ir viltīgs, kā čūska; viņa sabiedriskais gars ir tas tūkstoškājainais zirneklis, kas visu savos nagos sažņaudzis. Cilveks drebeja par to, ka nemiers viņā neiemestos, cilvēks neļāva strādat darba ne sev ne citam, viņš lika izpildīt tikai savas sabiedrības lēmumus.

Viktorija stāveja skolnieku priekšā: tās pašas zemās niecīgās sejas, tie paši lāsti dzīvei. Šis sugas eksemplari ir uz visu spējīgi, saka cilvēks par sev līdzīgiem. Kas galvo par to, ka viņš neizposta manus likumus, manus dievus un elkus. Savvaļā nākdams viņš var sadragāt manus namus un tempļus, — ne, savvaļā lai viņš neaug. Sava paša domu es viņam nedošu.

Un cilvēks ierīko savas sugas audzinašanas vietu un nosauc to par skolu. Viņš kultivē tur savu zelta vidus „ceļu“.

Saīguši, nevajadzīgi un drūmi sēd nākotnes cilvēki skolas solos.

Viktorija zin, ka arī viņa ir nopirkta. Viņai priekšā grāmata; tur ir šīs cilts vecā sarūsejušā patiesība, tur viņas gifts, tur važas. Šo tēv būs strādat!

Un tukši sāpīgas tad rit stundas gausiem soļiem... Kā pulksteņam viņai vajaga atkārtot nevajadzīgo. Ar tēvu nāvekli viņai vajaga pieliet viņu pašu bērņus. To sauc par attīstību.

Viņas spēki zūd. Viņas lielais sapņotais darbs kā miglas parādība līdz ar rīta sauli uzkāpis debesīs un te viņa kalpo tam zirnekļam kas visu nopircis. Stundas iet un aiznes vienu pēc otras mīļās domas...

Tad citas, smagas kā kalns, vieglas kā mākoņi, baltas un ašas kā zibenis domas sāk augt viņas galvā. Ai, domas, domas!

Viņai karsti iegribejās liet citu, spēcīgu nāvekli šo nākotnes cilvēku dvēselēs. Priekš saģiftēšanas tie radīti, tad saģiftet tos! Padarīt viņus nederīgus saviem tēviem un savai sabiedrībai — tādu mazu, bet postošu slēptu dzirksteli ielikt viņos — to jau viņa tagad spēja. Un Viktorija reibst no šī sapņa.

... Tādu mazu slepenu dzirksteli, kuŗa augs līdz ar šo dzimumu. Un ārprātīga kļūs un brīva šī jaunā suga, sveša savu tēvu dieviem un elkiem, pilna bakteriju, kas postīt un ilgoties grib. Jauna uguns augs viņos un liesmās degs šie niecīgie, lieli kļūs un ies kā pastardienas sludinātaji no nama uz namu, no vienas zemes malas uz otru un viņu tēvi nobālēs to redzedami un šausmās sauks: ārprāts nāk!

Bet jaunās dienas sludinātaji ies un augs, kā uguns plāvošie gari no nama uz namu un jaunu nepazīstamu patiesību sludinās un ko viņi aizkars tas liesmās degs. Un uguni metīs pilnām saujam viņi uz zemi un degs pilsetas un nami un cilvēku mītnes ar viņu dārgo nešķīstību un lēto svētumu un zvani no torņiem

kritis un nāves dziesmu paši sev kliegs — viss tiks tverts no liesmas kā sakaltusi stepe.

Uguns! uguns! uguns! uguns!.. kliegs visās vietās, degs debesis un zeme ar visiem viņu spokiem, viltus zvaigznes sašķīdīs, bet sarkanie uguns putni vīsies pār bēgošiem cilvēkiem: nāve visiem elkiem un viņu pielūdzejiem, stunda ir klāt!

Mirstiet... mirstiet!

Tad stāvēs jauni cilvēki zemes ielejās — vientuļi un uz kalniem lūkosies. Viņos būs savienoti cilvēks, dievs un dieva nams. Par jaunu brīvību un jaunu mīlestību viņi runās un zeme smaidīs — izdziedināta viņa būs no — pūļa slimības...

Zeme smaidīs un mūžam jaunas oratorijas dūks un dzīvības vīraks smaršos, kur līķi trūdeja... Ai, sapnis par to nāvekli un par tiem, kas ar viņu saslimuši būs! bet dziļi noglabats ir šis nāveklis aiz atslēgam deviņos šķirstos... Un kas pie viņa pieskārties grib, tas — ārprātīgs.

... Viktorija pamodās no savām domām. Netīras sienas šaurība, putekļi un mierīgi, miegaini, godīgi bērni savās vietās; viņa atmīnējās, ka nopirkta ir un sāka atkal savu verga darbu. Smags nogurums spieda miesu un dvēseli, kad viņa izgāja no klases un uz māju steidzās. Un tā tas būs ikdienas. Peleks, zems debess, apkvēpuši nami, mēmi kā parādības cilvēki un tā diena aiz dienas.

Un kad viņa pārskatīja skolnieku darbus un taisīja piezīmes, tukšas, nevajadzīgas, un viņas lielo cilvēku tēli lūkojās kā brīnīdamies no sienām uz viņas — atkal tās pašas sēras pamodās, kas arvien...

Vaj tad viņa aizmaldījusies bija te? Cik jautri smējās skolotāji un skolotājas tai pašā klasē, kurā viņa domāja par jauno cilvēku. Un visi viens otru glāstīja un laimīgi bija. Savas sistēmas uzturētājus sabiedrība viņos atrada — tikai viņa viena bija nomaldījusies.

Diena nāca un gāja. Sirds dzīvības mekleja, gars uzlidoja, kur zvaigznes dzird dziedam kā no milža lingas sviestus akmeņus caur telpu un aizmirsās šinīs harmonijās, kājas staigāja pa zemes akmeņiem, pa miglu un Viktorija tad saprata dzejnieka sāpes.

Miesas grib uzturu,
Miesas grib svārkus —
Līdzī grimst dvēsele
Dubļos un tvaikos...

Brīvais darbs, pie kuŗa vaigi tvīktu un acis kā zvaigznes liesmotu — kur esi tu?

Viktorija ar šausmam sajuta, ka jaatstāj šis darbs un jameklē cits. Tikai kad domas dziļāk nolaidās meklejot brīvā darba, viņas dvēsele izbailēs atgriezās un teica: nava, nava! Cilvekam nava vēl ļauts strādāt tādu darbu... Un tikko vairs tad pazina sevi tādos brīžos skaistā meitene ar zeltpiekvēpušām matu pīnem, dziļdzelmāini tumšskaidrām acīm.

Kurp iet un kurp palikt? Vaj viss te miris, vaj ne uguns, ne siržu nava, ne atpestīšanas. Kur man dzīvības daļa! saucu viņas es klusās naktīs. Un tumša dūkoņa no ielas un zvērojoši sarkanās uguns traipi un namu spoki un debess mēmi salti duseja — viss kā sfinksa, vaj pat smējās... ja smējās un šie smieklī bija viņu atbilde saucošai, slēgtai sirdij.

Un dziļās pusnakts stundās, kad ļaunais gars savus vergus bija atlaidis un visus savās ķetnās sagrābis duseja līdz ar viņiem salts un varens, Viktorija dzirdēja, ka pa ielām nāve staigāja... viņa nāk, viņa nēgaida — pasteidzies ar savu sapni. Nav nekur citur atpestīšanas, ja dzīvībā nav!

Sāpēs savilkās visa meitenes būtne un kā lūgdamās, kā izmisumā viņa gaidīja un klusie lielo cilveku tēli, kas viņu no mazas dzīves bija atšķīruši, dzirdēja Viktorijas nakts lūgšanu:

Kur esi, kur esi, dzīvība!..

IX.

Bezkrāsaina tumša un lēna, kā miglas kamols diena vėlās. Alejās beidza trūdet vasaras lapas; no kokiem rita saltas lāses un kailos zarus izpletušas, rindās sastādītas, apgrieztas liepas gar bulvari bija klusas, kā uz nāvi notiesatie.

Lija migla... debess ar zemi likās kopā sakusīs. Kaut kur tālu aiz namiem gaudoja kāds torņa zvans, kā lielu postu ziņodams un skaņas radās un slika bezgalīgā miglas chaosā. Un visas skaņas nomira ātri un steidzīgi.

Pilsēta elpoja neredzama un cilvēkiem likās, ka ielam nava vairs gala un izejas nekur, ka nežēlīgais zvērs atpletīs rīkli un norīs tūlīt visus un ar šausmam, bailēm un garlaicību bailu pilniem smiekliem viņi gāja viens gar otru — visi nopirktie nevajadzīgu darbu darītaji.

Viktorija stāveja pie liela loga skolas zalē un caur logu lūkojās ielas miglā. Kā neapziņā viņa tur bij pietājusies, visi citi steidzās prom. Novazata burtnicu paka bija viņas priekšā un smags nogurums pār visu ķermeni. Viņa nezināja, vaj iet, vaj palikt — viņai nebija kur iet, kā tikai pie sevis un tur jau viņa bija vienumēr. Viņai atkal raudat gribejās pār nomirušo dzīvības dienu, kas nedzīvota aizgāja un neviena mirkļa aiz sevis nepameta dvēselei.

Dziļi nokārtu galvu stāveja viņa tur kā verdzene slēgtām rokām un kājam un nīkstošu sāpju sirdi. Tas bija tas pats sapnis par darbu, par to, kas dvēselei ir kā jauns salds medus, kā līgavai viņas vismīļākais. Aizmirsās viss tad... zelta vizmas sāka tīties ap meitenes galvu un zuda migla uz ielas un tukšums un sāpes, jo viņa sapņoja lielu neredzētu sapni, viņa sapņoja

PAR PILSĒTU KALNOS.

Augstu pār šo pilsētu bij ta pilsēta kalnos, tur aiz mūžiem... Viņas nami bija balti un augstu pār zemi un visa šī pilsēta bija kā saule, kas ziemeļos uzlēktu...

... Kāds klusi pieskārās pie viņas rokas un viņa pazina to: tas bija tas jaunais dzejnieks, kas par pilsētu kalnos reiz lasīja un kuŗam svilpa pūlis. Viņa acis bija skaidras, pelekzilas, prieka pilnas kā skaidra debess pēc lietus un viņš pasmaidīja un teica klusi: nāc! Un viņi gāja uz pilsētu kalnos; bija it kā svētdiena būtu zemei un debesim.

Caur saltām miglas lejam viņi gāja. Kā tālumā skanoša dziesma, kā saites viņus vilka turp un pār klinšu aizam viņi pacēlās, pa plaisam un bezdibeņiem, kur viss kluss, kur cilveku kājas vēl nekad nav gājušas. Caur ceļa jūtīm viņi gāja, kur mūži snauda zem zilas saules miglas plīvuriem un klausījās laika dūcošā gaitā; caur neredzetām aizam un sniega klajumiem un vis bija tukšs, bet baltā pilsēta vēl augstāk bija, tur tālu bezmērigās gavilēs.

... Tad rozes sāka smaršot un miers kā balta kaija lidinājās augstu debesīs — viņi bija kalnu pilsētā.

Saule lēca un viņas dziesma bija dzirdama. No šīs dziesmas modās kalnu pilsētas cilveki un smējās un smieklī bija gaiši un līgsmi kā lūztoši strauta ūdeņi starp oļiem. Cilveki viens otru skūpstiem modināja un tad pie avotiem gāja, kas balti kūpeja; pie saules ezeriem, kas rīta vēsmā šalca, kā aizsnauduši, lielu, lielu stāstu. Un cilveki mazgājās viņu ūdeņos; viņu miesas bija tīras un skaistas kā baltie ūdeņi un no dzīvības trīseja un smējās visur, saldi, saldi...

Un tad viņi vieglās baltzīda togās ģērbās un vainagus lika galvās — ikrīta viņi jaunus tos lika un dziedāja dzīvībai slavas dziesmas, tādas pat kā saule

dzied. Zem klajas debess bija statujas un tempļi, jumtu tiem nebija, dienu saule un nakti zvaigznes uz altariem lūkojās un ap altariem sarkanās rozēs augs. Sev cilvēki tur upureja; sev — dieviem.

Tad kalnu pilsētas cilvēki gāja strādāt. Brīvu darbu viņi strādāja priekā gaviledami. Gar cilvēku mītiem bija druvas, un vārpas smagi liecās pilnas zemes bagatības, un cilvēki plāva savas druvas ar zeltotiem sirpjjiem; vizeja zeltotie sirpjji, dziedāja saule un mirdzeja cilvēku acis, bet augstu, augstu debesīs lidinājās balta kaija — — miers.

Kad zelta sirpjji bija nolikti, cilvēki viens otram labus vārdus teica. Tad viņi gāja katris savā svētnīcā un nedzīvo marmoru pārvērta par daiļiem tēliem, jo domās cilvēki sevi vēl lielakus un augstakus griebeja un šīs domas marmorā un dzejā un skaņās izteica.

Cilvēki savas miesas neslēpa un nekas viņiem grēks nebija. Un ak, brīnums! neviena veca nespēcīga sirgstoša nebija vairs. Mātes bija skaistas un jaunas, kā viņu bērni un savu mīlestību līdz nāvei nesa un viņu sirdis, kā jaunu meiteņu sirdis, pilnas mīlestības bija — jo mīlestība te grēks nebija. Bet nāve bija gaviļu svētki, tapat kā dzīvība, jo dzīvība un nāve kopā iztaisija būtības saldumu...

„Kā sauc šo pilsētu?“ Viktorija prasīja tam, kas viņai līdzās staigāja un šurp bija vedis.

„Ta ir lielā prieka pilsēta. Tālu viņa no mums ir aiz mūžiem. Tur lejā dzied slavas dziesmas sāpēm, tur viņu ticību sludina un te pielūdz prieku. Redzi, kāds viņš liels, balts un šalcošs; viņa nava tur lejā — svešnieks viņš tur ir un retie tik viņu pazīst, šo jauno cilvēku dievu — izredzētie tikai.“

„Kuri ir izredzētie?“ prasa meitene kā sapnī.

„Vientuļie un sevis pielūdzeji.“

„Vientuļie un sevis pielūdzeji,“ runā viņas lūpas un plaši tāli skatas acis, kā ko atminēdamās... un lielais sapnis zūd. Viktorija redz, ka stāv pie

aizmiglojuša loga un pa ielu steidzas cilvēki, kā ko slēpdami sevi, kā no ka baidīdamies.

... Vientuļie un sevis pielūdzeji. Un viņa paskatas apkārt, nava neka: ne pilsēta kalnos, ne ta, kas viņu ved uz turieni — viss tukšs un salts.

Viktorija izgāja uz ielas. Bija balta un necaurredzama miglaina vakara krēsla.

Kurp iet?

Soli gāja bez mērķa un ziņas. Migla sabiezeja un dzeltenas ielu ugunis slīka viņas necaurredzamos tvaikos...

Un kur Viktorija gāja, tur kāda otra būtne viņai gāja līdz — ta bija sāpe. Viņas apģērbs bija smagi piemircis un viņas pirksti dzeloši kā dzeloņi. Viņa sekoja visiem un izmekleja sev to mīlako un tagad — Viktorija ta bija.

Kas viss tas ir, un kurp man jaiet? jautāja viņa sevi. Un neviens nezīnāja un neatbildeja, tikai cilvēku tēli izlīda iz baltās miglas un steidzās viens gar otru un atkal pazuda un namu rindas aiz namu rindām... un nekur izejas. Viktorijai likās, ka viss jau nomiris, tikai viņai vēl sirdī uguntiņa plīvo — vienvienīgā šī pekles chaosā, bet — dvesīs laiks un nodzīsīs arī viņas uguntiņa — — vaj tad ta būs dzīve bijusi?

Viņai likās, ka tik nesen citur būtu bijusi, ka zvaigzne lidojusi caur liesmu svelmem plašā telpā, kur zilās, sarkanās, spoži baltās ugunis dega un pasaules radija; kā puķe būtu bijusi plašā zaļā stepē zem versmaiņas saules un visur būtu saskaņa bijusi un slava un spēks, tikai tagad, kad šīs materijas mazums ar garu savienots par cilvēku pārvērties — un bija nakts un sāpes, neredzetas sāpes! Vaj tad cilvēks par visu nepilnīgaks un nelaimīgaks?

Ari par akmeņiem? Ari par gliemežiem?

Un vaj tikai tad atkal viņā būs harmonija, kad gars raisīsies no materijas un atkal celsies vienoties ar

saules atomiem uz radišanu un mūžības svētkiem?

Cilveks, kurp tu ej, kurp ej? Vaj tu to zini? Un kas bija tas, kas cilveku teica par dievu sapni esam un par skaistako telpā un laikā? Un kas tam ticeja?

Viņa to ticeja. Vēl neizdzisuša spēka pilna viņa bija. Viņa bija cilveks un skaņas un gaismas un spēki bija kā fokusā viņā vienoti un sirds sajuta savu es, tā ka ne zvaigznes, ne saules.

No savas sirds spēka cilveks varetu iedegties kā altaris un sadegt par slavu dzīvībai un gaismai, bet spēka nebija nevienam, nevienam, nevienam priekš ta.

Bet aiz cilveka gāja nāve un katris to jau iepriekš zināja, ka trūks viņa asins pavedieni un apkļusīs visas dzīvības fugas un arijas — vaj tad nāve būs atpestīšana?

Ne nāvē, bet dzīvībā, tikai dzīvībā — Viktorija to zināja. Jo nekad vairs nesavienosies atomi tā, kā cilvekā, nekad vairs dvēsele nejutīs tā, nekur vairs nenīkstoša viela un gars tā nesakusīs, kā cilvekā, nekad acu skaidrumā saule nelūkosies un jūras šalkas nešalks, tā kā cilvekam un tik tālu un augstu neviens gars nelidinasies, kā cilveka gars.

Kur tad tu esi, tu laime, tu augstākās būtnes nepieciešamais dzīvības vīns, kur kaŗotaja lepnākais uzvaras smīns? Kur esi tu?

Un tikai migla un nakts un saltie akmeņa nami ar nomīrušo acu tūkstoš māksligām ugunim visapkārt guleja un neteica ne ja, ne nē, ne ir, ne nav. Cilveki izklīda iz miglas, kas balta līdz debesim cēla spārnus un zvaigznes apsedza — izlīda un ielīda un visus viņus grauza kāds tārps un visi viņi zināja vienu līdzekli pret to: apreibinašanos.

Viņiem riebās uzskatīt vienam otra netīrības un tukšumu un nāves bailes un viņi aizvēra acis un teica: skaisti mēs esam un brīvi.

... Tik liels un salts kas skatījās Viktorijai acīs un teica: apreibinašanos vaj mūžīgs izmisums: izvēlies!

Kurp iet, kurp iet?

„Tavai dzīvei nava mērķa, tapēc tas,“ nemitoti atkārtoja paslēpušās sāpes un kustināja savus dzeloņainos pirkstus.

Mērķa tev nava...

Mērķa, ja, to jau viņa mekleja. Bet šie ceļi visi — nāvē un purvos. Mērķis — ta ir dzīvības un sevis atpestīšana, bet priekš šiem cilvēkiem sevi atdot — tas būtu elka priekšā sadedzināties, kā tūkstoš tūkstoši to darijuši... Neviens nevar cits atpestīt, kā tikai pats sevi. Viens likās jau sevi krustā sist par visiem un neviena neatpestīja, pat pats sevis ne.

Tad tikai izmisums un mūža nakts?..

... Viktorija pārnāca savā istabā. Bija salts un tukšs. Viņa iededza lampu... Lielu cilvēku tēli un viņu darbi stāveja tāpat mēmi, lieliski, lepmi un vienaldzīgi.

— — Vēstule bija. Velta rakstīja... Viņa mīlot un tiekot mīleta un esot laimīga, viņa zinot, kas ir dzīvība. Ja, visiem pasaule ir atvērta kā laimes valsts.

Kas ir dzīvot? Kas ir būt? Kur ir dzīvības akas manam Es? jautāja sev meitene. Pēdejo reiz: kur ir dzīvības akas manam Es!..

... Bet sienas, lielo cilvēku tēli, migla aiz logiem, laiks un telpa un viss visums kluseja kā sfinksa — — viss satriecoši mēms.

X.

Viss satriecoši mēms... Viktorija sēdeja savu galvu rokās nolikusi; zeltpiekvēpušie vijīgie mati krita pār pleciem, ap vaigiem, ap pieri un iz skaistās sejas kā zvaigznes lūkojās dzelmaini tumšskaidras acis, kā kad šim klusumam atbildi prasītu un steidzīgi steidzās jaunās sirds karstās straumes.

Tad kaut kur pār viņu augstāk, tālak ierunājās kāda skaņa: augšstāvā spēleja klavieres.

Pirmās skaņas krita smagi, drūmi un skarbi dārdedamas aizvēlās caur lielo akmeņa namu izmisuma pilnas un atkal aplkusa. Skarbi draudošas, kā dzīvības jautajums un nāves atbilde. Bija, kā kad kāds drošs, skarbs un pārgalvīgi jauns, spēcīgs gars ar cietu veseri pie zārka piekļauvetu, kuŗā ģindenis sen izplēnejis... Kā kad šai vesera sitienā augšamcelšanās cauri skanetu, kā kad kāds mēģinātu, cik stiprs ir satrunējušais kapu velvetais sprosts.

Un tad skaņas sējās viena pie otras un auga augumā kā elsas, kas līgsmi pusnaktī viena otru saaucās uz dzīvības deju. Skaistas, mekletas, daiļotas un noskaņotas viņas vijās viena aiz otras un visa lielā akmeņa būve likās pieplūda ar viņām un kad viņas kopā bija salasījušās, savu dziesmu viņas sāka — atpestīšanas un šķīstīšanas dziesmu.

Šopena Nocturno cēlās spārnos un nesa visu līdz sev, visu kas to dzirdeja.

Notika kaut kas meitenes dvēselē — viņa zināja, ka tuvojas atkal tas brīdis, kad dzīvības sapnis ziedos izplaukst un kad pie viņa var aizmirsties un apreibināties kā pie mīļaka, kas sarkanām lūpām un liesmojošām melndimanta acīm lūkojas dvēselē un saka: nāc dzīvot!

Nekad viņa tā kaut ko nebija dzirdejusi, kā tagad.

Tagad spēcīgais skaņu gars pacēla droši savu veseri un trieca akmeņa zārkam un zvirgzdi bira un zārks lūza un visi tumšie baigi bēga kā gūstīti no saules. Ar svelošām acīm, ar karstām rokām sita gars un cietums drupa — uzvara, uzvara!

Tad viss tumšums saules pieplūda un rožu smaršas un cēlās mirušais, cēlās un smējās — uzvara, uzvara! Likās, no katras stīgas, no katras pirkstu pieskāšanās lidotu skaņas augšup — ne skaņas, bet balti, ātrskrejoši saules putni, balti un prieka pilni. Un simti un atkal simti viņi cēlās, plaši, spēcīgi sita spārnus un devās pret sauli un viss gaiss bija pilns viņu, kā

vizošu zvaigžņu un visi pret sauli lidinājās, pret sauli, pret sauli!

Un starp viņiem baltajiem putniem, izauga tad atpestīšanas dziesma, viņa skaneja salda un spēcīga, kā skan bezgalīgs debess dziļums dienvidos. Viņa šāvās kā zeltota bulta brīvi gaviledama, auga kā balts marmora pīlars uz augšu, kā saules tempļa visaugstākā kolona, viņa kūpeja kā altaris saules ezera malā, kur viņi šalc karstā dienvidvēju tvanumā un pati mūžība, elpu aizturejusi, klausās un smaida.

Pret sauli vien, pret sauli! Atpestītais gavileja...

Tā dziedāja Nocturno dziļā akmeņa namā saltās miglas naktīs. Tur arī cilvēks pēc atpestīšanas sniedza rokas.

Savadi iegailejās Viktorijas acīs prieks. Viss viņas ķermenis un dziļākie dvēseles dziļumi viņņojās un smaidis kā blāzma pārplūda pār seju. Viss zuda visapkārt, jo dzīvības un skaistuma dievs runāja ar viņas dvēseli. Šis acumirkļis apsedza visu pasauli un visas sāpes kā zvaigžņots debess ar savu skaistumu, no kuŗa sirds pukstet stājās. Un viss viņā sauca un gavileja: Tu esi ta dzīvība!

Skaistuma acumirkļis — tu manas dzīvības atminejums!

Un kad skaņas apklusa un atkal viss duseja, Viktorija pacēla acis — ne, tur sēru vairs nebija. Viņai bija, kā kad viņa ta būtu, kas nupat no satriektā zārka tur tika modināta, un visa viņas būtne trīceja no gavilem: es atradu, es atradu tevi, dzīvība, es pazīstu tevi!

Un viss sakrātais, visas mokas un sāpes, kas kā smagi ūdeņi sadambejušies — viss trūka un lējās un viegli, viegli kļuva.

Viktorija iespieda galvu spilvenos... Te viņa tik daudz nakšu bij gaidījusi un nu bija atrasts. Un tad viņai kļuva kā ziedoņa dienā, viņa baltrozēm greznotā jachtā būtu lielā saules oceanā iebrukusi un ūdeņi

plūda balti, lūztoši, šalkdami un reibdami un gaviledami; kā no balta sudraba pērles bira un visu mazgāja. Salds nepanesams prieks kusa dvēselē — tas bija tāds prieks, kā tur pilsētā kalnos. Viņš auga lielaks un smagaks un skaistaks — viņš kļuva pat par sāpēm — un kad Viktorija sevi sajuta šinī priekā, viņa zināja — — viņa atmodās un baltie šalčošie ūdeņi — — tās viņas asaras...

Viegli un mīļi viņas plūda — pavasaris tas bija, neredzēti skaists, kā rītblāzma caur rozem... Un ja tāds acumirkļis kā šis, vilktos mūža garumā, kuŗš dievs tad laimīgaks būtu par cilvēku. Kas laimīgaks un lielaks par cilvēku? Kas?

Cilveks pats ir savas dzīvības veidotājs un mērķis; viņš ir visas būtības atmīnējums.

Un tagad Viktorijai likās, kā viss dzied lielu harmoniju — to sauc par dzīvību. Šie akmeņi un pat mazākie zvirgzdu gabaliņi, no ka šis nams celts, viņi ir sakusuši tāltālās mūžības caur uguns dziesmu kopā; viņi dzied par atomu savienošanos telpā, viņi stāsta par to, ka jūra un zeme viņus radījusi un cik viņos no saules un no nakts un no bijušām un tagad nīkušām dzīvībām. Šis koka gabaliņš dzied par zemes velganām mītnēm un saules bultam un katrā viņa irstošā daļiņā ir smalka tīrskanīga stīga — dzīvību viņa izteic; šie akmeņi uz ielas, mākoņi gaisā, putekļi un tvaiki un puķu ziedi un zvaigznes un saules un miglas jūras — viss ir uzvilks no mūžības, no neiesākuma un viss dzied un skaņas saplūst kopā un telpā ir dzirdamas gaviļu oratorijas, kuŗās klausoties pati mūžība grimst sapņos kā iemīlejusies meitene sava mīļā valodas skaņās. Un cilvēks ir šo oratoriju vidus punkts. Viņā salejas visi noslēpumi, visas nāves un dzīvības, kā visi stari sakrīt vienā gaismā. Kāda neizrunājama salda jūta ir būt cilvēkam! Sevi un savu likteni mīlet — to zin visi, kas cilvēku pazīst. Mīlet balttrokšņainas gaviļes, agrus dzeltenus rītus,

mīlestību un gaismu un spēku; mīlet visdziļākās sāpes un izmisumu un tumsību un lāstus un nāvi, visu to dzert, kā līstošu, karsejošu vīnu iz sudraba kausa — ta esi tu, dzīvība!

... Viktorijai gribejās stāstīt kam par savu dzīvību un neviena nebija — un tas labi bija, ka neviens nezinaja viņas dzīvības... Tumsā, baigā naktī, kad pavasaris tuvojās, meitene sēdēja pie galda un lielo cilveku tēli un klusums lūkojās pār viņas plecu un viss bija svētlaimes pilns. Viktorija tad rakstīja savas dvēseles gaviļu dziesmu.

MANAI DZĪVIBAI.

Esi sveicināta, mana dzīvība, jo nu es atnācu pie Tevis. Tu pasmaidīji un asaras man līja no laimes tapēc, ka es Tevi atradu.

Es stāvu Tavā jūrmalā un tavi šalcošie sudraba zaļbaltie vilņi — tās manas dienas un Tavas drošās, baltās kaijas — tās manas domas un Tava karstā pusdiena — ta mana sirds.

Manas rētas dzīst un viņu sāpes saldas man ir, jo es Tevi atradu, mana dzīvība! Es klausos Tavu stāstu skaistumā un jauns ziedonis veņas un rozes birst un smaršo un mana dvēsele ir kā tāļsvešumā atnākusi un šai tālumā ir viņas mājas, jo rozes kūpedamas smaršā te birst pār mani.

Es mekleju tevi un atradu un nu es zinu, ka tikai Tevis mekletāji atrod Tevi. Lielus vientuļus un lielus miltz Tu prasi priekš savas valsts un skaistos tempļos Tu tikai ieej, bet kur vergi mīt — tālu tur Tu nost esi.

Un Tavu vārdu es izrunāju klusi: skaistuma acimirkļis ir Tavs vārds, mana dzīvība. Un es sevi lielu izaudzinašu priekš skaistuma acumirkļa, skaistu un bagāti krāšņu, pie manis neviena traipa nebūs, manas domas būs, kā Tavas jūras baltās kaijas un mana sirds, kā Tava karstā pusdiena.

Ikdienu no Tevis, ik stunda būs man skaistuma pilna. Skaņās es modišos un skaņās es aizmigšu un mans lepnums manas durvis sargās, lai tur tas cilvēku pūlis neienāk, kas visus ziedus samīn un manā un Tavā templī es tikai lielos un skaidros sevī pielūdzejus vientuļus laidišu.

Un ja nāks kāds, kas manas sirds domas varēs tvert un mīlet — Tavas karstās pusdienas baltas kaijas — tad Tavus likumus es došu sev un viņam: acumirkļam kalpot.

No Tavas mūžīgi degošās saules es savu būtni aizdedzinašu — es gribu sadegt Tavā skaistumā, es negribu gruzdet, kā tie tūkstoši ar lēnu uguni.

Tavam likumam es zvēru, mana mīļā, mīļā dzīvība — Tavam uguns likumam.

Tavai brīvībai es zvēru, mana mīļā, mīļā dzīvība, jo Tava brīvība sirdi atraisa.

Tavai liesmai es zvēru, jo Tava liesma mani velk Tavā saulē un es dodos turp. Es spodrīnašos, es lielaka un svētaka kļūšu, es stīgošu savu dvēseli ar Taviem acumirkļiem, es sadegt gribu pie Tevis, mana vismīļā, jo citur Tu neesi, kā manī.

Es tuvojos manai saulei, es izgāju no miglas un Tavi acumirkļi mani pavada. Tavā mīlestībā ir mana nāve un dzīvība, Tu esi mana dziesma, kas dzīvo.

Tu esi mans rīta vējš manām balt-balti balinātām baltā zīda buķēm un viņas ir pilnas no Tevis.

Esi sveicināta, esi sveicināta, jo nu es Tevi atradu... un Tavas rozes birst pār mani un Tava jūra mostas un Tavas kaijas kliec pulkos un manas acis reibst Tavā mirdzumā.

Esi sveicināta!..

...Tas bija saltā miglotā pusnaktī, kad pavasaris nāca.

XI.

Zilas upes atkal plūda steigā uz jūru un augstu pār namu jumtiem laidās bezdelīgas un atkal alejās liepām bija jaunas, ne apputejušas lapas.

Pie Viktorijas atnāca viņas bijusē draudzene, mazā gaišmatainā Velta. Atnāca parunaties, jo kad tad gan viņa būtu to atmīņiesies?

Un viņas sēd viena pret otru un Viktorija glāsta draudzenes roku un saka: stāsti man, Velta, nu par savu laimi.

Bet Velta cieš klusu un nolaiž acis, acīs viņai ir daudz mazu sāpju.

Viktorija paskatas uz viņas rokam, tās ir bālas. Un lūpas ir izbālejušas un smieties aizmirsušas; seja ir kā balti rudeņa tālumi.

„Kapēc tu tāda esi, Velta?“ prasa Viktorija viņai. „Tu tak laimīga esi. Tu mīleji ar cilveka mīlestību. Vaj tad pie mīlestības ir nepieciešams gurdas acis un izbālušas lūpas?“

„Nerunā par to tagad, nerunā...“ Velta saka un acīs asaras viņai krājas.

„Vaj tad mīlestībā nav laimes?.. Un līksmība tava, kur ta ir? Vaj tad pie mīlestības gavilem ir jamirst?.. Un tev tikai divdesmit gadu. Vaj tad mīlestība tik daudz var ņemt no cilveka? Tad daudz viņai vajaga arī dot... Pasmaidi tak un stāsti man par savu laimi.“

„Ne, nerunā Viktorij tā, nerunā...“ Un Velta aplāj vaigu rokam un raud...

„Bet Velta, vaj tad tikai tāda mīlestība ir, kas cilvekus sagrauž un izposta?“

„Es nezīnaju, ka ir arī „cita mīlestība,“ saka Velta un raud...

Un kad viņa aiziet, tad nāk Marta. Viņa skatas Viktorijai līksmajās acīs un paliek vēl drūmaka.

„Kā tu vari būt laimīga, Viktorij?“ viņa prasa.

Viņa ir kā salauzta, viņu malā izmesta satriekta jachta ar saplēstām burām. „Es atminos, tu kādreiz man teici par to kluso stundu, kad neviena nebūšot pie manis, un neviena kas man palīdz... Tagad es tāda esmu. Vaj tad tu zini dzīvības mērķi?“

„Nepielūdž elkus,“ saka Viktorija un viņas draudzene domā ilgi, ilgi par to.

Un tad Oļa... Kādas izbālejušas acis viņai un kādi gurdī soļi! Viņa ari nelaimīga, viņa meklē kur tverties no cilveku tukšuma; arī viņa nesaprot Viktorijas vārdus: nepielūdž elkus!

Daudzas vairs nenāk... Netīrā straume viņas aiznesusi sev līdz — tās ir apreibinājušās un panes dzīvi kā nepieciešamu ļaunumu.

Un kad viņas visas aiziet un Viktorija viena ir, nāk pie viņas dzīvības sapnis ar zvaigžņu acīm un sarkanām lūpām un purina savus saules cirtainos matus un saka: paklausies es tev savus stāstus pastāstīšu. ...Nesēro, tu neesi viena. Tu esi dzīvības priesteriene un tev ir degoša gaiša lāpa un jauna atjaunota karsta sirds. Skaties, kā te pa šīm ielām, pa šo tumsību iet vēl daudz tādu kā tu, ar lāpām rokās un ar jaunām atjaunotām sirdīm vientuļi un sevis pielūdzeji un saules alkstošie. Meklet tos un zinat, ka tu neesi viena — tas ir tavas laimes mūžīgais neizdzēramais kauss.

Jaunai ticībai tev jatic, ka šo lāpu neseju pulks aug augumā un šinīs lāstu alās ir daudz elku atkritēju ar pārdrošiem, nedzirdetiem vārdiem uz lūpām un ar nejustu mīlestību un nebaudītu brīvību, ar savu brīvību viņi staigā.

Nesēro, bet zini: zemei atsvabinašanas stunda tuvojas — elku altāri dziest. Šo jauno garu meklešanu un jaunas dzīvības gaviļes un jaunas saules gaidīšanā es tavu laimi teicu. Uz to es tevi svētīju! — — — —
...Un kad vakarblāzma rožu asinīs grimst un nakts zvaigznes tumsībā spodrīna un kad baltas miglas

pilna pasaule, vaj kad vasaras dienvidū upes zili plūst un zemes tvaiki pret sauli paceldamies spožbalti tiek un augstumos grib staigāt vienmēr, tāpat kā toreiz, kad viņa izgāja dzīvības meklet, Viktorija zin savu patiesību: cik salda, salda esi tu, dzīvība.

EPILOGS.

Vaj jūs jau ziniet, savu torņu un akmeņa masu apdzīvotāji, ka jūsu pilsētā ir kaut kas atnācis?

Ja, jūs ziniet.

Jūs satiekaties pa diviem un trim kopā un runājat klusi, čukstoši un jūsu acīs ir nemiers un nekaunīgie smiekli no jūsu lūpām ir zūduši.

Kāds cilvēks ir atnācis jūsu pilsētā, par to jūsu acīs ir nemiers.

Kur viņš ir apmeties, neviens no jums to nezina, bet ka viņš ir klāt, tas ir nenoliedzams. Postidams kā mēris un nāve, bet kluss vēl un neredzams. Bet ģifti viņš līdz atnesis, tādu savadu nāvekli un visiem, visiem jums šausmas drebina miesu un dvēseli.

Vaj viņš ir, ko viņš grib šis cilvēks no jums?

Vaj jūsu valsti un morali izpostīt, jūsu namus nodedzināt un jūsu mantu paņemt un varbūt jūs nokaut?

Ak ne! Tie kas jūsu valsti un namus un mantu grib, tie ir ikdienas pie jums jau sen, bet tas cilvēks grib vairak...

Ja, jūs ziniet; tapēc jūsu nemiers un čukstešana un izbīlis, kā melna čūska.

Viņš grib jūsu smadzenes sašķelt, jūsu patiesību un melus sadedzināt ar savu nāvekli...

Ja, viņš ir klāt! Jau sākas viņa darbs, kaut jūs to nemaniet vēl — viņa nepielūdzamais nāveklis jau nāvē. Jums ir jāmirst!

Jūs atdotu savas mājas un tempļus un zeltu un pārles un valsti un dievus, ne, viņš grib vairak —

viņš sniedzas ar savu spožo asmeni pēc jūsu dvēselem.
Vai jums!

Jūsu priesteri ir aizbēguši un jūsu elku nami stāv tukši, jūsu slavas dziesmas vairs neskan un visur, kur jūs ejat, jūsu izbilis jums saka ausīs: Viņš ir klāt!

Un jaunas himnas sasaucas par labu tam cilvēkam, vaj jūs dzirdiet, jūs mirstošie? Tās ir to himnas, kas viņu gaidīja, šī svešnieka. — Nu viņi dzied tās, kā slavas dziesmas. Kur jūs slēpjaties, kurp ejat — jums ir jamirst — no izbīļa jamirst, tas ir jūsu omega! Viņš ir jūsu ielās, viņš ir klāt tas jaunais cilvēks, svešnieks ar savu nāvekli.

Dzīvība — sauc viņš savu nāvekli.

Viņš ir jūsu ielās, viņš ir klāt! —

1906.

II. SĒJUMA SATURS.

	Lapp.
Ceļā uz patiesību	3
Visa dzīve	29
Uz Itāliju	37
Tikumība	47
Klaidoņa pasacīņa	53
Bez mērķa	61
Grietīņa	91
Grēcinieks	97
Par Pramšana lielajām dzīram	101
Iz bijušām dienām	109
• Svešinieks	115
Cilvēks	139
Ārprāts	163
Aizbraucot	177
Kaleja dēls	183
Škerās	203
Mekletajs	215
Olgerta saules lēkts	223
Beglis	231
• Notikumi Lībiešos	237
• Parādības	257
Noklīdis krīvs	271
• Maldu zvaigzne	285

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0302015336